Alina MUNGIU-PIPPIDI

în dialog cu

Vartan ARACHELIAN

Tranziţia
Primii 25 de ani

EGO
PUBLICISTICĂ
POLIROM

ALINA MUNGIU-PIPPIDI

în dialog cu

VARTAN ARACHELIAN

Tranziţia.
Primii 25 de ani

POLIROM 2014

Cuprins

Speranţa analistului de cursă lungă

Justificare

I. De ce a căzut comunismul?

II. Revoluţie sau lovitură de stat?

III. Democraţie de vitrină sau populism?

IV. Cât a reuşit anticomunismul?

V. A fost un eşec guvernarea CDR?

VI. Cum s-a construit capitalismul românesc?

VII. Unde l-am pierdut pe Băsescu?

VIII. De ce nu iau românii premiul Nobel?

IX. Cum ne-a schimbat transformarea?

X. Noi în lume, şi lumea încotro?

Cărţi şi lucrări academice despre tranziţie ale Alinei Mungiu-Pippidi (selecţie)

ALINA MUNGIU-PIPPIDI (n. 1964), doctor în psihologie socială al Universităţii din Iaşi, este una dintre cele mai cunoscute voci ale societăţii civile din România şi o personalitate academică recunoscută peste hotare, fiind de mai multe ori invitată să conferenţieze la universităţi ca Harvard, Oxford, Stanford şi European University Institute. În prezent este profesor de politici publice la Hertie School of Governance din Berlin, preşedinte fondator al Societăţii Academice din România şi expert al Comisiei Europene. Printre cele mai importante cărţi ale sale se numără: *A Tale of Two Villages* (CEU Press, 2010), *Ottomans into Europeans* (cu Wim van Meurs, Columbia University Press, 2010) şi *Românii după '89* (Editura Humanitas, 1995). La Editura Polirom au apărut: *Doctrine politice. Concepte universale şi realităţi româneşti* (1998), *Introducere* în *politologie. Manual opţional pentru liceu* (2000), *Secera şi buldozerul. Scorniceşti şi Nucşoara. Mecanisme de aservire a ţăranului român* (cu Gerard Althabe, 2002), *Politici publice. Teorie şi practică* (coord. cu Sorin Ioniţă, 2002), *Romania after 2000: Threats and Challenges* (2002) şi *De ce nu iau românii premiul Nobel* (2012, 2014). În 2006 a fost republicată la Cartea Românească *Evangheliştii* (Premiul UNITER pentru cea mai bună piesă a anului 1993).

VARTAN ARACHELIAN (n. 1936) este jurnalist şi scriitor, realizator de programe pentru radio şi televiziune, autor de anchete şi reportaje, bine-cunoscut prin emisiunile de la TVR încă dinainte de 1990. După 1990 a fost directorul primului post independent de televiziune din România, SOTI. În 1991 i s-a acordat premiul APTR pentru interviu, pentru dialogul cu Petre Ţuţea din cadrul emisiunii „Cuvântul care zideşte", iar în 1993 premiul APTR pentru anchetă TV. Este scenarist şi regizor de film documentar (*Oamenii mării*, *Oglinzile oraşului, Cuvântul care zideşte*, *Frica şi adevărul – Dosarul Căciulaţi)*. A publicat mai multe cărţi, dintre care menţionăm: *Cum învăţăm să trăim* (Editura Politică, 1977), *Toamna pătimirii noastre* (Editura Eminescu, 1980; Editura RAO, 2006), *Duminică după Infern* (Editura, Eminescu, 1983; Editura RAO, 2006), *Ediţie specială* (Editura Cartea Românească, 1990), *Mărturisiri. Corneliu Coposu în dialog cu Vartan Arachelian* (Editura Anastasia, 1992; Editura Humanitas, 1996; Editura Fundaţia Civică, 2014), *Faţă în faţă cu Petre Roman* (Editura Cartea Românească, 1996), *în faţa dumneavoastră. Revoluţia şi personajele sale* (Editura Nemira, 1998), *Noaptea bastarzilor* (Editura RAO, 2000, 2003), *Siruni – Odiseea unui proscris* (Editura Niculescu, 2012), *Numele*

şi Umbra (Editura RAO, 2012), *Istoria şi fantomele sale. „Chestiunea armeană*" în *arhivele diplomatice româneşti* (Editura Ararat, 2014).

Speranţa analistului de cursă lungă

Când scriu aceste rânduri destinate cititorului cărţii de faţă, manuscrisul e deja predat la editură. Sunt dator însă cu un *cuvânt înainte*. Cum cititorul va aprecia valoarea intelectuală a analizelor principalelor evenimente care sunt bornele tranziţiei, dar, poate, şi valenţele conţinute ale memorialelor politice, nu despre carte vreau să scriu aici, ci despre autorul ei. Orice apariţie publică a doamnei Alina Mungiu-Pippidi, cu atât mai mult în proteste de stradă, este incitantă, produce eveniment. Profesoară universitară la Berlin, autoare de cărţi ştiinţifice tipărite la edituri prestigioase din ţară şi din străinătate, analist al politicii româneşti, director al Societăţii Academice din România – un *think tank* consultat de instituţii publice şi financiare internaţionale lider al societăţii civile, o personalitate deschisă oricărei provocări, în sfârşit, doamna Alina Mungiu-Pippidi este, cred, personalitatea cea mai nimerită din politologia românească pentru a răspunde exigenţelor unui dialog despre *istoria tranziţiei româneşti*.

Dacă autoritatea profesională e un motiv suficient, pe parcursul celor zece convorbiri au ieşit la iveală şi altele. De exemplu, un fapt pe care-l ignorasem până atunci, că Doamna, *în preajma Revoluţiei*, avea vârsta pe care azi o are chiar tranziţia noastră. Aşa că aveam în personalitatea Domniei Sale sugestia consecinţelor Revoluţiei asupra unei generaţii care s-a sacrificat pe sine pentru victoria revoltei populare. Mai e ceva: traseele pe care le-au parcurs protagoniştii cărţii în arheologia lor evenimenţială au multe similitudini, dar şi deosebiri. Ceea ce particularizează memoria colectivă în istorii personale. Chiar dacă această carte e o istorie obiectivă a tranziţiei, ea e, nu doar în subtext, o istorie trăită. Desigur, cu prioritate a doamnei Alina Mungiu-Pippidi.

Cum noi vorbeam de istorie în casa pe care o zidise şi o locuise Nicolae Iorga, desigur că spiritul lui îl simţeam prezent. Aşa mi-am amintit cum cu aproape 90 de ani în urmă, când ardelenii exasperaţi de democratura liberală îndemnau moţii să vină la *Alba* cu furci şi coase, Iorga, sceptic, asigura că *în ţara noastră nu se poate face revoluţie*. Cine ştia mai bine decât el cum avortaseră tentativele din Iaşi şi din Bucureşti la *paşopt?* Atunci, Kogălniceanu ieşise în balcon şi anunţase că revoluţia se amână pentru altă dată, dar la aceeaşi oră. De

data aceasta, în 1928, ardelenii de la câmpie îl rugau pe Maniu să mai adaste cu *revoluţia* cu care *naţionalii* voiau să-l aducă la Palat pe expatul Carol, pentru că sunt ocupaţi cu muncile pământului. A fost altfel în după-amiaza zilei de 22 decembrie 1989? Nu. Iliescu a cerut un răgaz istoric ca să dovedească el că doar Ceauşescu e de vină pentru eşecul comunismului de stat; doar el *întinase idealurile comunismului.* Din acea după-amiază şi până acum e un sfert de veac de când tot ostenesc unii, în timp ce alţii fură, la – şi din – proiectul unei revoluţii, *care în ţara noastră nu se poate face…*

Dacă până la Revoluţie tânărul medic de la Socola încerca evadarea din *temniţa de maximă securitate* care era România, prin literatură – citind enorm, dar şi scriind fără speranţa de a-şi vedea publicate cărţile de foarte mulţi ani, plecată din Iaşul natal, şi-a asumat misiuni internaţionale ale diferitelor organizaţii ale lumii libere care luptă pentru a schimba lumea. (După chipul şi asemănarea acestei lumi? Alina Mungiu-Pippidi crede că nu asta e soluţia.) Dar o datorie – sau mai multe – asumată departe de ţară nu înlocuieşte o patrie! De aceea, printre puţinii lideri ai societăţii civile, de-a lungul caznei româneşti de a aduce ţara în rândul *lumii bune,* se află şi profesoara română de la Berlin. Analizele ei săptămânale din presa scrisă de la Bucureşti, apariţiile de la televiziune, cărţile sale fac audienţă prin consecvenţa cu care întreţin speranţele românilor că pot constitui masa critică necesară pentru a face posibil ceea ce părea imposibil: revoluţia la noi.

În aceşti 25 de ani s-a dus o luptă împotriva unui inamic ubicuu. În prima decadă postdecembristă puterea avea numele de cod criptocomunist, apoi baronet corupt, azi *sub acoperire.* Dacă niciodată procentul celor care sunt de partea bună a baricadei n-a fost mai mare de o treime din electorat, totuşi ei sunt cei care conduc în bătălie. Chiar dacă, din păcate, bagajul de speranţe e azi mult mai mic decât în după-amiaza zilei de 22 decembrie 1989. Dar, spre deosebire de *duminica orbului* din 1990, există azi o armată de rezervă, cea a neangajaţilor. A celor care au părăsit de mult iluzia fesenistă. Cartea aceasta e adresată celor care luptă, dar, în egală măsură, şi celor care gândesc la fel, deşi stau încă deoparte. Şi care vor coborî în arenă.

Vartan Arachelian

Justificare

Vartan Arachelian: Doamnă Alina Mungiu-Pippidi, în primul rând vă mulţumesc pentru că aţi acceptat să facem acest maraton jurnalistic străbătând cei 25 de ani de viaţă liberă. Nu e puţin lucru, pentru că, refugiindu-vă aici, la Sinaia, în casa Iorga, v-aţi pus la adăpost de vizite care v-ar fi deturnat de la motivul acestei izolări: o carte al cărei termen de predare unei prestigioase edituri academice occidentale e foarte apropiat. Am convenit, din acest motiv, să drămuim timpul necesar excursului în memoria colectivă. Numai că şi acest proiect, asupra căruia am convenit, are un termen strict. Nu doar calendarul ne obligă, ci şi lipsa vreunei iniţiative – de care să ştim – privind marcarea unui sfert de veac de la Revoluţie prin publicarea unui bilanţ cuprinzător al tranziţiei.

Prima oară când v-am văzut – căci de citit vă citeam de ceva vreme, revista dumneavoastră ieşeană mi-a luat chiar un interviu în 1990, publicat pe două pagini – era într-un portret pe care vi l-a făcut buna mea colegă Jeana Gheorghiu la Televiziunea Română. Eraţi tânără, abia venită la Bucureşti. Aveaţi o locuinţă, presupun, eraţi filmată acasă…

Alina Mungiu-Pippidi: Deasupra Conservatorului, lângă Cişmigiu…

V.A.: Până atunci, vă ştiam doar după semnătură, scriaţi la *Opinia studenţească* din Iaşi, apoi la 22 şi, în sfârşit, la *Expres,* revista lui Cristoiu şi a lui Nistorescu; din trustul aparţinându-i regretatului Mihai Cârciog. Alt prieten care, ca şi colega evocată, nu mai este printre noi. Din capul locului trebuie să remarc unicitatea scrisului dumneavoastră politic, unul deloc măgulitor cu opoziţia şi întotdeauna abraziv cu puterea. Apoi capacitatea prospectivă a editorialelor scrise de dumneavoastră de-a lungul timpului poate fi dovedită de colecţiile din arhive. Recitind unele dintre ele în vederea acestei cărţi, pot afirma că majoritatea nu sunt datate, cum se întâmplă cu producţia gazetărească, ideile şi temele pe care le-aţi atacat sunt prezente în cei 25 de ani de tranziţie. Acuitatea observaţiilor, talentul literar şi, mai ales, mijloacele analitice v-au făcut renume. Şi, lucru de neexplicat, nefiind vreodată afiliată vreunui

grup de admiraţie reciprocă, aţi reuşit să vă impuneţi – tot vom face un maraton – ca un alergător de cursă lungă. Cred că e firesc că, după ce aţi publicat câteva cărţi importante de analiză socială şi politică, dar nu numai, aţi reuşit, între timp, să aveţi o recunoaştere academică internaţională, dovadă cursurile, unele chiar de tranziţie, pe care le predaţi la diferite universităţi străine. Apoi, prin misiunile pentru agenţii de dezvoltare în multe zone fierbinţi din lume, experienţa de teren este valorificată ştiinţific în cărţile de ştiinţă socială publicate în ţară şi în străinătate. E firesc, cu un astfel de palmares academic internaţional, să fiţi stimată, dar şi invidiată, mai ales că faima dumneavoastră e întreţinută şi de rumoarea pe care o treziţi fie prin prezenţa la demonstraţii neautorizate, cum au fost cele desfăşurate împotriva proiectului Roşia Montană, şi de iniţiativele insolite ale Societăţii Academice din România, care nu e doar un *think tank,* ci chiar o instanţă ce sancţionează deraierile politicienilor de la responsabilităţile cu care au fost mandataţi. Dacă medalionul de televiziune ne dezvăluia cât de tânără şi de convingătoare era autoarea acelor incisive editoriale, amintind astfel implicit, fie şi în treacăt, că eram la televiziunea publică câţiva care făceam şi o serie de emisiuni oneste pe la începutul anilor 90, trebuie să vă declar că n-am împărtăşit toate punctele de vedere pe care le-aţi avut de-a lungul timpului. Să amintesc câteva: restauraţia monarhiei, desprinderea Partidului Alianţa Civică, pe care aţi salutat-o, dar care, după părerea mea, a dus la marginalizarea şi debilitarea organizării societăţii civile. Cred că nici în privinţa lui Traian Băsescu, mai ales a locului pe care îl va ocupa prin cele două mandate, nu avem, poate, aceeaşi opinie; socotesc că fără prestaţia sa permanentă justiţia n-ar fi ajuns la gradul de independenţă pe care-l are azi. Ar fi suficient să facem un exerciţiu de imaginaţie ca să vedem cum ar fi plâns şi azi puşcăriile după personajele care se înghesuiau public să bată recorduri în jefuirea bunului public, dacă preşedinte ar fi fost în aceşti 10 ani Adrian Năstase, şi nu Traian Băsescu. Chiar şi aşa, numărând condamnările cu executare ale acestor devalizatori ai averii naţionale, am vedea ce succes a avut justiţia în aceste mandate câştigate de actualul preşedinte. Dar aceste dezacorduri nu mă fac să vă preţuiesc mai puţin. Sunt convins că aveţi argumentele dumneavoastră pe care vi le veţi susţine acolo unde vom ataca aceste teme esenţiale ale tranziţiei. Se poate vorbi detaşat de tranziţie, după 25 de ani? Obiectiv? Ştiinţific?

A.M.P.: Se poate vorbi detaşat şi ştiinţific despre orice, chiar dacă ai fost martor… Tranzitologia e ştiinţă în Occident, altfel predată la Economie, la Ştiinţe Politice sau la Geografie, dar este o ştiinţă, există o enormă literatură teoretică şi empirică. Eu sunt mai ales interesată

de tranziţia instituţională, care întretaie prin cea politică şi cea economică, adică de schimbarea regulilor jocului într-o societate, cum treci de la dictatură la democraţie, de la regimul lui „Ei se fac că ne plătesc, noi ne facem că muncim” la capitalism şi de la „Cine nu fură statul îşi fură familia” la integritatea publică. Asta e partea cea mai pasionantă sau mie aşa mi pare, pe vremuri se numea schimbarea mentalităţilor.

V.A.: Aşa a şi fost catalogată prima dumneavoastră carte despre tranziţie, *Românii după ’89* (Humanitas, 1996). O carte despre schimbarea mentalităţilor, a culturii politice. I-au urmat *Politica după comunism* (Humanitas, 2000), *Secera şi buldozerul* (Polirom, 2002), dar şi cele două volume de publicistică (*România, mod de folosire,* Staff, 1994; *De ce nu iau românii premiul Nobel*, Polirom, 2012, 2014). Majoritatea predicţiilor care s-au adeverit sunt în aceste cărţi de publicistică, au apărut în ziare, au fost nişte avertismente publice. Fără a socoti cărţile şi lucrările în engleză, care de fapt sunt cele ce v-au consacrat în Occident. Trebuie spus că motivul principal al acestei cărţi este absenţa altor surse de referinţă, a unui proiect pluridisciplinar din care să rezulte un bilanţ a ceea ce am realizat în acest sfert de secol. Să vedem ce s-a întâmplat atât pe plan economic, cât şi pe plan social. Apoi să evidenţiem ce au reuşit guvernele noastre să adauge standardului de viaţă, dar şi zestrei comune. Dacă privim în istorie, prin simplă comparaţie, vedem că numai în 20 de ani societatea românească interbelică a reuşit fapte de toată isprava, zidiri memorabile, iar dacă n-ar fi intervenit prăbuşirea frontierelor în 1940, apoi războiul, în ambele direcţii, urmat de ocupaţia mai întâi militară, apoi ideologică, distanţa dintre noi şi ţările din Occident, cu care de două secole ne tot comparăm, ar fi fost sensibil mai mică. Revin la nevoia unui bilanţ, mai ales că n-avem obiceiul ca preşedintele României sau un prim-ministru, periodic sau când îşi termină mandatul, să prezinte un bilanţ al gestiunii, să se vadă ce a preluat şi ce lasă în urma sa; ce vedem noi acum – din ce ni se arată – sunt doar dosare penale. Deci, în această carte, vă propun să urmărim linia sinuoasă a tranziţiei, să vedem de unde am plecat şi unde suntem. Cu atât mai mult cu cât sondajele sunt neliniştitoare. Ele arată că în România 60% din populaţie regretă vechiul regim sau că, dintre toţi preşedinţii României, Nicolae Ceauşescu se situează pe primul loc. Dacă astea sunt opiniile multor cetăţeni, să mai adăugăm şi condiţiile în care trăiesc o bună parte dintre opinenţi: peste patru milioane continuă să locuiască în case de chirpici, un soi otoman de zidărie, un agregat din bălegar, paie şi lut. De asta ce vă cer în conversaţia noastră – poate cer prea mult – e de a acoperi atât cursul tranziţiei, cât şi implicaţiile în destinul celor care suportă preţul ei. Într-adevăr,

sunt 25 de ani de când destinul României a luat o altă direcţie, printr-o ruptură teribilă, având ca preţ foarte multe victime, un sfert de veac a produs şi schimbări fundamentale în destinul fiecărui român, mai ales al celor care la Revoluţie erau foarte tineri. Dar, indiferent de vârstă, fiecare dintre noi deci are povestea sa privind direcţia în care a luat-o destinul său ca urmare a schimbării destinului colectiv. Sunteţi unul dintre ei. Cartea aceasta o văd nu doar ca o cronică obiectivă, ci şi ca o ilustrare subiectivă, reflecţia tranziţiei în viaţa profesorului de tranziţie Alina Mungiu-Pippidi. Tranziţia României, dar şi tranziţia Alinei. Mai ales că aveaţi atunci, la Revoluţie, 25 de ani.

I. De ce a căzut comunismul?

Din zodia peştilor • Tinereţea sau revolta familială • Unde sunt rădăcinile Alinei • Medic în preajma Revoluţiei • Cioran şi Ceauşescu • Planul la copii – ospiciul ca refugiu • Originile corupţiei • Votca Săniuţa şi ţigările Carpaţi • *Secera şi buldozerul*

A.M.P.: Am împlinit 25 de ani în martie 1989. Începuseră primele mişcări în Ungaria, în Germania de Est, în Polonia. Lumea începuse să demonstreze şi în Uniunea Sovietică. În Republica noastră Moldova, în ţările baltice şi în Ucraina erau mişcările acelea pentru recuperarea limbii materne, când milioane de oameni ieşeau în stradă; era peste tot, în vecinătatea noastră, o mare-mare deşteptare cetăţenească… Iar noi ajunseserăm să ne uităm la televiziunea din Republica Moldova, unde era glasnost – eu locuind la Iaşi, oraşul universitar Iaşi… Deci, în 1989, ieşenii se uitau la televiziunea de peste Prut. Era o schimbare pentru noi, o desprindere de viaţa de evaziune în studiu şi lectură de până atunci. Eu încercasem să trăiesc în altă sferă şi reuşeam, de atunci am abilitatea de a citi sau a lucra şi într-un autobuz supraaglomerat sau cu televizorul deschis, nu aud nimic în afară de ce vreau să aud, viaţa mea poate fi azi discurs în faţa a sute de oameni fără nicio emoţie, iar mâine izolarea la mănăstire, de asta se spune că sunt doi peşti în zodia Peştilor, unul e social şi jucăuş, pervers chiar, iar celălalt un altruist şi un sfânt. Norocul că nu am pierdut priza la realitate vine din faptul că am fost tânăr stagiar, rezident s-ar numi azi, într-un spital de psihiatrie, în marea clinică universitară Socola de la Iaşi. Vedeam astfel o anumită faţă a realităţii ascunsă celorlalţi. Era faţa hidoasă, tragică a ei, consecinţa politicii demografice a lui Ceauşescu; exact aceea pe care fratele meu a pus-o în filmul lui premiat la Cannes. Lumea nu mai ştie de acest plan diabolic care norma numărul de copii; toate femeile obligate să facă patru copii – e greu de crezut azi că societatea comunistă românească interzicea nu doar libera asociere politică, ci şi prezervativele. Medicul care intervenea să ajute un avort neautorizat, cu complicaţii, devenit septic şi ajuns la spital, ajungea la puşcărie dacă nu anunţa mai întâi procuratura. Dar nu puteai aştepta procuratura nici dacă făceai pe

turnătorul, cum îţi cerea legea, unele cazuri erau foarte avansate, trebuia intervenit imediat sau femeia murea. Am avut colegi care au intervenit şi au fost turnaţi după aceea de cineva. Asta m-a motivat să scriu primul text de actualitate, până atunci scrisesem doar cronici culturale, de carte şi de artă, în *Cronica* şi *Opinia studenţească*. *Opinia studenţească* a fost revista şi colectivul în care eu, ca studentă, eram cea mai angajată. Şefii mei au fost de acord să scriu o anchetă despre contracepţie, deşi subiectul era tabu. În plus, tatăl meu fusese totdeauna, ca profesor la Facultatea de Farmacologie, un promotor al contracepţiei şi un promotor al studiului educaţiei sexuale, care însă nu se făcea nici măcar în facultate. Deci eram ideal plasată pentru subiect. Şi am umblat peste tot, am găsit oameni care, cu mult curaj, mi-au vorbit, medici care dădeau de fapt sfaturi în materie de contracepţie din cabinete de endocrinologie, deşi nu era permis, asistenţi sociali şi alţii.

Ancheta mea arăta că există un cost uman extraordinar al politicii demografice a lui Ceauşescu. Acest cost se vedea şi în mortalitatea infantilă, care ajunsese să fie foarte mare, şi, de asemenea, în numărul de avorturi septice. După Revoluţie s-a văzut în marele număr de orfani sau copii dispensabili atitudinea de genul „Îl spălăm sau facem altul?”. Politica asta creştea sărăcia. De exemplu, toamna, când venea frigul, la Clinica de Puericultura din Iaşi erau mulţi copii lăsaţi pe trepte. Copii abandonaţi de familiile sărace de romi care nu aveau condiţii să-i ţină. Ceauşescu le cerea femeilor să facă patru copii, dar, după ce îi năşteau, statul nu se ocupa să ajute aceste familii; alocaţiile erau cu totul insuficiente pentru gradul de sărăcie al acestor familii. Iar primăvara ţigăncile astea, care lăsaseră toamna copiii, veneau şi-i luau înapoi. Deci ele, săracele, nu făceau decât să-i lase peste iarnă ca să aibă statul grijă de copii. Erau tragedii la tot pasul. Asta era cheia anchetei: costul extraordinar, uman şi material, al obligaţiei de a naşte aşa de mulţi copii pe care familiile lor şi societatea nu şi-i permiteau – de dragul unui viitor calculat de statisticienii regimului. Sugestia era că o politică de contracepţie era o variantă mai bună ca avortul, care era aşa de costisitor. Ştiţi cum e, noi întotdeauna încercam să împingem limitele cenzurii cu argumente mai subtile. Disidenţii sub comunism, când erau ridicaţi de Securitate, recurgeau în apărare la citate din constituţia regimului comunist. Şi la fel încercam şi eu, pentru că de fapt noi, în naivitatea noastră, am crezut că această anchetă va putea fi publicată. Spiritul care domnea în ’87, ’88 şi ’89 la noi la gazetă era un spirit rebel. Noi încercam să publicăm ca şi cum am fi trăit într-o lume normală. Noi publicam, fără să ne temem, autori interzişi sau ocultaţi din motive politice. Am fost primii care l-am publicat pe Mircea Vulcănescu… Acest lucru era urmarea antreprenoriatului câtorva colegi mai în vârstă decât mine care erau

acolo, eu am profitat cel mai mult pentru că niciodată nu a trebuit să scriu un text politic, cu partidul sau cu Ceauşescu, aveam o mică reputaţie în 1989 deja fără să fi făcut niciun compromis. Noi eram mai tineri şi, practic, ne aduceam unii pe alţii la redacţie şi toată lumea gândea aşa. După Revoluţie am aflat că aveam şi noi, ca toată lumea, securişti, dar, una peste alta, n-o să ştim niciodată dacă nu cumva eram lăsaţi – ştiţi cum era! — ca să existe o „vitrină", mai ales din cauza proximităţii faţă de URSS…

V.A.: Eu nu prea cred în povestea asta cu „vitrina", cum că era în propaganda comunistă şi o ferestruică menită să păcălească Occidentul că ar exista o oarecare relaxare politică. Dimpotrivă, cred că erau şi nişte tipi care din poziţii de comandă o făceau pe naivii, cu riscurile de rigoare, lăsând să mai treacă o metaforă sau o parabolă, chiar şi nişte texte neconformiste.

A.M.P.: Deci, când noi ştim cât ne luptam pentru fiecare text… Şi pentru fiecare fotografie era o bătălie nemaipomenită. În anii ăia dispăruse propriu-zis cenzura, se presupunea că…

V.A.: Dispăruse de mulţi ani, dar se instalase autocenzura, mai vigilentă chiar decât defuncta instituţie.

A.M.P: Exact, exact! Se presupunea că propriii şefi ne fac cenzură… Şi atunci unii ne lăsau şi reuşeam să ieşim cu ziarul. Pe urmă veneau alţii şi ne reprimau şi şase luni eram integral interzişi. Revista nu avea niciun fel de periodicitate, pentru că noi nu făceam compromisuri. Era o nebunie!

Cele mai puternice anchete noi le publicam în mijlocul revistei, pe două pagini. Ancheta asta, până la urmă, care a adunat cifre, a scos citate ş.a.m.d., afirma prin fapte că este criminal din partea noastră să interzicem contracepţia. Era vremea legendelor, că te poţi apăra cu o aspirină şi cu vitamina C. Eu, ca studentă, veneam ca medic de tabără aici, în Sinaia. Am venit vreo doi ani la rând. Şi, în prima zi, le ţineam un discurs colegilor care veneau în tabăra UASCR şi le spuneam: „Nu merge cu aspirină, nu merge aşa şi pe dincolo! Vreţi ceva, veniţi şi mă întrebaţi în particular. Nu veniţi după aceea, că e prea târziu". Eram toţi foarte obsedaţi de acest subiect, care, evident, ne otrăvea tinereţea. Noi eram studenţi la Medicină, ştiam mai bine ce să facem, cum să ne descurcăm, dar era vorba de ce aveam să întâmpinăm ca tineri absolvenţi, cu mare probabilitate, când vom fi repartizaţi la ţară. Acolo deveneam direct responsabili de acest plan de naşteri. Pentru că medicii de dispensar erau evaluaţi după câte naşteri aveau în dispensarul respectiv, iar pentru mortalitatea infantilă puteai

ajunge la puşcărie, în ce mă priveşte, având o situaţie şcolară foarte bună, doream să fiu psihiatru. Numai că propunerea de reţinere în învăţământul superior a zăcut vreo doi ani, fiindcă doamna Ceauşescu nu mai aproba niciun fel de numire în învăţământul superior.

V.A.: De aceea după Revoluţie a venit un val de ridicări în grad universitar.

A.M.P.: Exact. Totul era îngheţat. Nu ştiu nici astăzi care era explicaţia pentru chestia asta…

V.A.: Nimeni nu îndrăznea probabil să ajungă la ea ca să obţină aprobările, dacă nu cumva era chiar o gelozie a academicianei profesor doctor etc.

A.M.P: Asta arată că regimul se gripase, că era într-o fază avansată de nebunie. Mi-amintesc că făceam foarte multe gărzi. Obţinusem prin pilele specifice regimului să nu fac stagiile pe care le făceau toţi colegii mei la toate specialităţile. Stăteam numai la psihiatrie, pentru că urma să fiu reţinută ca asistent în învăţământul superior la psihiatrie. Şi asta mi-a permis timp de doi-trei ani să fac acelaşi lucru, să citesc din acelaşi domeniu şi să am posibilitatea de a aprofunda. Şi aşa am căpătat o enormă experienţă de viaţă făcând foarte multe gărzi în urgenţe şi în alte clinici.

V.A.: Din motive băneşti făceaţi aşa multe gărzi?

A.M.P.: Gărzile stagiarilor? Nu, nici vorbă. Vai de capul nostru, cine să plătească gărzile alea? Să fim serioşi! Eu n-am câştigat niciodată niciun ban din medicină. Toţi banii mei de la Socola, pentru doi ani, i-am dat fratelui meu să-şi cumpere primul lui laborator fotografic, în care nu ştiu dacă a developat vreo două filme. Fugise un fotograf în străinătate şi prietenul meu din vremea aceea, care era tot fotograf, mi-a spus: „Uite, ai un laborator întreg pe care i-l poţi cumpăra lui Cristian”.

V.A.: Şi făcea fotografii pentru revistă?

A.M.P.: Prietenul meu era fotograful revistei noastre.

V.A.: Ştiu că după Revoluţie Cristian Mungiu a lucrat la *Opinia studenţească*.

A.M.P: Da, dar mai mult ca scriitor, a inventat genul reportajului

ficţional, nu se ducea pe teren, scria cu umor un text despre ceva integral inventat de el. În schimb, când a făcut primul lui film de poze, fotografului *Opiniei studenţeşti*, Dan Mititelu, acestui prieten al nostru, i s-a părut că frate-meu are talent să cadreze. El l-a descoperit.

V.A.: Dar să nu ne îndepărtăm de biografia Alinei Mungiu. Vreau să spun că vă citesc de 25 de ani şi abia în ultimul timp aţi început să vorbiţi despre rădăcinile basarabene ale familiei. Astea mă interesează foarte mult la oamenii cu care stau de vorbă în public; ele contează foarte mult pentru mine. De când aţi început să fiţi interesată de rădăcinile familiei?

A.M.P.: Destul de târziu. N-am avut mare interes pentru toată partea personală a vieţii, recunosc. Am fost toată viaţa foarte obsedată de învăţat şi de ştiut, şi nu de lucruri personale.

V.A.: Tocilară?

A.M.P.: Foarte-foarte tocilară, da. Dar tocilară cu pasiune, adică numai lucrurile care mă interesau le devoram pur şi simplu. Şi fugeam de toată partea asta familială pentru că era şi apăsarea aceea foarte mare din timpul comunismului, în care, sincer să spun, nu voiam să ştim de familiile noastre. Familiile erau alibiul regimului ca să ne ţină pe toţi prizonieri. Nu vin dintr-o familie comunistă, dar tot nu vedeam utilitatea de a şti mai multe. Bunicul meu, care e singurul nebasarabean din familie, fusese ofiţer din Regat staţionat în Basarabia. Aşa o cunoscuse pe bunica mea şi o luase de nevastă. Şi faptul că era logodită cu un ofiţer român a ajutat-o pe ea să se refugieze la vremea aplicării Pactului Ribbentrop-Molotov; nu toată lumea a avut dreptul şi posibilitatea să treacă dincoace. A fost un ultimatum de 48 de ore.

V.A.: Care, deşi atât de scurt pentru o strămutare în masă, n-a fost respectat de sovietici.

A.M.P.: Da… în care unii au putut trece. Şi ea a trecut. A trecut cu sora ei mai mică.

V.A.: Sunt mulţi ani de când am aflat odiseea basarabenilor care au vrut să se refugieze odată cu armata. Ne-a povestit Paul Anghel într-o şuetă la *Scânteia tineretului*. Era ceva cutremurător, era o harababură generalizată cu lumea care nu ştia ce să ia cu ea şi cum să fugă din faţa puhoiului sovietic…

A.M.P.: Exact! Toată istoria asta basarabeană a noastră e tragică. Adică familia, parte grecească din Basarabia, era o familie burgheză în care totul părea aşezat pe zeci de ani înainte, cu proprietari de hotel, cu fete aranjate cu lăzi de zestre. Deci lăzile de zestre pierdute rezonau în amintirea bunicii mele şi a surorii ei precum cel mai preţios avut pierdut, că în ele vedeau investiţia asta, certitudinea că viitorul le e aranjat pe generaţii.

Şi străbunica mea, de altfel, a făcut enorma greşeală de a se reîntoarce. S-a reîntors propriu-zis de pe pod – trecuse practic în partea astalaltă – şi s-a răzgândit sperând că, dacă o să fie acasă, o să-şi protejeze averea de sovietici, n-o să i-o confişte. Cu ea s-a reîntors şi soţul ei, care lucrase în administraţia română, la un moment dat, în Interne, se pare, a fost directorul închisorii, în care erau închişi mulţi comunişti. Drept pentru care a fost împuşcat imediat de către sovietici. Străbunica mea a ajuns în Siberia, de unde s-a întors când eu aveam 1 an, în 1965. Iar fratele bunicii mele, care era un băiat sub 20 de ani, care s-a întors atunci de pe pod, cu mama şi cu tatăl lui, a dispărut pur şi simplu. Noroc de bunica mea şi sora ei, care au trecut dincoace, ele fiind logodite cu ofiţeri români. Asta a fost salvarea lor! Şi acelui băiat nu ştim ce i s-a întâmplat. Nu i-am găsit niciodată nici mormântul, absolut nimic. Când a reintrat armata română, un an mai târziu, în alianţă cu nemţii, au găsit nişte vagi urme ale lui, dar nu mai mult apoi. Localitatea din care fugiseră era Cahul. Verii noştri au ajuns în Kazahstan, nu mai ştiu româneşte. După ’90, am luat legătura cu ei, am schimbat câteva scrisori, dar scrisorile sunt în limba rusă, pentru că ei şi-au pierdut cu desăvârşire limba. Asta este: oamenii au fost proiectaţi în afara spaţiului european pentru totdeauna.

V.A.: Târziu aveaţi să aflaţi istoria acestei familii?

A.M.P.: Nu, nu, am aflat destul de devreme multe lucruri. Bunica mea era foarte pasionată de istoria basarabeană şi tragedia asta a provinciei ei şi a căminului pierdut a rămas mai puternică decât toate tragediile din România. Deci noi am crescut cu asta, cu nostalgia ţării ei pierdute.

V.A.: Era foarte nemulţumită de administraţia românească din Basarabia?

A.M.P: Păi, nu, că ei făceau parte din administraţia românească. Ei erau „opresorii” ăia de care se plângeau ceilalţi. Bunica mea şi bunicul meu, care era ofiţer al regelui, nici într-un caz nu erau de părerea asta. Ei nu considerau că noi am făcut ceva rău în Basarabia. Bunicii mele i-a luat foarte mulţi ani până când – mă măritasem cu actualul meu soţ

şi, el fiind în Comisia Holocaustului, o primă comisie prezidenţială de restabilit adevărul istoric, bunica mea ne-a spus ce s-a întâmplat cu evreii din Cahul. Această poveste eu nu o auzisem niciodată până la 40 de ani; ea ştia ce se întâmplase cu prietenii evrei care au dispărut, dar istoria asta pe care v-o spun n-am aflat-o de la bunici; lor le era permanent frică sub comunism că noi o să scăpăm vreo vorbă şi o să spunem ceva la şcoală, nu eram de mare încredere. În schimb, am auzit multe poveşti despre războiul din Răsărit, în care luptase bunicul meu, evadări, lamentaţii după ţara pierdută… Ei au scăpat… fetele au traversat Prutul doar cu cutia lor de bijuterii. Asta-i tot! Dar cu bijuteriile salvate au putut să cumpere în Iaşi casa lui Constantin Stere, care era plecat definitiv, casa fiind la un intermediar.

V.A.: El avea un conac lângă Ploieşti, aici, în Prahova, la Bucov.

A.M.P.: înainte de asta avusese casa din Iaşi, el a fost prefectul Iaşului. Deci casa în care s-a născut revista *Viaţa Românească* şi în care a fost prima redacţie şi care a fost reşedinţa lui Stere a fost la Iaşi, e casa în care m-am născut…

V.A.: Ce coincidenţă! Chiar mă gândeam ca acest prim capitol să-l numesc, împrumutând titlul romanului basarabeanului Constantin Stere, „În ajunul Revoluţiei”.

A.M.P: Stere era foarte iubit la mine în familie. Nu doar pentru că stăteam în casa lui, casă destul de frumoasă, cu observator astronomic şi mai ştiu eu ce. Destul de ruinată în timpul războiului, dar cu un parc superb, din care bunicul meu a tot vândut şi care n-a fost naţionalizată, din fericire. Au fost nişte chiriaşi introduşi în ea de spaţiul locativ, dar care au plecat prin anii ’60, astfel încât noi am crescut într-o casă normală, cu grădină normală, arătând foarte departe de spaţiul ăsta colectivist din blocuri; şi la trei minute de bojdeuca lui Ion Creangă.

V.A.: Eraţi un mic trib în curtea asta. Erau şi bunicii? Trăiau şi bunicii, şi părinţii împreună?

A.M.P: Da, sora bunicii mele a locuit la cinci minute de noi, ca atare, da, acest mic trib basarabean a rămas.

V.A.: îl regretaţi? Că nu mai e la modă acum, nu, chestia asta? Copiii pleacă devreme de sub ocrotirea părinţilor, sunt foarte independenţi. Mă uit în Occident, mă uit în America. Alta e moda acum, în ziua de azi.

A.M.P: Aş fi ipocrită să mă plâng de ceva, căci noi am avut o copilărie foarte fericită. Asta e cert; o copilărie magnifică! Cu o grămadă de animale… şi foarte-foarte liberă. E greu de imaginat ca alţi copii să fi fost atât de liberi ca noi. Dau numai un exemplu. Noi consideram că, dacă botezăm un animal, animalul respectiv nu mai poate fi sacrificat. Ca atare, noi am crescut într-o casă în care îngropam în grădină lighene ca să le transformăm în iazuri şi puneam nume acolo la peşti, broaşte, animale; toate aveau nume proprii. Dacă făcea cineva greşeala să-i aducă tatălui meu, care era doctor, vreun animal pentru sacrificat, eu şi fratele meu ne repezeam şi imediat îi dădeam două nume animalului, după care el devenea membru al familiei. Într-un an au făcut greşeala să ne cumpere păsări. După două săptămâni de târguială, s-a dat drumul în această casă mare la păsări. În timpul iernii, s-au pus crengi în jurul ţevilor de calorifer şi am coabitat cu păsările alea până când a venit primăvara şi li s-a dat drumul afară. Dar era foarte frumos să fii într-o casă în care păsările zburau liber, numai curăţatul după ele ne-a convins că nu era şi practic.

Desigur, foarte mult le datorăm părinţilor starea asta de bine în care am crescut, dar mai e un personaj ce a jucat un rol pe care-l găsesc, pe măsură ce trec anii, extrem de important. Bunicul meu, ofiţerul în armata regelui. Sub comunişti a fost dat afară. Se reciclase, prin puteri proprii, ca profesor de latină şi greacă veche la Seminar. Fiu de ţăran mijlocaş, ajunsese să aibă o pregătire atât de bună, încât, atunci când eram elevă, mă medita la trigonometrie şi la latină; era un ofiţer adevărat; lumea nu-şi dă seama în ce măsură Academia Militară de dinainte de război era învăţământ de elită. Iar bunicul meu avea criterii morale extrem de stricte. Şi eu, crescută de bunici până la 14 ani, pot spune că educaţia mea le-o datorez lor, mai degrabă. Influenţa lor a fost atât de mare, încât nici n-am băgat de seamă că la grădiniţă sau la şcoală ni se insuflau alte valori. Bunicul era un om de o rigoare morală extraordinară, dar, în acelaşi timp, un om bun. Ca toată armata română, fusese până la Stalingrad şi avea o mulţime de povestiri de pe frontul de Răsărit, povestiri care nu erau deloc eroice, ci foarte umane. Istorioarele astea m-au impresionat mult – pentru că totuşi e o deosebire între fete şi băieţi în felul în care ascultă povestirile de război. Eu am fost o fată foarte băieţoasă, dar natura mea feminină a existat întotdeauna şi m-a oprit de la a deveni cu adevărat un om agresiv şi dur, chiar şi atunci când m-am lovit de adversităţi. Nemţii ne-au acuzat, spunea bunicul, de debandada creată în retragerea de pe Don. Că românii au fugit. Era o armată de ţărani neantrenaţi, neechipaţi, au cedat frontul şi au fugit.

V.A.: Iar în retragere, aliaţii nu s-au purtat deloc camaradereşte cu ostaşii noştri.

A.M.P.: Aliaţii noştri ne cam dispreţuiau. Grija lui cea mai mare era însă cum să îi salveze pe aceşti băieţi de răzeşi şi să-i ducă înapoi în satul lor. Apoi, după catastrofa retragerii, teroarea lui era cum se va înfăţişa în faţa acelor mame să le spună cum au pierit feciorii lor. Deci astea nu erau deloc poveşti eroice. Comportamentul lui era moral fară să fie eroic, etica lui era cotidiană şi aplicată. Ne-am întors un kilometru din drum, pentru că şi-a dat seama că o vânzătoare, dându-ne restul, se înşelase cu 25 de bani. Eu aveam 8 ani şi mă dureau picioarele, ce să mă mai întorc! Spunea: „Îţi dai seama, săraca, o să-i lipsească 25 de bani din gestiune!”. M-a cărat în braţe înapoi un kilometru să-i dăm bănuţul înapoi vânzătoarei, care singură se înşelase, nu îl furaserăm. Acest gen de scrupule erau cu totul extraordinare.

V.A.: Dar de unde veneau ele? Era credincios? Avea o educaţie strict religioasă?

A.M.P: Bănuiesc că, după ce venise de pe frontul de Răsărit, nu mai era câtuşi de puţin religios. Şi nici bunica mea nu era credincioasă. Era însă regalist, dreapta monarhistă. Am crescut ascultând alegerile la Radio France, urmărind când câştiga dreapta sau când câştiga stânga.

Dar, în comportament, era un fel de protestant, deşi nu ştiu de unde venea asta. Cred că din armată.

V.A.: Sau din experienţele războiului?

A.M.P: Nu ştiu ce să spun, pentru că nu am văzut prea des, după aceea, acest gen de scrupulozitate excesivă la alţi oameni. Era o chestiune personală. Dar aşa am fost crescuţi şi fratele meu şi eu. Spre exemplu, pe niciunul din noi nu îl prea interesează partea materială. Aşa am fost crescuţi. Amândoi am câştigat oricât de mulţi bani am vrut în clipa în care ne-am apucat să câştigăm bani. Deci nu ne-a lipsit talentul. Dar nu suntem interesaţi. Am fost crescuţi cu comportament modest în faţă. Şi ideea să ne facem datoria. Înclin să cred că totul porneşte de la această pregătire militară, dar nu aş şti să explic mai mult decât atât.

Cu părinţii, era o stare de libertate destul de simpatică, ce nu ştiu exact de unde venea. Deci, pe lângă caracterul părinţilor mei, care erau aşa, a fost norocul tatălui meu, care, în momentul de liberalizare de la începutul anilor 70, a prins un Fulbright în America. De acolo s-a

întors cu idei foarte noi şi convins că va pleca anul următor din nou. N-a mai plecat niciodată, n-a mai fost un an viitor pentru că nu i s-a mai dat drumul, dar noi ne-am ales cu o educaţie americană.

V.A.: Avea de gând să rămână?

A.M.P: El avea de gând să se întoarcă acolo, nu neapărat să fugă, dar nu l-au mai lăsat să se ducă. A venit din SUA cu o grămadă de idei. Deci intrase, aşa, un mic spirit american la noi în casă, fără nicio îndoială.

V.A.: V-au certat vreodată părinţii? Aţi cunoscut conflictul între generaţii?

A.M.P.: Mi-a venit greu să îi iert pentru faptul că m-au făcut să dau la Medicină, ceea ce n-am vrut niciodată. În condiţiile în care vocaţia mea pentru alte lucruri era foarte clară. Toţi profesorii mei ştiau care e adevărata mea vocaţie, ştiinţele umaniste, deşi, desigur, cei de la matematică susţineau că pot face şi matematică şi aşa mai departe.

VA.: Da, dar găseau în medicină un refugiu, o protecţie pentru fata lor. Mai ales că eraţi capabilă să daţi şi să intraţi la Medicină. Chiar aţi terminat ca şefă de promoţie. Deci era vorba de o vocaţie reală. Iar ca protecţie gândită de părinţi, un refugiu extraordinar, social vorbind.

A.M.P.: Vocaţie şi capacitate nu sunt unul şi acelaşi lucru. Şi apoi ce înseamnă asta, un refugiu social?

V.A.: Pentru că era o profesie preţuită, nobilă, bănoasă chiar şi în comunism şi apoi erau atâţia medici care au scris… Şi apoi ce, era de colo şansa pe care aţi avut-o de a accede la o specializare extraordinar de interesantă, care solicită foarte mult şi intelectul, şi empatia, şi alte valori esenţial umaniste, calităţi cu totul deosebite, nesolicitate în alte specializări medicale? Care părinte putea conta pe sfârşitul comunismului? Dimpotrivă, se presupunea că acest regim se perpetuează, că nu se întrevede nimic care să schimbe destinul României. Mulţi s-au gândit ca, în primul rând, odraslele lor să facă o facultate, pentru a avea o viaţă oarecum mai comodă, chiar cu riscul ca repartizările să fie la ţară, departe de familie. Şi apoi toţi se consolau cu ideea că lasă că ne descurcăm noi, vom putea să aranjăm ceva.

A.M.P.: Reproşul meu nu se referă la felul în care au gândit ei, pentru că fiecare gândeşte cum vrea, cu totul inacceptabil este că

niciunui adolescent nu ar trebui să-i fie impusă o decizie legată de ce drum să urmeze în viaţă dacă situaţia nu o cere în mod absolut. Eu am luptat contra deciziei lor doi ani. Şi apropo de chestiunile de refugiu al odraslelor, dacă ajungeai la ţară… Era mai bine să ajungi la ţară să predai limba franceză, să predai istoria sau să faci absolut orice, decât să ajungi la ţară şi să obligi femeile să nască şi să fii responsabil de toată nebunia asta. Deci nici măcar raţionamentele părinteşti nu ţineau. Finalmente, de-asta nu este bine să decizi pentru alţii, pentru că niciun raţionament nu este impecabil şi nu poate prevedea toate consecinţele.

V.A.: Admit că asta e morala poveştii.

A.M.P: Evident. Dar cu atât mai mult să îi impui voinţa ta unui adolescent care câştigă olimpiadele, ia toate premiile şi despre care toată lumea ştie, în mod indiscutabil, că are anumite talente într-o anumită zonă. Şi aşa, până la vârsta de 14–15 ani, am încercat foarte mult să-i mulţumesc pe părinţii mei, se făceau intervenţii ca să mă pot duce la faza finală la mai multe olimpiade, care aveau loc în aceeaşi zi, eram copilul superpremiant, mă calificam la toate şi trebuia să mă duc la toate finalele. Oricine ştie însă că nu este simpatic să fii un copil premiant. E o parte bună, că m-am învăţat să răspund prima la orice examen sau întrebare, şi la Medicină, şi oriunde. Dar premianţii nu sunt populari, eu pe frate-meu am încercat să îl cresc mai relaxat decât fusesem crescută eu, să nu mai trebuiască să ia 10 la toate. El a fost mai conformist ca mine şi nu a avut obiecţii să urmeze Medicina, norocul lui a fost că nu a reuşit să intre. Altfel, în loc de cineast, ajungea stomatolog.

V.A.: L-aţi umbrit, l-aţi ajutat în carieră, cum a fost? Nu cred că a fost uşor să fie fratele mai mic al unei personalităţi ca dumneavoastră.

A.M.P.: Cariera şi-a fâcut-o el singur. Dar în această societate închisă, oricât talent ai avea, trebuie ca cineva să-ţi facă legătura, conexiunea. Despre asta scriu în cărţile mele de sociologie. Şi frate-meu a avut această legătură datorită carierei explozive de jurnalist pe care am făcut-o în Bucureşti, după 90, adică eu am avut cui să dau acel telefon care i-a deschis drumul spre Academia de Teatru şi Film, restul fiind făcut de talentul lui, telefon pe care nu avusese cine să-l dea pentru mine cu câţiva ani înainte. De fapt, dacă stai să te gândeşti, nu e normal, cine avea talent, dar nu avea un preparator pentru examen din interior nu intra. Şi la fel de anormal este şi monopolul de la ATF care continuă şi după 25 de ani. Deci asta este societatea închisă în care trăiam şi într-o mare măsură trăim încă şi azi.

V.A.: Continuu să cred că v-au folosit Medicina şi mai ales experienţa din spital.

A.M.P: Cu certitudine m-au influenţat foarte mult, pentru că aşa am ajuns un om de ştiinţă, chiar dacă am schimbat ştiinţele pe parcurs. Dar în viaţa mea au existat şi alte alegeri, pe care le-am abandonat treptat pentru că această formaţie s-a impus, orientarea mea e spre diagnostic şi rezolvarea unor probleme, nu spre speculaţie. Alegerea asta timpurie, nu a mea, a determinat, fără să fi decis eu în mod deliberat, faptul că am devenit un om de ştiinţă, şi nu un artist. Parcă aş fi preferat să iau eu decizia asta mai conştient. Dar e adevărat că, dacă nu mergeam în clinică, nu cunoşteam niciodată poporul român, căci noi, în familie, eram foarte izolaţi şi crescuţi sub o cupolă protectoare, acolo, pe stradela Sărărie, în casa Stere. Deci închipuiţi-vă o casă din aia boierească, veche, complet izolată faţă de stradă pe trei laturi şi pe-a patra latură erau parcul nostru cu arbori seculari şi grădina noastră… Bun, întâlneai copii la şcoală sau aşa, dar nu am văzut lumea, aşa cum e ea, până n-am ajuns în spitale, până n-am ajuns să intervievez oameni cărora le făceam foaia de observaţie; până n-aveau să-mi povestească necazurile lor, n-aveam cum să cunosc România reală din comunism. Eu n-am avut, din cauza refugiului din Basarabia, bunici la ţară. Deci povestea asta cu românii care toţi se trag din ţărani ne-a lipsit. Toţi bunicii erau orăşeni şi „ţara” noastră, care şi aia tot în oraş fusese, era în altă ţară practic. Asta îmi lipsea. Şi asta mi-a dat spitalul. Deci vreau să zic că toată sociologia mea a venit din medicină şi din psihiatrie. Când am ajuns la Socola şi am început să dau antidepresive, trimise de altfel de firme ca eşantion de cercetare, că nu aveam altfel buget de medicamente, oamenilor care erau deprimaţi că n-aveau salariu (şomajul mascat devenise frecvent spre finele regimului) sau femeilor care nu aveau bani să ţină copiii pe care Ceauşescu le obligase să-i facă, atunci a fost prima mea imersiune foarte puternică în social şi am început să văd cum funcţionează lumea reală. Şi jurnalismul a fost a doua, evident, după aceea. Cam aşa s-au legat lucrurile.

V.A.: Aş vrea să mai rămânem în epoca Ceauşescu şi să încercăm să vedem care erau trăsăturile definitorii ale comunismului de stat aplicat în România. Spuneam că am citit o serie întreagă de editoriale pe care le-aţi scris la începutul anilor 90. E interesant că sunteţi printre puţinii care au depistat de la început tarele moştenite din vechiul regim, lestul care va îngreuna tranziţia românească. De-ar fi fost doar asta, dar mai avem şi opoziţia democratică ce dădea dovezi repetate de cecitate politică. Mult timp s-a complăcut într-o agendă

care nu era deloc a majorităţii electoratului; era de pomină, de exemplu, cazul unui lider care le reproşa ziariştilor, într-o conferinţă de presă, că nu vin deloc în întâmpinarea obsesiilor sale.

Poate ar trebui să deschidem discuţia despre Ceauşescu şi să vedem în ce măsură e justificată apropierea pe care o făceaţi între cultul forţei la Cioran şi obsesia omului nou la Ceauşescu; ambiţia celor doi de a schimba felul de a fi al poporului nostru. În sensul acesta vreau să vă spun ce am aflat, imediat după celebra plenară a Comitetului Central, din aprilie 1968, o plenară lărgită la care a participat activul din Bucureşti. Atunci au fost maziliţi Gheorghe Apostol, Alexandru Drăghici ş.a.m.d. Fusese prezent la eveniment şi un coleg, un excelent observator şi critic al fenomenului literar, C. Stănescu, atunci redactor-şef adjunct la *Scânteia tineretului.* Ne ştiam din studenţie şi funcţiona între noi – la fel şi astăzi – o complicitate de care nu ne-am dezis nici după Revoluţie, când eram pe poziţii publice contrare. Când a revenit în redacţie, l-am văzut că se află sub o emoţie puternică. Mi-a spus că abia atunci a cunoscut adevărata faţă a lui Ceauşescu: un tip care nu iartă nimic, extrem de dur cu cei care i-au fost tovarăşi până în ajun… Şi mai ales că Ceauşescu era convins că suntem un popor care nu-l merită, adică atât de mari sunt ambiţiile lui, încât poporul ăsta nu-i în stare să şi le asume. Nu-mi venea să-i dau crezare, mai ales că avusesem posibilitatea, chiar în vara în care Ceauşescu îl înlocuise pe Dej, să îl cunosc într-un concediu comun la Bicaz pe fratele lui, Florea Ceauşescu, redactor la *Scânteia.* Venise singur, soţia lui stând în Bucureşti ca să-şi supravegheze fiica rămasă corijentă la nu ştiu ce disciplină. Florea Ceauşescu era un om simplu care-şi cunoştea, graţie unui natural simţ popular, limitele. Însă, ceea ce observase colegul meu atunci avea să se manifeste din ce în ce mai pregnant nu doar la Ceauşescu, ci, mai ales, la soţia acestuia: dispreţul faţă de poporul peste care stăpâneau.

A.M.P: Sunt convinsă că ne dispreţuiau foarte mult. Pentru că, de fapt, asta era una din caracteristicile regimului.

Şi aveau de ce să ne dispreţuiască. Cine prindea anii 80 ca adult se izbea de trăsăturile care aş zice că deosebeau comunismul românesc de ce aveam să văd mai târziu în ţările din jur. Prima, cea cu penetrarea vieţii private, dacă ne-am referi doar la politica demografică a lui Ceauşescu, am numit-o deja. Aşa ceva nu exista nicăieri în Europa. Doar în China. Deci, în Europa, comunismul nu îmbrăţişa aceste forme. Şi era o trăsătură cu totul periculoasă şi regimul în mod conştient făcea aceste lucruri absurde. Multe dintre obiectivele regimului erau absurde, nu puteau fi atinse, dar simpla testare era un mod foarte eficient de a controla societatea. Eram aici, la Sinaia, cum aminteam, medic de tabără într-un an, când am fost

vizitaţi de procurorul general al Republicii. Atunci însemna o poziţie oribilă, o poziţie de represiune clară. Şi el ne-a făcut o vizită, nouă, studenţilor comunişti din Valea Prahovei. Eram toţi membri în UASCR. Trebuie precizate lucrurile astea, că lumea are impresia că te înscriai în UASCR. Nu ne-am înscris niciunul, deveneai automat membru când intrai la facultate. Şi ştabul ăla a venit să ne vadă, că era foarte plăcut să vii pe Valea Prahovei. Şi, după ce s-a pilit şi mai ales după ce a văzut că niciuna dintre fetele de la focul de tabără studenţesc nu se înghesuia să se ducă cu el în pat, acest individ a devenit foarte agresiv şi a început să ne spună că el ne poate băga pe toţi la puşcărie. Chiar legal. Şi a început o dispută pe această temă. Şi el a citat diferite legi care erau date în ultimii ani. În 87, în ’88, în ’89 erau date foarte frecvent legi a căror absurditate ne pare azi cu totul extraordinară.

V.A.: Şi multe nu erau făcute public. Erau unele legi, de exemplu, Legea privind relaţiile cu străinii, apoi obligativitatea jurământului prestat către Ceauşescu…

A.M.P: Unele nu erau publice, altele, cele la care se referise el atunci, erau şi priveau raţionalizarea alimentelor de bază. De exemplu, că era ilegal să ai mai mult de un kilogram de zahăr şi un litru de ulei sau câte două din fiecare…

V.A.: Şi asta era limitat chiar într-o lege?

A.M.P.: Închipuiţi-vă că era într-o lege. Şi el spunea: „Bunica ta a stocat mai mult de două kile de zahăr, deci pot s-o arestez în mod legal”. Cam ăsta era argumentul. Comunismul românesc depăşise frontierele în care poţi să spui că între politică şi restul vieţii ar exista vreo separaţie, cum e în alte regimuri autoritare, în care e un fel de contract: nu te amesteci în treburile puterii şi atunci regimul îţi mai lasă nişte zone de autonomie. La noi zonele astea de autonomie nu prea mai existau.

A doua trăsătură însă era extraordinara colaborare a oamenilor cu regimul, care nu se vedea numai la cei peste patru milioane de membri de partid, cum crede lumea. Erau mulţi nemembri de partid care colaborau cu regimul. Şi nu mă refer numai la oamenii care turnau la Securitate. Era o reţea extraordinar de mare de oameni care, în fond, încercau să pună în practică scopurile regimului, mai ales scopul principal, de a reprima pe oricine ieşea din rând.

V.A.: Povestiţi într-un editorial ce aţi văzut trecând spre casă. Eraţi de gardă la spital şi, reîntorcându-vă, aţi văzut o lozincă împotriva lui

Ceauşescu scrisă pe un gard. A doua zi, dimineaţă, nişte bătrânei încercau să şteargă urmele.

A.M.P.: Erau proprietarii, săracii. Se petrecea cu vreo săptămână înainte de căderea regimului. Nişte revoluţionari făcuseră în noaptea aceea o figură îngrozitoare perechii de pensionari şi scriseseră pe gardul lor: „Jos Ceauşescu!". A doua zi dimineaţă n-a trebuit să vină nici Miliţie, nici Securitate, nimeni, că ei, singuri, ştergeau conştiincioşi gardul. Mă rog, ăsta-i un exemplu inocent, dar nebunia regimului atinsese proporţii maxime.

Când venea un rezident nou i se dădea lista de bolnavi cu câţiva însemnaţi cu cruce pe foaie. Întrebai: „Ce au ăştia special?" şi ţi se spunea: „Păi, ăştia sunt bolnavii". Majoritatea, restul erau pentru scutiri de armată, pentru avorturi, pentru nu ştiu ce… Deci, ca această societate să poată să funcţioneze, să nu-i sară toate dopurile, să nu fie o nebunie generalizată…

V.A.: Mulţi se refugiau acolo din faţa autorităţilor.

A.M.P: …Soluţia era corupţia medicală, că asta era corupţie, în fond, azi am numi-o corupţie… În plus, probabil, şefii mei la spital primeau… adică nu probabil, cert, primeau cadouri şi nu toată lumea avea acces la scutirile astea, deşi multă lume avea nevoie de ele; astea sunt originile corupţiei în România. Corupţia în România s-a dezvoltat ca să rezistăm nebuniei regimului. Nu se putea altfel. De asta şi astăzi am sentimente împărţite când vine vorba de corupţie la doctori, în ciuda faptului că n-am luat în viaţa mea un cadou de la un pacient. Dimpotrivă, le cumpăram ţigări pacienţilor ca să ne lase să le facem foile de observaţie. Că la psihiatrie aşa era: zece pacienţi te trăgeau de un colţ al fustei când încercai să vorbeşti cu al unsprezecelea. Şi strategia era să dau fiecăruia câte o ţigară. Asta la pavilionul nostru în care veneam singuri, deschideam cu clanţa pe care o aveam cu noi în buzunar şi intram şi nu era, uneori, niciun infirmier să ne ajute dacă dădeam de greu. Dar ce vreau să spun este că nebuniile erau legate între ele. Deci nebunia foarte mare a regimului dusese la această spaimă generalizată care-i făcea pe mulţi să colaboreze, dar şi la această evaziune generalizată. Lumea colabora din pur oportunism, nu credea absolut nimeni în scopurile regimului. Am mai dat exemplul acelei prietene a mea care era regizor la un teatru, unde director era un domn care era membru în Comitetul Central. Şi ea era regizor tânăr, stagiar, repartizată de la Bucureşti. Vine la primul ei job şi ăsta imediat a dat să se culce cu ea. Da, chiar a încercat s-o trântească pe jos în faţa scaunului directorial. Deasupra era portretul lui Ceauşescu. Biata fată, în disperare de cauză, neştiind ce să facă, cum să se

salveze, i-a spus: „Cum, aici, sub portretul Tovarăşului faceţi chestia asta?”. La care ăsta i-a dat o palmă şi s-a răstit la ea: „Măi, curvo, asta-i replica mea! Tu îmi spui asta mie?”. Era şi dramaturg, violatorul, trebuie precizat. „Asta-i replica mea!” Deci – cum să spun? – erau toţi tirani neideologici, erau fară niciun fel de convingeri. Deci acest fel în care fiecare tiraniza pe cine putea…

V.A.: Singura speranţă a majorităţii populaţiei era că Ceauşescu moare şi, mă rog, vine Nicuşor…

A.M.P.: Dar e adevărat că în mediul studenţesc se credea foarte mult în ea. Îmi amintesc de un coleg al meu care mergea în tabăra de la Izvoru Mureşului unde se adunau „cadre de bază”. Trebuie să spun că şi eu am mers acolo la tabăra de la Izvoru Mureşului, pentru că în tabără era un colţişor şi pentru reviste studenţeşti. Şi atunci am fost o dată sau de două ori la Izvoru Mureşului luându-l pe frate-meu ca blatist, fără asta nu ştia ce e viaţa studenţească, că după 1989 a dispărut complet. Taberele studenţeşti erau foarte plăcute; alea au fost şcoala noastră revoluţionară, dar nu cum voia Partidul, ci pe bune. Şi pentru frate-meu, care era mai mic cu patru ani ca mine, la fel. Deci, plecam în tabără cu prietenul meu, frate-meu şi un prieten al lui, că aşa se călătorea în vremea aia, toţi pe o singură invitaţie. Şi acolo era o nebunie curată! Devenise greu în ’88-’89 să mai ţii şedinţe de orice fel chiar la Izvoru Mureşului. Pentru că era destul să strângi lumea la un loc şi scânteia exploda. Lumea venea în taberele astea pentru muzică, sex, sport şi nu ştiu ce, şi nu pentru politica Partidului.

Totuşi, nu trebuie să uităm că acestea erau taberele UASCR, erau tabere pentru îndoctrinare. Şefii mari de la UTC umblau disperaţi după noi şi spuneau: „N-aveţi decât să faceţi petreceri până la 6 dimineaţa, dar măcar dimineaţa în sală să fie prezenţi 10-20%. Vine lume de la Comitetul Central. O să mă băgaţi la puşcărie, nenorociţilor!”. Când venea câte unul care chiar încerca să îndoctrineze, erau reacţii extraordinar de negative. Şi îmi amintesc de strategiile noastre de rezistenţă, care erau foarte comice: ca să nu-l lăsăm pe cenzorul de la *Opinia studenţească*, profesor doctor Ioan Petru, profesor de logică la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, să ne explice ce trebuie să scriem în revistă şi ce greşisem în ce scriam, scăpăm obiecte pe jos, aveam tot felul de strategii să-l împiedicăm să vorbească. La Izvoru Mureşului, în mod privilegiat, ca să ne cumpere bunăvoinţa, exista Pepsi, ceea ce nu se mai găsea deloc în anii respectivi. În acelaşi timp, era un mic bar de la care puteai să-ţi cumperi celebra votcă Săniuţa, aceeaşi cu care ne ţineam zilele şi când eram trimişi la munci agricole… O filtram prin pâine, că noi, fiind studenţi la Medicină, ştiam că are resturi de alcool metilic, din cauza

căruia poţi orbi. Era o porcărie foarte periculoasă. Şi nici filtratul prin pâine nu era sigur. Doamne fereşte, să nu m-audă cineva şi să facă acurr} ce zic eu! Noi eram sculaţi la 6 dimineaţa şi trimişi la cules porumb; studenţi la Medicină, până în anul şase am fost. Şi cu ce ne ţineam noi la 6 dimineaţa, uneori după 15 octombrie, când ştiuleţii erau îngheţaţi bocnă? Ne ţineam cu votcă Săniuţa şi cu ţigări Carpaţi.

V.A.: Aţi fumat?

A.M.P: Da, da, am fumat ţigări Carpaţi. Mi-amintesc şi acum că un coleg al meu care m-a văzut fumând mi-a zis: „Vai, să te vadă bunicăta! Uită-te la tine cum arăţi la ştiuleţi la 6 dimineaţa!”. Asta era! M-aţi întrebat ce regret şi ce nu regret. Asta-i partea pe care n-o regret! Deci n-aş da niciuna din taberele mele de muncă de atunci sau din scandalul pe care-l făceam la Izvoru Mureşului, unde turnam votcă Săniuţa în sticlele de Pepsi pe jumătate băute şi din partea de sus a amfiteatrului, ăla de îndoctrinare, dădeam de-a dura sticlele, le rulam zgomotos în timp ce vorbeau tovarăşii de la partid. Nu pot să vă spun ce scandal şi ce anchete erau: „Cum vă purtaţi? Ăsta-i comportament antisocial!” ş.a.m.d. Mi-aduc aminte şi acum că unii nu puteau să termine ce aveau de vorbit. Şi primeau din sală întrebări de genul: „Cum se explică dezastrul economic?”. Se trimiteau întrebări pe bileţele. Ţin minte pe unul căruia o dată i-au dat lacrimile. Era ministru adjunct al Economiei. S-a oprit, s-a uitat la noi şi a zis: „Tovarăşi, asta-i o întrebare de-a dreptul duşmănoasă!”. Dar la „Cadre de bază”, la care n-am fost niciodată, venea Nicu Ceauşescu în fiecare toamnă.

V.A.: Cum se comporta?

A.M.P.: Evident, noi, ziariştii studenţi, auzeam cum a fost de la cei care se duceau să-l vadă. Domnule, trebuie să spun că studenţii îl iubeau pe Nicu Ceauşescu. El era pe faţă critic cu regimul. Venea şi spunea: „Ştiu, măi băieţi, nu trebuie să-mi spuneţi voi mie cum stau lucrurile! Sunt o porcărie chestiile astea, sunt nerezonabile. Când o să vin eu, se vor schimba toate” ş.a.m.d.

V.A.: Chiar aşa spunea, că va veni el?

A.M.P: Da, da, da. Vorbea pe faţă de succesiunea lui şi de faptul că el va reforma şi va face nu ştiu ce.

V.A.: Nu degeaba se spune că era o dictatură succesorală sau cum s-o chema asta.

A.M.P: Nu ştiu câtă lume credea în succesiunea asta. Fapt este că el îşi permitea să exprime opinii critice şi alţii îl ascultau. Şi nu am auzit să se fi întâmplat nimic, adică nu s-a ajuns la lovituri de palat. Cine ştie ce s-ar fi întâmplat dacă Ceauşescu mai dura?

V.A.: Am vorbit chiar de curând cu cineva care a fost foarte apropiat de Ceauşescu. Şi mi-a confirmat că da, Ceauşescu chiar ştia că soţia lui era pregătită să-i ia locul…

A.M.P: Eu nu mă pricep la istoria regimului comunist şi tot ce am scris eu despre Revoluţie ş.a.m.d. se bazează pe metodele mele de cercetare. Deci nu ştiu, n-am informaţii privilegiate. Cu certitudine, Ceauşescu a fost un utopist. Asta l-a făcut să fie un om atât de periculos. Şi acest lucru îl vezi foarte bine la el, la Scorniceşti. Am scris o carte despre asta, *Secera şi buldozerul*, în care am cercetat ce s-a întâmplat în locul la care Ceauşescu ţinea, în fond, cel mai mult şi pe care a vrut să-l transforme. Am fost cu studenţii mei la Scorniceşti în anul 2000. Am stat două luni acolo la alegerile locale din anul 2000.

V.A.: Asta e cartea care a fost recenzată în *The Economist* şi foarte lăudată, a fost „cartea săptămânii” în anul 2009[{1}].

A.M.P: Unul din localnici compara localitatea cu Hiroshima. Şi pe bună dreptate. Adică tot ce se construise sub Ceauşescu fusese ruinat. Acolo erau cele mai mari sere din România, o cooperativă agricolă care raporta şi realiza mai mult decât oricine – praf făcute. Era acel stadion de fotbal, megalomanic, în care intrau mai mulţi oameni decât populaţia Scorniceştiului plus a tuturor comunelor forţat lipite de el administrativ, un stadion modelat după arenele romane de la Verona. Această construcţie, când am văzut-o, era tăiată în ceea ce se cheamă *sweat-shops*, adică în magazine din astea de textile, în fabricuţe de textile – mici industrii care lucrau în lohn şi care au fost omorâte mai târziu de Uniunea Europeană. Trebuie spus că satul numai din asta se ţinea. Da, deci era o ruină din tot ce a încercat el să facă acolo, dar a fost o ruină de la început, pentru că, de fapt, el nu le făcuse niciun bine oamenilor, deşi intenţia era să le facă bine. Ce a rezultat a fost o populaţie de oameni terorizaţi. Era foarte clar: Scorniceştiul e un model pentru ce s-a întâmplat în România per total. Aveau acelaşi primar, când am fost eu, prin anul 2000, ca în timpul comunismului, ales neîntrerupt. Şi lumea spunea: „Păi, da, la noi nu s-a schimbat nimic, avem acelaşi primar ca sub Ceauşescu!”. Îi întrebam: „De ce l-aţi ales?”. Şi ei răspundeau: „Păi, dacă a candidat! Ce era să facem?”. Ce să spun? Această inerţie a rămas la noi foarte-foarte puternică.

Atunci când s-a trecut o nouă lege a educaţiei naţionale, acum vreo doi ani, în 2012 mi se pare că s-a trecut noua lege a educaţiei naţionale, una foarte reformistă pe hârtie, care trebuia să schimbe totul…

V.A.: Asta a lui Funeriu, nu?

A.M.P.: Exact. După ce s-a trecut legea asta, în marile universităţi din România rectorii n-au avut contracandidat. Majoritatea au candidat singuri. Exact aceeaşi situaţie ca în comuna lui Ceauşescu. De ce nu a contracandidat nimeni?

V.A.: Pentru că un contracandidat care pierde devine inamicul pe viaţă al celui care câştigă; noi nu avem încă un cult al competiţiei. Şi fairplay-ul necesar.

A.M.P: Asta arată o cultură politică în care nu s-a schimbat nimic şi oameni care sunt fricoşi; garantez că nu se întâmpla nimic unuia care ar fi concurat cu Mircea Dumitru, rectorul Universităţii din Bucureşti. Sunt două culturi aici: una în care oamenii nu se asociază să facă opoziţie şi a doua e pasivitatea asta extraordinară pe care am văzut-o acolo, la Scorniceşti.

V.A.: Dar să nu ne îndepărtăm de perioada lui Ceauşescu…

A.M.P.: Nu, deci era vorba de cum i-a nenorocit el pe cei din Scorniceşti. Le-a distrus casele şi i-a mutat la bloc, blocuri fără toalete…

V.A.: Asta s-a întâmplat chiar şi aici, lângă Bucureşti, la Otopeni, de exemplu.

A.M.P: La Scorniceşti, ultimul lucru care lipsea era terenul agricol. Şi totuşi, a tăiat toate pădurile din jurul localităţii, astfel încât aceşti oameni mutaţi la bloc, fară încălzire centrală, să n-aibă de unde să ia lemne de foc. Cărau cu plasa de plastic lemne de la nu ştiu câţi kilometri. Veneau cu plasele de plastic, care erau o raritate în timpul socialismului. Lumea a uitat, dar, în ciuda industriei de produse plastice, aia a Elenei Ceauşescu, una din pungile astea, care acum sunt interzise prin taxa eco, era o raritate. Un lux.

V.A.: Te duceai cu nişte sacoşe de plastic în Uniunea Sovietică şi luai o rublă pe una pe care scria Kent, dacă erau şi înscripţionate.

A.M.P: Exact! Deci Ceauşescu, din păcate, era un vizionar şi un utopist, un om care voia să schimbe ţara. Rupt de realitate şi rupt de natura umană. De asta chiar sunt convinsă, că ei, cei doi soţi, ne dispreţuiau. Ne dispreţuiau pentru că ne vedeau ca pe nişte oameni care nu erau la înălţimea acestui ideal de transformare. În plus, ne dispreţuiau şi pentru că nu ne revoltam. Ce puteau gândi Elena şi Nicolae Ceauşescu când primeau nenumărate cărţi omagiale? La uşa Elenei Ceauşescu se târau foarte mulţi universitari, aşa ştia valoarea lumii universitare, văzând-o gudurându-se pe lângă ea. De Academie ce să mai vorbim, că o controlau total. Lumea trebuie să înţeleagă diferenţele astea dintre comunismul românesc, cu gradul lui de penetrare, şi restul ţărilor, că altfel nu înţelegem nimic din ce s-a întâmplat în tranziţie. În Universitatea din Ljubijana nu erau nici 10% membri de partid, în timp ce în Universitatea din Bucureşti nu era profesor care să nu fie membru de partid.

V.A.: Erai obligat să fii.

A.M.P.: Exact. Soţul meu n-a putut intra în Universitate decât după 90, pentru că nu era membru de partid. În Academia Poloneză, de exemplu, nu erau aproape deloc membri de partid. După ’90 am avut ocazia să îi cunosc pe preşedinţii mai multor academii din Europa de Est; nu se poate compara.

V.A.: Da, dar vedeţi că, spre deosebire de Polonia, de Cehoslovacia, de alte ţări comuniste, aici noi am avut – timp de 40 şi ceva de ani – doar doi dictatori: pe Gheorghe Gheorghiu-Dej şi pe Nicolae Ceauşescu. În Polonia cam la cinci-şapte ani se schimba un prim-secretar şi fiecare îl critica pe precedentul, încercând, chipurile, să fie mai bun.

A.M.P.: Polonia e o poveste specială.

V.A.: Specială şi din cauza Bisericii Catolice.

A.M.P.: Eu am scris o comparaţie între Polonia şi România, pe care am publicat-o mai demult în englezeşte. Teza mea este că în Polonia comunismul nu a reuşit niciodată să cucerească societatea. Deci, acolo, şi Partidul Comunist, din motive de naţionalism, era altfel…

V.A.: Prin 50 şi ceva ei desfiinţau colhozurile. Au zis: „Cine vrea să rămână rămâne, cine nu…”.

A.M.P: Exact. Şi cine se uită în urmă vede că ei aveau o încercare de

revoluţie o dată la cinci ani. Deci, acolo, au fost mişcări la care au participat, separat sau împreună, toate clasele sociale.

V.A.: Asta şi din cauza fobiei lor de ruşi. Mai e şi istoria un vector comportamental…

A.M.P: Da, naţionalismul ajută. De fapt, cel mai mare rău care i s-a întâmplat României a fost când a plecat Armata Roşie.

V.A.: Formidabil! în ’58. Chiar aşa?

A.M.P.: În 1989 ţările care mai aveau trupe sovietice de ocupaţie au dus o bătălie de eliberare naţională împletită cu cea anticomunistă. Şi tranziţia a fost mult mai uşoară; era mai uşor să dai vina pe ruşi pentru tot ce a fost rău sub comunism.

V.A.: Am impresia, că acolo unde nu mai erau ruşi, cum era în România, bunăoară, politica internă era mult mai dură, reprimările erau mai violente decât în altă parte pentru ca nu cumva Moscova să manifeste vreo intenţie de invazie justificată de infidelitatea faţă de doctrină. În Ungaria, de exemplu, a fost socialismul de gulaş, un comunism incomparabil mai soft.

A.M.P.: La asta există cel puţin o excepţie, care e Albania. Eu ştiu Albania bine…

V.A.: Bine, Albania e altceva… e un fel de Chină europeană, nu?

A.M.P.: Şi da, şi nu, Albania seamănă înfricoşător cu România. De asta eu o iubesc foarte mult şi sper să o văd în Uniunea Europeană. E unul din visele mele, că-mi zic că e nedrept să fi intrat noi şi Albania nu.

Deci aş zice că e mult mai uşor să te lupţi cu comunismul sub forma unui război de eliberare decât sub forma unui război civil. La noi tranziţia a devenit un război civil. În timp ce a fost mult mai uşor, de exemplu, în ţările baltice, pe care eu le ştiu bine. În ţările baltice era foarte simplu să arăţi spre alţii şi să spui: „A, păi, toţi comuniştii au fost ruşi” sau „Toţi ăia care au colaborat cu comunismul sunt nişte trădători”; că vinovaţi sunt ăia care ţin cu ruşii. Dar la noi nu putea fi aşa, dimpotrivă, la noi comunismul şi-a construit în anii ’80 o mare reputaţie patriotică fiindcă Ceauşescu era naţionalist.

V.A.: Dar şi pentru că îi era frică de ruşi, de Kremlin.

A.M.P.: Şi a reintrodus tema Basarabiei, că tema Basarabiei nu era interzisă în anii ’80, când am crescut eu. Şi primele revalorificări ale lui Antonescu datează tot de dinainte de 89, oameni ca Vadim Tudor, Mihai Ungheanu, Ilie Bădescu au muncit la ideologia asta pe care după aceea a preluat-o Miloşevici, o sinteză de comunism cu naţionalism. Deci Ceauşescu începuse să-şi construiască această bază. Şi asta a făcut tranziţia noastră extraordinar de dificilă. Finalmente, ca să fi scăpat de comunism, ar fi trebuit să ne fi amputat o parte din noi înşine, în timp ce pentru ceilalţi a fost suficient să înconjoare trei cazărmi ruseşti şi să oblige Moscova să plece cu tancurile ei cu tot.

V.A.: N-am auzit niciodată această teorie.

A.M.P: Sigur că naţionalismul a fost de mare folos în eliberarea de comunism, iar ce s-a întâmplat la noi după stalinism a fost cu adevărat devastator. Deci teoria mea zice aşa: că, practic, stalinismul, care a fost înfiorător de crud în România ca represiune fizică, nu a reuşit ce a reuşit Ceauşescu ulterior prin persuasiune. Ceauşescu este cel care, practic, a reuşit comunizarea României. Iar comunizarea României a fost un proiect reuşit, în vreme ce comunizarea Poloniei nu a fost o reuşită. Niciodată! Acolo a fost o bătălie continuă şi la un moment dat balanţa a înclinat în favoarea celor care ţinuseră steagul sus. Iar cei care ţinuseră steagul sus erau Biserica, studenţimea, fermierii, sindicatele libere şi intelectuali marxişti precum Kolakowski. Acolo puteau fi, în acelaşi timp, intelectuali marxişti, dar şi anticomunişti. Şi era Partidul Comunist Polonez, care a avut întotdeauna o facţiune antisovietică. Această facţiune antisovietică a contat enorm. În timp ce la noi nu se punea aşa problema. La noi comunismul naţional a devenit un fel de piramidă de ascensiune socială, o formă de oportunism naţional. Şi acest lucru, ajutat şi de eradicarea proprietăţii şi de faptul că nimeni nu avea vreo bază de autonomie personală, a distrus complet temeliile meritocraţiei în societate. Iar lucrul ăsta ne costă şi astăzi. Noi n-am lichidat consecinţele comunismului, în timp ce într-o ţară ca Estonia aproape că nu le mai simţi. Tineretul de azi din Estonia nu mai vede nimic din perioada sovietică. Şi-ţi spui: „Dar cum se poate, că în fond ei au fost în Uniunea Sovietică, ceea ce era mult mai rău şi a durat mai mult…”. Estonia e complet liberă, merită s-o vezi.

V.A.: Şi bănuiesc că bolşevizarea ţărilor baltice a fost foarte dură.

A.M.P.: Şi represiunea. Deci cum au fost ai mei în Siberia, aşa au fost şi ei în Siberia. Într-o vreme am căutat explicaţii în chestia asta cu represiunea diferenţiată, care-i foarte prost documentată de istoricii

comunismului.

V.A.: Am impresia, din câte am citit şi din câte am aflat stând de vorbă cu oameni care au trecut prin puşcăriile comuniste, că în România a fost ceva cumplit, spre deosebire de gulagul sovietic, care era mai suportabil. Mai ales după Stalin, gulagul sovietic nu mai era fioros, aşa cum au fost puşcăriile din România, cum a fost Piteştiul sau alte puşcării de exterminare.

A.M.P: Nu ştiu ce să spun. Piteştiul este, după părerea mea, într-adevăr, o chestie ieşită din comun.

V.A.: Unică în Estul Europei.

A.M.P: Da. E o excepţie negativă. Unică să nu spunem, că nu ştim, lucrurile nu sunt îndeajuns de documentate.

V.A.: Însă sunt mărturii ale sovieticilor, care au făcut gulagul şi, după ce au fost eliberaţi, chiar s-au întors pe poziţiile pe care le aveau înainte de a fi închişi.

A.M.P: Bine, dar hai să ne gândim, pe de altă parte, la amintirile Hertei Miiller din lagăr sau ale altor saşi… Eu am cunoscut saşi care au fost în Siberia sau în Asia Centrală…

V.A.: Sau în Dombass.

A.M.P.: Era groaznic!

V.A.: Ei erau socotiţi străini, aveau statut de sclavi, de robi de război. Fapt fără precedent în istoria modernă.

A.M.P.: Da, era ceva îngrozitor! Şi verii ăştia ai mei care acum sunt în Kazahstan. Şi toată Basarabia care a fost reprimată din tot felul de motive. Eu am văzut ce au publicat unii istorici basarabeni. Era destul să te toarne un vecin că ai vorbit cu un soldat român în timpul ocupaţiei temporare din război şi erai ridicat. Lăsăm deoparte că ai avut legături mai avansate cu românii, cum a avut familia mea.

Dar ce s-a întâmplat, practic, este că în Rusia, după Hruşciov, nu a mai fost nevoie de acest tip de reprimare foarte sângeroasă. Asta nu înseamnă că unii disidenţi n-au fost reprimaţi brutal. Au avut disidenţi internaţi la psihiatrie şi lucruri din astea, dar erau disidenţi deja. La asta a servit liberalizarea aceasta parţială a regimului, faptul că regimurile din când în când dădeau drumul la presiune, ca să nu se

confrunte cu o opoziţie excesivă. Şi de asta, în momentul în care la noi s-a dat drumul deţinuţilor politici şi după ce s-au mai acordat câteva înlesniri, a început partea a doua, partea pe care eu o numesc persuasiune coercitivă. Aceasta a desăvârşit spălarea pe creier a românilor. Nu represiunea este ceea ce i-a distrus pe oameni, ci ideea ulterioară că de fapt te poţi acomoda cu regimul ăsta.

V.A.: Da, dar represiunea din anii ’50 a lichidat elita şi, nemaiavând o elită, un model, societatea nu mai avea repere şi coloană vertebrală; aplatizarea socială a ajutat regimul să controleze peste tot.

A.M.P.: Nu i-a terminat, le-a dat drumul multora în 1964.

V.A.: Puţini au supravieţuit, foarte mulţi au dispărut, au murit acolo generali, savanţi, universitari…

A.M.P: E adevărat, dar şi în Polonia a fost la fel. Nu trebuie să uitaţi că în Polonia elita a fost distrusă nu doar de ruşi, ca la noi, ea a fost întâi distrusă de nemţi în cel mai înalt grad.

V.A.: Şi de ruşi la Katîn, unde Stalin a ucis elitele militare şi civile.

A.M.P.: Exact. Katînul a fost la început, imediat după Pactul Ribbentrop-Molotov. După aceea în rezistenţa armată a Varşoviei, când apărătorii au fost lăsaţi de Stalin, ale cărui armate s-au campat pe malurile Vistulei, să fie integral distruşi de către nemţi, înainte ca trupele lui să ocupe Varşovia. Urmează ocupaţia sovietică şi iarăşi un val de represalii, al treilea rând de ocupaţie. Şi, cu toate astea, Polonia rezistă până la Solidaritatea, există lideri şi elite care supravieţuiesc tuturor valurilor ăstora de represiune – deci nu aici e explicaţia.

V.A.: Ce rol a jucat Biserica Catolică?

A.M.P.: Evident, foarte mare…

V.A.: A fost un element de rezistenţă?

A.M.P.: Sigur! Pentru că a fost o zonă în care comunismul nu a putut pătrunde, în timp ce la noi Biserica Ortodoxă a fost un spaţiu al colaboraţionismului. Şi, în plus, comuniştii au fost diabolici în chestiunea transferării conflictului dintre putere şi populaţie diferitelor categorii sociale. Asta povestesc în cartea *Secera şi buldozerul*, că învrăjbirea a fost şi a rămas unul din mecanismele cele mai reuşite ale puterii comuniste. Faptul că şi azi în România se luptă

chiriaşii cu proprietarii sau Biserica Ortodoxă cu Biserica Greco-Catolică, vine tot din acea manipulare perfidă. Comuniştii au ştiut să semene zâzanie, să-şi alieze fracţiuni din populaţie contra altora. La fel şi cu reformele pe care le-au făcut după război. În fond, nu trebuie să uităm că la noi s-au făcut reforme agrare foarte reuşite, reforme de distribuţie a pământului de către regimurile de dinainte. Inclusiv în ’45 se făcuse iar un rând de reforme, cu totul justificate. Şi administrativ trebuie să spun că le găsesc destul de reuşite.

V.A.: Reforma din 45 ar trebui să fie anexată puterii comuniste?

A.M.P: După părerea mea, s-ar fi întâmplat oricum, ca şi după Primul Război Mondial.

Apoi conflictele cu oamenii care erau băgaţi în casele altora sau marginalii de la sate puşi să-i reprime pe gospodarii de frunte; câte şi mai câte situaţii care, natural, n-ar fi existat. Deci erau tot felul de mecanisme de a diviza societatea şi de a învrăjbi diferite categorii sociale unele contra altora, duşmănii care au funcţionat foarte bine. De ce n-au funcţionat în Polonia? Sau de ce au funcţionat mai puţin în Polonia? Pentru că altfel comunismul îl găseşti similar în toate ţările… Nu ştiu. Biserica Catolică este o explicaţie. Pe urmă, tradiţia; elita poloneză a fost întotdeauna mult mai importantă decât a noastră. Să nu uităm că suntem o ţară totuşi nedezvoltată faţă de Polonia. Polonia avea universităţi în Evul Mediu şi zeci de universităţi în secolul al XIX-lea, în timp ce noi aveam două universităţi, prima din 1863 la Iaşi.

V.A.: Deşi polonezii n-au avut o formă statală proprie din 1795 în 1918.

A.M.P.: N-au avut o formă statală, dar, în schimb, au avut o elită mult mai mare ca a noastră. Au avut vechea elită nobiliară care era responsabilă şi de judecata într-un anumit teritoriu. Au avut structura asta, în fond destul de interesantă şi de democratică. Elitele alegeau monarhul. Într-un fel, Polonia e ca o Anglie a estului Europei.

V.A.: Polonezii au penetrat, de-a lungul timpului, elitele occidentale, ca să nu mai vorbim de America, unde sunt o diasporă foarte puternică, graţie căreia au beneficiat şi de ajutoare americane substanţiale chiar înainte de celebra masă rotundă…

A.M.P: Astfel ajungem şi la hârtia lui Churchill care, altfel, nu ne spune prea multe. Căci nici hârtia asta de împărţire a lui Churchill între Est şi Vest nu vine din neant, ea vine din estimările privind cât de mult o ţară era occidentalizată şi fusese cu Aliaţii în timpul

războiului.

V.A.: Să ne întoarcem la viaţa de la Iaşi din 1989 şi la Alina Mungiu-Pippidi.

A.M.P: Noi trăiam viaţa, din vremurile respective, ale tinerilor intelectuali. Protestul era sporadic, evaziunea era regula. Eu, mai ales, o dusesem la maximum, adică încercam să fiu complet detaşată de realitate. Nu aveam televizor şi nu exista Internet. Şi eram într-un centru universitar cu extraordinare posibilităţi de lectură: aveam Lectorat Francez, aveam Biblioteca Americană şi aveam Biblioteca Centrală Universitară, care era cu totul extraordinară. Niciodată nimeni nu mi-a refuzat o carte la Biblioteca Centrală Universitară. În ’89 însă a început să fie rău cu Lectoratul şi cu Biblioteca Americană. Cred că Luca Piţu trimitea prin lectoriţele de-acolo diverse scrisori în străinătate, pe la diverse posturi de radio. Lectoratul Francez n-a fost închis. A reuşit să continue până în ultima clipă. În schimb, la Lectoratul American lucrurile au luat o altă turnură, iar doi lectori americani au fost expulzaţi pentru activitate împotriva sistemului. După ultimul lector american expulzat s-a închis lectoratul. Acesta apucase să ne spună că va fi expulzat. A lăsat deschisă fereastra la bibliotecă şi ne-a sugerat să venim noaptea să furăm cărţile. O gaşcă de prieteni ai mei, băieţi, s-au dus şi au luat Orwell şi alte cărţi, care, după aceea, au circulat ca o bibliotecă privată.

V.A.: Şi Securitatea n-a intervenit?

A.M.P: Era un băiat dintre noi care avea mereu necazuri. Erau două categorii de oameni: oameni care erau mai bine aşezaţi şi cărora, la drept vorbind, Securitatea nu prea avea ce să le facă. A mai fost şi situaţia asta ambiguă, oficial, prin revistă luptam pentru un fel de libertate a cuvântului şi aveam mereu discuţii pe faţă cu partidul. Dar nu s-a întâmplat niciodată nimic cu adevărat grav. Erau însă printre noi câţiva oameni cu adevărat vulnerabili. Unul nu avea buletin de Iaşi. Periodic, securiştii îl scoteau cu maşina în afara oraşului şi îl lăsau pe câmp, de exemplu. Liviu Antonesei, după ce a semnat cu Dan Petrescu scrisoarea în care se vorbea de Ceauşescu în termeni îngrozitori, a fost ameninţat – el şi ceilalţi semnatari – cu bătaia. Sau ameninţări la adresa soţiilor. Au trecut prin momente destul de grele şi de tensionate. La câteva minute de casa mea – Dan Petrescu stă tot pe-acolo, pe Sărărie, râpa asta a Ţicăului de Sus – a fost un atac, într-o seară, contra lui Luca Piţu în timp ce acesta se ducea la Dan Petrescu. Comparat cu Pinochet sau cu alte foste dictaturi, ţări în care am fost recent, trebuie spus că sub Ceauşescu represiunea a avut limite. În

timpul lui Pinochet, dacă vizitezi muzeul de la Santiago, afli că au fost mii şi mii de oameni care au dispărut de-acasă.

V.A.: În Argentina nenumăraţi disidenţi au fost aruncaţi din avion.

A.M.P: În timp ce în deceniul opt al lui Ceauşescu, cu excepţia cazului foarte notabil al lui Gheorghe Ursu, pe care îl ştim cu toţii, trebuie înţeles că nu astea erau metodele.

V.A.: Nu trebuie uitaţi nici cei închişi în spitale de psihiatrie.

A.M.P: La Poiana Mare. Am auzit. S-a spus că şi la noi, la Răducăneni. Dar, drept să vă spun, eu, care am trăit în mediul respectiv, n-am întâlnit pe nimeni internat astfel, deşi eram într-un spital de psihiatrie.

La Răducăneni, într-adevăr, sub pretextul activităţii antisociale erau şi astfel de cazuri, de psihiatrie politică. În general, au fost oameni simpli, care aveau probleme cu poliţia sau cu alte autorităţi. Trebuie înţeles că, de fapt, toţi bolnavii, în regimul oribil care era la psihiatrie, erau reprimaţi. Era un regim *à la* Foucault, adică, practic, noi eram în urmă cu o sută de ani în privinţa asistenţei sanitare. Nu din întâmplare am povestit despre pavilioanele alea în care intram cu clanţa în buzunar. Vreau să spun că făceam asta la femei. La bărbaţi, unde a trebuit să intru de câteva ori, era foarte periculos să intri singură. Astea erau pavilioane cu 50 de paturi într-o parte, 50 în alta, legate printr-un culoar, iar supravegherea bolnavilor o făceau doar doi infirmieri. Cu niciun doctor. Infirmierii împingeau în ei, ca să nu ne agreseze când făceam foile de observaţie… Era un regim medical de o mare sărăcie şi brutalitate, care nu ştiu cât de repede s-a schimbat după ’90. N-am văzut însă deloc în spitalul mare nicio urmă de psihiatrie politică. Dar, din nou, poate că exista aşa ceva la această secţie de la Răducăneni, în care se aflau pacienţi internaţi pentru activităţi antisociale. Trebuie înţeles că Securitatea era mult mai subtilă. Securitatea cumpăra oamenii, umbla cu promisiuni, le dădea voie să meargă în străinătate. E destul să citeşti amintirile lui Adrian Marino sau dosarul lui de la Securitate ca să vezi cu ce se ocupa Securitatea în anii ’80. Ei erau obsedaţi de imaginea lui Ceauşescu în Occident sau, de exemplu, să îl aducă pe Mircea Eliade în ţară. Adică, pentru ei, imaginea soţilor Ceauşescu în Occident era prioritară. Dacă nu cumva unica! De aceea cred că actele de violenţă, cum a fost cel la adresa lui Ursu, nu au fost acte de violenţă planificate de regim, ci urmare a zelului unor brute, care, având o putere extraordinară pe mână, cum aveau toţi anchetatorii, nu s-au putut stăpâni şi l-au omorât. Asta a fost cauza tragediei. Nu trebuie înţeles cumva că era

genul de represiune practicat în timpul stalinismului. Nu mai era aşa ceva. Societatea românească nu mai manifesta la vedere ostilitate faţă de regim, ci, pur şi simplu, în foarte multe feluri, coopera cu puterea. Iar ei, securiştii, încurcaţi în propriile tertipuri şi în plasa ambiţiilor de a controla tot, strângeau, deseori, mai multe informaţii decât puteau citi; nu aveau cum să urmărească tot acest puhoi de lume. Asta am văzut, când m-am uitat prin dosarul soţului meu, 20 de ani mai târziu. Au existat lucruri care n-au fost niciodată puse cap la cap de Securitate. De exemplu, ei interceptaseră toate scrisorile lui private cu diverse doamne din Occident cunoscute de el în timpul doctoratului lui de la Oxford, dar le scăpaseră cam jumătate din numărul oamenilor care veniseră la el cu misiune din aşa-zisul grup de la Oxford, care transmiteau informaţii, scrisori la Europa Liberă. Unul dintre ei, negăsindu-i casa, că şi spionii ăştia erau destul de nepricepuţi, erau intelectuali voluntari, în disperare de cauză, l-a întrebat pe miliţianul de la ambasada libiană, vecină, care, din câte ne-am dat noi seama din dosare, n-a raportat niciodată cazul. Se ajunsese într-un aşa hal, că toată lumea supraveghea pe toată lumea. Nu erau computere, ca azi. Deci un nume care apărea într-un dosar nu sărea automat în alt dosar. Supravegherea era atunci ca şi agricultura: extensivă – supravegheai foarte mult şi strângeai puţin. De aceea, numai când cineva se manifesta public era o problemă pentru Securitate. Deseori, ca să n-aibă bătăi de cap, încercau să îi mulţumească pe oameni, să le promită ce voiau ei ca să nu se ajungă la conflicte deschise. Vezi convorbirile lui Nicolae Breban cu generalul Pleşiţă, în care acesta din urmă distribuia favoruri ca să pacifice lumea scriitoricească.

V.A.: Când aţi început să credeţi că acest regim e pe sfârşite, iar sfârşitul e foarte apropiat?

A.M.P: Cred că au fost experienţele astea foarte concrete, faptul că vedeam la Izvoru Mureşului cum autoritatea scârţâie. Nu mai era sustenabil regimul, în Dobrogea, la cules de porumb mai eram doar noi, studenţii în anul cinci la Medicină, aproape doctori, aveam pacienţii mei, puşcăriaşii (eram cazaţi în puşcăria din Nazarcea) şi soldaţii desculţi, care nu mai erau „băgaţi” la ardei, că îi mâncau pe toţi. Auzeam apoi de Gorbaciov, de perestroika, de glasnost, de ceea ce se întâmpla în celelalte ţări. Iar deşi părea că la noi nu se întâmplă nimic, Iaşul devenise destul de revoluţionar. Mulţi prieteni mai mari, de genul Liviu Antonesei, începuseră să semneze – era grupul acela al lui Dan Petrescu – scrisori de protest. Şi mi-aduc aminte o scenă petrecută la Medicină, în curte. Secretarul organizaţiei umbla pe acolo, student, cred, foarte bosumflat că fusese certat că nu strânsese

cotizaţia. Nu mai ştiu dacă era pentru partid sau pentru UTC. Şi umbla prin curte şi striga la colegi: „Băi, am luat mustrare, plătiţi cotizaţia! Dar plătiţi, măi, fraţilor, cotizaţia!” Asta trebuie să fi fost în vara lui ’89. Şi un coleg al meu s-a întors – eram o sută de oameni, nu eram unul, doi – şi i-a strigat: „Lasă, măi, amână şi tu până la iarnă că poate n-o să mai fie nevoie!”. Fără să-i fie frică că o să raporteze cineva din suta aia de oameni. Şi Medicina era complet infiltrată. Domnule, n-a raportat nimeni, n-a avut băiatul ăla niciun fel de necaz. Asta era starea de spirit generală, că regimul se duce dracului.

II. Revoluţie sau lovitură de stat?

Părinţii, gardienii copiilor • Iaşul la Revoluţie • Unde au dispărut disidenţii • Iliescu apare / soarele răsare • A fost sau n-a fost… sau ce-a fost? • Unde fugim de-acasă • Masa rotundă care n-a avut loc • *Opinia studenţească,* cotidianul Revoluţiei • Televiziunea încearcă schimbarea la faţă • Alina vs Iliescu • Cine face curăţenia generală în justiţie

V.A.: În ce loc v-a prins acolo, la Iaşi, Revoluţia?

A.M.P: Spuneam că la noi era o atmosferă foarte revoluţionară. Am avut o ieşire a studenţilor în februarie 87, după care revista noastră a fost interzisă un an, deşi nu noi i-am scos în stradă pe colegi. Poate spiritul care era în centrul universitar, centrul universitar compact de la Iaşi.

V.A.: Da, Iaşul avea un mare avantaj pentru că eraţi grupaţi cu toţii, spre deosebire de Bucureşti, unde studenţimea era dispersată. Clujul, de asemenea, ca şi Timişoara.

A.M.P.: Bucureştiul, în general, e un oraş greu, că e un oraş mare. Deci studenţii universităţii au încercat să se revolte în ’87 pornind de la ceva… s-a închis apa caldă în cămine sau aşa ce… Şi au ieşit să protesteze câteva sute de oameni…

V.A.: Cine era prim-secretar? Nu cumva o femeie era prim-secretar, una care fusese cândva la *Scânteia tineretului,* pe la Scrisori, Ghiţulică? De-o prostie remarcabilă. Nu ştiu cum a ajuns să fie prim-secretar la Iaşi. Poate că era moda, inaugurată de Elena-Doamna, a femeilor în funcţii importante.

A.M.P: Ea era la municipiu şi era pacienta mea. Rezerva 5. Alcoolism. La judeţ era altcineva.

V.A.: Vorbim de aceeaşi persoană. În ’65, când am venit la *Scânteia*

tineretului, ea era la secţia Scrisori. Şi după aia a devenit activistă de partid la Vrancea şi a ajuns până la urmă la Iaşi. Ca să vezi ce poate produce incompetenţa asociată cu prostia: alcoolismul.

A.M.P: Partidul o obliga să se interneze, să se vindece şi se interna repetat la noi, la rezerva 5, care era rezerva pentru ştabi. Şi profesorul nu voia să dea ochii cu ea, mă trimitea de fiecare dată, când făcea crize de isterie, să pun stetoscopul pe ea. Eram o stagiară, vă daţi seama, aveam 24 de ani. Şi mă duceam la doamna Ghiţulică. Era ca şi cum intrai în groapa leului, muream de frică. Noi n-o puteam refuza la internare. Dar nici n-aveam forţa s-o facem să se dezalcoolizeze.

V.A.: Şi ce trebuia să-i faceţi? Ce medicamentaţie trebuia să-i daţi?

A.M.P: Ei, păi, există protocoale de dezalcoolizare, dar ce, puteai să i le impui unui secretar de partid? Ea striga la mine; mă vedea în uşă şi striga: „Fetiţo, să vină profesorul!". „Mă lăsaţi să vă iau tensiunea?" „Ieşi afară!" Ce să mai vorbim! Era foarte simpatic la noi în '89, trebuie spus. Adică erau, pe de o parte, oameni ca doamna Ghiţulică şi, pe de altă parte, toţi disidenţii. Ţin minte că pe un prieten, de exemplu, după ce a semnat scrisoarea cu Ceauşescu, bineînţeles că l-am internat la noi. Că era un fel de a-l apăra de Securitate. Deci noi i-am internat pe toţi cei care fugeau de Securitate. Şi am avut certitudinea că regimul se prăbuşeşte la începutul lui decembrie, când diverşi ofiţeri de Securitate au început să se interneze la noi în secţie. Şeful meu era profesorul Tadeusz Pirozynski. Nu avea faima predecesorului lui, profesorul Brânzei, dar, timpurile fiind cum erau, vă daţi seama că era o viaţă profesională imposibilă. Nu pot să spun că a fost un mare profesor şi că m-ar fi învăţat foarte multe lucruri. Mă reprima când vedea că citesc diferite chestii în alte limbi, dar nici nu l-am văzut să facă niciun compromis mare. L-am văzut patronând toate astea, că nu puteai să nu le patronezi… vă daţi seama, veneau ofiţeri de Securitate care se închideau la el, veneau tot felul de oameni, dar, ori de câte ori un disident a avut nevoie de noi, ori de câte ori am avut eu nevoie să ajut vreun coleg, nu refuza. Deci noi eram, din punctul ăsta de vedere, un loc cu totul particular, un teren neutru, în care se întâlnea absolut toată lumea. Şi în afara realităţii revoluţionare din oraş, realitate care se dezvolta repede.

Deci studenţii au fost înfrânţi, ziarul nostru n-a apărut un an; am reapărut în '89, când am apucat să scoatem un număr, l-am tras în tipografie. Era articolul meu cu ancheta sexuală şi numărul n-a fost difuzat. L-am luat acasă şi l-am difuzat noi, redactorii. Pentru că, după ce a apărut, s-a descoperit, evident, că n-ar fi trebuit să scriem ce am scris în el. Şi gata, interzisă difuzarea. Deci practic, din februarie '87,

Iaşul a intrat foarte rău în colimator. Şi pe urmă, în decembrie 1989, muncitorii de la CUG, unde exista un grup de intelectuali-muncitori, de oameni din cei promovaţi prin Cântarea României… E interesant să vezi care-s efectele perverse ale regimului. Regimul reuşise să creeze un fel de intelectuali populari, ca să le zic aşa. Şi un grup dintre ei, foarte curajoşi, făcuseră un plan de a protesta în public. Au fost toţi arestaţi pe data de 8 decembrie, când au fost luate ample măsuri de descurajare în oraş: s-au schimbat locurile staţiilor de tramvai din centru, ca să nu se mai adune lumea nici din întâmplare, fiindcă ăla era locul din care muncitorii voiau să pornească protestul. Pe ei i-a găsit începutul Revoluţiei de la Timişoara în închisoare. Şi de aceea n-a început niciun fel de revoluţie la Iaşi. Meritul lor e al lor şi după ’89 n-au fost nici pe departe recunoscuţi şi nu li s-a mulţumit cum se cuvenea, deşi au fost oameni cu multă demnitate.

V.A.: E vorba de domnul Cassian. În literatura despre Revoluţie se pomeneşte Iaşul, prin faptul că s-a proiectat acolo o rebeliune, şi a fost trimis, ca s-o reprime, un grup de luptători, chipurile, pentru o Dinamoviadă. Motivul real era tocmai să reprime mişcarea care fusese încurajată prin anunţuri la posturile de radio străine. Apoi e actul curajos de revoltă al grupului format din Dan Petrescu, Liviu Cangeopol, Liviu Antonesei…

A.M.P.: Sunt trei poveşti, de fapt. Una cu oamenii de la CUG. După părerea mea, mişcarea de cel mai mare pericol pentru regim asta a fost. Mişcarea cu Tacu şi cu Cassian Spiridon de la CUG, pentru că ea venea de pe această mare platformă industrială. Ăsta a fost momentul, după părerea mea, cel mai periculos pentru regim şi pe ei au reuşit să-i înfrângă în decembrie. Pe urmă. Dan Petrescu, Liviu Cangeopol, Liviu Antonesei şi câţiva alţi prieteni ai lor reprezentau disidenţa intelectuală, care pornise din redacţiile revistelor *Opinia studenţească* şi *Dialog* şi se radicalizase prin scrisoarea foarte curajoasă pe care au scris-o Dan Petrescu şi Liviu Cangeopol. Scrisoarea nu îi era adresată, ca scrisorile protestatarilor din Bucureşti, şefului Uniunii Scriitorilor, ci direct lui Ceauşescu şi în ea îl înjurau. De altfel, Dan Petrescu şi Liviu Cangeopol au lansat cartea aia de convorbiri în 1989, care este de cel mai mare nivel intelectual. Astăzi greu mai găseşti pe cineva să aprecieze evenimentele sau să scrie în felul acesta. Nivelul nostru a decăzut foarte mult, mai ales în ultimii zece ani, aş spune. Ei erau la nivel maxim, adică ar fi putut sta de vorbă cu orice intelectual din Est. În fond, toţi citeam cartea cu intelectualii a lui Szelenyi, pe care după 1989 l-am cunoscut pe când era şeful Catedrei de sociologie de la Yale. De ce, când am părut să avem punctul acela de pornire, din oamenii ăştia ai noştri nu s-a ales nimic, în timp ce intelectualii din

Polonia sau din Ungaria au devenit parte integrantă a lumii academice şi intelectuale occidentale? Băieţii ăştia s-au pierdut. La noi s-a sărit, cred, peste două generaţii. S-a sărit peste generaţia lui Mihai Botez, care era un om de calitatea întâi şi care are cea mai bună carte empirică despre cum era România în ’89, discuţii cu românii despre descurcăreala aia… Lumea nu mai ştie cine a fost Botez. Ar fi fost, se zice, o încercare a lui Iliescu de a-l aduce prim-ministru ca să ne împace pe noi, cei din opoziţie.

V.A.: În mod cert, mi-a confirmat chiar domnul Mihai Botez, în interviul pe care i l-am luat în California, la Los Angeles, unde venise special să mă vadă de la Santa Barbara, unde îşi avea reşedinţa. Cred că în 1992, toamna. Mi-a spus că nu l-a vrut domnul Coposu, n-a avut încredere în el.

A.M.P: Exact, exact! Şi nu ştim, habar n-avem cum ar fi fost cu el ca şef de guvern la începutul tranziţiei. Din păcate, n-a mai avut parte de o a doua şansă, murind la puţină vreme. După părerea mea, el ar fi fost o figură utilă tranziţiei…

V.A.: A murit în condiţii ciudate. Ocupa funcţia de ambasador în SUA. Venise în ţară să facă o operaţie…

A.M.P.: Deci, cel puţin, planul ăsta i-a reuşit lui Ceauşescu; a expulzat o parte din oamenii care-i făceau opoziţie. Planul ăsta care a început cu Paul Goma şi continuat cu alţii a fost un plan diabolic; de îndată ce protesta cineva, îi trimitea afară. Deci Botez, fiind dintre oamenii care au fost trimişi afară, când s-a întors, oamenii l-au privit cu neîncredere. Şi la fel s-a întâmplat şi cu Liviu Cangeopol. El a plecat, de exemplu, în ’89.

V.A.: Da, l-am întâlnit şi i-am luat un interviu TV în 1990 la New York la redacţia săptămânalului *Lumea liberă românească*… Scria editoriale extrem de dure împotriva regimului domnului Iliescu. A venit de curând în ţară, foarte nemulţumit de ce întâlneşte aici. A scos o carte, n-am văzut-o, dar ştiu că există. La rândul lui, Dan Petrescu a trecut prin Ministerul Culturii, ca adjunct de ministru, apoi printr-o editură bucureşteană şi, din păcate, s-a dat la fund. Cred că a fost şi el foarte dezamăgit, nici n-avea cum, e un intelectual de marcă, care altfel proiecta viitorul ţării.

A.M.P: Deci fapt este că s-a pierdut, că acest grup intelectual şi de reflecţie socială foarte puternic – cum era – a dispărut…

V.A.: Liviu Antonesei a fost, un timp, preşedinte al Consiliului Judeţean Iaşi.

A.M.P: Da, a fost singurul care a intrat în politică; ei erau toţi mai mari ca mine, generaţia de care eram absolut convinşi că va juca un rol după ’90. De fapt, nu s-a întâmplat deloc aşa.

Iar ieşirea aia studenţească spontană a fost a treia poveste de opoziţie ieşeană. Deci astea sunt cele trei mari proteste de stradă de la Iaşi. Studenţii şi muncitorii, după părerea mea, au reprezentat un pericol real pentru regim, dar au dispărut. Pe studenţi regimul nu i-a reprimat, ci i-a chemat pe părinţii studenţilor şi i-a atenţionat: „Data viitoare îi dăm afară!”. Şi părinţii au devenit paznicii propriilor copii.

V.A.: Gardienii copiilor lor. Formidabil!

A.M.P.: Exact! Aşa a funcţionat regimul. În rest, n-a fost absolut nimeni sau aproape nimeni reprimat. Cred că numai o singură persoană a avut de suferit: liderul. Ştiau ei bine să izoleze liderii şi să-i reprime.

V.A.: Cât timp a fost Ion Iliescu prim-secretar la Iaşi?

A.M.P.: Iliescu a fost prim-secretar la Iaşi în anii ’70, când regimul era mai liberal.

V.A.: Se vorbea cu nostalgie de el sau de perioada lui?

A.M.P: Da, cum să nu… Cred că am scris în primele mele editoriale din ianuarie ’90 şi am povestit principala mea amintire despre Iliescu de când eram copil, pionier, într-o iarnă foarte geroasă, unii dintre profesorii zeloşi ne puseseră să-l aşteptăm pe tovarăşul prim-secretar la ieşirea din Palatul Culturii. Nu mai ţin minte ce manifestaţie era. Şi eram în bluziţele alea de nailon, cum purtau pionierii, cu crăvăţică la gât. Şi era ianuarie, ianuarie moldovenesc, care e ţeapăn, şi cred că am stat jumătate de oră până când a venit maşina prim-secretarului. Când Iliescu a coborât din maşină – deci asta trebuie că a fost prin ’73-’74 prima lui reacţie a fost extrem de umană şi de naturală. A spus: „Ce căutaţi voi în cămăşuţe afară? Fuga înăuntru imediat, că o să răciţi aici!”. Ăsta era genul de om. Deci amintirile oraşului despre el erau foarte bune.

V.A.: Apoi a venit Europa Liberă…

A.M.P.: Şi Europa Liberă îl prezentase ca un succesor…

V.A.: Sigur, în orizontul de aşteptare al românilor era el.

A.M.P: Şi părinţii mei s-au bucurat mai întâi foarte mult că vine Iliescu.

V.A.: Şi eu m-am bucurat. Mă rog, când a apărut Iliescu, m-am bucurat, dar după jumătate de oră, când a ţinut-o creanga cu idealurile comunismului, mi s-a topit iluzia; trebuia ca regimul comunist, fie şi cu faţă umană, să dispară…

A.M.P: Nu ştiu, pentru noi, la *Opinia*, iluzia s-a terminat când iliescienii au transformat Frontul în partid. Deci ziarul, care devenise singurul ziar revoluţionar ce apărea în Moldova în zilele alea – primul număr a apărut pe 23 – a ales să fie în opoziţie.

Pe 22 decembrie, m-am dus în Institutul de Medicină şi am deschis uşa de la secretariat. Era o tăcere mormântală. Securitatea era foarte prezentă la noi, acolo, în facultate, foarte-foarte prezentă. Pe lângă alte probleme, erau nenumăraţi studenţi străini. Toate conflictele astea din Orientul Mijlociu le-am trăit ca student la Medicină. Pentru că era plin de arabi şi de israelieni. Şi am deschis uşa. Nu era niciun televizor în secretariat, dar evident că lumea ştia ce se întâmplă. Nimeni nu mai lucra. Erau maşini de scris deschise, abandonate şi toţi stăteau ţepeni. Cunoşteam bine locul, eram ca la mine acasă, că tatăl meu fusese decan şi crescusem pe culoarele Institutului. Am deschis uşa şi am spus: „Nu staţi aici, înăuntru. Toată lumea să iasă şi să se strângă undeva în centrul oraşului. Trebuie să se simtă că s-a întâmplat ceva ca lucrurile să nu se mai poată întoarce. Nu staţi închişi aici”. Nimeni n-a răspuns. Văzând că secretarele nu se mişcă, am trântit uşa şi-am plecat. Secretara-şefă a fugit după mine – culoarele erau şi ele pustii – şi mi-a atras atenţia că ceea ce fac ar putea dăuna foarte mult carierei tatălui meu. Cu alte cuvinte, acest fel al oamenilor de a fi ţinuţi ostatici continua. Şi ei credeau că va continua, că nu poţi să faci ceva just fără să te gândeşti la consecinţe… Erau toate aceste alibiuri pe care părinţii şi copiii şi le acordau reciproc.

V.A.: Şi după aceea?

A.M.P.: După 8 decembrie şi arestarea celor de la CUG, lotul de la Combinatul de Utilaj Greu Iaşi, în oraş a fost o atmosferă de mare teroare! Iar când s-a auzit că a fugit Ceauşescu, câţiva colegi ai mei de la *Opinia* s-au dus la Radio Iaşi, care fusese închis până atunci.

V.A.: Da, toate staţiile locale fuseseră închise, chipurile din raţiuni de economie. De fapt, din motive de securitate, ca măsură de prevedere împotriva unor ocupări intempestive de către forţe neprecizate.

A.M.P.: Da, nu cred că pentru economii. După părerea noastră, Radio Iaşi a fost închis după revolta studenţilor din 87. Alte teorii spuneau că a fost închis pentru că a trebuit închis cel din Târgu-Mureş, din cauza ungurilor. Şi, ca să nu se spună că l-au închis doar pe cel din maghiarime, le-ar fi închis pe toate. Tehnicienii radioului în ziua respectivă, de 22, s-au adunat la vechiul sediu; nu cred să-i fi chemat cineva. Şi unul dintre şefii noştri de la *Opinia studenţească* s-a dus şi el la radio şi a lansat un apel la toţi foştii redactori ai revistei. Şi în seara aceea, de 22, am scos primul număr. O chestie fără precedent. Şi am tipărit chiar pe hârtia ziarului local al partidului, *Flacăra Iaşului.* Ziariştii de acolo, de la ziarul partidului, dispăruseră cu toţi, se ascunseseră, iar muncitorii de la tipografie, cu multă bunăvoinţă, ne-au primit şi ne-au dat hârtie. Pe ea am început să tipărim şi am distribuit ziarul pe gratis, vreo trei-patru zile ca un cotidian.

V.A.: Vă mai amintiţi ce era în numărul respectiv? Treipatru zile a fost un cotidian?

A.M.P: Exact. A fost un cotidian. Pe gratis. Eu am scris editorialul. Şi am ţinut editorialul, aşa, până prin februarie, câte unul pe zi, ceea ce a fost destul de greu. Nu reuşeam să apărem în fiecare zi la aceeaşi oră. Şi se făcea coadă la chioşcuri. Închipuiţi-vă nebunia după ziare care era atunci, foamea extraordinară de informaţie! Biroul nostru de redacţie rămăsese tot cu o singură cameră la Casa Tineretului. Deci eu stăteam la biroul meu bătând direct la maşina Consul, luată din ospiciu, editorialul ziarului şi vedeam sute de maşini care opreau în marea intersecţie din Piaţa Fundaţiei, în faţa Bibliotecii Centrale Universitare. Lumea lăsa maşinile unde se nimerea, nu era ţipenie de miliţian, şi se aşeza la coadă, cu răbdare, să ia ziarul, chiar dacă ziarul nici nu plecase la tipografie, fiindcă eu încă scriam la 7 seara editorialul.

V.A.: Bănuiesc că la Iaşi mai apăreau şi alte foi.

A.M.P: Nu mai apărea nimeni. Numai noi la început, doar din ianuarie au început să apară alţii. Ce a apărut întâi nu le-am vândut, le-am dat gratis, până când ne-am dat seama că hârtia se va termina şi că, nemaiavând altă hârtie, va trebui să cumpărăm. Aşa am intrat în economia capitalistă. Din necesitate, dar, cum se spune, de bunăvoie şi

nesiliţi de nimeni!

Sincer să spun, dacă e ceva ce regret în viaţă, regret că nu a durat mai mult acea săptămână, când am funcţionat în afara capitalismului… Nici nu ne puneam problema că trebuie să ne plătească cineva. Desigur, scriam din entuziasm. În sfârşit, eram liberi să scriem. Doamne, cât râvniserăm!

Făceam, evident, ordine prin Universitate, pentru că, iniţial, ne-am păstrat agenda de revistă studenţească. Şi umorul. De exemplu, am publicat pe prima pagină liste închipuite de securişti din Universitatea, Alexandru Ioan Cuza". Erau unii să facă infarct, săracii, căutându-se trecuţi pe liste. Din păcate nu, n-aveam tabele reale cu securişti. Şi, dacă mă gândesc bine azi, nici nu ştiu dacă era bine să le dăm. Atunci nu gândeam aşa. Eram foarte radicali. Studenţii, peste tot în universităţi, îi expulzau pe profesorii care făcuseră lucruri în neregulă, care colaboraseră cu comunismul, care le hărţuiau pe fete. Deci era o nebunie totală. Şi noi, evident, eram exponenţii acestei nebunii.

Aşa a fost începutul nostru de presă liberă. În clipa în care a trebuit să ne luptăm cu obstacolele capitalismului, ne-am despărţit destul de repede în câteva grupuri. Unii au furat. Ţin mine şi acum ce am trăit când am aflat că unii dintre noi au furat. Am plâns.

V.A.: Ce să fure?

A.M.P.: După ce am început să vindem revista, banii îi puneam la grămadă într-un dulap. Cineva i-a furat. Ne-a chemat Daniel Condurache, şeful nostru, şi ne-a spus: „Ăla i-a furat". Eu am refuzat să cred. Deci eram foarte naivi şi nepregătiţi pentru viaţă.

V.A.: Bazele corupţiei sunt baze naturale.

A.M.P.: Asta este. Asta e viaţa. Până atunci trăiserăm într-o lume cu totul şi cu totul specială. Practic, niciodată nu fuseserăm plătiţi la *Opinia studenţească*. Nici nu ne puneam problema să fim plătiţi. Eram studenţi. Numai şeful nostru de la Cultură, Valeriu Gherghel, era plătit ca un fel de instructor să ne păstorească pe noi pe acolo, el, un băiat de mare cultură, era însă de partea noastră, şi nu a cenzurii. Cu *Cronica* aveam o relaţie mai profesională. Făceam recenzii ca student, mai ales la noua şcoală franceză de istorie, se traducea masiv din Duby, Delumeau, Le Goff în acea perioadă. Eram plătită pentru colaborare. Şi acum mai am discuri din alea ruseşti, de 30 de lei sau de 15 lei, cu totul extraordinare, pe care scriam din ce onorarii mi le-am cumpărat. Mai ales la primele, mai târziu am pierdut evidenţa. Dar, când ai 18 ani şi primeşti un onorariu de la ziar, scrii pe discuri.

Am şi acum un Rahmaninov pe care am scris că e luat din onorariu de drept de autor.

V.A.: Dar ne pregăteam de o schimbare reală? Nu cumva şi Iliescu, în primul lui discurs televizat, a indus această idee de continuitate când a spus că Ceauşescu „a întinat idealurile comunismului”? Ca şi cum idealurile comunismului ar fi trebuit să supravieţuiască Revoluţiei.

A.M.P: Eu nu vreau să-i reproşez lui Iliescu ce a spus în acel prim discurs. Iliescu era comunist, fusese comunist toată viaţa,

V.A.: Şi voia să fie gorbaciovist.

A.M.P: Era clar că primul lui reflex era să spună că el va fi un comunist bun. Însă teoria mea este următoarea: România a pierdut atâţia ani în tranziţie din cauza faptului că Ceauşescu nu a liberalizat comunismul deloc, nu a încercat a treia cale, ca în Ungaria. Nu că ar fi reuşit, ci, dimpotrivă, eşua, dar câştigam timp dacă eşuam cu ele înainte de 1989, ca în Ungaria sau Polonia. Aşa, i-a rămas lui Iliescu să le facă după 1989. Am mai pierdut câţiva ani cu ele, până când s-a convins definitiv şi Iliescu că, în realitate, toate acele reforme intermediare nu au făcut decât să crească costurile sociale ale tranziţiei. Noi am ajuns să avem un coeficient de inegalitate mult mai mare decât ţările din Europa Centrală, care au fost mult mai radicale cu privire la reforme. Dar asta a fost: oamenii s-au identificat cu Iliescu şi ai lui…

V.A.: Cum aţi părăsit medicina?

A.M.P: La prima ocazie. Mi-am luat maşina de scris, Consul, din mica mea rezervă dintr-unul din pavilioanele de la Socola. La capăt era un loc din ăla, mai mic decât o cameră de bonă, în care încăpea numai o măsuţă pe care stătea maşina mea de scris, acolo ţinea infirmiera foile de observaţie. Mi-am luat averea, maşina mea, am pus-o în valijoară, am luat-o din loc şi nu m-am mai întors. Cred că era pe la finele lui ianuarie 1990. După ce îmi făcusem gărzile pe decembrie şi ianuarie, că fuseseră programate dinainte să vină Revoluţia. A trebuit să le fac, că spitalele erau goale de medici. Să fie înţeleasă catastrofa în care trăiam atunci. Foarte mulţi medici, cum prindeau ocazia, fugeau în străinătate, fiindcă nu mai era de trăit în România. Şi lăsau în urmă un gol pe care nu-l umplea nimeni; fiind clinici universitare, toate posturile erau blocate de doamna Ceauşescu şi locurile fugiţilor rămâneau neocupate. Aşa că, pe 25 decembrie 1989,

în celebra noapte cu procesul lui Ceauşescu, eu am petrecut-o fiind de gardă de una singură – nici nu aveam voie, ca stagiar – în trei clinici: medicină internă, dermatologie şi endocrinologie, unde nu era nimeni grav, deci se presupunea că nu e mare lucru să stai cu bolnavii peste noapte. Şi am pierdut un bolnav, că unicul meu tub de oxigen era defect, iar mecanicul dispăruse, după aceea am aflat că a stat toată noaptea în faţa unicului televizor din spital, în Triaj, aşteptând să se dea celebrul film cu execuţia lui Ceauşescu, care tot era amânat din sfert în sfert de oră. Şi, la cum erau vremurile, atunci când am sunat la chirurgie, am făcut greşeala să le spun diagnosticul bolnavului şi, fiind grav, au socotit că murea oricum a doua zi, deci nici vorbă să-mi dea vreun tub de oxigen de la ei. Iarăşi, zic, lumea trebuie să înţeleagă că aşa funcţiona atunci asistenţa medicală. Nu numai că nu aveam medicamentele necesare, ci, dacă pacientul avea o vârstă înaintată, dispoziţiile erau de a-l lăsa în plata Domnului… Şi la Salvare la fel, dacă se întâmpla cumva să-ţi răspundă centrala, dispecera te întreba ce vârstă are pacientul; cantitatea de benzină era limitată şi, dacă se nimerea să aibă de ales între unul mai în vârstă şi cineva mai tânăr, nu se mai deranjau, ci se dădeau absenţi. Cum aveam colegi străini, unul îmi adusese nişte medicamente imposibil de găsit la noi. Spre exemplu, aveam fiole de hemisuccinat de cortizon, cu care poţi să acţionezi dacă se dezvoltă un şoc. Aveam două fiole din alea… E de neconceput că în tot spitalul nostru de sute de paturi nu se găsea aşa ceva, un medicament care e indispensabil. Era indispensabil şi când eram trimişi toamna la munci agricole, pentru că o viespe dacă pişcă pe cineva – sunt oameni care fac şoc anafilactic, trebuia să ai posibilitatea să intervii imediat. Deci, când plecam cu colegii la munci agricole, aveam o fiolă de hemisuccinat ca să pot să fac o intervenţie dacă ar fi nevoie. Dar, închipuiţi-vă, într-un spital să nu existe aşa ceva! Şi, acele două fiole pe care le aveam şi pe care le luam cu mine în gărzi plecau cu mine la terminarea orarului. Nici prin minte nu-mi trecea să i le las medicului care mă înlocuia. Fiecare dintre noi aşa acţiona.

Bolnavii însă găsiseră lumânări şi, după ce am eşuat cu reanimarea, prelungită absurd la vreo oră timp în care infirmiera se văita cum îi va spune ea fetiţei ei că a fost împuşcat Ceauşescu, acel om bun care le dăduse apartament, m-am resemnat, salonul era de acum luminat de lumânări şi lumea se ruga paşnic. Eu eram singurul element disonant, nu mă împăcăm cu ceea ce ele considerau că e voinţa lui Dumnezeu, iar eu credeam că e absenţa mecanicului.

V.A.: Nici acum nu înţeleg. Eram în noaptea aia acolo, în studioul pe care, până atunci, cei de la ştiri puseseră embargo pentru cei din afara cercului lor, şi nu am înţeles nici atunci, nu înţeleg nici acum de

ce tot amânau să arate acest film; scuzele/motivele repetate erau puerile.

A.M.P.: Eu sunt convinsă că a fost o strategie la mijloc. A fost o mare dispută în cercul puterii constituite atunci sau cu mult mai devreme. În primul rând, au montat filmul. Nu l-au mai dat integral, i-au tăiat câteva secvenţe, au tăiat alea mai groaznice, finale, până s-au hotărât să-l dea. A doua zi de dimineaţă, după raportul de gardă, în care am povestit ce mi s-a întâmplat, toată lumea mi-a zis: „Hei, e primul tău bolnav care moare! Las' că nu-i nimic! N-o să-ţi mai pese pe la al cincizecilea. Asta e viaţa, când eşti doctor". La 7 jumătate, când am ieşit de la raportul de gardă, le-am zis că am plecat şi nu mă mai întorc niciodată, că nu vreau să depindă viaţa altor oameni de mine în situaţii pe care eu nu le pot controla.

V.A.: Dar de fapt ce a fost atunci? Credeţi că mai este relevant acum dacă a fost „revoluţie" sau „lovitură de stat"? Eu am un răspuns, dar vreau să-l aflu pe al dumneavoastră. Ce răspuns aveţi?

A.M.P: Eu fiind om de ştiinţă, la mine metodologia prin care ajungi la răspuns riscă să fie mai importantă decât răspunsul. Chiar din relatarea asta ieşeană a mea, de exemplu, lucrurile par să stea mai bine decât au stat în realitate. Deci noi, la Iaşi, aveam mai multe grupuri aflate în fermentaţie revoluţionară, care cooperau între ele, vorbeau şi ar fi putut să fie un fel de elită alternativă, dar n-au fost. Eu, în timpul Revoluţiei, mi-am petrecut două-trei nopţi în sediul fostului Comitet Judeţean de Partid. În acele câteva nopţi i-am văzut pe toţi nomenclaturiştii care erau mai-marii industriei. Şi ei s-au constituit într-un grup de putere, de faţă cu foştii protestatari de la CUG. Erau decizii de luat. Ca să vină salariile în continuare, de exemplu… Exista o mare frică de ceea ce se întâmpla şi o extraordinară frică de vid. Lumea nu se gândea cum să triumfe idealurile Revoluţiei, lumea se gândea cum să nu se blocheze viaţa de zi cu zi a oraşului. Unii chiar se temeau că fără Ceauşescu nu avea cum să fie asigurată viaţa curentă a oraşului. Din aceste grupuri de putere nu făcea parte niciunul din disidenţii menţionaţi, absolut nimeni. S-a format un grup local din nişte oameni care intraseră primii în sediu şi care, bănuiesc, erau trimişi să fie primii. Nu este lipsit de importanţă faptul că, după ce s-a deschis Radioul, nu numai noi l-am folosit să ne chemăm oamenii la *Opinia studenţească*, să scoatem cotidianul local, ci a venit şi şeful Securităţii. Colonelul Ciurlău a fost printre primii care au ajuns acolo. Şi care a spus că şi Securitatea e de partea Revoluţiei şi face apel să nu se treacă la niciun fel de violenţe. A binecuvântat întreaga schimbare; acum el face parte dintre puţinii

oameni condamnaţi pentru poliţie politică. La proces s-a apărat foarte elocvent, încercând să demonstreze că datorită lor, securiştilor, în Iaşi nu s-a tras niciun foc de armă.

Deci, sincer să vă spun, nu ştiu care este adevărul. E un net câştig faptul că nu s-a tras şi că nu s-a întâmplat absolut nimic rău acolo. Dar cred că în liniştea asta ei au apucat să ardă cel puţin nişte dosare compromiţătoare. Apoi lumea a dat buzna, s-a dus şi a devalizat clădirea, a scos hârtiile… Tot atunci i s-a făcut o invitaţie, dacă nu mă înşel, lui Alexandru Zub, istoric local care fusese deţinut politic în studenţie, după mişcările studenţeşti din 56. În anii ’80, el fusese mult mai puţin activ decât grupul Dan Petrescu – Luca Piţu. Deci l-au invitat în mod repetat să fie preşedintele acelui organism care se numea CPUN Iaşi, organ care apoi, după iniţiativa domnului Iliescu de la Bucureşti, s-a reprodus în toată ţara.

V.A.: Era profesor universitar atunci sau doar cercetător?

A.M.P: Era cercetător la Institutul „Xenopol”. A refuzat. E un om ca un sfinx. N-a spus motive, n-a spus nimic, a spus doar „nu”. Dar trebuie spus clar că nu i s-a adresat această invitaţie unui Dan Petrescu sau lui Liviu Antonesei sau altcuiva din prietenii noştri. Să zicem că unii din ei au fost foarte zdruncinaţi la Revoluţie. Trebuie să înţelegeţi că oamenii au pierdut frâiele psihic în nebunia aia. Eu n-am dormit aproape două săptămâni scoţând ziare şi, în timpul ăsta, mi-am ţinut gărzile de la clinică.

V.A.: Cum aţi caracteriza, ca psihiatru, starea generală de atunci? Era un soi de isterie? Ce era?

A.M.P: Era un fel de hiperexcitare. Eram toţi absolut hiperexcitaţi. Nu aveam nevoie nici de odihnă, nici să facem ceva; agitaţia conta. Dar nebunia continua să fie îngrozitoare, nu-i găseam leacul. Şi totul a culminat în noaptea aceea cu execuţia lui Ceauşescu.

V.A.: Cum aţi plecat de la Iaşi?

A.M.P: Cred că întotdeauna am vrut să plec, natura mea e aventuroasă. În timp ce colegii mei rezidenţi visau, în lungile noastre nopţi de gardă, să rămână în Iaşi şi să nu ajungă la ţară, că era acea obsesie, eu mă gândeam: „Dar eu ce-mi doresc?” Eu nu ştiam cum să scap din Iaşi. Deci să rămân în Iaşi, după rezidenţiat, unde fusesem dintotdeauna, mi se părea un ideal absurd. Şi cum s-a întâmplat de-am plecat? Când eram redactor-şef adjunct la *Opinia studenţească,* vreo câteva texte ale mele au fost reluate în revista 22 şi au avut un mare

impact. În toamnă s-a făcut un sondaj şi eram unul din cei mai populari autori, deşi nu ştia nimeni, în Bucureşti, cum arăt. Şi aşa ajunsese, să am foarte mulţi cititori. Când zic foarte mulţi, gândiţi-vă că revista avea peste 100.000 tiraj în toamnă.

V.A.: Iar voi aveaţi şi un corespondent la Bucureşti. Doina Băeşu o cheamă pe domnişoara aceea drăguţă?

A.M.P: Dorina. Exact, v-am trimis-o dumneavoastră, v-am infiltrat-o pe Dorina. Noi aveam nişte ziarişti tineri foarte drăguţi.

V.A.: Ea era ieşeancă sau era o corespondentă a voastră din Bucureşti?

A.M.P: Era o copilă din Moldova, de la şcoala de presă a *Opiniei.*

V.A.: Ce s-a întâmplat cu ea?

A.M.P: S-a măritat cu Horia Rusu şi este văduva lui Horia Rusu, săraca! A avut mare ghinion.

V.A.: A dispărut din presă şi era o fată foarte bună.

A.M.P.: Din presă a dispărut. A mai fost o vreme pe la liberali. Era foarte talentată. Este, că nu ştiu ce face.

V.A.: Şi bătăioasă! Deşi era o persoană foarte fragilă.

A.M.P.: Da, era! Noi am avut multe fete din astea foarte tinere la şcoala de presă, dar bune erau ea, Anca Comoţi, care ieşise în februarie *'87* pe stradă şi şi-a scris primele amintiri începând din '90. Ele erau de la şcoala noastră de presă. Anca a făcut pereche cu fratemeu după aceea. Şi Dorina cu Horia Rusu. Noi aveam şcoală de presă. *Opinia* avea un stil de a face ziar. Acest stil era standardizat şi îl putea preda oricine ar fi lucrat la ziar un an. Ar fi cunoscut stilul, de la documentare până la punerea în pagină. Era un stil foarte puternic. Şi această şcoală de presă a continuat şi după ce m-am mutat la revista 22, la invitaţia lui Stelian Tănase, care era redactor-şef.

Dar nu m-am grăbit să mă mut. Nu aveam unde să stau în Bucureşti. Le-am pus condiţia să-mi ofere o casă. Şi acest lucru s-a întâmplat într-un fel destul de neortodox. Din câte îmi amintesc, Tănase şi cu Sorin Roşea Stănescu l-au prins noaptea pe primarul provizoriu, care era dubios rău, într-un loc în care n-avea ce căuta şi cu nişte securişti – nu mă întrebaţi ce căutau ei acolo… Amândoi voiau să aducă ziarişti din

ţară în Bucureşti şi l-au prins la înghesuială şi i-au zis: „Ne trebuie nu ştiu câte case”. Şi el a livrat casele. Şi mă trezesc că mă sună Stelian Tănase şi-mi zice: „Am căpătat casă. Hai, vino!”. Aşa m-am mutat, însă vederile mele şi vederile unor oameni din Grupul pentru Dialog Social nu coincideau deloc. Să nu uităm că ei se aşteptaseră să câştige alegerile pe liste proprii. Şi GDS-ul era foarte infiltrat. Unii îl tratau ca pe un fel de club. Şi ţin minte că a fost o rezistenţă extraordinară când am vrut să facem o testare. Eu aveam un caracter foarte empiric pentru că veneam din zonă ştiinţifică. Şi am zis: „Trebuie să facem nişte cercetări. Vedem ce vrea lumea, să nu se mai repete situaţia de la alegerile din ’90”. Când lista noastră nu trecuse pragul. Ideea aceasta n-a prea fost bine îmbrăţişată. Pe urmă a fost un scandal absolut îngrozitor între Stelian Tănase şi alţi oameni de acolo, în care, întrucât eu fusesem adusă de el, fără să vreau, am fost considerată ca fiind de partea lui, deşi oameni din tabăra cealaltă, ca Gabriel Liiceanu sau Andrei Pippidi, mă preţuiau mult.

V.A.: Dar el a condus foarte bine publicaţia cât a fost redactor-şef. Cred că vreun an de zile. A rămas perioada de glorie a revistei.

A.M.P: Da, el a ţinut revista sus, în top. Scandalurile acestea erau de o meschinărie totală. Dacă îi întrebaţi azi pe oameni aceia de la ce li s-a tras, nu ştiu dacă-şi mai aduc aminte. Atât de meschine erau. Astă-toamnă, când am ieşit pe stradă, venind în weekend acasă, din Berlin, unde locuiesc acum, la manifestaţiile cu Roşia Montană, la una dintre ele i-am văzut de la distanţă, în aceeaşi seară, dar în locuri diferite, pe Stelian Tănase mărşăluind într-o parte şi pe Gabriela Adameşteanu mărşăluind în altă parte. Şi ei fac parte dintre puţinii oameni din Piaţa Universităţii pe care i-am văzut şi la Roşia Montană. Şi îmi amintesc conflictul monstruos dintre ei din ’91-’92-’93! Îmi amintesc nişte imagini cu Gabriela la Televiziune spunând că trebuie daţi afară din PAC ăştia ai lui Stelian Tănase ş.a.m.d. Nu ştiu cum se poate ajunge la un conflict de o intensitate atât de mare între oameni care pot să aibă stiluri diferite, dar care, per total, erau contra lui Iliescu, gândeau la fel.

V.A.: Şi noi, la SOTI, am avut probleme cu ei. În momentul în care eram pregătiţi să dăm drumul postului, au vrut să pună ghedesiştii mâna pe post. Şi asta după ce noi, cei de la Asociaţia Ziariştilor Români, ne bătuserăm pentru acest proiect. Era o cauză preluată din Piaţa Universităţii; ultima revendicare a greviştilor foamei din Piaţă era o televiziune independentă.

A.M.P.: Păi, aceasta este cealaltă poveste a tranziţiei noastre, pe

care lumea n-o ştie şi pe care nici n-o să pierdem vremea s-o spunem. Dar trebuie să spunem totuşi cât de importantă a fost şi cât de mult ne-au scăzut eficienţa acest gen de bisericuţe, de gelozii, de invidii, de conflicte iraţionale…

V.A.: …de grupuri din astea de adulaţie reciprocă.

A.M.P: …au distrus această nenorocită de opoziţie anticomunistă şi cât de greu ne-a fost pentru că au trebuit să se rupă pe rând GDS, Alianţa Civică, Partidul Alianţei Civice… Nimic din ce am făcut noi n-a putut să stea într-o bucată. Şi oamenii nu au fost niciodată capabili să coopereze şi să negocieze, să fie solidari. Ce, în 1998, când eram la televiziune, iar comisia parlamentară, care ne investiga, era condusă de Partidul România Mare, Andrei Cornea scria în editorialele lui din 22 că nu suntem destul de *politically correct* faţă de populaţia roma; se ocupa să ne prindă între două focuri, şi nu pentru că ar fi crezut în corectitudinea politică; că ani de zile după aceea s-au luptat cu ea.

Eu am avut la GDS conflicte foarte mari legate şi de cum vedem libertatea presei. În aceste conflicte eu n-am făcut niciodată vreun compromis. Şi acolo a fost primul loc în care mi s-a spus că, în fond, nu trebuie să spunem tot adevărul, că unele lucruri le dăm în revistă, alte lucruri nu le dăm şi că acest proces nu trebuie să fie transparent. Asta, era linia lui Gabriel Andreescu pe vremea aceea. Această segregaţie a adevărului e foarte departe de vederile mele. Şi cine mi-a luat partea? Mi-au luat partea Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca, pe care nu-i cunoscusem încă. Însă acestea erau deja conflicte de fond, de principii. Pe lângă ele erau conflicte generate de invidie, că, sigur, am trezit foarte multe invidii. Gândiţi-vă că eram o puştoaică care a venit de nu ştiu unde şi de pe o zi pe alta ajunsese cel mai citit autor din revistă. Dar, finalmente, nu asta ne-a separat, ci ne-au separat diferenţele de idei. Eu, de exemplu, am fost de părere, de la bun început, că trebuie să-ţi permiţi să fii critic şi cu opoziţia dacă vrei să o ajuţi să devină competitivă. Am considerat din prima că noi am pierdut atât de rău – că am fi pierdut oricum în 1990! – din cauza unor inadecvări ale noastre.

Am plecat de la 22… Când? Când l-am cunoscut pe Mircea Druc, la Chişinău, eram la 22. Deci în vara lui 1991. Dar la lovitura de stat de la Moscova, când am plecat în Moldova de peste Prut, deja mă hotărâsem că nu mă întorc. Eram într-o mică vacanţă la Iaşi. Acolo m-a sunat CNN-ul, da, aveau numele meu din întâmplare. Iar după aceea am primit o ofertă de la *Le Monde*, să creăm un birou al lor la Bucureşti. A fost o ofertă de maximă independenţă, care mi-a permis să nu mai am nevoie să mă poziţionez în raport cu presa română. După câteva luni, care mi-au servit foarte mult, pentru că am văzut

cum funcţionează presa occidentală, am făcut transmisiile mele, am primit o propunere de la Cornel Nistorescu să conduc *Expresul*, unde – nu mai ţin minte exact de ce – el se despărţea de Ilie Şerbănescu, precedentul redactor-şef. *Expresul* era un săptămânal de investigaţii destul de puternic.

V.A.: Am scris şi eu acolo.

A.M.P: Ei la un moment dat au fondat *Expres magazin.* După aceea, Cristoiu a fondat *Evenimentul zilei.* Dar ziarul iniţial al trustului fusese *Expres*, care era un ziar integral politic, deloc tabloid. Iar eu şi Nistorescu am fost de acord să-i păstrăm această linie. L-am condus până am plecat la Harvard, în toamna anului 1994.

V.A.: Trebuie să spun că în momentele acelea eram supărat pe dumneavoastră, considerând periculoasă obiectivitatea în confruntarea politică, acum însă vă înţeleg mai bine. Aţi avut dreptate. Îmi amintesc de o discuţie pe care am avut-o într-o seară plecând de la o şedinţă a Alianţei Civice – eram în maşină cu domnul Manolescu – şi am căzut amândoi de acord că orice s-ar întâmpla între noi să fie dat deoparte, măcar până ajungem în ziua în care vom vedea că această opoziţie va fi la putere. Iar apoi fiecare să-şi vadă de drumul lui. Mi se părea atât de îndepărtată ziua aceea! Nu era puţin lucru să vezi funcţionând şi la noi pendulul electoral. Pentru asta era obligatoriu un *gentleman's agreement*.

A.M.P.: Aceasta era o atitudine foarte constructivă, dar care nu se respecta. Aduceţi-vă aminte ce a fost între Nicolae Manolescu şi Emil Constantinescu.

V.A.: Acum, recitind editorialele dumneavoastră, îmi dau seama că v-aţi trezit cu câteva minute înaintea noastră.

A.M.P: Să ne întoarcem la povestea cu domnul Zub. Şi cine era pregătit să ia puterea la Iaşi. O definiţie a revoluţiei, care mie îmi place foarte mult, dată de Alexis de Tocqueville, spune că o revoluţie este desăvârşită în momentul în care elita veche pierde puterea şi e înlocuită de una nouă. Pe acest criteriu putem zice că a început o revoluţie în 1989, că au fost unii care au pierdut puterea, însă nu toţi. Oamenii ăia pe care i-am văzut eu în jurul mesei, nomenclatura industrială, ca să-i spun aşa, la Iaşi, au rămas şi, ani de zile, au condus apoi companiile de stat şi au dat şefii de consiliu judeţean.

V.A.: Le-au căpuşat. Şi aşa au ajuns mari oameni de afaceri ale căror

nume le găseşti nu doar pe diplomele de revoluţionari, ci şi în topurile pe care le fac, periodic, ziarele.

A.M.P: Exact. Şi gândiţi-vă că suntem în 2014. Şi astăzi reforma companiilor de stat rămâne una din problemele nerezolvate din România. Datoriile lor sunt un simptom al acestei revoluţii neîncheiate. Statul plăteşte lipsa lor de profitabilitate de teama costurilor sociale sau din complicitate şi asta le creează o rentă de stat celor care pradă. Dar nu e numai furt individual, ci asta a fost strategia generală de a menţine puterea, transferând avutul statului în avut privat nu pe calea transparentă, bună doar de discutat la televiziuni, ci pe cea netransparentă. Şi Ion Iliescu nu e doar cel care a definit capitalismul de cumetrie, ci cel care l-a patronat.

V.A.: Cei care conduceau întreprinderi sau cei ce lucraseră în comerţul exterior aveau să privatizeze relaţiile pe care le aveau întreprinderile la care fuseseră angajaţi. Mulţi dintre ei, securişti sub acoperire.

A.M.P.: Cazul Dan Voiculescu. Sau toţi gestionarii, toţi aceşti mici oameni cu capital creat de penuria din regimul comunist, care aveau în mână reţelele de aprovizionare; economia neagră le crease capital în socialism. Economia asta de privaţiuni din comunism a născut o pătură privilegiată din faptul că toată lumea dădea bacşiş ca să aibă acces la bunuri. Toţi beneficiarii căpătuiţi în urma penuriei din comerţul socialist au fost, din start, privilegiaţii începutului de capitalism, singurii care aveau capital de investit. Procesul a fost foarte bine instrumentat de către domnul Iliescu, de domnul Brucan şi ai lor în momentul în care au transformat acest amestec spontan de oameni, care invadaseră pur şi simplu clădirile autorităţilor în 22 decembrie şi care nu erau întâmplător acolo… Mă rog, ei au încercat să se legitimeze, i-au numit, în CPUN, fără să-i întrebe dacă vor, pe Doina Cornea, Ana Blandiana, pe Gabi Andreescu şi pe Andrei Pleşu, cred.

V.A.: Pe Caramitru, Pleşu, Mircea Dinescu.

A.M.P.: Doina Cornea şi Zub au refuzat; au înţeles de la început ce urmează. Era acelaşi mecanism. Peste tot au încercat să invite şi oameni care aveau un trecut de opozanţi ai regimului, ca să dea înscenării o spoială de legitimitate revoluţionară. Au urmat Blandiana şi ceilalţi, întrebarea mea este următoarea: cine a înclinat, în fond, balanţa în zilele respective? Că este clar că elită alternativă nu exista, deci nu avea cine să-i ia locul lui Iliescu. Nu era nimeni altcineva în

acel moment de care armata să fi ascultat.

V.A.: În primul rând, Iliescu a fost pregătit foarte bine şi de posturile în limba română din străinătate. În orizontul de aşteptare al românilor, care erau interesaţi de o schimbare, se afla Iliescu. În al doilea rând, vorbind de o revoluţie, se cădea ca măcar nomenclatura comunistă să se dea înapoi de la ocuparea fotoliilor rămase libere după fuga soţilor Ceauşescu. În ce mă priveşte, aşa am înţeles că e logic să fie. Ştiu că după ora 12, după ce elicopterul s-a înălţat de pe Comitetul Central, am plecat din Televiziune, intersectându-mă pe Calea Dorobanţi cu un alai cocoţat pe un TAB ce venea spre Televiziune. După ce m-am bucurat cu soţia – fiul era plecat în vacanţă – că şandramaua s-a prăbuşit, am anunţat-o că am terminat cu televiziunea; era firesc, făcusem parte din sistemul comunist de propagandă – nu mai aveam ce să caut în meseria asta. Când l-am văzut pe domnul Iliescu pe micul ecran, m-am bucurat, dar prezenţa lui n-avea darul să mă fac să-mi schimb hotărârea. Abia când a spus că Ceauşescu a întinat idealurile comunismului, atunci am înţeles că n-am voie să mă dau deoparte; întreaga mea biografie fusese viciată de dictatură, muriseră atâţia oameni nevinovaţi ca regimul comunist să supravieţuiască! M-am întors imediat în Televiziune, iar locul meu era deja hotărât: lângă cei care cereau lichidarea comunismului. Încă din prima zi aveam să văd în Iliescu nu omul care aduce guvernarea democratică, ci, vorba unui slogan care avea să apară după câteva zile: Iliescu pentru noi / este Ceauşescu doi!

A.M.P.: Să uităm că el i-a invitat pe ruşi să intre în zilele acelea marcate de terorism, fară terorişti, şi că ruşii l-au refuzat?

V.A.: El neagă în continuare acel apel. Nu-i citesc cărţile; scrie extrem de abundent şi tot încearcă să-şi aranjeze posteritatea.

A.M.P.: Bine, dar există acel film… Să ne înţelegem, eu nu pretind că scopul lui final era să fim ocupaţi de ruşi. Chiar cred că în acel moment avea nevoie de ajutor. Eu nu l-am bănuit pe Iliescu de ce-i mai rău, nu l-am bănuit niciodată că el a fost în spatele teroriştilor care au tras în noi, deşi a circulat ipoteza asta.

V.A.: Dar el s-a folosit de prezenţa lor.

A.M.P: Evident. De aceea aş zice aşa: important nu e cum a ajuns Iliescu în vârf, că avea toate datele. Important e de ce a rămas acolo. Că la o revoluţie totul se poate da peste cap rapid. Şi răspunsul e destul de cert: pentru că a avut sprijinul armatei. Dacă a existat o

lovitură de stat, armata a dat-o. Armata s-a degajat de conducerea de până atunci, a Partidului şi a Securităţii, şi a trecut pe locul întâi, a devenit un actor autonom, prima putere în stat. Evident că armata a făcut acest lucru şi pentru că a existat o înţelegere între Stănculescu şi Iliescu.

V.A.: Stănculescu a declarat, de câte ori a avut ocazia, că i-a predat puterea lui Iliescu. Chiar şi într-un interviu acordat mie mi-a spus că după atâtea dictaturi era insuportabil pentru acest popor să mai ai parte de încă una, militară.

A.M.P.: De asta e aşa de ambiguă condamnarea lui Stănculescu. Sigur că armata a tras la Timişoara, unde era şi Stănculescu, dar generalii, cu Stănculescu în frunte, sunt şi cei care au dat o lovitură de stat contra lui Ceauşescu. Poate n-ar fi avut curajul, pentru că nu ştiau ce urmează, dacă nu era Iliescu să se înţeleagă cu ei. Acest lucru arată că nu se puteau înlănţui lucrurile altfel decât s-au înlănţuit. Iar pentru mine este clar că rezistenţa care a fost a fost a Securităţii, şi nu a altcuiva.

O rezistenţă, care l-a ajutat pe Iliescu să golească strada şi să scape astfel de mulţimea care o ocupa şi de întrebările ei incomode, dar nu cred că el a organizat-o, doar a profitat. Pe urmă, au venit cu marea lor găselniţă, aceea de a transforma în partid structura aceea – Frontul Salvării Naţionale –, masa de aventurieri, securişti şi nomenclaturişti mai de mâna a doua emanaţi din Revoluţie, care ocupaseră deja fotoliile de putere de peste tot.

V.A.: Creierul acestor machiaverlâcuri a fost Brucan.

A.M.P.: Aşa este, Brucan a fost cel mai inteligent dintre ei. Cel mai de inventiv dintre ei, dar nu şi cel mai lipsit de scrupule. Totuşi, să nu uităm a fost primul care a spus că trebuie să existe pluralism.

V.A.: El a promovat Grupul pentru Dialog Social, oferindu-i şi sediul pe care-l ocupă şi acum, după un sfert de secol. Nu zic că a făcut un lucru rău, dimpotrivă. Dar iniţial venise cu ideea aia gorbaciovistă, dacă nu cumva, la origini, menşevică, de a menţine partidul unic, dar cu dreptul de funcţionare a unor grupuri de dezbateri. Mai târziu, nu doar a admis, ci chiar a încurajat existenţa unei opoziţii. A mai ameţit-o un pic, dar nu după multă vreme, după năşirea Frontului Salvării Naţionale, a părăsit sau a fost obligat să iasă din Front. Mi-amintesc ce caraghios era Tovarăşul Take – *nome de guerre,* de ilegalist comunist când intra în marea sală de conferinţe de la Intercontinental. Scund şi cam rotofei, cu tenişi în picioare şi cu cască metalică pe cap, gardat,

de patru haidamaci cu kalaşnikovuri, păşea eroic, ţanţoş, de parcă tocmai venea de pe front, la conferinţa de presă cu jurnaliştii români şi străini; era purtătorul de cuvânt al FSN-ului. Dacă n-ar fi murit atâţia oameni nevinovaţi, zău că am fi crezut că suntem la un bal mascat. O tragicomedie, la urma urmei; cei de la Televiziune, cu maiorul Lupoi înarmat până-n dinţi, se vedeau distribuiţi în piesa stalinistă *Tragedia optimistă,* iar Brucan al nostru juca în travesti în basmul azer *Aii Baba şi cei patruzeci de hoţi.* Apoi a lăsat Revoluţia baltă şi a devenit un bun şi substanţial comentator politic. Lui îi datorăm şi vorba aia care ne-a făcut să-l urâm atât de mult: *stupid people.* Şi prevestirea că nu ne vom vindeca de prostie cel puţin 20 de ani. Al naibii prezicător!

A.M.P: Da. Şi apoi a devenit un critic şi un opozant.

Să zicem că a fost o lovitură de stat a armatei cu rezultatul pe care îl ştim. Dar, în acelaşi timp, a fost o mare mişcare populară, o mare rebeliune populară, care nu era conştientă de aceste aranjamente din culise. Şi această mare rebeliune populară a născut nevoia spontană de legitimitate care a instaurat, de fapt, democraţia românească. Din asta s-a născut, datorită acestor oameni care au ieşit în stradă şi l-au obligat pe Ceauşescu să iasă din Istorie a început tranziţia românească spre democraţie.

V.A.: Citind nişte memorii – cu foarte multe croşete – ale lui Gorbaciov despre întâlnirea pe care a avut-o cu Bush senior la Malta, la un moment dat, preşedintele i se adresează secretarului general: „Dumneavoastră cunoaşteţi bine estul Europei şi deci dumneavoastră trebuie să acţionaţi acolo”, adică aveţi mână liberă. Americanii, ca de obicei vedeau răsăritul Europei cam în ceaţă.

A.M.P.: Exact. Şi nici nu prea erau interesaţi de chestia asta cu România. Să nu uităm că şi de Gaulle i-a spus lui Ceauşescu, când era la Bucureşti, tot o trăsnaie, cum că îl înţelege, pentru că şi el are opoziţie la Paris.

V.A.: Aici e clar că ruşii au avut mână liberă. Nu ştiu în ce măsură s-au şi folosit de ea. Nu ştiu cât adevăr este în toată povestea care acreditează prezenţa în preajma răsturnării lui Ceauşescu a mii de turişti sovietici deghizaţi, ce s-au perindat în zilele alea prin România. Eu nu cred asta. Ceea ce ştiu cu certitudine e că, înainte ca Ceauşeştii să fie executaţi, a venit în redacţia de la Televiziune, unde mă întorsesem deja – eram un soi de şef ales de colegii care mai erau prezenţi –, un tânăr *ciolovek,* care zicea că e de la ambasada din Kiseleff, Ambasada URSS, şi voia să afle în ce ape ne scăldăm. N-am

avut ce să-i spun; cred că nici eu nu ştiam încotro merg lucrurile, mai ales că de jur împrejurul instituţiei se împuşca din cele mai neaşteptate locuri. N-aveam să mă mai întâlnesc vreodată cu el. Nu cred în prezenţa turiştilor sovietici cu atât mai mult cu cât informaţiile vin din partea foştilor securişti. Ei vor să ţină treaz acest pericol…

A.M.P.: Pentru a dovedi ce? Că Securitatea era cea patriotică şi – ce să vezi? – revoluţionarii au fost o masă de manevră? Să nu uităm că ei au început prin a spune că la Timişoara au tras arabii. Nu ţineţi minte că asta difuza Televiziunea? Abia în 96, când am venit noi în Televiziune, i-am dat afară pe ăia care au spus că au fost arabi la Timişoara, şi nu demonstranţi. Eu nu cred în chestia cu turiştii kaghebişti. În fond, adevărul cel mai clar provine din convorbirea aia dintre generalul Guşă şi Iliescu, care a fost reprodusă – e filmată – în care ruşii, cărora li se telefonează, refuză să intre în ţară. Şi noi trebuie să vedem ce au făcut ruşii în 1990. Există materiale academice destul de importante care arată că planul lui Gorbaciov era să iasă din Europa de Est. Dar, adevărat este că din ţările baltice nu a vrut să iasă şi nici din Moldova. Ruşii ieşiseră din România cu 30 şi ceva de ani înainte. N-aveau de ce să mai revină. Ca să nu mai vorbim de faptul că ei subvenţionau din greu ţările CAER. Deşi erau în faliment, subvenţionau nişte ţări la rândul lor falite. Lumea uită că Polonia, de exemplu, era în faliment internaţional complet. E adevărat că Moscova nu şi-a închipuit atunci că ţările astea vor să intre – şi chiar vor reuşi – în NATO. Au crezut că se vor face nişte regimuri prietenoase, care nu vor mai trebui susţinute material, şi au „scurtat frontul”, cum se spune în limbaj militar. Asta încerca Gorbaciov să facă. N-a vrut să intre la noi, pentru că, dacă voia, putea să facă un veritabil galop de sănătate, cum se spune.

V.A.: Aceeaşi teorie o avea şi Soljeniţîn. Zicea că Rusia ar trebui să se debaraseze de toate regiunile neruse, populate de străini – majoritatea sunt în Caucaz, dar şi în Siberia – şi să se concentreze pe dezvoltarea şi modernizarea Federaţiei Ruse. Nu le-a plăcut această teorie responsabililor de la Kremlin. Ciudat e că nici occidentalii n-au apreciat teoria lui Soljeniţîn, considerându-l naţionalist. Chiar încetase să mai fie un erou pentru lumea liberă.

A.M.P.: Ce frumos ar fi! Numai că Rusia nu a avut niciodată un model de dezvoltare care să nu fie neimperialist.

V.A.: Tendinţa imperială rusească e acaparatoare, şi nu de dezvoltare.

A.M.P.: Asta e problema. Când o să rezolve asta, vor fi într-adevăr o mare naţiune. Dar deocamdată rămân doar cu potenţialul.

V.A.: În orice caz, chiar dacă Moscova nu s-a amestecat direct în Revoluţia Română, este foarte important de subliniat că Iliescu era magnetizat de ce se întâmplă la Moscova. Nu găsea care era noul centru de putere de acolo. Gorbaciov? KGB-ul? Armata? De-asta, confuz, a şi încercat să încheie un tratat de prietenie cu Moscova. Am fost singurii care am făcut aşa ceva.

A.M.P: Lui îi era frică. Asta poate e din patriotism. Îi era frică de o intervenţie. Asta arăta că el nu mai percepea bine ce se întâmpla în jurul lui.

V.A.: Încă de când era ministru al Tineretului, Iliescu spunea că viitorul Moldovei de dincoace de Prut este înglobarea ei în Republica Socialistă Sovietică Moldovenească. Asta la începutul anilor 70. Se pronunţase astfel într-un cerc intim de la UTC, în care se afla şi un fost coleg al meu de la ziar, care, după Revoluţie, a devenit consilierul lui.

A.M.P: Eu i-aş fi trecut cu vederea multe din aceste lucruri din trecut lui Iliescu, pentru că, la drept vorbind, după ce am văzut destule în viaţă, prefer oamenii care au evoluat, oamenii care au plecat de undeva şi s-au convins singuri, gândind cu capul lor, că respectiva cale nu este practicabilă. Eu ştiu tot felul de foşti comunişti care sunt nişte oameni foarte rezonabili. De la Bârlădeanu, care ne-a luat partea când au venit minerii…

V.A.: Bârlădeanu, în tinereţea lui, când era asistent universitar la Iaşi, a fost naţional-ţărănist, creştin-democrat deci.

A.M.P.: Nu ştiam că a fost creştin-democrat.

V.A.: În cartea de convorbiri cu domnul Coposu publicată în 1992, îi spuneam la un moment dat domnului Coposu, aşa mai în glumă, că în anii ’30 PNŢ-ul era un fel de pepinieră de cadre a PCR-ului. A început să râdă. Nu a fost numai el. A mai fost şi Victor Duşa, de exemplu, pe care l-am cunoscut după marginalizarea lui de către Dej, care avea să fie primul prefect comunist al Constanţei. Acesta, înainte de a fi comunist, fusese şeful organizaţiei tineretului ţărănist din Dobrogea. Faptul acesta avea să-l scape de condamnarea la moarte într-un proces din timpul războiului, deoarece Iuliu Maniu, citat ca martor în procesul de la Curtea Marţială din Constanţa, s-a prezentat în instanţă şi a depus o mărturie scrisă cum că el, Victor Duşa, nu e şeful

comuniştilor, ci fostul şef al tineretului naţional-ţărănist; PNŢ-ul era un partid de stânga în anii ’30.

A.M.P.: Dar şi alţi oameni. Paul Cornea, de exemplu. Ghiţă Ionescu, care m-a adus pe mine în politologie, a început prin a fi de stânga. S-a dus ca avocat stagiar în procesul Anei Pauker.

V.A.: E altceva. Să ştiţi că au fost mulţi gazetari de stânga, unii care au suferit ani grei de puşcărie sub regimul comunist, printre ei şi Leon Kalustian, care i-au luat apărarea Anei Pauker în procesul de la Craiova. Articolul lui Kalustian, evident, avea să fie cenzurat de Inculeţ, basarabeanul Inculeţ, care ţinea portofoliul la Interne la vremea respectivă.

A.M.P.: Dar nu numai asta. Ghiţă era prieten cu Pătrăşcanu, era prieten cu Belu Zilber. Deci avea idealuri de stânga. Dar a murit conservator, un veritabil *tory,* membru în clubul Atheneum.

V.A.: Şi Coposu era prieten cu Pătrăşcanu, dar asta nu îi afecta orientarea politică. Îmi amintesc ce am citit despre cei de la Criterion: erau împreună, prieteni la cataramă, cei de stânga cu cei de dreapta; dihotomia cu care operează azi comentatorii politici ai epocii mi se pare deseori cam deplasată.

A.M.P.: Nu ştiu. Ghiţă n-a fost niciodată legionar. El a încercat să se înroleze de partea republicanilor în războiul spaniol, de exemplu. Nu era cu cei de la Criterion. La Criterion au fost numai doi care erau mai de stânga. Restul erau foarte la dreapta.
Dar, în sfârşit, erau câţiva oameni mai la stânga care au evoluat ca democraţi. Deci, dacă domnul Iliescu ar fi avut acest traseu, am fi fost mai prieteni. Însă, după cum ştim, nu s-a întâmplat aşa.

V.A.: Are şi acum răbufniri din care constaţi că rămâne fixat în tinereţea lui comunistă.

A.M.P.: Exact. Din când în când la el scoate capul un fel de natură foarte brutală a puterii. Vrea să rezolve lucrurile, să acapareze decizia şi nu se uită la mijloace.

V.A.: Uitaţi-vă la biografia lui. El întotdeauna a fost activist, a fost aparatcic. Ăştia sunt oameni la care ideologia comunistă a devenit adevărata lor natură. Sigur că domnul Iliescu, un om citit, dă dovadă în cele mai multe cazuri de o anumită civilitate, dar să te ferească Dumnezeu de mânia lui proletară! Am trăit-o pe pielea mea când el

era şeful UTC şi ministru al Tineretului.

A.M.P.: El e, din multe puncte de vedere, o persoană ambiguă. Pe de o parte, e faţa asta civilizată – pe care eu o cred reală. Să ne uităm, de exemplu, la viaţa lui personală şi să ne uităm apoi la preşedinţii de după el. Iliescu a fost un exemplu în viaţa lui personală, ca preşedinte. Pe de altă parte, de ce cineva care are un fel foarte autoritar şi eficient de a ajunge la putere şi de a o menţine a permis ca în acei ani, în ’90-’91, să se întâmple ce s-a întâmplat cu bunurile ţării? El a patronat acest furt şi acest transfer al avuţiei statului în domeniul privat. El este patronul capitalismului de cumetrie românesc, el este patronul acestei elite de pradă.

Enorma putere pe care a avut-o a folosit-o în mod necinstit; această capacitate de decizie arbitrară foarte mare pe care a creat-o în 90-’91-’92, prin lipsa totală de control, le-a deschis drumul spre îmbogăţire fără dreaptă cauză tuturor oamenilor ăstora corupţi. Să nu uităm că el nicio secundă nu a încercat să-i controleze, nicio secundă nu a pedepsit pe vreunul din cercul lor de putere şi toată energia lui a fost concentrată să ne reprime pe noi, cei care îl contestam. Asta e marea lui vină, chiar dacă n-a tras un profit personal. El, probabil, a estimat că asta este calea prin care poţi să refaci o structură de putere. N-aveai cu ce să-i plăteşti pe fideli decât prin căpătuirea lor din avutul public. Deci fiecare şi-a luat, pur şi simplu, ce-a vrut. Şi aşa s-a construit noua elită de putere în România după 90. O elită rapace patronată de el. Şi care nu mai era ideologică.

V.A.: Am stat de vorbă cu mai multă lume şi am citit destul despre ce s-a întâmplat în ţările foste comuniste din Europa. Toate, inclusiv Bulgaria, au avut o masă rotundă după modelul polonez. Ieri, spuneaţi foarte bine că Polonia e cu totul altceva. Ştiu, mi se poate spune că n-am avut o opoziţie structurată, dar am avut foarte mulţi dintre deţinuţii politici, care, după Revoluţie, au intrat în scenă prin partidele istorice.

A.M.P: Dar în anii 80 nu existau. Mesele rotunde au fost făcute cu cei care erau reprezentanţii opoziţiei din anii ’80.

V.A.: Până şi bulgarii au avut o masă rotundă, deşi n-au avut opozanţi în anii aceştia.

A.M.P.: În România nu erau aceşti reprezentanţi ai opoziţiei, pentru că regimul Ceauşescu reuşise să lichideze opoziţia.

V.A.: Dar regele Mihai trăia şi era activ. Trebuia invitat ca fost şef

de stat alungat de puterea ocupantă. Acum Iliescu a venit cu teoria cum că CPUN-ul a fost o formă origina] românească a unei mese rotunde. Dacă te uiţi bine la cei care au făcut parte din CPUN, îţi dai seama că Iliescu şi oamenii lui au folosit în 1990 aceleaşi trucuri utilizate de comunişti la venirea lor la putere, imediat după război; Partidul Comunist fiind foarte mic, comuniştii au înfiinţat partide-satelit cu care au mers la alegeri sub formă de bloc. Aşa şi acum cu CPUN, vocile opoziţiei democratice erau diluate de prezenţa parazită a partidelor de apartament inventate de FSN.

A.M.P.: Un coleg al meu, istoric, în mai 1990 – pentru că pe asta lucra el, ştia unde să le caute la bibliotecă şi arhive – a scos lucruri din anii ’47-’48, din perioada lichidării partidelor istorice. Din ziarele comuniste, de exemplu, a scos articole, unele dintre ele editoriale semnate de Silviu Brucan.

V.A.: Da. Cerea condamnarea la moarte a lui Coposu, de exemplu, în *Scânteia*, unde Tovarăşul Take era adjunctul lui Sorin Toma, autorul pamfletului oribil care avea să-l pună pe Tudor Arghezi în carantină pentru mulţi ani.

A.M.P.: Era exact acelaşi limbaj ca limbajul folosit împotriva noastră, a manifestanţilor din Piaţa Universităţii. Copiat identic. Le-am publicat în *Opinia studenţească*, în mai 1990. Nu numai copiat identic, ci chiar erau părţi care nu se mai potriveau punctual. Ne făceau legionari, pretindeau că suntem îmbrăcaţi în verde…

V.A.: Foloseau formule verificate cu 40-45 de ani înainte. Colecţiile ziarelor feseniste sunt pline de *copy-paste* din presa folosită de comuniştii care măsluiseră alegerile din 1946.

A.M.P.: Mesele rotunde, în teoria tranziţiei democratice, se numesc pacte. Ţările care au avut pacte au evoluat mai bine, şi-au consolidat democraţiile mai repede decât ţările care au mers prin revoluţii. Pactul este o formă de împărţire a puterii între regimul care era înainte şi cel ce va veni. Cu alte cuvinte, pactul ar fi putut să fie numai cu Ceauşescu, iar cu Ceauşescu nu s-a făcut niciun fel de pact. Ceauşescu a fugit, pe urmă l-au prins şi l-au împuşcat. În acel moment nu mai aveai cu cine să mai faci pact.

V.A.: Pactul trebuia făcut cu cei care au fost în prejma lui şi n-au făcut nimic cât timp Ceauşescu era la putere, pe de o parte, şi cu foştii deţinuţi politici, cel puţin, pe de altă parte.

A.M.P: Exact. Cu şefii Partidului, dacă ar mai fi avut vreo legitimitate. Dar, la noi, regimul s-a dizolvat instantaneu.

Mai erau cei din Comitetul Executiv Central, care, până la urmă, au şi fost condamnaţi. Sunt singurii care au fost condamnaţi în ’90. Această dizolvare instantanee a Partidului Comunist a fost o lovitură cu totul şi cu totul extraordinară. Mereu spun: au fost ei buni, Iliescu şi locotenenţii lui, dar oare armata ar fi lăsat pe altcineva să preia puterea? Nu, n-ar fi dat nimănui altcuiva puterea. Deci generalii s-au înclinat şi câţiva din foştii comunişti au reuşit să preia puterea în acele câteva săptămâni, culminând cu această idee extraordinară de a transforma structurile inventate ad-hoc la fuga Ceauşeştilor într-un partid cu care să capete şi legitimitate populară în mai ’90.

V.A.: La începutul lunii ianuarie, l-am întâlnit pe domnul Paul Anghel strângând semnături pentru o dictatură militară.

A.M.P.: Nu am ştiut asta.

V.A.: Nu ştiu ce viitor ar fi avut România sub o dictatură militară; sub ea se poate face o oarecare ordine, dar nu ştii când pleacă militarii de la putere; de regulă nu fără altă vărsare de sânge.

A.M.P: Era neplauzibilă o dictatură militară în Europa de Est. S-or fi gândit ei, dar ideea nu a fost tocmai de pe-aici. Să nu uităm că a fost o lună de mari lupte în culise între Securitate şi armată. Armatei i s-a dat prioritate abia după ce generalul Militaru, adus de Iliescu din rezervă, a luat în mâini întreaga comandă şi au putut fi astfel subordonată Securitatea şi luate în gestiune clădirile, inclusiv centrele de ascultare, sediile secrete, arhivele.

Ce cred că este în continuare o nebuloasă e ce s-a întâmplat între ianuarie şi aprilie, când s-a creat SRI-ul lui Măgureanu. Nu ştim. Din sursele pe care le-am avut în mai şi le-am publicat în revista 22, atunci ar fi avut loc un pact şi prin acel pact s-a dat un nou rol unei părţi din Securitate. Ea nu a fost definitiv înfrântă.

V.A.: De foarte multe ori a apărut în presă că SRI-ul este plin de foşti securişti.

A.M.P.: Exact. Iar în Piaţa Universităţii noi am fost din nou supravegheaţi de un serviciu secret. Că Iliescu şi ai lui au fost convinşi că nu pot trăi fără Securitate, că opozanţii, existenţi sau virtuali, trebuie supravegheaţi.

V.A.: Într-una din cele trei zile ale mineriadei din 13-15 iunie,

programasem o emisiune cu doamna Ileana Mălăncioiu. Era iniţiativa mea exclusivă, aşa cum a fost cu toţi invitaţii pe care i-am avut, dar o voiam şi ca o reparaţie morală datorată de RTV unei mari poete şi unui caracter de excepţie; cu ani în urmă fusese dată afară din redacţia culturală. Ne-am întâlnit în curtea Televiziunii în momentul în care o invadaseră minerii. Nici vorbă să ne asigure cineva înregistrarea. Cam după o lună am revenit, de data asta discutând chiar despre mineriadă, despre mineri şi responsabilii mineriadei. Acum trei-patru ani, *Evenimentul zilei* a descoperit că după emisiunea asta SRI-ul a trimis pe cineva la Câmpulung-Muscel, de unde e poeta originară, ca să vadă ce e cu această opozantă a regimului Iliescu, cine îi erau părinţii. Vă daţi seama? Asta se întâmpla în iulie-august 1990. Un an mai târziu, când avea să revină în ţară părintele-profesor CalciuDumitreasa, pe care îl cunoscusem şi mă găzduise în parohia sa din Washington în august 1990 şi îl însoţeam acum în Bucureşti, am observat, împreună cu Domnia Sa, că eram strict supravegheaţi de o maşină de filaj. Ăştia continuau să supravegheze cum făcuse şi Securitatea.

A.M.P: Da. Sunt lucruri pe care nu le ştim, care s-au întâmplat între ianuarie şi aprilie, după cum spuneam.

V.A.: Deci, după 25 de ani, noi nu ştim ce s-a întâmplat atunci?

A.M.P: Ba ştim. Nu ştim detaliile. Ştim că au făcut o înţelegere, că au readus Securitatea, că niciodată în România dosarele nu au fost transparente – totdeauna din ele s-au scos bucăţi, care s-au manipulat contra opozanţilor.

V.A.: Totuşi, au trecut trei preşedinţi până acum pe la Cotroceni. Fiecare a vorbit mai mult sau mai puţin apăsat despre urgenţa unui proces al Revoluţiei, dar, până la urmă, nimeni nu s-a ţinut de cuvânt. Există un consens ca să se treacă sub tăcere crimele de atunci, să nu se afle cine sunt vinovaţii pentru cei peste o mie de morţi, inclusiv pentru mineriada din 90? Le-a recomandat cineva asta? I-a obligat cineva din ţară sau din afară să tacă pentru a nu trezi fantomele trecutului? Cui foloseşte tăinuirea adevărului în afara ucigaşilor?

A.M.P.: Consensul a existat de foarte timpuriu. Noi am publicat dovezi în *Expres*, la nivelul anului ’92 sau 93, că se luase decizia să nu se facă niciun fel de autopsie pe cele peste 900 de cadavre din Bucureşti. Da, exista pe fiecare caz această rezoluţie, că nu se va face autopsia, nici măcar examenul balistic absolut obligatoriu în procedurile criminalistice, ca să afle cine a tras şi cu ce armă. Asta a

hotărât un maior numit Mugurel Florescu, pe care Iliescu l-a avansat, într-un singur an, la gradul de general-maior. Ce s-a întâmplat cu el? Nu ştiu. Ce povestesc eu este un dosar instrumentat de Dan Voinea, care a fost, timp de 15 ani procuror şi care pentru unii e un erou, pentru alţii e cel care a îngropat cazul.

V.A.: E un personaj controversat.

A.M.P.: Este foarte greu să spui că în 25 de ani cineva nu putea să scoată secretele la iveală. Cert este că există dovezi de cover-up, cum se spune în englezeşte. Deci evidenţa că s-a îngropat dosarul din ’90 există. Am văzut asta. Am publicat-o la mine în ziar, când eram redactor-şef.

Monica Macovei, când a fost ministru al Justiţiei, a făcut efortul de a scoate acest dosar la lumină şi de a-l repune în circulaţie.

V.A.: Ştiu că l-au scos, apoi, la pensie pe generalul Voinea, pe urmă iar l-au adus.

A.M.P.: Ce a obţinut Monica este să nu se prescrie faptele, fiind crime împotriva umanităţii. Însă, chiar dacă a obţinut acest lucru, cineva tot trebuie să investigheze. Şi această investigaţie nu a mai avut loc. Deci, da, nu avem un adevăr final şi definitiv. Acest adevăr final şi definitiv devine din ce în ce mai greu de stabilit. Unde mai cauţi gloanţele acum? Deshumezi 900 de cadavre?

V.A.: Aşa cum torţionarii din gulagul românesc sunt tardiv aduşi în faţa justiţiei.

A.M.P: Ăsta e un exemplu încurajator, pentru că îi scot la vedere şi-i găsesc pe torţionarii care mai sunt în viaţă. E un gest pedagogic, nu trebuie băgaţi în puşcărie, doar condamnaţi public, ca să priceapă ceva generaţiile tinere. Eu nu l-am înţeles pe Iliescu niciodată în chestia asta. E absolut normal că au crescut bănuielile contra lui şi s-a ajuns să se spună că el a pus şi a tras în noi în 21-22, deoarece, în mod evident, el este cel ce a patronat îngroparea acestui adevăr. Şi atunci raţionamentul pe care oamenii îl fac e că cine a patronat îngroparea cazului e şi cel vinovat, probabil. Dar nu ştim dacă este aşa, pentru că la început se poate să fi fost consideraţii de stabilitate a regimului. Adică au făcut nişte înţelegeri tocmai ca să oprească focul, iar după ce s-a obţinut asta, n-au reluat cercetările tocmai ca să nu fie contestaţi.

V.A.: De ce n-a deschis dosarele al doilea preşedinte, Emil Constantinescu, când a venit la putere? Mai ales că justiţia, încă de

sub Iliescu, era sensibilă la comanda politică.

A.M.P: În privinţa lui există ipoteza incapacităţii, care este foarte serioasă. Regimul lui Emil Constantinescu a fost extraordinar de impotent. Să nu uităm că noi n-am putut să facem mai nimic în materie de procuratură. Nu că Emil Constantinescu n-ar fi vrut. Eu îmi amintesc cât de greu a fost să fie schimbat procurorul general lăsat de regimul lui Iliescu. Foarte greu. L-au trimis consul pe undeva sau nu mai ştiu ce au făcut cu el. Şi s-a ratat numirea cuiva bun şi radical în locul lui. Atunci am propus-o, pentru prima oară, pe Monica Macovei. Şi îi convinsesem pe cei de la Cotroceni. Însă Valeriu Stoica este cel care nu a susţinut-o, pentru că avea informaţii că lumea din sistem ar fi contra ei. Natural că unii din sistem ar fi fost contra ei, dar noi voiam, în final, să schimbăm chiar sistemul. Eram primul regim democratic, venit în noiembrie 96 la putere. Deci nu eram acolo ca să cădem la pace cu cei din sistem. A fost numit un domn Moisescu, care n-a făcut absolut nimic. Pe urmă a murit şi în locul lui…

V.A.: Prietenul şi fostul coleg de facultate, la Drept, al lui Emil Constantinescu, se zice că era chiar nepot al patriarhului cu acelaşi nume. Ironia istoriei e că numele lui te întâmpină de cum intri în clădirea unde funcţionează azi Curtea de Apel Bucureşti. Meritul lui? Sub el a fost obţinută clădirea unde fusese, cred, sediul Securităţii externe a lui Ceauşescu.

A.M.P.: Îmi amintesc că era cu desăvârşire neputincios, pentru că i-am făcut o vizită ca să îi atragem atenţia asupra unor dosare care erau gata şi blocate de ani de zile – de exemplu, dosarul lui Vadim Tudor. El ne-a spus net că, deşi la dosarele alea era totul instrumentat, nu va face nimic. Nu voia să facă nimic, să se expună la ceva. Erau mulţi oameni de faţă la vizita asta – mi se pare că am fost cu Răsvan Popescu şi cu Anca Toader. Şi mi-a spus: „De ce nu daţi voi în presă?”. „Să dăm în presă? Dosarul e făcut, e instrumentat. Daţi-i drumul, debocaţi-l.” Era vorba despre dosarul lui Vadim Tudor contra Rodicăi Culcer de la BBC. De ce era important?

Că Vadim putea fi scos din joc cu dosarul ăsta. Era important pentru că tabăra noastră anticomunistă era decimată de aceste atacuri imunde ale lui Vadim Tudor – cele de azi ale Antenei 3 trebuie să spun că sunt nimic faţă de atacurile injurioase ale lui Vadim; erau absolut îngrozitoare.

V.A.: Şi aşa a ajuns în 2000 în finala pentru prezidenţiale.

A.M.P.: Exact. Era extrem de periculos ca la o elită alternativă slabă

şi nenorocită să îl mai ai şi pe Vadim Tudor pe cap, adus în mod deliberat; există aprobarea aceea a lui Petre Roman pentru înfiinţarea revistei. Erau căi foarte simple de atac… El încălca legile pe faţă discreditând cele mai importante personalităţi ale noastre.

Şi procurorul general, numit de Emil Constantinescu, a refuzat să facă ceva. După aceea, Emil Constantinescu a încercat că creeze o unitate anticorupţie, să pună un procuror anticorupţie să ancheteze acest capitalism de cumetrie născut în timpul lui Iliescu. Dar era foarte greu. Am fost odată, din întâmplare, la un Consiliu Suprem de Apărare, sub Emil Constantinescu, când era o situaţie foarte grea – minerii erau revoltaţi, ameninţau să vină la Bucureşti… Cred că era în 97. N-au mai ajuns ei la Bucureşti. S-au revoltat, s-au strâns la Petroşani. Eu i-am dat la televizor. Guvernul s-a răţoit la mine că de ce am inflamat întreaga ţară. În realitate, în raţionamentul jurnalistic, dar şi de psiholog social, cum eram, am considerat că, în primul rând, nu e dreptul tău să ascunzi ceva care, în mod evident, e o ştire de presă. În al doilea rând, oamenii revoltaţi vor să se vadă la televizor şi să ştie că vocea lor se aude. Şi, după ce s-au auzit la televizor, minerii din ’97 n-au mai venit la Bucureşti. Au zis: „Domnule, gata, ne-a auzit cineva! Ne mai strângem, ne mai dă…”. Acest gen de suprimare a informaţiei, învăţat de toată lumea, inclusiv de democraţi, că aşa trăiserăm noi sub comunism, era extrem de periculos. Pui capacul pe oală şi pe urmă te aşezi cu fundul pe el să nu sară! Păi, îl ţii cât îl ţii, dar până la urmă explodează oala… Atunci am fost în Consiliul Suprem de Apărare a Ţării şi am avut ocazia să văd cu ochii mei care era puterea preşedintelui ates. Încă nu reuşise să scape de Măgureanu, de Talpeş. Erau toţi oamenii vechiului regim. Constantinescu era bolnav, avea febră, dar era singurul de-acolo care vorbea şi se vedea că încearcă să facă ceva… Le spunea: „Daţi-mi un sfat! Ce să facem?”. Ăştia se uitau pe pereţi, evitau să răspundă. Era mai rău ca o şedinţă de pe vremuri de la Partid. Mă uitam şi vedeam în ochii lor că toţi numără câte zile mai sunt până când fazanul ăsta din afara cercului lor pică de la putere şi dacă n-o să mai fie preşedinte, „ne vom vedea noi de treburile noastre, cum ne-am văzut până acum”.

Deci Emil Constantinescu a încercat, dar n-a putut. Procurorul pe care l-a pus el la Anticorupţie, de exemplu, după ce a căzut regimul lui Constantinescu, în 2000, n-a mai lucrat niciodată în procuratură. A trebuit să se ducă în avocatură. Propriii colegi l-au făcut un paria, l-au izolat, de frică. Asta era situaţia. N-am reuşit să înlocuim elita din procuratură până foarte târziu. Abia Monica Macovei, Codruţa Kovesi şi Dan Morar au reuşit să înlocuiască, după 2005, elita comunistă de la vârful procuraturii cu oameni noi. A durat 17-18 ani până să vedem rezultatele. În sfârşit, în procuratură, şefi sunt oameni care nu mai au legături cu vechiul regim. Pot să aibă legături cu alţii? Asta e altceva.

Trebuie înţeles însă că procuratura trebuia desprinsă întâi de comunism şi de capitalismul de cumetrie înrudit, asta a fost prima etapă.

V.A.: Cu ce gânduri aţi acceptat să veniţi director al Direcţiei de Informaţii al Televiziunii în 1996?…

A.M.P.: Să aducem normalitatea. Ce am făcut când am ajuns la Televiziune? Ceea ce ar fi trebuit să se întâmple în primele luni ale lui 1990. Ce s-a întâmplat în celelalte ţări din Europa de Est la noi s-a întâmplat abia în toamna-iarna lui 1996. Pentru că la noi a existat regimul care încerca să spună că sistemul comunist a fost bun şi să ne prezinte ca naturală continuitatea cu regimul comunist. Întreaga primă dezvoltare a României a fost dusă pe calea asta, întârziindu-ne foarte mult ciclul de evoluţie. Abia noi am reuşit să urcăm următoarea treaptă…

V.A.: Asta e o primă consecinţă a loviturii de stat de la Revoluţie.

A.M.P: Şi a slăbiciunii extraordinar de mari a opoziţiei, a faptului că populaţia nu cunoştea nicio opoziţie.

V.A.: Dar exista presă independentă, vom discuta separat de presa independentă. Fără o presă independentă, opoziţia nici n-ar fi ajuns în ’96 la putere.

A.M.P.: Nu, evident. Presa independentă a nivelat terenul pentru ce s-a întâmplat în ’96, când, cu enorme eforturi, am reuşit să aducem Convenţia Democratică la conducere… Şi cu ajutorul unei aripi rupte din FSN. Eu mereu spun că anticomuniştii din această ţară nu au câştigat niciodată electoral mai mult de 35%. Ca să ne fi pus vreodată problema să facem lustraţia, ar fi trebuit să ajungem la 51%. Noi am fost în minoritate tot timpul. Dar noi, presa şi societatea civilă, am dus ţara în Europa. Altfel, dacă nu ne-am fi aliat cu ceilalţi, cu oameni ca Hrebenciuc, care era nomenclatorul doi în Partidul Comunist, România nu era azi membră în Uniunea Europeană. N-am avut niciodată un mandat de la votanţii acestui popor mai mare de 35%. Asta este situaţia. Toată tranziţia noastră este un compromis. Eu nu zic că trebuia să fie o tranziţie sângerândă, Doamne fereşte! dimpotrivă. Pe măsură ce a trecut timpul, am devenit unul dintre oamenii care nuanţează foarte mult aici şi care cred în vina individuală, şi nu colectivă. Fapt este că nu era nicio cale de a rezolva problemele pe care le-am moştenit, pentru că aceia în situaţia de a le rezolva, care aveau puterea erau tot cei vechi. Deci Revoluţia Română nu este

încheiată nici astăzi.

Din când în când întâlnesc oameni comici în Occident, care mă întreabă de ce nu ne reconciliem cu ăia din timpul comunismului. Şi eu le spun: „Ce să reconciliem? Tot ei conduc şi azi. Ei să ne ierte şi să se poarte mai bine cu noi sau în ce poate consta reconcilierea asta?”. Herta Muller a zis foarte bine: „Ierţi pe unul care recunoaşte că a făcut ceva rău”. Nu să-l ierţi pe Iliescu. Iliescu nu va recunoaşte niciodată. Lui i se pare absolut natural că puterea a fost întotdeauna la el şi că trebuie să rămână la eL Iar în Televiziune numai aceste două lucruri au fost notabile din această perspectivă revoluţionară. Eu, când am intrat în acel Departament de Ştiri, în decembrie 1996, crainicii şi conducerea erau tot oamenii care înainte de ’89 anunţaseră că la Timişoara sunt terorişti arabi pe străzi, şi nu revoluţionari. Deci ce puteam să fac altceva decât să îi dau afară? Ceea ce am şi făcut. Şi, după părerea mea, am făcut bine, pentru că niciodată vreunul dintre ei n-a câştigat un proces cu Televiziunea. Nu i-am chemat ca să le spun că îi dau afară, ci le-am explicat că ei sunt oameni de talent, desigur, cunosc multă lume şi că vor găsi unde să se ducă, fără să treacă prin procedeul complicat şi umilitor de a fi daţi afară de o fată de 30 şi ceva de ani, ca mine. Unii dintre ei au plecat. Alţii, mai rezistenţi, au stat şi au aşteptat să se schimbe timpurile, ştiind că timpurile se pot schimba.

V.A.: Şi lucrurile s-au schimbat. În favoarea lor. Cu celebra discuţie cu Ion Iliescu cum a fost?

A.M.P.: Mai târziu. Acesta a fost primul lucru: asanarea îngrozitoare a Departamentului ăluia infiltrat. 70% din oameni erau înscrişi la doctorat la Colegiul Naţional de Apărare. Ca să zic aşa, armata şi Securitatea, în continuare, puteau să scrie direct ştirile. Şi pe vremea aia Televiziunea avea peste zece milioane de oameni care urmăreau principalul buletin de ştiri. Era o enormă sursă, nu ca astăzi, când a ajuns să nu aibă niciun fel de audienţă; şefii numiţi politic au prăpădit, din păcate, totul. Dar departamentul a fost schimbat, şi profund, niciodată nu au mai fost ştiri pro-Miloşevici, sau revizioniste faţă de comunism, ca înainte.

Episodul cu Iliescu, a survenit câteva luni mai târziu. Era în opoziţie. Şi atunci, pentru prima oară, a acceptat, ceea ce el nu acceptase niciodată şi ceea ce niciun preşedinte nu acceptă uşor – dovadă Traian Băsescu, care mi-a dat două întâlniri anul trecut, în 2013, la care nu s-a prezentat –, a acceptat să vină în direct. Reputaţia mea azi e ceva mai mare decât atunci, azi lumea ştie că nu e uşor să o dai cotită într-un talk-show cu mine. Domnul Iliescu a venit la respectiva întâlnire, după care a încercat să-mi spună – el fiind un

mare vorbitor în „limba de lemn” – aceleaşi clişee, pe care, fără să fie întrerupt de nimeni, le spusese ani de zile. Eu nu am făcut nimic, dar văzusem acel film pus de trainerii noştri de la BBC, care spunea: „Dacă întrebi direct un lider politic ceva şi acela nu-ţi răspunde, îl mai întrebi o dată. Nu-ţi răspunde nici a doua oară, îl întrebi a treia oară. Şi îl întrebi de câte ori e nevoie”. Aşa au fost acele 15 minute. În acele 15 minute s-a văzut clar cine e domnul Iliescu. Apoi am avut ţărani, oameni simpli, care mi-au scris sau care m-au întâlnit după ani de zile, oameni ce votaseră cu Iliescu, şi mi-au spus: „Vă mulţumesc! Am văzut că, de fapt, omul ăsta nu avea răspunsuri la nimic”. Însă, tot atunci, am văzut acel extraordinar conformism. În lumea elitei, o mare parte a fost de partea lui Iliescu. De exemplu, Andrei Şerban – noi eram în relaţii pe filieră culturală – a venit la Televiziune în vizită şi m-a întrebat: „Ce s-a întâmplat? Că toată lumea îl compătimeşte pe Iliescu că i-ai făcut ceva îngrozitor”. Noi nu trebuie să uităm că pentru Iliescu votaseră totuşi 83% din oamenii care se duseseră la urne.

V.A.: În ’90. În ’92, mai puţin.

A.M.P.: În ’90. Suficient. Asta când era? Şase ani mai târziu.

V.A.: Ca probă că s-a şi reîntors în 2000.

A.M.P.: Bineînţeles. În 2000 s-a reîntors. Şi sunt convinsă că a continuat, că a fost în spatele jocurilor care l-au dat jos pe Mircea Geoană. A rămas influent până foarte târziu.

V.A.: Poate chiar şi azi. Cine ştie? Vom vedea.

A.M.P.: Mare parte din acei oameni s-au simţit umiliţi de umilirea prin care a trecut Iliescu în acea discuţie. Spre deosebire de oamenii cu care avusese de-a face Iliescu, eu, care mă întorsesem după un an de Harvard, eram mult mai informată şi cu mult mai mult aplomb pentru a purta o astfel de discuţie – de ce România se târa în urma ţărilor din Europa Centrală. A fost prima dată când i s-a reproşat mineriada, în public, controlase presa atâţia ani… Dar exista opinia răspândită că o femeie tânără nu poate să trateze de la egal la egal un bărbat care a fost preşedinte. Despre asta a fost, de fapt, vorba, acest lucru a coalizat instantaneu mare parte din opinia publică în favoarea lui. Iar misogini cunoscuţi, precum Cristian Tudor Popescu, au sărit în sus, au spus: „Cum se poate?”.

V.A.: A fost un moment memorabil. Ca să conchidem cu acest capitol, a fost o revoluţie deci?

A.M.P: A fost un început de revoluţie, al cărei sfârşit nu l-am văzut nici azi. Tocqueville, care se uita pe fereastră, din casa lui din Paris, în 1848, şi vedea că lumea începe să facă baricade pe stradă, scria aşa: „Asta nu este altă revoluţie. Este aceeaşi pe care am văzut-o când eram mai tânăr, în 1830, şi prin care părinţii mei au trecut în 1789". Pentru că Revoluţia nu avea să se termine decât atunci când reprezentanţii noii elite aveau să preia toată puterea. Această tranziţie, de la vechea la noua elită, a durat, în cazul de care vorbeşte el, 70 de ani. La noi e la fel. Revoluţia a început în 1989. Lovitura de stat a început şi s-a consumat tot atunci. Revoluţia a început şi va mai dura.

V.A.: Pentru că sunteţi un *globe trotter*, nu numai academic, spuneţi-mi unde a izbutit revoluţia în estul Europei, în Polonia?

A.M.P.: În Polonia a fost un pact, n-a fost o revoluţie. A fost un pact deoarece comuniştii nu erau aşa de puternici. Şi atunci a fost o tranziţie graduală şi foarte bună. În Estonia, da, a izbândit revoluţia. Cum am spus, unul din factorii care au ajutat e faptul că erau ocupaţi de ruşi. De exemplu, este singura ţară din Europa de Est care a dat afară toţi judecătorii. A închis curţile şi tribunalele câteva luni, până când au fost gata pregătiţi noii judecători. Bine, este o ţară de buzunar, o ţară de un milion şi jumătate de oameni, din care o pane ruşi, cărora nu le-au dat dreptul la vot, că nu ştiau limba. Şi astfel au exclus pe cei care spuneau în sondaje că sunt mai bune regimurile politice cu un singur partid. Păi, unde era România azi dacă făceam şi noi la fel? Dacă vota numai Bucureştiul, să zicem? În Estonia toată tranziţia au avut doar coaliţii de centru-dreapta la putere, asta a dat continuitate reformelor. Cum ei erau estoni, au zis că toţi comuniştii erau ruşi şi i-au dat afară. Asta a fost revoluţia lor. A fost o revoluţie extraordinar de radicală şi de-asta a mers cel mai bine.

V.A.: Deci, în revoluţie, poţi să nu respecţi niciun principiu democratic? Nu dai nicio şansă de recuperare/convertire unor oameni, reabilitării lor?

A.M.P.: Ei au făcut, în acelaşi timp, o democratizare cu o construcţie a naţiunii estoniene. Când ai o naţiune de un milion de oameni, plus o treime ruşi, şi lupţi cu Rusia, care te-a ocupat de atâtea ori în istorie şi azi îţi taie gazele iarna, ce faci? îi spui: „Hai că te tratez democratic, o să te tratez de la egal la egal"? Aşa ar fi fost ideal, dar nu şi practic. Şi Europa i-a înţeles. În tratatul lor de aderare la Uniunea Europeană, faptul că minoritatea rusă nu are drept de vot nu e nicăieri menţionat,

deşi se poartă în UE atâtea discuţii despre drepturile minorităţilor.

V.A.: N-au drepturi nici acum?

A.M.P.: Nu, nu au. Numai cine a reuşit să ia un examen de limbă e abilitat să se înscrie pentru examenul de cetăţenie. Dacă vă aduceţi aminte, la început, în Transnistria, Republica Moldova le-a dat drept de vot tuturor rusofonilor, a dat dreptul limbii ruse să fie a doua limbă oficială. Cum au răspuns rusofonii? S-au consolidat economic şi politic mai întâi, apoi au început să strige că româna e o limbă nelegitimă. Din nou, revin la vorba Hertei Müller: ca să ierţi pe cineva, ca să ajungi la reconciliere cu el şi să faci un pact, trebuie mai întâi să te consolidezi, să ai putere. Deci, da, Estonia a reuşit şi este singurul succes revoluţionar pe care îl cunosc din Europa de Est, în rest au fost tranziţii graduale.

V.A.: Atunci când vorbeaţi de Iliescu, mi-am adus aminte că el făcea, deseori, caz de Pactul de la Moncada, pactul partidelor care au ieşit la suprafaţă, imediat după moartea lui Franco. În gura lui, asta era o retorică fără niciun fel de intenţie de imitare…

A.M.P: Poate făcuse şi el un pact, dar cu Securitatea, numai că trebuia să ne spună şi nouă. Toate pactele sunt publice, pactele obscure nu există. Lumea e fie cu o parte, fie cu cealaltă şi de-asta s-a reuşit reconcilierea acelor societăţi, prin pacte publice. Iliescu, dacă a făcut vreun pact cu armata şi cu Securitatea, nu ne-a spus nimic de el. Ca atare, nu are de ce să ne ceară să-l respectăm şi noi. Eu sunt convinsă că ei au făcut un pact şi că noi nu l-am respectat. Asta e părerea mea că s-a întâmplat.

III. Democraţie de vitrină sau populism?

România: mod de folosire • Iluziile au luat sfârşit • Presa independentă contra FSN • Reinventând dictatura proletariatului • Erorile opoziţiei sunt antologice • De ce România nu e Polonia • Părinţii adoptivi îşi revendică copilul rătăcitor

V.A.: Am recitit editorialele dumneavoastră din ’90 până în ’93 strânse în cartea *România, mod de folosire*, apărută în 1994. Chiar m-am gândit, dacă vom avea suficient spaţiu editorial, să dau citate din ele, pentru că ar fi şi mai evident de ce am ţinut atât de mult ca dumneavoastră, în această carte, să ne ghidaţi prin sinuozităţile tranziţiei. Au fost texte clarvăzătoare, precum „Ţară comunistă cu presă liberă”, în care scriaţi, în primăvara lui 1990, că modelul japonez sau suedez cu care se lăuda Iliescu va ajunge spre anul 2000 să se evidenţieze ca o nouă revoluţie culturală de tip chinez, pentru că ideologia de la bază era a *Săptămânii* lui Eugen Barbu, proletcultismul, în anul 2000 Vadim, colaboratorul cel mai apropiat al lui Barbu, a intrat în turul doi! Mărturisesc că, spre deosebire de dumneavoastră, sunt unul dintre cei care s-au îmbătat cu apă rece crezând că Piaţa Universităţii reprezintă în mic societatea românească. N-a fost deloc aşa, deşi câteva ieşiri din astea, mitinguri non-stop, au avut loc şi în alte oraşe ale ţării, la Timişoara, evident, dar şi la Constanţa, la Cluj şi în alte mari oraşe. Şi aş mai putea spune că, din perspectiva alegerilor locale, la începutul anului 1992, opoziţia avea să câştige alegerile pentru primăria unor mari oraşe, inclusiv în Bucureşti, ceea ce arată că alesesem partea bună a baricadei şi că schimbările veneau din mediul urban, acolo unde populaţia era mai bine informată. Ştia ce ştia domnul Iliescu: nu da publicului acces la adevăr, că rămâi de căruţă! Numai adevărul face casă bună cu bunăstarea! Teribilă e şi azi, după un sfert de veac de la Revoluţie, discrepanţa dintre satul şi oraşul româneşti. Reamintesc că peste patru milioane de români, aproape un sfert din populaţia ţării, trăiesc şi azi în case din chirpici, adică bordeie din paie amestecate cu bălegar. La aşa rezidenţă, nu e de mirare inerţia electoratului românesc, care l-a vrut pe domnul Iliescu, prezent în mai toate fotografiile, în toate afişele campaniei

electorale – etern surâzător, omul menit să fie „un preşedinte pentru liniştea dumneavoastră”, un Rege Soare dâmboviţean: „Când Iliescu apare / Soarele răsare” ş.a.m.d. Astea erau lozincile cu care avea să câştige. De unde această inerţie al majorităţii electoratului? Venea din comunism?

A.M.P: Trebuie să explicăm cum s-a întâmplat că, după ce, la începutul lui ianuarie 1990, lucrurile păreau a fi pe un făgaş normal, în două-trei luni însă orice alternativă era pusă la zid şi considerată o formă de trădare naţională. Cum s-a întâmplat?

Am povestit, de exemplu, cum ajunseserăm, cu gazetuţa noastră, singurul cotidian ieşean, un fel de profeţi locali. Şi toată lumea ne iubea. Ne construiserăm, în trei-patru săptămâni, o credibilitate şi o reputaţie extraordinare. Ele au dispărut incredibil de repede, practic în momentul în care – dacă nu mă înşel pe 28 ianuarie – a fost acel conflict în Bucureşti, care s-a terminat cu evacuarea domnului Coposu cu un fel de TAB, din faţa unei mulţimea furioase care îl înconjurase şi îi ameninţa cu lapidarea. Ne treziserăm la realitate în momentul în care FSN-ul a fost transformat în partid. Acea transformare a fost o şmecherie extraordinară. Iar dezvăluirea asta o făcuse Octavian Paler în *România liberă,* într-un text foarte bun care se chema „Iluziile au luat sfârşit”. Deşi fost nomenclaturist, era un om de ispravă şi în mod evident el nu-şi dorea altceva decât democraţie. Şi noi, la *Opinia studenţească,* am avut o poziţie similară în cazul transformării Frontului în partid. Numai că, la o săptămână, după 28 ianuarie, am văzut că impresia pe care şi-o formaseră oamenii era destul de diferită de impresia noastră. Oamenii nu voiau conflict şi fuseseră speriaţi de ieşirile acelea ale lui Dumitru Mazilu, cu pedeapsa cu moartea; fuseseră destul de speriaţi.

V.A.: Da, din 15 ianuarie.

A.M.P.: Deci toată lumea se bucura că a scăpat de Ceauşescu, dar, în acelaşi timp, nu era greu să-i ameninţi pe oameni că vine o alternativă foarte radicală, în care fiecare dintre noi va trebui să dea socoteală pentru ce a făcut înainte de 1989. Şi aşa ne-am trezit cu această ameninţare, pe care Iliescu şi ai lui, cu multă abilitate, au lansat-o şi la care au contribuit, trebuie spus, foarte mult Corneliu Coposu şi ţărăniştii, ale căror prime două-trei apariţii au fost o catastrofa mediatică, au dat impresia că opoziţia e formată din oameni răzbunători, ce vor să întoarcă istoria cu 50 de ani înapoi şi să-i lichideze pe toţi cei care au colaborat cu regimul comunist. Opoziţia care se organiza avea acest fel radical şi rupt complet de realitate, ca şi cum cei 50 de ani de comunism n-ar fi avut loc, n-ar fi fost viaţa a

cel puţin două generaţii. În fapt, liderii partidelor istorice nu erau deloc legaţi de generaţia contemporană şi de aceea au venit cu un discurs rupt de realitate.

A fost destul să apară Iliescu şi să spună: „l-aţi văzut pe oamenii ăia sinistri, bătrâni şi îmbrăcaţi în negru?", ca lumea să se alinieze în spatele lui. Mai ales că nu era greu, la o populaţie educată să deteste partidele, să cultivi iluzia asta populistâ, care durează şi astăzi, a unei democraţii fără reprezentanţi, cum îmi spuneau oamenii în cartea mea *Politica după comunism*, liderul ales direct care numeşte guvernul, Tătucul, fără intermediarii corupţi din partide, ideal cultivat şi de Băsescu mai târziu. Primul nostru număr foarte critic faţă de Iliescu nu le-a mai plăcut muncitorilor tipografi, aceiaşi muncitori tipografi care în decembrie ne dăduseră hârtia pe gratis şi lucraseră să ne tipărească fără să ne ceară un ban. O lună mai târziu, nu ne-au mai tipărit, drept pentru care, după ce am discutat între noi, am luat decizia să apărem cu spaţii albe în ziar unde fusese scos ceva. Articolele controversate au rămas pur şi simplu netipărite. Şi a apărut ziarul cu pete albe, ziarul se găseşte şi astăzi la Muzeul Presei din Washington, la Newseum.

V.A.: Deci eraţi cenzuraţi chiar de tipografi?

A.M.P.: Exact! Şi discuţiile cu tipografii erau teribile. Spuneau: „De ce numai domnul Băcanu să se exprime în ziar? De ce nu şi noi, oamenii muncii?". Brusc muncitorii au început să dea crezare gogoriţei cu care îi îndoctrinase propaganda comunistă, cum că ei sunt clasa conducătoare, că ei fac dictatura proletariatului. Atunci, o mulţime de fracturi au ieşit la iveală, foarte încurajate de Iliescu şi ai lui, printre care asta, fractura dintre intelectuali şi muncitori. În fapt, muncitorii au început să se teamă, că în cazul în care câştigă opoziţia, ei vor avea de pierdut. Chit că în vechiul regim clasa muncitoare nu avuse niciun fel de privilegii şi chiar suferise atât. Noi am pierdut opinia publică în acele luni. Nici presă n-am avut ca să ne apărăm şi, la drept vorbind, nici lideri. Liderii noştri au fost oameni precum Paler, spontan, nu ţărăniştii, nu au reuşit. Când au apărut domnii Raţiu şi Câmpeanu, ei au mai schimbat ceva. Raţiu era şi el de pe altă planetă, dar era o planetă contemporană, civilizată; îndepărtată, dar contemporană.

V.A.: Câmpeanu a venit pe 6 ianuarie la Bucureşti, în 1990. Îmi amintesc şi acum că, de la aeroport, l-am adus direct în emisiune la Televiziune. Raţiu a venit puţin mai târziu şi a fost o figură cu totul şi cu totul specială pe scena politică.

A.M.P: Ei au fost buni mediatic. Dar de câte ori aţi reuşit să-i

aduceţi la televiziune, în comparaţie cu prezenţa feseniştilor? În plus, problema era că fuseseră situaţi în afara societăţii româneşti; fie fuseseră în puşcării, fie trăiseră în exil; abia îşi construiau aici primele cercuri de apropiaţi. Repede însă, au dat impresia că opoziţia poate să fie cât de cât decentă şi lor li se datorează scorurile acelea mai bune care aveau să fie obţinute în mai. Lumea nu-şi dă seama, dar scorurile alea mici au fost relativ bune faţă de ostilitatea de care am avut parte. Când Iliescu a venit, în aprilie 1990, la Iaşi, deja cine strângea semnături pentru lustraţie şi pentru Piaţa Universităţii lua bătaie de la mardeiaşii FSN-ului. Nu de la oficialităţi; poliţia era inhibată complet. Şi atunci au început să se organizeze trupe paramilitare, tot felul de miliţieni ai puterii. Iliescu a venit la Consiliul Judeţean, unde era un miting gigantic, cred că se strânseseră 60.000 de oameni să-l vadă. Eu n-am mai văzut aşa ceva, ca proporţii, la Iaşi. Nici până atunci, nici în timpul comunismului, şi nici după aceea. El a început să vorbească şi nu pronunţase trei fraze când a spus că-i dăduse cineva, când debarcase din avion, ultimul număr din *Opinia studenţească*, în care, pe prima pagină, era acuzat faptul că cine strângea semnături de solidaritate cu Piaţa Universităţii era maltratat. Fusese o scenă în Piaţa Unirii. Iliescu a scos ziarul şi s-a adresat mulţimii: „Apare aici, în acest oraş, o fiţuică, pe numele ei *Opinia studenţească,* care publică aceste calomnii şi incită lumea la ură”. Denunţul acesta public se adăuga faptului că, în seara de dinainte, fusese o discuţie în contradictoriu în CPUN şi el spusese: „Aţi văzut că nu pot să fac bine ţării pentru că nu sunt lăsat de unii”. Şi acum, aici, la Iaşi, 60.000 de oameni au strigat: „Am văzut!”. Deci lumea urmărise cu sentimente de simpatie pentru Iliescu toată dezbaterea şi controversa aia din CPUN şi realmente o percepeau ca fiind un atac la ceea ce li se părea că au câştigat deja: linişte şi stabilitate. Şi, în momentul în care a scos ziarul, oamenii aceia care ne citiseră până atunci şi care aveau o părere bună despre noi, probabil nu toţi, dar două-trei mii din cei masaţi chiar în faţa balconului au început să strige: „Moarte lor! Moarte lor, studenţilor!”. Eu eram al treilea om în stânga lui Iliescu în balcon, ca jurnalist… Deja eram destul de păţiţi cu povestea cu Proclamaţia de la Timişoara, pe care devenise un risc să o susţii strângând semnături. M-am dus înăuntru, am sunat la redacţie şi le-am spus: „E de rău: o să dea năvală la redacţie trupeţii ăştia de aici. Luaţi maşinile de scris acasă.. Eram acum înzestraţi cu maşinile astea graţie domnului Coen Stork, ambasadorul olandez, care ni le adusese… Şi căpătaserăm şi noi mai mult de o cameră ca redacţie. Zic: „Luaţi maşinile de scris şi duceţi-le acasă, dispăreţi, lăsaţi locul gol”. Ţin minte şi acum că a ieşit preşedintele provizoriu al Consiliului Judeţean, domnul Solcanu, şi foarte mieros şi ipocrit, că doar noi fâcuserăm, cică, Revoluţia împreună…

V.A.: El ce era? Profesor de istorie?

A.M.P.: El era o persoană complet obscură, despre care nu ştiu cum de a găsit extraordinarul curaj – plus staţia de amplificare complet instalată – ca la cinci minute după fuga lui Ceauşescu să vorbească la microfon… Eu am ajuns, cred, cu 20 de minute mai târziu, cu fratele meu mai mic în Piaţa Unirii. Solcanu era deja la balcon şi testa microfoanele, deşi balconul nu fusese niciodată dotat cu microfoane, balconul Hotelului Traian, construit de Eiffel. Mă mir şi acum cum de-a ajuns Solcanu acolo.

Mister total! în sfârşit, nu vreau să zic nimic, că n-am dovezi în niciun sens. Şi Solcanu a ieşit după mine şi a zis: „Ce putem face? Să trimitem jandarmii să vă apere". După care a venit Iliescu. Şi eu mi-am adunat curajul şi i-am făcut reproşul. M-am dus glonţ la el, i-am zis cine sunt, eram cu fotograful nostru care fotografiase acele abuzuri cu Proclamaţia de la Timişoara, şi, fară să-i cer permisiunea, i-am aruncat pe masă fotografiile şi i-am spus: „Uitaţi-vă aici, oameni bătuţi. Tot ce am scris în revistă este adevărat. E iresponsabil din partea dumneavoastră să provocaţi scene din astea. Sunteţi aici ca să provocaţi conflicte între oameni?". Iliescu, care este de o mare-mare abilitate, s-a uitat la fotografiile respective şi a spus: „Eu, dragă, nu ştiam. Dacă e aşa cum spuneţi dumneavoastră, este foarte regretabil14. După care a devenit complet patern şi a zis: „Copii, eu n-am vrut să vă provoc necazuri". Toate astea erau invitaţii deghizate de felul „Treceţi de partea mea şi ne împăcăm imediat. Ce putem face s-o dregem?".

De unde ni se părea că toată opinia din oraş o facem noi, iată că puţin mai târziu opinia publică din oraş nu mai era cu noi. Cu greu s-au găsit oameni care să candideze pentru partidele istorice. La fel şi la ţară, unde, mai târziu, văzând catastrofa de la aceste alegeri, am început să merg în calitate de cercetător făcând o teză de doctorat, să caut o explicaţie în psihologia mulţimii: era o mare problemă să găseşti candidaţi care să accepte să apară pe listele opoziţiei; n-aveau curajul să se expună! Nu vedeţi? Până azi, în unele localităţi rurale au fost realeşi primari tot cei de pe vremea lui Ceauşescu. Sau odraslele lor. Sunt printre puţinii care au prezis această catastrofă… O dată, venind de la Timişoara, cu trenul, am fost la Grupul pentru Dialog Social. Era în mai, şi oamenii de acolo trăiau într-un fel de vis. Se aşteptau să câştige alegerile. Făcuseră o listă cu Liiceanu şi Paler, o listă radicală. Şi o altă listă cu intelectuali mai puţin radicali, separat de prima. Şi, ca să zic aşa, ai noştri – atunci începusem să colaborez la revista 22 – erau convinşi că vor câştiga. Iar eu, călătorind de la Timişoara – oraşul era bastionul cel mai occidental şi singurul în care

exista o a doua Piaţă a Universităţii, singurul în care exista o altă opinie decât a feseniştilor – nu întâlnisem în tren un om care să spună că va vota cu opoziţia. Stătusem 16 ore în trenul ăla lung şi sinistru şi vorbisem cu toată lumea. Şi le zic celor de la GDS: „Ne aşteaptă o catastrofa electorală. O să ne-o luăm de n-o să ne vedem bine la alegerile astea". „A, nu, că o să facem, că o să dregem." Iar lista noastră cu Liiceanu şi Paler nu a ajuns la prag în Bucureşti; nici lista independenţilor mai puţin radicali, pe care erau Pleşu, Dinescu şi Hăulică, n-a strâns destul ca să intre în parlament. Cine voise să voteze opoziţia s-a dus la partide…

V.A.: În curtea Televiziunii, şoferii şi oamenii din departamentele tehnice, cei care sunt azi mari şi tari în sindicatele ce au participat din plin la falimentarea Televiziunii, îndemnaţi de redactorii care fuseseră în Studioul 4 în zilele când ştirile otrăveau apele, se învârteau în cerc, în curte purtând nişte bannere cu sloganuri scoase parcă din *Scânteia* anului 1946. Plus nişte caricaturi groteşti ale lui Coposu şi Paler; chiar dacă Paler fusese director la un moment dat în Televiziune şi simpatizat de mai de toţi cândva, acum devenise odios – şi mărşăluiau aşa… Parcă erau într-un lagăr, într-o puşcărie unde deţinuţii fuseseră scoşi la aer, aşa se mişcau în cerc…

A.M.P.: Te întrebi totuşi ce s-a întâmplat, pentru că în Piaţa Universităţii, la manifestaţii, după părerea mea, au fost mulţi oameni… Trebuie să fi fost zile în care erau şi 100.000. Atunci de ce n-am reuşit să strângem 100.000 de voturi pe lista asta a GDS? Păi, n-am strâns pentru că lumea a preferat, raţional, partidele. Iar opoziţia a greşit enorm, partidele istorice au greşit enorm că nu s-au coalizat. Ar fi fost mai bine să fi existat o listă unică.

V.A.: Da. Partidele istorice au rămas în adversităţile de dinainte de război, în adversităţile lor istorice.

A.M.P.: Ei îşi mai purtau ranchiunele de dinainte de Antonescu, că după aceea se uniseră. Gândiţi-vă că cei peste 100.000 de oameni din Piaţa Universităţii, când s-au dus la vot, au avut de ales între ţărănişti, liberalii lui Câmpeanu, aceste două liste de intelectuali…

V.A.: Mai erau şi social-democraţii lui Cunescu. Plus că erau o grămadă de partide, partiduleţe de astea de apartament scoase de FSN din pălăria domnilor Brucan şi Iliescu…

A.M.P.: Vreau să spun că, la cât de mică era opoziţia din vremea aceea, şi tot s-a strâns ceva. Că n-au avut ăştia decât două treimi, n-au

avut mai mult. Iliescu în schimb i-a făcut praf.

V.A.: 83%.

A.M.P.: Iliescu a luat enorm. Deşi noi n-am avut candidaţi răi. Adică vreau să spun că Raţiu şi Câmpeanu erau nişte candidaţi cu totul onorabili, dacă îi comparăm cu ce am avut după aceea.

V.A.: Eu şi soţia mea l-am votat pe Câmpeanu, iar fiul nostru – era prima oară când vota – l-a votat pe Raţiu. L-am întrebat de ce. „Nu ştiu. Mie mi-e simpatic."

A.M.P.: Şi eu l-am votat tot pe Câmpeanu. Nu mi-ar fi ruşine nici astăzi cu niciunul dintre ei.

V.A.: V-aş spune un lucru pe care poate că nu-l ştiţi. A doua sau a treia zi de Crăciun eram la Editura Cartea Românească, unde aveam în manuscris un roman depus din 83. A ajuns până la urmă pe la Comitetul Central, la Ardeleanu, după ce trecuse şi pe la Dulea. Mă rog, nu asta e important. M-am dus să văd ce e cu manuscrisul şi acolo am dat peste un liberal. E vorba de acel domn I.V. Săndulescu, care avea şi el, tot aşa, o trilogie şi, nu ştiu, volumul doi sau trei fusese de asemenea oprit de la apariţie. De la el am aflat că liberalii n-au sediu. Atunci am vorbit cu episcopul armean şi Partidul Naţional-Liberal s-a reconstituit în sediul redacţiei publicaţiei *Nor Ghiank (Viaţă nouă)*. Şi vreo două luni acolo a fost un flux continuu de aderenţi la Partidul Naţional-Liberal. Nu vreau să spun că eram liberal, deşi, în primul număr al săptămânalului *Liberalul* al domnului Dan Amedeo Lăzărescu, i-am adresat o scrisoare deschisă domnului Iliescu. A apărut textul în 31 decembrie 1989, în primul număr. Îi ceream domnului Iliescu să fie doar omul care să asigure alegeri corecte şi apoi să se retragă din viaţa politică. Am povestit acest episod ca să vă spun că eram cu liberalii. După aceea mi-am dat seama că liberalii sunt oameni care fac prea repede compromisuri şi am mers pe mâna lui Coposu şi a ţărăniştilor. Mai e ceva de remarcat. Dacă timpul până la alegeri ar fi fost mai îndelungat, partidele ar fi primit un mai mare flux de membri; rezultatele alegerilor i-au inhibat pe foarte mulţi doritori să intre în partidele democratice. În ce mă priveşte, îmi ajunsese cu prisosinţă partidul unic al cărui membru fusesem, ca să mai repet experienţa de a mă lega de mâini şi de picioare urmând neabătut directiva altui şef. Să revenim. Deci lumea avea nevoie de linişte…

A.M.P: Oamenilor li se părea că au câştigat deja tot ce aveau nevoie.

V.A.: Da, magazinele erau pline, se dăduse căldură. Puteai călători în străinătate, chiar dacă nu aveai cu ce. Lumina revenise noaptea pe străzi şi în case.

A.M.P: Avorturile se liberalizaseră. Programul de televiziune devenise o plăcere, erau filme peste filme şi tot ce puteai să-ţi doreşti. Lumea şi-a spus că restul o să vină treptat, că nu trebuie să zgudui ordinea şi să-ţi rişti norocul… În realitate, noi am făcut o greşeală cu punctul 8 al Proclamaţiei de la Timişoara şi cu toate îndemnurile la lustraţie. Şi am făcut o foarte mare greşeală pentru că i-am coalizat pe foarte mulţi oameni contra noastră. Acolo a început şirul de prostii politice foarte mari pe care le-am făcut şi pentru care suntem parţial responsabili că aveam să câştigăm de-abia în 1996. Pentru că, în clipa în care există un om despre care ştii că este extraordinar de popular – Iliescu să ai un punct care se referă, practic, numai la excluderea lui e o mare greşeală. Nu făcusem punctul 8 ca să lovim în alţii, punctul 8 a fost făcut de oamenii de la Timişoara ca să-l anihileze pe Iliescu. Eu până astăzi am această părere: nu poţi să dai o lege ca să scapi de un candidat ce reprezintă un fragment important din opinia publică. Trebuie să-l înfrângi în alegeri pe candidatul acela, pentru că altfel oamenii vor da legea respectivă peste cap şi ea nu se va adopta niciodată. Punctul 8 nu era un instrument cu care să câştigi alegerile. Într-adevăr, dacă reuşeai să câştigi alegerile şi după aceea să-l pui în practică ar fi meritat. Dar nu aveai cum să câştigi alegerile amenințând cu el.

V.A.: Pe urmă a mai fost chestiunea din parlament, în care au vrut să-l suspende pe ideea cu „ce-a făcut în ultimii cinci ani”. Iar Iliescu a întors-o şi a cerut şi el excluderea de la alegeri a lui Raţiu şi Câmpeanu pentru că în „ultimii cinci ani n-ar fi stat în ţară”. Şi atunci a fost şantajat Câmpeanu, de exemplu. A fost obligat să-i ceară regelui să nu vină în vizită pascală, ca să nu deranjeze, chipurile, alegerile.

A.M.P: Şi acest aspect a contribuit la declanşarea altor fracturi între generaţiile din societatea românească. Noi am publicat, pe post de editorial, o scrisoare foarte frumoasă a unui student adresată părinţilor lui, care se chema: „Ce-aţi făcut în ultimii 45 de ani?”. Era scrisoarea unei generaţii, în care oamenii tineri se plângeau amarnic că părinţii lor votează cu Iliescu, că au făcut compromisuri şi au lăsat costurile pe seama copiilor fără ca ei să fie întrebaţi. Nu era cazul familiei mele, dar era răspândită povestea.

Şi a mai fost şi monopolul Televiziunii publice. În ciuda acestui fapt, noi am creat repede o presă liberă, fără aprobarea nimănui. Iar presa

inventată de noi a fost implicată într-o luptă de gherilă. Două lucruri s-au întâmplat. Întâi, au venit minerii şi ne-au devastat redacţiile, ceea ce a intimidat destul de multă lume şi a creat probleme economice mari. La prima mea vizită în străinătate, chiar în America, am făcut parte din cohorta de oameni care mergeau şi se rugau la diverse organizaţii să ne dea o tipografie pentru presa liberă, pe care cred că *România liberă* o are până în zilele noastre. Că, până la urmă, ne-au dat una. De ce? Pentru că minerii, când au venit la Bucureşti, au interzis tipărirea *României libere*, ca şi muncitorii noştri de la Iaşi în luna ianuarie.

V.A.: Şi eu, prima oară când am plecat în America, în august 1990, împreună cu Dumitru Iuga, care era preşedintele Sindicatului Liber din Televiziune, după ce mi-am dat seama că este o utopie demersul pe care-l făcusem la Aurel-Dragoş Munteanu să separe Televiziunea în două: Programul 1 al Puterii şi programul 2 măcar independent, am ajuns până la Departamentul de Stat cerând un ajutor pentru o televiziune alternativă.

A.M.P.: Nu era o utopie, dar nu eram noi destul de tari.

V.A.: N-aveai cu cine discuta!

A.M.P.: În fond, dumneavoastră aţi încercat. Cu Programul 2 în 1991 şi în 1992 aţi deschis un pic Televiziunea pentru alte figuri de oameni. Cât s-a putut face s-a făcut!

V.A.: Da, cu SOTI.

A.M.P.: Deci întâi au venit minerii. După aceea, exista un monopol al distribuţiei de stat, care avea toată infrastructura RODIPET. Noi am început să fim manipulaţi prin tiraj pentru că nu am rezistat ca la început, când distribuiam ziarele pe stradă, când dădeam un teanc de ziare oricui să le vândă. Şi aşa, încet-încet, am fost lucraţi. Presa independentă, care era, trebuie spus, mult mai bună decât azi, n-a rezistat.

V.A.: Noi, la Asociaţia Ziariştilor Români, am inventat un săptămânal. Z se chema. Şi îmi amintesc că am fost cu un alt codirector al Asociaţiei Ziariştilor Români, Sorin Roşea Stănescu, care încă era la *România liberă,* la Ministerul Culturii ca să ne dea cota de hârtie. Şi acolo cine credeţi că trona şi împărţea hârtia?

A.M.P.: Acesta era al treilea monopol în faţa libertăţii presei, după

televiziune şi RODIPET, monopolul hârtiei de la Letea. Cine?

V.A.: Era ministrul Andrei Pleşu. Şi ne-am certat cu el ca să ne dea hârtie. El dădea cu prioritate presei feseniste, i se părea normal, era guvernul lui la putere. Dar asta n-ar fi trebuit să-l facă să scrie în *Adevărul* că Iliescu este „un erou tragic" al tranziţiei. Până la urmă, noi, AZR-ul, am reuşit să aducem, cred că prin Fundaţia Soros, hârtie din afară şi chiar s-o distribuim gratuit presei independente. Culmea ironiei e că i-am dat chiar şi lui alde Mazăre, care scotea la Constanţa un săptămânal foarte critic cu Iliescu şi comilitonii săi. Ca să-l vezi acum în plutonul lui Iliescu şi al puşcăriabililor indiferent de partid!

A.M.P.: Dar vă aduceţi aminte cum s-a născut AZR-ul acesta? De la ce s-a pornit toată această iniţiativă? De la congresul din aprilie al Asociaţiei Comuniste a Ziariştilor.

V.A.: Da, de la Braşov, cu Sergiu Andon. Nu eram în ţară atunci, dar, probabil, n-aş fi fost eu invitat din partea Televiziunii.

A.M.P.: Eu am fost. Cred că am fost doar vreo 10% ziarişti necomunişti. Pe mine m-a uimit că s-au putut strânge sute de ziarişti. Noi aveam impresia, venind din Moldova, unde nu apărea decât *Opinia*, că presa e a noastră.

V.A.: Dar *Flacăra Iaşului* nu mai apărea?

A.M.P: Şi-a reluat apariţia mult mai târziu. Şi-a schimbat numele şi şi-a zis altfel, nu mai ştiu cum, ceva cu „liber", *Flacăra liberă* sau ceva de genul ăsta.

V.A.: Cei din provincie, fostele ziare regionale sau judeţene, se orientau după *Scânteia*, care devenise *Scânteia Poporului* şi apoi *Adevărul*.

A.M.P.: Dar gândiţi-vă ce multe erau! Că sunt peste 40 de judeţe. Era plin de ziare. Inclusiv o mulţime de organizaţii comuniste aveau ziare în Bucureşti, de care eu nu mi-am dat seama până atunci, la Braşov. Am rămas uimită când am văzut aparatul de propagandă strâns acolo. 90% din sală, sute de oameni, erau de fapt propagandişti comunişti, erau de la ziare de care nu auzisem niciodată, ale ministerelor, sindicatelor etc. În afară de Harald Zimmermann de la ziarul *Timişoara,* apărut atunci, de noi şi de doi-trei colegi de la un ziar studenţesc din Cluj, nu era absolut nimeni de la presa din opoziţie. Am încercat să-l alegem preşedinte pe Petre Mihai Băcanu,

abia ieşit din închisoare, şi am pierdut spectaculos. A câştigat Sergiu Andon de la *Scânteia*, botezat în *Adevărul.*

Mi-au rămas în amintire nişte scene. Atunci mi-a luat George Pruteanu apărarea. Reuşisem cu greu să urc la tribună şi, când am pus mâna pe microfon, am spus: „Situaţia e foarte simplă. Nu are niciun sens să discutăm ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Cine a scris vreodată lucruri omagiale pentru Ceauşescu să se retragă, să nu mai scrie în presă". Bine, eu nu mi-am dat seama în acel moment ce număr enorm de oameni condamnam, însă avantajul biografiei mele era că eu, deşi scrisesem de la 16 ani, eram printre oamenii tineri care scriau mult fără să fi scris nimic pentru Ceauşescu. Acesta a fost norocul ziarelor ăstora prin care trecusem. Şi, ca urmare, ştiam că se poate, că nu mori, că poţi face şi altceva. În clipa în care am zis ce am zis, am crezut că o să fiu linşată. Au început sute de oameni să urle la mine. Şi, mai mult, s-au repezit să-mi ia microfonul. Şi atunci, câţiva bărbaţi, Harald Zimmermann de la Timişoara şi George Pruteanu, care era din gaşca de la Iaşi, au sărit şi m-au ajutat să cobor de la tribună şi să ies. Am plecat. Roşca Stănescu a venit, după această scenă, la mine şi mi-a zis: „Lasă, ştii ce o să facem? O să facem noi o altă uniune, fără ăştia". Că era clar că acolo noi nu aveam majoritatea şi nu aveam nicio şansă s-o avem vreodată. Tot atunci am văzut că Băcanu nu va fi un lider. Pentru că noi ne-am dus la el şi l-am îndemnat să facă ceva. El este un om bun, întotdeauna de partea taberei bune, dar nu genul care să se urce la tribună şi să ţină un discurs ca să adune masele.

V.A.: Eram în America atunci când s-a ţinut congresul sau conferinţa asta de înfiinţare a AZR-ului. Pe urmă ne-am întâlnit la Predeal. Ştiu că am fost aleşi cinci inşi în acest comitet director: Cornel Nistorescu, Petre Mihai Băcanu, Stelian Tănase, Sorin Roşea Stănescu şi cu mine. Sarcina mea expresă era să mă ocup să punem la cale o televiziune independentă, SOTI.

A.M.P: Ziarele noastre n-au rezistat însă. Au servit la democratizare, dar au dispărut în câţiva ani în forma pur politică de atunci; suntem unica ţară care a rămas fără niciun săptămânal de actualitate, au apărut tabloidele, în toamna lui '90 în multe locuri din ţară, în mediul rural, ziarele noastre nu ajungeau, iar oamenii nu aveau curaj să se afişeze cu opoziţia – nici zece ani mai târziu.

V.A.: De unde a fost indusă frica asta? Dăinuia din anii '50? Sau mineriadele au introdus o frică nouă?

A.M.P.: Am explicat clar în *Secera şi buldozerul* ce s-a întâmplat la ţară şi de unde sorgintea modelului acestuia dependent. La ţară,

oamenii pur şi simplu nu aveau niciun fel de autonomie, depindeau integral de primărie şi de tot acest mecanism de putere care s-a creat. Oamenii aveau, de exemplu, nevoie de diferite adeverinţe, pentru lemne, de exemplu, sau certificat de producător agricol; pentru orice aveai nevoie de primărie; absolut totul trecea prin primărie.

V.A.: Iar primarul, evident, era al puterii.

A.M.P: Politica la ţară se făcea pe elite. Ce am descoperit în *Secera şi buldozerul* e că aşa fusese şi înainte. În Nucşoara erau poveştile de dinainte de război, care erau absolut la fel. De exemplu, Arnăuţoiu tatăl, în clipa în care se apropiau alegerile, se ducea şi negocia cu ţărăniştii, cu liberalii, cu Averescu şi le spunea: „Ce daţi pentru sat?”. Aveau nevoie de o şcoală, atunci cerea: „Satul n-are şcoală”. Cei care-i promiteau şcoala primeau voturile. Absolut tot satul vota cum spunea el.

V.A.: Se ţineau de cuvânt?

A.M.P.: Păi, se ţineau, că, dacă nu, data următoare omul s-ar fi dus la alt partid. Deci, la sat, întotdeauna sistemul de patronaj a fost foarte puternic. Şi pe lângă sistemul acesta clasic de patronaj se adăugase dependenţa, care devenise din ce în ce mai mare. La Nucşoara, satul cel mai reprimat în comunism, descoperisem, în anul 2000, că secretara primăriei, doamna Şerban, era fiica primului primar comunist, cel care îi arestase pe partizani. Deci familia lor, într-o formă sau alta, conducea satul de 60 de ani! Iar ţăranilor le era o frică teribilă de ea! Tot ce cerea ea se făcea! Ea hotăra cine primeşte ceva şi cine nu primeşte.

V.A.: Şi să nu uităm, jumătate din populaţia României trăia în mediul rural.

A.M.P: Prin găurile astea negre s-a scurs tot. Tot ce puteam construi noi ca democraţie a fost în urban. Noi pe seama urbanului am câştigat în 96. Şi pentru urban a trebuit să facem câteva lucruri importante – de exemplu, să unim opoziţia. Dacă n-o uneam, eram terminaţi!

V.A.: Bine, pentru 92 opoziţia a fost unită în Convenţia Democratică, cu rezultate mai bune. A câştigat la locale în marile oraşe. Cred că un rol important a avut şi SOTI atunci.

A.M.P: De la primele alegeri libere pentru primari, opoziţia a câştigat toate marile oraşe, mai puţin Iaşul. La Iaşi a durat trei-patru

runde de alegeri.

V.A.: Da, Moldova în general. Şi Iaşul…

A.M.P.: Greu a fost! Părinţii mei, de exemplu, s-au dus observatori la nu ştiu câte alegeri ca să nu se fure voturile. A muncit lumea îngrozitor, că nu se ţineau cicluri regulate. S-au ţinut nişte alegeri anticipate şi au reuşit până la urmă să aleagă un candidat necomunist. Este celebrul domn Simirad. Problema e că domnul Simirad pe urmă a trecut la PSD, în 2000.

V.A.: A circulat de colo colo. A fost şi la PAC…

A.M.P.: După ce s-au chinuit atâta să-l aleagă, până la urmă tot la PSD a ajuns.

V.A.: De ce Moldova e atât de conservatoare?

A.M.P.: În primul rând, în Iaşi lumea era cu Ion Iliescu din cauza amintirilor bune, că fusese acolo un prim-secretar bun. Şi, în al doilea rând, din cauza foarte frumoasei metafore pe care o face regizorul Corneliu Porumboiu în *A fost sau n-a fost* despre Vaslui, locuri din astea în care lumea văzuse Revoluţia la televizor şi era foarte mulţumită cu ce a fost, jieânţelegându-i pe cei care se agită pentru mai mult. În plus, Iaşul era un oraş mult mai muncitoresc decât crede lumea.

V.A.: Da, devenise un centru industrial foarte puternic.

A.M.P.: Universitatea, studenţii, care fuseseră revoltaţi, evident că au votat cu opoziţia, dar erau încă marile platforme industriale şi cei de acolo au votat cu partidul lui Iliescu.

V.A.: Totuşi, muncitorimea de la Iaşi avea şi o anumită tradiţie, de la Nicolina începând, de prin anii ’20, foarte antibolşevică, ca pe urmă să ajungă să fie neocomunistă?

A.M.P.: Unul dintre lucrurile cele mai decepţionante pentru mine, pe care le-am văzut în 90-’91, era că muncitorii nu s-au strâns deloc în jurul oamenilor care fuseseră disidenţi la CUG şi care fuseseră persecutaţi. Absolut niciodată oamenii ăştia n-au avut de la colegii lor recunoaşterea meritată. Ei au încercat să intre şi în politică, să facă un partid. Nu i-a urmat nimeni. Asta, în fond, e foarte urât şi de asta nu ştiu câtă lume i-ar fi urmat în decembrie, când au ieşit. Securitatea a

fost eficientă şi i-a arestat, dovadă că unii i-au turnat. Erau filaţi. Nu ştiu dacă s-ar fi strâns atât de multă lume ca la Timişoara. La Timişoara n-au fost lideri, dar erau mult mai mulţi oameni care au ieşit în stradă. A ieşit muncitorimea în stradă la Timişoara. Asta este marea diferenţă. Că nu studenţii au început Revoluţia acolo. Lumea iarăşi nu ştie, muncitorimea a fost cea care a ieşit în Timişoara. Să nu uităm că şi la Bucureşti Revoluţia a fost câştigată pe 22, când au ieşit muncitorii din marile platforme industriale.

V.A.: Majoritatea muncitorilor veneau din mediul rural, erau la prima generaţie.

A.M.P: Aduceţi-vă aminte de discuţia dintre Dinu Patriciu şi Radu Câmpeanu cu tăiatul cozii câinelui. Era normal ca muncitorimea să se coalizeze contra liberalilor în 1990, pentru că le era frică de privatizare, de şomaj. Iliescu pe asta a mizat, pe frica de schimbare a oamenilor mai puţin informaţi. Deci, într-un fel, era normal să fie cu el clasa muncitoare. Opoziţia a câştigat abia în momentul în care a convins clasa muncitoare că oricum tot acolo se va ajunge. Şi lumea a văzut că primele măsuri cu care s-a început chiar sub FSN au precipitat prăbuşirea industriei de pe timpul lui Ceauşescu.

V.A.: Să ne întoarcem la alegerile din 20 mai 1990. De ce a fost nevoie ca puterea să organizeze mineriada din iunie, la trei săptămâni după câştigarea alegerilor cu un scor formidabil?

A.M.P.: Păi, din cauza Televiziunii, evident. În momentul în care un grup de oameni, pe 13 iunie, au reuşit să intre în Televiziune, Televiziunea fiind monopolul mediatic care acoperea 90%, Iliescu s-a speriat. Asta s-a întâmplat. Armata şi poliţia n-au vrut să intervină.

V.A.: Dar planurile erau făcute dinainte.

A.M.P.: Nu ştiu dacă erau făcute dinainte. În Piaţa Universităţii rămăsese puţină lume.

V.A.: E adevărat, greviştii foamei. În fiecare dimineaţă treceam pe acolo să văd despre ce e vorba…

A.M.P: A fost un cutremur la începutul lunii iunie. L-am prins, era într-o noapte, locuiam la Hotelul Bulevard. Şi trebuie să spun că Piaţa noastră devenise ceva foarte trist şi sinistru. Erau oameni puţini, obosiţi, bolnavi, superstiţioşi… Cu atmosfera aceea mistică tocmai atunci când a venit cutremurul… Era o atmosferă din asta

sudamericană, credeam că suntem în *Războiul sfârşitului lumii* sau pe acolo. Dar ce a declanşat represaliile a fost acel episod cu cucerirea Televiziunii de către o mână de oameni.

V.A.: Aşa credeţi?

A.M.P: Da, sunt convinsă că s-au speriat îngrozitor. Şi în acel moment s-a luat decizia unei reprimări. Armata înţeleg că în noaptea aceea a tras; mi-au povestit studenţii care lucrau la *Opinia*, ca Sebastian Ţarălungă şi alţii, că armata a tras în noaptea respectivă. Deci armata, după ce a fost cucerită Televiziunea, a ieşit şi a început să facă ordine. Iar a doua zi dimineaţă au venit minerii. Asta a fost succesiunea evenimentelor. Poliţia şi jandarmii n-au vrut să se bage. După aceea însă au intervenit îngrozitor de brutal. Minerii băteau oameni pe stradă, care erau duşi după aceea la poliţie.

V.A.: Să nu uităm că a apărut, după un timp, înregistrarea secretă a unei convorbiri dintre Diamandescu, care era şeful poliţiei, şi Chiţac, care era ministrul de Interne, în care cei doi vorbeau despre un plan pus la cale împreună cu Iliescu şi Roman, când s-a dat foc maşinilor cu care veniseră poliţiştii în Piaţă…

A.M.P: Da, s-a spus că a fost o provocare. Eu nu cred teoria asta. Nu-l bănuiesc pe Iliescu de acest lucru.

V.A.: Nu numai Iliescu era acolo.

A.M.P: Asta este adevărat! Poate că au fost alţii care au contribuit. Nu-l bănuiesc pentru că, pur şi simplu, Iliescu e prea inteligent ca să nu-şi fi dat seama că o reprimare totală, o extirpare a opoziţiei, va avea un efect şi un preţ externe. El deja avea mari probleme de acceptabilitate externă. Puţină lume s-a repezit să recunoască alegerile din 20 mai. Lumea din Occident dădea din colţ în colţ. Şi atunci de ce să complice şi mai tare situaţia?

V.A.: Păi, tocmai asta mi se pare ciudat. După ce ai obţinut un parlament cu o majoritate covârşitoare, de ce să mai provoci represiunea asta? Doar ca să astupi gura presei, a opiniei publice, ca lumea să se sperie, să omori în faşă opoziţia politică?

A.M.P.: Cred că au fost provocatori care au generat violenţe. Şi pe aceşti provocatori îi văzusem deja în ianuarie şi pe 18 februarie şi la toate evenimentele din 1990 care au generat violenţe ca să justifice intervenţia. Astea cred că au fost absolut tot timpul, dar nu pot să cred

că a fost un plan ca să distrugă integral opoziţia în iunie, pentru că în cazul acesta efectiv s-ar fi dovedit idioţi…

V.A.: Da, dar toate lucrurile acestea pe care le discutăm noi după 25 de ani sunt convins că se află în dosarele parchetelor, dosare care au fost instrumentate îndelung, dar niciodată înaintate spre judecată. Avem nevoie să ştim care a fost adevărul, cine a pus la cale şi mineriadele.

A.M.P.: Eu nu cred că e ceva în dosare, ca să fiu sinceră, nicio informaţie de valoare.

V.A.: De ce? Doar au fost chemaţi foarte mulţi oameni să dea declaraţii.

A.M.P.: Şi ce dacă? Lumea, dacă-i chemată să dea declaraţii, zice adevărul? Eu am văzut multe încercări de a publica dosare ale mineriadei, că doar am condus un ziar de investigaţii, *Expresul*, câţiva ani. N-am văzut niciodată ceva foarte-foarte clar. Iar Monica Macovei a făcut eforturi ca să încurajeze rezolvarea abuzurilor îngrozitoare împotriva unor persoane, care s-au produs începând cu 14 iunie. Nici acelea nu lămuresc nimic.

V.A.: Foarte mulţi au fost ridicaţi de acolo şi duşi la Măgurele.

A.M.P.: Ce mi-a spus mie, de exemplu, un miner care era într-un focus-grup făcut de mine prin 94 în Valea Jiului, cu totul spontan, căci operatorii care strângeau focus-grupurile nu ştiau cine vine la ele. Avantajul acestor focus-grupuri, care sunt un fel de interviuri de grup, e că, dacă le conduci bine, lumea începe să uite că este înregistrată şi-ţi spune mult mai multe lucruri decât dacă ai vorbi cu fiecare în parte. Şi la un moment dat minerul a povestit că el a atacat sediul PNŢCD la mineriadă şi mi-a spus că domnul Melinescu de la Televiziune era acolo, în curte, şi dădea indicaţii cine şi ce să fie atacat. E vorba de un ziarist pe care l-am cunoscut mai târziu. Eu nu am cum să verific informaţia asta. Asta mi-a zis minerul atunci. Dar am auzit din mai multe surse că ţintele le-au fost indicate minerilor – care nu cunoşteau Bucureştiul – de oameni care aveau legături cu fosta Securitate.

V.A.: E adevărat! Au şi apărut numele unora care i-au dus la Casa Scânteii, apoi la diverse adrese de ziare.

A.M.P: Petre Roman mi s-a părut mai conştient decât Iliescu în zilele acelea încercând să oprească catastrofa.

V.A.: În cartea de convorbiri *Faţă în faţă cu Petre Roman,* pe care am publicat-o la Editura Cartea Românească cu câteva luni înainte de alegerile din 1996, în treacăt fie zis, o carte făcută cam contra inimii, un obol, mi-am zis, ca să ajut opoziţia să strângă şi voturile PD-ului condus atunci de Roman, acesta punea întreaga vină pe seama lui Ion Iliescu, care ar fi ştiut toată povestea asta, inclusiv mineriada din 13-15 iunie. Ştiu că redactora cărţii a insistat să scot acuzele pe care domnul Roman i le aducea domnului Iliescu. Evident, am refuzat; cartea şi-ar fi pierdut raţiunea circumstanţială de a apărea atunci.

A.M.P: Nu ştim care este adevărul. Când eram la Televiziune, în iunie 1997, practic prima oară când fosta opoziţie anticomunistă controla Televiziunea – dar să nu uităm că în coaliţia de guvernare se aflau şi Petre Roman şi Partidul Democrat, o facţiune a FSN eu m-am gândit cum să facem editorial să comemorăm zilele alea de mineriadă, nu se dăduseră la TV până atunci niciodată. Pe de altă parte, deja erau tensiuni în interiorul coaliţiei de guvernare şi nu voiam să provocăm altele. Am luat decizia să facem un fel de *No comment* ca la Euronews, în care pentru prima oară să arătăm oamenilor imagini de la mineriadă; ele nu fuseseră niciodată date pe micul ecran. În montajul respectiv ne-am ferit să facem comentarii, să zicem cine a fost de vină.

V.A.: A fost filmul *Piaţa Universităţii* al lui Stere Gulea.

A.M.P: În cinematografe fusese filmul lui Stere Gulea, *Piaţa Universităţii.* Dar la noi puţină lume vede filme în cinematograf.

V.A.: Şi a rulat la un singur cinematograf, la Scala, îmi amintesc şi acum, premiera şi vreo săptămână apoi.

A.M.P: Deşi filmul e foarte bun.

V.A.: Excelent! E un film antologic.

A.M.P: Absolut! Şi atunci am rulat imaginile acelea în prime time – de exemplu, imaginea cu biroul lui Corneliu Coposu devastat, imagini cu laboratoarele de la Universitate devastate, imagini pe care lumea nu le văzuse. Acest lucru a dus la un scandal absolut îngrozitor cu Partidul Democrat, care a vrut să ne dea afară. A fost o mobilizare întreagă a lor împotriva noastră, supăraţi foc că am dat imaginile respective. Repet, imaginile nu erau deloc comentate! Ştiţi cum era la Televiziune, sub coaliţii, întâi există reprimare directă şi pe urmă există discuţii în coaliţie: „Să scăpăm de ăştia, să-i terminăm, să-i

alungăm” ş.a.m.d. Dar era şi destulă reprimare indirectă. Şi m-au sunat să se plângă de ce am dat imaginile cu pricina. Şi eu le-am spus: „Ziceţi mersi că n-a fost niciun fel de comentariu. Milioane de oameni nu le văzuseră niciodată. Nu se poate să suprimi imaginile acestea pentru totdeauna. Acesta era momentul!”. Linia lor era că trebuie închise capitolele acestea de istorie, pentru că sunt conflictuale, iar noi trebuie să fim constructivi şi să mergem mai departe.

VA.: Şi se pare că au avut câştig de cauză, ca probă că, după 25 de ani, noi nu avem un proces nici al mineriadelor, nici al celor vinovaţi de uciderea a aproximativ o mie de nevinovaţi după fuga Ceauşeştilor.

A.M.P: Păi, de-abia s-au unit acum, în weekendul acesta din iulie 2014, ce a rămas din FSN cu ce a rămas din PNL, şi iată că după 25 de ani de eforturi s-a făcut un mare partid ce are voturile unui mic partid. Dar nu mai comentez.

V.A.: Problema e că nici unii prieteni politici nu sunt de acord cu principiul adevărului integral, ca să folosesc sintagma pentru care, prin 1958, Radu Cosaşu a fost dat afară de la *Scânteia tineretului.* Şi din presă pentru mult timp. Acesta ar trebui să fie măcar principiul presei libere. Dar altceva vreau să adaug, că tot vorbim despre mineriadă. Care a fost impactul extern al acestei mineriade? După ce a existat o simpatie nemaipomenită pentru România, produsă prin transmisia Revoluţiei în direct la TV, dintr-odată a venit acest şoc teribil.

A.M.P: Mineriada a avut două efecte mari, amândouă, după părerea mea, pozitive. Un efect a fost că acei lideri occidentali care erau mai de treabă cu dictatorii, de genul lui Francois Mitterrand, care un an mai târziu a fost primul care s-a repezit să vorbească cu cei ce dăduseră lovitura de stat la Moscova şi era prieten şi cu atâţia dictatori din Africa, au trebuit totuşi să ia atitudine faţă de Iliescu. Presa occidentală fusese tot timpul de partea opoziţiei româneşti. Cum e cu Ucraina acum. Liderii occidentali ţin seama enorm de presa din ţara lor. De aceea, Mitterrand, practic, şi-a luat sarcina să-i disciplineze pe Roman şi pe Iliescu. Şi el este cel care l-a scos din puşcărie pe Marian Munteanu, liderul studenţilor, arestat.

V.A.: După ce fusese călcat în picioare.

A.M.P.: Şi toate aceste intervenţii ale lui au contribuit extraordinar de mult.

V.A.: Deşi opoziţia a fost foarte supărată pe el când a venit în ţară şi

s-a întâlnit cu Iliescu, pentru că îi conferea acestuia legitimitate internaţională.

A.M.P: Legitimitatea lui Iliescu i-o dăduseră cele două treimi care votaseră cu el. Asta opoziţia n-a înţeles niciodată. Mitterrand a făcut tot ce a putut, adică a scos opoziţia de prin puşcării. Eu am plecat în străinătate în luna iulie, de exemplu, şi m-am întors numai după eliberarea lui Marian Munteanu. Pentru că pe 13 iunie ziarul *Adevărul* apăruse cu un editorial care mi-era dedicat integral, deşi eram o puştoaică care scria la revista 22. Şi ştiam că minerii mă căutaseră la Hotelul Bulevard. Redacţia revistei 22 fusese devastată, prieteni de-ai noştri au luat bătaie…

V.A.: Iar eu am plecat cu trenul în Elveţia pentru că la aeroport eram pe lista cu interdicţii de a părăsi ţara.

A.M.P.: S-ar fi putut termina cu noi în vara aceea. Intervenţia lui Mitterrand a făcut, una peste alta, toată diferenţa. Că poporul era încă tributar atitudinilor comuniste.

V.A.: Aţi şi scris în acest sens într-un editorial din acel an în 22, aţi scris aşa: „Dictatura proletariatului, atâta vreme o vorbă goală, tinde să devină astăzi, când toată lumea se fereşte să-i pronunţe numele, o realitate vie. (…) Puterea, cea dintâi, se va confrunta cu acest fenomen pe care l-a încurajat din motive politice şi pe care va trebui să-l dezamorseze pentru a realiza, cât de cât, o stabilitate economică. Se vor lua măsuri destul de drastice, dar în niciun caz – Doamne fereşte – nu se va pronunţa expresia *dictatură a proletariatului*, oricât ar face minerii ordine cu bâta prin Bucureşti şi nu şi-ar face planul în Valea Jiului. Puterea a fost şi va rămâne veşnic ipocrită”.
A fost un coşmar. Plecând, am văzut din tren cum femeile stăteau ciorchine pe podul de la gara Basarabi şi aclamau minerii care umpluseră peroanele.

A.M.P: Dacă era după români, l-ar fi votat de patru ori pe Iliescu, aşa cum l-au votat oamenii din Belarus pe Lukaşenko. Diferenţa a fost că, România fiind o ţară cu legături tradiţionale cu Franţa, fiind mai aproape de Occident, având minoritatea maghiară, Mitterrand i-a dat telefon lui Iliescu. N-a existat niciun Mitterrand să-i dea telefon lui Lukaşenko. Şi Lukaşenko e şi azi acolo. Şi, dacă n-ar fi fost intervenţia Occidentului, Iliescu, manipulând unele dificultăţi economice, dându-le oamenilor câte ceva, ar fi putut să mai fie şi astăzi la Cotroceni.

V.A.: De aceea l-am sprijinit în 1996 pe Petre Roman să intre în

coaliţie cu Convenţia Democratică, că altfel alternanţa la putere nu s-ar fi produs poate nici până azi. Spuneaţi un adevăr pe care nu-l observasem, şi anume că niciodată tabăra anticomunistă n-a avut mai mult de 30-35% din voturi. Inclusiv sub preşedintele Băsescu, care a făcut tot felul de inginerii, inclusiv o coaliţie imorală, ca să încropească o majoritate cu care să poată pune de un guvern de centru-dreapta.

A.M.P.: Şi ce tabără anticomunistă este aceasta a noastră de azi? Băsescu şi un partid facţiune din fostul FSN.

V.A.: Totuşi, este singurul preşedinte care a făcut o declaraţie de condamnare a comunismului şi asta nu trebuie uitat.

A.M.P.: Emil Constantinescu n-avea nevoie de condamnarea comunismului, că ştia toată lumea că e anticomunist. Revenind, acesta a fost primul efect pozitiv: influenţa Occidentului.

V.A.: Dar ce a pierdut? Că totuşi România a pierdut nu numai din simpatie, ci cred că şi relaţiile economice au fost blocate, mult timp, iar ajutoarele economice de care ne bucuraserăm, au încetat.

A.M.P: Bine, ştiţi cum e cu ajutoarele economice, că Doina Cornea, de exemplu, cerea să nu vină ajutoarele economice, ceea ce a fost o mare greşeală; Iliescu ne-a arătat cu degetul că nu vrem binele poporului. Când ştii că ai atâţia săraci în ţară, să ceri să nu fie trimise ajutoare, indiferent la cine ar ajunge, este o mare greşeală electorală.

V.A.: Şi opoziţia a mai gafat şi atunci când s-a opus reacordării de către SUA a clauzei naţiunii celei mai favorizate.

A.M.P: Da, exact, prostii din astea. Ce s-a întâmplat este că s-a văzut clar că România nu va evolua decât sub presiune externă, iar opoziţia a greşit jucând mult prea mult cartea acestei presiuni externe, fără să-şi dea seama că presiunea externă este foarte bună, ea există oricum, din ea trăim de 25 de ani, dar de asta, probabil, am evoluat prea lent. Da, noi, în interior, trebuie să ne construim o reţea mult mai largă de oameni, trebuie să ne facem mai populari. Însă şi acest lucru, după părerea mea, a fost declanşat de mineriadă.

Eu aş zice că nu Piaţa Universităţii, ci mineriada este începutul noii societăţii civile româneşti. După părerea mea, în Piaţa Universităţii au fost tot felul de oameni, în schimb, oamenii care au ieşit cu Blandiana… Am şi astăzi o fotografie cu Blandiana, Rusan, Dumitru Iuga şi actualul meu soţ, Andrei Pippidi, la vremea aceea nici nu-l

cunoşteam, toţi la braţ, în faţa acelei mari manifestaţii din iulie 1990 a cămăşilor albe pentru eliberarea lui Marian Munteanu. Ei, cine a ieşit atunci din casă, după mineri, are de ce să fie mândru… Că Piaţa Universităţii fusese cam mondenă pentru gustul meu, deşi am fost destul de des acolo… Şi cu tot felul de veleitari care se voiau la microfon. Sigur că a fost bine, ca un exerciţiu de libertate. Dar cei care au ieşit după mineri, când se ştia care este riscul, au reprezentat nucleul din care a pornit Alianţa Civică şi, după părerea mea, începutul unei societăţi civile ce, evident, pornea de la zero; fuseserăm ţara cea mai reprimată. Alt lucru care n-a existat în celelalte ţări din Europa de Est şi care a fost catastrofal la noi a fost lipsa societăţii civile; ea a fost inventată după 1989. Lumea uită că înainte de 89 Ceauşeştii veniseră şi cu formula extraordinară că nimeni nu trebuie să rămână în afara unei organizaţii. De aceea, au pus la cale Frontul Democraţiei şi Unităţii Socialiste, organizaţia în care erau automat membri toţi cei care nu erau în altă organizaţie. Bine, erau organizaţii formale. Dar ele reprezentau un mod de a ţine toată lumea sub control. Deci, revenind la efectele mineriadei, acestea sunt cele două lucruri pozitive. Unu, intervenţia externă şi faptul că străinii au înţeles că ei trebuie să joace un rol, să ajute opoziţia democratică. Şi în al doilea rând, începutul mai clar al unei societăţi civile, care a înţeles că trebuie să se inventeze şi să se construiască pentru a ajuta partidele democratice.

V.A.: Aici nu putem să omitem două lucruri care s-au mai întâmplat în primii ani de după Revoluţie. De tratatul de prietenie, de bază cu Uniunea Sovietică, când ministru de Externe era Adrian Năstase, am amintit. Un al doilea moment foarte critic care a devoalat slăbiciunile mersului democraţiei în România, reversibilitatea cuceririi libertăţii a fost puciul de la Moscova din august 1991. Reacţia puterii, precum şi cea a unor opozanţi au fost dezamăgitoare, ca să nu spun altfel. Am fost foarte neplăcut surprinşi de poziţia foarte moale pe care a avut-o PNŢCD-ul printr-unul dintre liderii săi, senatorul Gabrielescu, sper să nu mă înşel, care s-a exprimat la Televiziune, repetând un slogan ceauşist, cum că nu ne amestecăm în treburile interne ale URSS-ului… Diferite grupuri de foşti, care până atunci păreau în adormire, au început să se agite. Doar Alianţa Civică a fost intransigentă. Dis-de-dimineaţă, a doua zi după ce aflasem că Gorbaciov e sechestrat în Crimeea, cred că era o sâmbătă – probabil că vineri fusese puciul –, ne-am întâlnit la Fundaţia „Brătianu”, unde ne era gazdă scumpa doamnă Ioana Brătianu, noi, de la Alianţa Civică, cu cei de la PAC. Eram cu toţii teribil de îngrijoraţi. Împreună cu Nicolae Manolescu, am scris textul pe care profesorul l-a prezentat seara la Televiziune. Declaraţia noastră a fost foarte vehementă, de departe cea mai dură la

adresa puciştilor. Am simţit atunci fizic durerea că suntem condamnaţi să pierdem dreptul României de a fi independentă. Prima oară, un astfel de moment de cumpănă îl trăisem tot într-un august, dar în 1968. De fiecare dată am avut senzaţia neputinţei în faţa destinului nostru geopolitic; credeam că acest puci va pune capăt tranziţiei României spre o societate liberă.

A.M.P.: Noi în prima parte a anului 1990 ne temeam că Gorbaciov dorea să influenţeze ce se întâmplă la noi. Dar acum, retrospectiv, după 25 de ani, pot să spun net că Gorbaciov are cel mai mare merit în ce priveşte libertatea Europei de Est. Indiferent câte teorii ar fi, finalmente eu sunt convinsă că a contat factorul de personalitate, faptul că el nu era un criminal, spre deosebire de predecesorii lui. Dar libertatea noastră depindea încă foarte mult de Rusia. În august următor, 1991, eram în vacanţă la părinţi, în Iaşi, deşi, între timp, mă mutasem la Bucureşti, şi la televiziunea din Republica Moldova au apărut crainicii şi au spus: „E probabil ultimul nostru buletin de ştiri. La Moscova s-a dat o lovitură de stat. La revedere!”.

Ei transmiteau în limba română. Să zicem că asta se întâmpla pe la 12, ziua. Pe urmă, la 1, au apărut din nou şi au spus iarăşi: „E probabil ultimul nostru buletin de ştiri. Cam astea sunt ştirile pe care le mai avem.” Şi pe la 5-6 iarăşi. Eu fusesem deja în Republica Moldova ca reporter, însoţindu-l pe un jurnalist care avea să ia premiul Pulitzer pentru respectivul reportaj; un ziarist de la Newsday, Roy Gutman. Şi cunoşteam pe toată lumea pe acolo, drept pentru care i-am dat un telefon purtătorului de cuvânt al guvernului de la Chişinău, un băiat numit Boris Vieru, cred că e în politică şi azi, şi l-am întrebat: „Ce se întâmplă pe la voi pe acolo?”. Şi el a zis: „Păi, toţi aşteptăm să apară tancurile şi să înconjoare clădirea guvernului. Deocamdată nu vedem pe nimeni”. Şi cred că la jumătate de oră după convorbirea asta cu el m-a sunat CNN-ul. Eu nu cunoşteam pe absolut nimeni la CNN, dar fusesem deja în America, prima dată atunci când cu tipografia pentru Băcanu, şi, întrucât cei din redacţia CNN cunoşteau puţini români – şi şi mai puţini români de peste Prut –, din aproape în aproape, printr-o fundaţie, au ajuns la mine. M-au sunat şi mi-au spus: „Ştiţi, nu avem pe nimeni”. Era numai un corespondent în Moscova. „Nu avem nicio idee ce se întâmplă la Kiev. Nu avem nicio idee ce se întâmplă în Crimeea, unde e Gorbaciov. Nu încercaţi dumneavoastră să mergeţi să ne transmiteţi şi nouă?” Şi eu am zis: „Am să încerc”. N-aveam maşină. A fost un circ întreg. Până la urmă am închiriat un taxi. Am crezut că nu ne lasă să trecem la frontieră, era încă graniţă sovietică, dar am trecut. Ne aşteptam, când ajungem la Chişinău, să găsim oraşul sub baricade, în loc de asta, erau ai noştri… Druc prim-ministru, Vieru… Ne-am îmbrăţişat. Ei vorbeau la telefon cu cei din Kiev, cu

ucrainenii, care erau tot aşa, în aşteptare.

Fapt este că au fost două săptămâni cu totul şi cu totul extraordinare. Ne asociaserăm cu încă vreo câţiva ziarişti care lucrau pentru presa occidentală; ziariştii străini, care aveau mult mai mari probleme decât noi pentru că legea din URSS le cerea să aibă viză pentru fiecare localitate în care călătoresc. Noi, ca români, n-aveam nevoie de nimic. Eram în largul nostru, era o ţară prietenă. Şi din Moldova am trecut mai departe, în Ucraina, dar nu-ţi dădeai seama decât uitându-te pe hartă. Puciştii erau încă tari, erau la putere. Am încercat să ajungem în Crimeea, la Gorbaciov, dar ne-au oprit nişte soldaţi la nişte baraje făcute pe şosea. Beretele negre se numeau. Ne-au întors din drum, dar, după ce am petrecut momente neplăcute cu ei… Atunci am văzut prima oară că Rusia se va schimba. Din păcate, nu s-a schimbat aşa de mult pe cât am sperat. Am scăpat datorită unei fete care era ghid la Intourist. M-am certat cu un maior de la Beretele negre care ne închisese într-un garaj cu maşină cu tot. Şi, întrucât între noi erau şi străini, se putea întâmpla absolut orice. Noi nu ştiam ruseşte, ceea ce era o altă problemă, fata de la Intourist, pe care am găsit-o umblând pe acolo, ştia engleză, a tradus… Evident că eu vorbeam cu pasiune, cum vorbesc eu, şi am încercat să-i ţin un discurs domnului aceluia de la OMON în care să-i explic că puciştii deja pierduseră la Moscova, că auzisem acest lucru la radio, că ceea ce face el e o greşeală.

V.A.: Era un adevăr sau o minciună?

A.M.P.: Era un adevăr. Auzisem deja că pierd. Dar ştiţi cum era, totul era pe muchie. Şi ce să ştie el în pustia aia a Ucrainei ce se întâmpla la Moscova? Deci l-am luat cu tupeu şi i-am zis: „Domnule, o să aveţi nevoie de investiţii străine. Aceştia sunt ziarişti străini. O să aveţi nevoie de ei. Suntem prieteni, nu mai e ca pe vremuri. Războiul Rece s-a terminat. Nu se mai întoarce”. Iar fata asta, mă uitam la ea, traducea cu atâta participare, de parcă eram surori. Se vedea că ea, săraca, de fapt era de partea noastră şi chiar credea în ce zice şi că nu era ca ăia, îndoctrinată. Între timp, pusese să fie desfăcută maşina, începuseră să scoată şuruburi din caroserie. Era o chestiune din asta cu totul ciudată. Un taxi galben era maşina, o Dacie 1300, cu asta ne-am dus! Vă daţi seama cum atrăgeam noi atenţia, deci ce spioni deştepţi eram, că ne dusesem cu taxiul galben spre Crimeea să-l salvăm pe Gorbaciov. În sfârşit, la un moment dat, omul s-a întors şi a zis: „Pa. Gata!” şi a plecat. Eu, luptătoare cum mi-e firea, m-am apucat să le dau ordine soldaţilor, să le spun: „Puneţi înapoi ce aţi dat jos din maşină”. Şoferul, moldovean de-al nostru, venit cu mine de la Iaşi, făcea: „Doamna Alina, lăsaţi că le pun eu înapoi! Lăsaţi-i! Să fugim de

aici!” După aceste aventuri, când am trecut înapoi în Republica Moldova, Ucraina devenise stat independent. Frontiera între astea două ţări, trebuie să spun, nici azi nu e stabilită, că am fost pe acolo acum vreo doi ani cu comisia de stabilit frontiera, deci 20 şi ceva de ani mai târziu. Când ne-am întors, ce să vezi: pusese unul o măsuţă pliantă în câmp. Ne-a spus că acolo e frontiera şi se gândea să ceară şi bani pentru trecere. Am glumit şi i-am dat zece dolari, care au fost prima noastră contribuţie către bugetul acestei ţări independente, Ucraina.

V.A.: Tot domnului Iliescu trebuie să-i reproşăm lipsa de voinţă pentru unificarea cu Moldova.

A.M.P: Eu îi reproşez domnului Iliescu, am mai zis, naşterea statului corupt. Fiindcă, după părerea mea, este răspunderea lui integrală. În problema cu Moldova, după părerea mea, unu la mână, el, sigur, nu e naţionalist şi nici nu e, ca mine, basarabean. Deci n-avea de ce să aibă aceleaşi sentimente.

V.A.: Dar e român. Totuşi, e un român.

A.M.P.: Dar eu, care am văzut cum s-au desfăşurat lucrurile atunci, sigur că pot spune că a fost cam lipsit de viziune. Lucrurile atunci se puteau face altfel. El însă o să spună că a fost realist. Ca atunci când a cerut să vină ruşii să ne apere de Securitatea lui Ceauşescu, de terorişti, de cine trăgea. El şi în 1991, ca om care trăise toată viaţa în umbra puterii sovietice, nu-şi putea închipui că se vor schimba lucrurile aşa de radical.

V.A.: Că se va prăbuşi Uniunea Sovietică.

A.M.P.: Eu cred că lui Iliescu, dacă i s-ar fi spus că ţările baltice vor fi în NATO, sunt sigur că nici astăzi n-ar crede că s-a putut întâmpla aşa ceva. În realitate, a fost foarte fricos. Eu, realmente, am crezut, când s-a repezit să recunoască Republica Moldova, că vrea să-i ajute, nu că s-a gândit că o să încurce treburile. Dacă noi am vrea să ne unim cu Republica Moldova, şi azi, cu toate restricţiile, şi ieri, dacă elitele politice din aceste ţări ar fi avut curajul să facă acest pas, nu ne-ar opri nimeni.

V.A.: Da, dar astăzi este mult mai greu decât era atunci, acum 24-25 de ani.

A.M.P: Nu e chiar aşa…

V.A.: Atunci era un entuziasm în primul rând pentru limba română, care înseamnă, de fapt, nucleul, esenţa unei naţiuni.

A.M.P.: Lăsând deoparte entuziasmul pentru limba română, în anticiparea acestei uniri s-a desprins Transnistria. Eu am fost în Transnistria şi în Găgăuzia la primul război. Am fost în amândouă, le-am colindat pe amândouă. Ele s-au desprins tocmai ca Moldova nici măcar să nu se gândească la unirea cu România. S-au mişcat foarte repede.

V.A.: Dar asta s-a întâmplat în 1992.

A.M.P.: Începuse în toamna lui 1991 cu primele blocaje de drumuri.

V.A.: Eu vorbesc de 1990, când se putea face unirea, imitând unificarea Germaniei. Numai că Iliescu era ocupat cu lichidarea opoziţiei interne.

A.M.P: În acel interval de câteva luni din 1991, Iliescu şi Snegur, de ambele părţi, au ratat momentul… Snegur, în fond, era un preşedinte mult mai român decât cei ce au venit după el. Atunci, prin comparaţie cu Druc, care era prim-ministru, părea mult mai prosovietic, dar nu e adevărat. Deci Iliescu şi Snegur aveau similitudini: adică foşti nomenclaturişti din epoca sovietică, acum orientaţi spre democraţie, dar nu foarte mult.

V.A.: De aceea, mi se pare că a fost o bazaconie acel naţional-comunism de care se vorbeşte că ar fi existat în România. Asta se vede după falşii patrioţi pe care i-a produs regimul comunist; în acest naţional-comunism a crescut şi a înflorit şi domnul Iliescu, când era la UTC şi era ministrul Tineretului. Până la urmă, naţional-comunismul era unul de camuflaj al nomenclaturii faţă de popor, un alibi al lui Ceauşescu împotriva unei posibile schimbări a lui prin intervenţia Moscovei.

A.M.P.: Iliescu n-a fost naţionalist, el era cu Clubul de la Roma şi cu alte chestii. El nu gândea ca Vadim Tudor şi ceilalţi, ca să zic aşa.

V.A.: Vadim Tudor naţionalist? Un paranoic extremist, care e cu totul altceva; retorica lui Vadim Tudor nu are nimic substanţial. De niciun fel!

A.M.P: Acesta e un lucru interesant de discutat, dacă Vadim Tudor

chiar este autentic. Că, de fapt, aici este problema cu el. Este cu adevărat ceva autentic în el sau a fost numai o armă contra noastră? Revista lui a reprimat din greu opoziţia mulţi ani şi a jucat un rol mai mare decât ce se vede în procentele lui electorale. Rolul lui a fost de demolator, de exemplu, de a face din Doina Cornea un personaj odios ş.a.m.d. Acolo i-au adus ei, extremiştii, mari servicii lui Iliescu.

Revenind, Iliescu a ratat cu desăvârşire momentul acesta cu Republica Moldova. Dar, având în vedere ce se pregătea în Transnistria şi în Găgăuzia, aş zice că s-a comportat astfel tocmai pentru că ştia natura acaparatoare a Rusiei; a fost foarte temător să nu strice ceva. Ce ar fi trebuit să facă? Ar fi trebuit să pună mâna pe telefon şi să încerce să negocieze paşnic. Moldova este şi astăzi captivă acestor dificultăţi de situare. Lumea nu ţine minte, dar la Chişinău s-au tăiat integral gazele, electricitatea. Principala lor centrală era la Râbniţa, în Transnistria. Deci Moldova era făcută să fie ţinută ostatică.

V.A.: Deci tot pe seama lipsei de clarviziune trebuie să punem şi tratatul acesta de bază cu Uniunea Sovietică.

A.M.P: Mai degrabă de activism. Pentru că lui Iliescu îi era frică de Moscova, că el credea că Moscova, de la o zi la alta, va reveni la postura de mare putere. Şi nu voia s-o zgândăre. Vreau să fiu obiectivă cu Iliescu, deşi am fost duşmani toată viaţa.

V.A.: Văd că v-am speriat cu ce am spus…

A.M.P.: Nu, dar astăzi se spune absolut orice, nu există limite ale oportunismului şi nesimţirii. S-a ajuns ca Vladimir Tismăneanu, care a făcut cartea aceea linguşitoare cu el, pe care Iliescu a dat-o la tradus în nu ştiu câte limbi şi a distribuit-o prin ambasade, să pretindă azi că el e un mare oponent al lui Iliescu şi eu nu. Ce vreau să spun este că nu cred, de exemplu, că Iliescu a fost agent KGB şi alte acuze la adresa lui care ne-au ajutat în 96 să câştigăm alegerile, când eram pe muchie.

V.A.: Eu chiar l-aş lăuda pentru felul în care a acceptat ideea înfrângerii în 1996. Deşi se pare că unii din preajma lui l-au îndemnat să se opună.

A.M.P.: Da, este marele lui merit, meritul lui istoric, că a plecat acasă după ce a pierdut la urne. În fond, au plecat cu toţii acasă şi nu au furat radical alegerile. Norocul nostru a fost că a fost o diferenţă considerabilă; întotdeauna, până în zilele noastre, alegerile câştigate în România la o diferenţă de câteva mii de voturi sunt problematice, pot fi rezultatul unui furt.

V.A.: Moartea domnului Coposu a contribuit şi ea, emoţional, la victoria electorală.

A.M.P: Moartea lui Coposu, după părerea mea, a adus un capital de simpatie opoziţiei de atunci. Şi mai ales felul în care diverşi oameni, care fuseseră răi cu el, s-au repoziţionat. De exemplu, Petre Roman, doctorul lui, Sorin Oprescu ş.a.m.d. Moartea lui a adus ceea ce dorea lumea ostilă democraţiei la noi: dispariţia deţinuţilor politici din politică şi intrarea lor în patrimoniu, că deţinuţii politici sunt foarte buni dacă sunt morţi. Nu mai sunt aici să ne deranjeze, devin nişte strămoşi buni de pus în vitrină. Cam asta s-a realizat cu moartea lui Coposu. Trebuie zis, pe de altă parte, că, deşi Coposu e un mit şi un model moral, a fost complet ineficient în a construi un PNŢCD care să conteze. El era anturat de oameni infiltraţi, slabi, securişti.

Şi, oricum, după el, n-a mai fost niciun lider de statura lui şi partidul a mers direct către catastrofa din 2000, când lumea a dat integral vina pe ţărănişti pentru eşecul guvernării, deşi, nici pe departe, nu era integral vina lor.

V.A.: Bine, nici acum nu sunt de acord cu ce aţi spus despre domnul Coposu. Mie mi se pare că omul impunea lumii politice o moralitate care dispăruse odată cu instaurarea dictaturii comuniste… L-am cunoscut foarte bine. În intimitate era charismatic, apoi, indiscutabil era un erudit nu doar în ale politicii, în ciuda aparenţelor, avea un pronunţat simţ al umorului. Sigur, după ani de puşcărie cruntă, imaginea pe care o oferea nu putea să trezească simpatie imediată. Dar în cinci ani, cât a trăit în libertate, Corneliu Coposu, a devenit un simbol al rezistenţei româneşti, s-a impus ca un lider care a reuşit să coaguleze în jurul său forţele democratice şi n-a traficat niciodată cu principiile. Nu e puţin lucru în politica noastră cam balcanică, cum fusese, şi ipocrită, cum devenise odată cu instaurarea neocomunismului. Şi, dacă vă uitaţi în cartea mea de dialog cu el şi veţi citi numai conferinţa pe care a ţinut-o în 1983 la Blaj foştilor lui colegi de liceu, o conferinţă despre spiritul Blajului, veţi aprecia nu doar arhitectura discursului, ci veţi întâlni felul propriu al generaţiei sale de a iubi neamul românesc. Patriotismul domnului Coposu ar reverbera aici, în casa lui Nicolae Iorga, ca într-o cutie de rezonanţă. Scuzaţi-mi excesul evocator, dar măcar să avem un reper de comparaţie cu hahalerele care se bat cu pumnii în piept cât de patrioţi sunt jefuind electoratul de speranţele puse de acesta în democraţie. Domnul Coposu era un intelectual elevat şi un scriitor politic prolific, cum îl arată dosarele de urmărire informativă de la Securitate; Securităţii nu i-a scăpat nimic din ce a scris, nici corespondenţa şi nici

memoriile sale.

A.M.P.: Sunt cu totul şi cu totul de acord. Dar trebuie să ne gândim că la foarte puţin timp după moartea lui, la un an şi ceva după moartea lui, când eram noi la Televiziune, ajunseserăm în situaţia că partidul lui l-a exclus pe Constantin (Ticu) Dumitrescu. Deci eu asta spun: Coposu a eşuat în a epura partidul pe care l-a reconstruit cu toţi nemernicii şi securiştii infiltraţi care, trebuie spus clar, erau în majoritate. Din moment ce a fost majoritate pentru excluderea lui Ticu Dumitrescu în 1997 numai pentru că acesta voia să treacă legea cu dosarele înseamnă că majoritatea de la ei nu era cum trebuie.

Eu n-o să uit o emisiune odioasă moderată de mine în *prime time* despre dosare, în momentul în care se trecea legea CNSAS şi se punea problema dacă arhivele să se mute de la serviciile secrete la CNSAS sau nu. Şi evident că noi îl susţineam pe Ticu Dumitrescu. Şi aveam invitaţi din toate partidele aflate în arcul guvernării şi din opoziţie. Din partea opoziţiei venise Ioan Mircea Paşcu, care este un om foarte inteligent, deşi cât se poate de cinic. Mircea Ionescu-Quintus era din partea liberalilor. Încerc să-mi amintesc cine era din partea PNŢCD. Cineva destul de sus în partid. Toţi erau contra! Toţi din vechile partide istorice voiau ca arhivele să rămână la servicii! Mona Muscă, care l-a însoţit pe Quintus până să intre pe platou, îi spunea liderului liberal să fie de partea transferului dosarelor. Săraca Mona Muscă! Nu, Quintus a dormit jumătate din emisiune şi, când se trezea, spunea că nu trebuie luate arhivele de la Securitate. Ştim de ce, că şi el avea lucruri de ascuns în arhive. Domnul de la PNŢCD, la fel de convins. Deci Ticu Dumitrescu era singur contra lor. Eu îl ajutam, cât poate să-l ajute un moderator. În orice caz, toată emisiunea era făcută să-l ajute pe Ticu. Şi la un moment dat se întoarce Ioan Mircea Paşcu către mine şi zice, râzând: „Vedeţi, eu n-am nevoie să fac şi să spun nimic, că ei se încurcă singuri!”.

Şi cam asta a fost. Lumea uită, dar cam asta a fost drama opoziţiei anticomuniste din România. Noi ne-am încurcat singuri din cauza acestor oameni. Criticile mele privind felul cum era organizată opoziţia au avut mai multe urmări. Trebuie să spun de la început că aceste critici nu l-au convins pe domnul Coposu. Am avut o discuţie împreună, în care el s-a plâns de atitudinea mea. Era vorba de alegerile din 92, de data aceasta. Eu explicasem că fuseseră câteva greşeli strategice la alegerile din 92.

Acel articol, care a apărut în *Sfera Politicii,* e, în fond, imboldul cu care, după aceea, am scris teza de doctorat în comunicare politică. Cartea a apărut la Humanitas sub titlul *Românii după 89*; doctoratul meu minus partea de teorie. În ciuda faptului că făcusem pe literata în liceu şi în facultate, aveam totuşi o bază ştiinţifică. De aceea, atunci

când am fost interesată de un lucru, cum au fost alegerile, am făcut un doctorat de comportament electoral. După aceea am predat ani de zile despre comportamentul electoral. Am făcut primele modele statistice de vot din România. Deci, din clipa în care a fost ceva ce nu am înţeles – de ce dracu' au votat românii în proporţie de 83% pentru Iliescu –, am cercetat şi răspunsul mi-a luat ani de zile ca să înţeleg fenomenul. În plus, mi-am construit o meserie nouă încercând să desluşesc resorturile care au dus la acest rezultat. Cred că asta m-a deosebit de colegii mei de generaţie, care au rămas ziarişti şi au continuat să spună că Iliescu ne-a furat ş.a.m.d.; o fi furat câteva mii de voturi, dar nu era asta. Era cu totul altceva. O istorie întreagă cu mentalităţi bine înşurubate în mentalul colectiv.

În acel text publicat în *Sfera Politicii*, „De ce am pierdut noi alegerile din '92", înfăţişam, pentru prima oară, foarte clar mecanismul. Şi descoperirea acestui mecanism ne-a permis în 96 să regândim alt tip de strategie, căci cartea aceasta, când a apărut pe piaţă, i-a socializat pe oamenii din jurul lui Emil Constantinescu. Şi în urma acestui articol s-au întâmplat două lucruri. Pe de o parte, domnul Coposu mi s-a plâns. Şi atunci eu am înţeles că, în ciuda faptului că el era o persoană de o asemenea integritate şi probitate, partidul nu va evolua sub el, pentru că, practic, el a refuzat cu desăvârşire să discute pe fond, să-mi spună de ce mă înşel, că ce susţin sunt prostii; acesta ar fi fost un fel de a discuta. Singurul lui interes era ca eu, în calitate de redactor-şef al revistei *Expres,* care era influentă, să mângâi opoziţia pe cap. Şi aceasta este discuţia pe care am avut-o, cum să stabilim o înţelegere în acest sens.

V.A.: Numai că greşise persoana, nu eraţi cea care să mângâie opoziţia pe creştet.

A.M.P: Nu e vorba de asta, dar realmente eu cred că nu le-ar fi servit la nimic. Deci, finalmente, eu cred că contribuţia mea intelectuală la succesul opoziţiei anticomuniste în 1996 şi 2004 a fost mult mai importantă decât a sutelor de oameni care au mângâiat-o pe cap. Revenind, în urma acelui articol am primit un al doilea telefon mai semnificativ, de la un prieten al lui, de la profesorul de politologie Ghiţă Ionescu, plecat la Londra.

V.A.: Rudă cu Ionescu-Quintus.

A.M.P: Da, veri. Ghiţă Ionescu fusese primul director al BBC şi al Europei Libere, dar nu era, în primul rând, un jurnalist, ci un adevărat savant. A fost profesor la London School of Economics ş.a.m.d. Şi m-a sunat când eram la BBC, la Londra, într-o vizită de două zile; eram la

Christian Mititelu, directorul secţiei române a BBC. Şi Ghiţă Ionescu, la telefon, mă întreabă direct: „Am citit textul tău. Cine eşti? Ce formaţie ai?” M-a luat foarte dur. După aceea Monica Lovinescu mi-a spus că acesta era stilul lui, că şi pe ea o luase la fel, cu două generaţii înainte. „Cine eşti? Ce faci?” Ca pe urmă să spună: „Eu nu ştiu cum ai ajuns tu aşa deşteaptă”, adică nimic din ce-i relatam eu nu corespundea cu ce aştepta el. „Eşti foarte deşteaptă, dar nu ai formaţia care trebuie. Jurnalismul este o totală pierdere de vreme. Vino la mine la club, să ne cunoaştem. Tu trebuie să faci un doctorat în ştiinţe politice.” Vă daţi seama, nu ne întâlniserăm niciodată. Deci, în urma acelui articol, a luat decizia să-mi schimbe viaţa. Câteva săptămâni mai târziu m-am dus la Paris, unde i-am întâlnit pe Monica Lovinescu şi pe Virgil Ierunca, care au fost din prima foarte generoşi cu mine. Au publicat nişte texte din acelea superentuziaste chiar la începutul anilor ’90. Cum au publicat mai târziu despre Horia Patapievici. Numai că eu nu le-am republicat pe ale mele. Nu sunt aşa cunoscute. Dar Ierunca mi-a scris un text din acela că-ţi vine să te ascunzi sub pat de ruşine că te laudă cineva aşa de tare. Şi au fost buni cu mine, au fost extraordinar de buni şi de protectori cu mine. Ei apreciau oamenii după lipsa lor de înclinaţie către compromis. Iar eu nu eram înclinată către niciun compromis, deci de asta cred că mă calificam în ochii lor. În al doilea rând însă, apreciau şi partea intelectuală. Eu am dezamăgit-o până la urmă pe Monica Lovinescu, pentru că m-am lăsat de literatură. Şi ea a simţit încă de atunci, după întâlnirea mea cu Ghiţă Ionescu. Când a auzit că m-am întâlnit cu Ghiţă Ionescu, s-a îngrozit, pentru că ei erau convinşi că sunt un mare talent literar. Monica Lovinescu, în orice caz. Şi încă nu ştiau tot restul. Căci, după aceea, Ghiţă Ionescu m-a trimis la Harvard, m-a pus pe un alt circuit. Când Monica Lovinescu a auzit despre discuţie, a zis: „A pus Ghiţă mâna pe tine”. A zis textual: „Suntem în competiţie cu Ghiţă. A pus Ghiţă mâna pe tine, da’ Ghiţă te nenoroceşte!”. Şi a început să-mi dea nişte exemple de altfel foarte celebre, care mie îmi plăceau foarte mult (Ciorănescu, de exemplu). Ghiţă Ionescu avea reputaţia unui tiran. Monica, de exemplu, nu fusese populară la Europa Liberă. Se certa cu oamenii de pe acolo, că ea era doar colaboratoare, locuia la Paris. Şi Ghiţă, în perioada directoratului lui, care n-a fost prea lung, că se certa cu foarte multă lume, îi aprecia pe cei deştepţi şi cu ceilalţi ştergea pe jos, iar atunci când Monica a avut un conflict cu cei din redacţie, Ghiţă s-a dus şi le-a spus: „Măi imbecililor, niciunul nu aveţi un dram din talentul ei. Ea are talent. Vă dau pe toţi afară!”. Acesta era stilul lui. El, de altfel, rămăsese foarte prieten cu ei, dar avea o cu totul altă viaţă decât a lor.

Şi aceea a fost o mare alegere pentru mine, care s-a profilat atunci, alegere pentru cariera intelectuală. Pentru că eu n-am vrut niciodată

să plec. N-am vrut să plec nici la Harvard. M-au trimis Ghiţă şi actualul meu soţ – acesta-i alt episod, o să-l povestesc – cu şuturi în spate. Aveam toate actele, dar m-am dus cu trei săptămâni mai târziu. Am fost ultima persoană care s-a prezentat în anul respectiv. Aveam *Expresul*, aveam şi alte lucruri de făcut. Nu-mi venea să plec. Nici nu ştiam cum să-i spun lui Nistorescu că plec. A fost cât se poate de complicat.

Dar Ghiţă şi Monica aveau stiluri de viaţă foarte diferite. El era complet integrat în lumea occidentală. Ajunsese să fie o mare figură, conducea primul comitet de analiză despre UE, despre integrarea europeană în cadrul Asociaţiei Internaţionale de Ştiinţe Politice. El e unul din primii oameni care s-au ocupat de disciplina care azi se cheamă studii europene. A fost toată viaţa preocupat de Europa Unită. El fusese un protejat al lui Titulescu. Şi Titulescu era printre oamenii obsedaţi de ideea unei Europe unite.

V.A.: Deşi era un om de stânga, mult mai de stânga decât Titulescu.

A.M.P: Da, deşi era un om de stânga. Era foarte tânăr. Bine, şi nici Titulescu nu ştiu dacă era chiar aşa de dreapta.

V.A.: A fost ţărănist şi el la începuturi. Deci de centru-stânga, cum era partidul lui Maniu.

A.M.P: Bine, dar staţi puţin, ce înseamnă stânga şi dreapta? Să ne lămurim, că în România, în clipa de faţă, noţiunea de *dreapta* se foloseşte într-un sens greşit… Eu, oricum, sunt împotriva folosirii termenului *dreapta* în accepţiunea de astăzi. E un termen în care vrei să îi împachetezi pe liberali la un loc cu legionarii. Liberalii şi legionarii nu s-au înţeles niciodată. Legionarii l-au împuşcat pe Duca. Ăia-s dreapta, noi suntem centru-dreapta. Hai să facem un pic de ordine, nu vrem să fim consideraţi la un loc cu ăia.

Deci Ghiţă îşi construise o viaţă complet occidentală, în care era respectat cum eu nu am văzut pe un altul. Eu, până azi, nu am văzut un alt român care să fie atât de internaţional. Şi el mi-a lăsat moştenire acest lucru. Mi-a arătat că se poate, că poţi să fii primit oriunde, în orice organizaţie academică, că nu mai contează că eşti de origine română. Străini sunt mulţi aşa. Ştiu unguri aşa, ştiu polonezi aşa, dar români nu prea sunt. Românii se duc în Occident şi rămân tot români. Iar Monica şi Virgil erau extraordinar de români. Ei trăiau în căsuţa lor de acolo legaţi de ţară, în conexiune cu ţara. Sigur că ei citeau şi aveau legături cu edituri pariziene, dar, practic, nu fuseseră niciodată integraţi, nici măcar în Franţa, ce să mai vorbesc de lumea internaţională…

V.A.: Cred că nu era în intenţia lor, în primul rând.

A.M.P: Nu era deloc în proiectul lor. Dar gândiţi-vă că şi Ghiţă fusese director la Europa Liberă şi la BBC, însă, la un moment dat, foarte târziu în viaţă, la 50 de ani, a decolat. El şi-a început cariera politologică la vârsta mea de acum, la 50 de ani. Eu pot să mă laud că am început-o mai devreme. Mi-am început-o cu zece ani mai devreme datorită lui. Dar am oscilat, pentru că mereu au existat alte tentaţii. Atunci am avut revelaţia faptului că poţi deveni nu un român într-o ţară străină, ci o figură veritabil internaţională. Asta a fost moştenirea lui Ghiţă pentru mine, un model.

V.A.: Dar nu v-aţi rupt deloc de ţară. Se pare că, până la urmă, sunteţi o sinteză între familia Monica Lovinescu – Virgil Ierunca şi Ghiţă Ionescu.

A.M.P.: Ei au fost părinţii mei intelectuali adoptivi între 1991 şi 1993. Ghiţă a avut o influenţă enormă asupra noastră. El a fost chiar şi naşul nostru de cununie. Universitatea din Bucureşti s-a decis să-i dea lui Ghiţă Ionescu un doctorat honoris causa în primăvara lui 1993 şi el a venit la Bucureşti. Rectorul Universităţii era la data respectivă Emil Constantinescu. Şi asta se petrecea cu mult înainte să câştigăm alegerile. Era imediat după ce le pierduserăm pe celelalte. Că asta-i succesiunea: alegerile pierdute, textul meu, eseul meu cu explicaţia mult mai tehnică, telefonul de la Ghiţă şi, imediat după aceea, Emil Constantinescu, Zoe Petre, Senatul Universităţii din Bucureşti, care îi dă lui Ghiţă Ionescu titlul de doctor honoris causa. Şi aceasta a fost a doua întâlnire a noastră. Prima a fost când m-a invitat la acel club al lui. Înainte de decernare i-a făcut o vizită profesorului D.M. Pippidi, coleg de tinereţe, şi acolo a aflat, când i-a spus lui Andrei din întâmplare ce mare descoperire a făcut în România şi cum o să mă trimită el pe mine la Harvard, că era o legătură între noi. Andrei şi-a exprimat rezerva că mă pot duce, dat fiind că urma să ne căsătorim. Şi Ghiţă a decretat că nu e niciun obstacol, ne va cununa chiar el şi după aceea eu să fac bine să mă duc la Harvard, şi chiar aşa s-a întâmplat până la urmă. Ei erau apropiaţi şi pentru că erau monarhişti şi pentru legătura cu tatăl lui Andrei, din tinereţe.

IV. Cât a reuşit anticomunismul?

Restauraţia şi mersul tranziţiei • Propaganda fesenistă anti-maghiară • Transilvania subiectivă • Restituirile, o cauză pentru eternitate • Preşedintele care a dezamăgit

V.A.: Deşi suntem la a patra întâlnire, cred că am ajuns prea repede destul de departe fără să vorbim de un element foarte important care s-a petrecut în ’90 pe scena politică. Să vedem cine erau continuatorii vechiului regim şi cine erau ceilalţi care voiau să întoarcă România de-acolo de unde căzuse ghilotina asta a ocupaţiei, după război, ce stopase dezvoltarea naturală a României. Este vorba de Casa Regală românească, de prezenţa regelui Mihai. Întâmplarea fericită pentru cariera mea profesională a făcut să fiu primul român care avea să facă o emisiune cu regele Mihai la Versoix, în aprilie 1990. Iniţial, emisiunea era programată pentru a fi difuzată la ora 8 seara, în 10 mai, ziua naţională a României istorice, însă Emanuel Valeriu a împins difuzarea la miezul nopţii. Noroc că în acel an, chiar şi noaptea, audienţa era foarte mare; tot românul se uita la televizor până a doua zi dimineaţă.

A.M.P: Oricum se pune întrebarea, la cum am prezentat noi Televiziunea asta, de ce a fost aprobat interviul ăsta? De ce v-a fost aprobat să-l faceţi, în primul rând?

V.A.: Cred că vă grăbiţi să credeţi că aceste fapte s-au petrecut prin bunăvoinţa conducerii feseniste a TVRL.

Povestea e cu totul alta. La începutul lui aprilie 1990 am primit vizita unui elveţian născut în România, care, în adolescenţă, s-a repatriat cu familia, doctorul Wyss. El a venit după Revoluţie şi a făcut câteva lucruri nemaipomenite. În primul rând, a luat un grup de studenţi şi i-a dus în vizită de documentare în Elveţia. A mai luat apoi şi un grup de ziarişti de la *România liberă.* Şi, la un moment dat, la începutul lui aprilie 1990, m-am trezit că fac parte dintr-un grup de 93 de persoane de diferite profesii şi din diferite instituţii ale statului: erau procurori, militari, ziarişti, oameni din CPUN etc., să ne

familiarizăm cu democraţia helvetă. Mi-am luat doi cameraman! cu mine. Eram campaţi în zona germană, la Ziirich, decent, într-un sat din apropiere. Acolo, la un moment dat, mi-a dat prin cap să mă duc la Geneva să-l caut pe regele Mihai. Cu un an înainte, cam în primăvara lui ’89, eram la Satu Mare într-o marţi dimineaţă. Era o rumoare pe care o simţeai în jurul tău, inclusiv la activiştii de partid cu care trebuia să iei legătura când te deplasai într-o localitate. Ce se întâmplase? în ajun, la televiziunea de stat maghiară, la o emisiune care se chema „Panoramic”, apăruse regele Mihai şi toată lumea discuta despre evenimentul ăsta.

A.M.P: Deci iniţiativa a fost un material jurnalistic, pe care după aceea le-a venit greu să-l respingă.

V.A.: Da. Răzvan Theodorescu, când am ajuns în ţară şi i-am spus despre acest interviu, a zis: „Foarte bine. Uite, e şi 10 mai, să-l dăm pe post!”. Am venit la 7.30 seara ca să asigur emisiunea. Când am ajuns la Televiziune, am aflat că Emanuel Valeriu a hotărât că difuzarea trebuie amânată la miezul nopţii.

A.M.P: Emanuel Valeriu, care era directorul general al Televiziunii.

V.A.: Da, iar Răzvan era preşedintele Radio-Televiziunii.

A.M.P: Şi Emanuel Valeriu, care colaborase o perioadă la Europa Liberă, deci atitudinea lui este inexplicabilă.

V.A.: Interesant este că a doua zi, deşi emisiunea a fost dată la 12 noaptea, a venit un punct de vedere, un drept la replică din partea FSN-ului, semnat de Adrian Năstase, care era purtătorul de cuvânt al FSN-ului, şi în care acesta cerea alungarea mea. După câteva luni am fost dat afară din Televiziune. De data aceasta nu mai eram disperat, cum fusesem în iunie 1983, acum aveam unde să-mi practic profesia. Am scris de la 10 mai 1991 la *Cotidianul* lui Ion Raţiu şi, în acelaşi timp, m-am ocupat să promovez proiectul SOTI, Societatea pentru o televiziune independentă. Am pierdut un an până aveam să câştig procesul cu RTV. Un sprijin important l-am primit din partea presei independente. Dar să revenim la emisiunea care i-a scos din minţi pe fesenişti. Apropo, când am plecat din Zürich spre Geneva, spunându-i domnului Radu Ciuceanu de proiectul meu – era şi el în acest grup –, mi-a spus textual: „Să vezi ce-o să-ţi facă ăştia!”

A.M.P: E interesant, pentru că a fost prima oară când ei n-au controlat Televiziunea direct şi au trebuit să dea un drept la replică.

V.A.: Da, dar dreptul la replică n-a fost citit la miezul nopţii, când fusese transmisă emisiunea incriminată, ci a fost citită de un crainic, din dispoziţia aceluiaşi Valeriu, la ora 8 seara, în Jurnalul de actualităţi.

A.M.P.: Evident. Au trebuit să treacă la intimidarea şi reprimarea făţişă a Televiziunii. E interesant că Adrian Năstase a făcut asta. E bine să amintim lucrul acesta. Eu n-am făcut parte, în ’90, dintre oamenii entuziasmaţi de monarhie. Am scris foarte violent împotriva împiedicării regelui care voia să se întoarcă într-o vizită în ţară, că asta era samavolnicie. Dar, dincolo de elementul de restituire, care era evident, şi de justiţie, am scris un articol contra curentului – unul din articolele mele contra curentului, din decursul vremii, care mi-au făcut reputaţia. Acest articol spunea foarte clar că monarhia este o cauză pierdută, că nu ne ajută cu nimic în contextul anului 1990, că era prea nepopulară. Au fost mulţi intelectuali care se aliniaseră la această idee. Unii dintre ei aveau legături de familie şi îi înţelegeam mai uşor. Soţul meu, de exemplu, al cărui bunic, Nicolae Iorga, fusese profesorul lui Carol al II-lea şi al regelui Mihai I. Andrei era şi el un sfătuitor al regelui Mihai. Dar mai era şi un entuziasm foarte mare la o mulţime de intelectuali, care vedeau în asta o soluţie politică şi o alternativă la Iliescu. Am făcut, în această situaţie, la fel ca la Punctul 8, pe care pe faţă l-am susţinut, dar, în privat, am început foarte devreme să argumentez că Punctul 8 nu este o rezolvare pentru noi. Noi nu o să scăpăm de Iliescu cu Punctul 8, cel mult o să facem Punctul 8 impopular. La fel era şi această idee cu regele. Era o iluzie absolută că noi putem cumva, printr-un act *de jure* dat de un fel de Curte Supremă, care nu exista, să spunem: „Monarhia e legală. S-a întrerupt în 1948 cu abdicarea forţată a regelui. S-a întrerupt şi reluăm de-acolo şi tot ce s-a întâmplat între timp este nul şi neavenit-. Deci asta nu se putea. Se scurseseră zeci de ani de propagandă antimonarhică, oamenii fuseseră socializaţi într-o republică. Foarte greu îi faci pe oameni să înţeleagă că trebuie să accepte că o familie regală are alt statut, că poziţia de rege se transmite ereditar. Punctul meu de vedere, pe care îl susţineam, este că ce ne interesează, în primul rând, este să înfrângem electoral tabăra cealaltă.

V.A.: N-aveam cum altfel. S-a şi văzut.

A.M.P.: Ne-a luat şase ani, dar i-am înfrânt până la urmă. Deci ăsta era argumentul meu: ceea ce nu ne ajută să îl batem pe Iliescu în alegeri ne slăbeşte, de fapt. FSN-ul fusese forţat să facă nişte angajamente internaţionale ca să se împrumute. Şi atunci au trebuit să

facă nişte reforme, atunci au început primele discuţii despre liberalizarea preţurilor. Astea erau toate mari ocazii pentru opoziţie. De unde, la început, cumpăraseră pe toată lumea cu liberalizarea produselor în comerţ – zahărul, uleiul, alte lucruri raţionalizate eram obligaţi să intrăm pe o piaţă normală, care nu mai putea să fie, financiar, atât de permisivă pentru toţi. Şi asta era pentru noi o şansă să ne batem pe acest teren şi mi se părea că povestea cu monarhia chiar este o mare diversiune. Şi am zis că acum, în loc să luptăm pentru o cauză cu şanse improbabile, ar trebui să ne luptăm pe subiectele zilei. Altfel, tema Restauraţiei urma să ne ocupe jumătate de timp ca să-l apărăm pe rege de calomnii prin gazete; apucă-te într-un climat de propagandă odioasă să explici că există şi o avere personală a regelui, că exista şi ceva public. Deci mi se părea o foarte mare deturnare a energiilor. Şi asta a stârnit o mulţime de polemici, pentru că majoritatea liderilor de opinie din partea noastră, cea anticomunistă, erau monarhişti. Deşi argumentul meu, ca în atâtea alte dăţi, a fost făcut pe o oportunitate electorală. Am spus: „Întâi câştigăm şi pe urmă ne putem pune problema asta". Atunci a fost şi prima discuţie pe care am avut-o cu actualul meu soţ, Andrei Pippidi, pe care altfel nu-l cunoşteam. Fiind printre cei mai devotaţi acestei cauze, a venit la mine şi mi-a spus: „Dar de ce consideraţi dumneavoastră că ne pierdem vremea cu o cauză pierdută?". Şi atunci a avut loc o primă discuţie între noi, care a fost ca toate discuţiile dintre noi în aceşti 25 de ani. Aveam backgrounduri foarte diferite. Se poate întâmpla să avem puncte de vedere destul de diferite, dar amândoi am ascultat şi am înţeles mai bine punctul de vedere al celuilalt. Sigur că, electoral vorbind şi în calcul de oportunitate, aveam dreptate. Nu e mai puţin adevărat că 20 şi ceva de ani mai târziu, când am văzut dificultăţile astea enorme cu numirea obiectivă a procurorului general, care este numit de preşedintele republicii, văd că avea şi Andrei dreptate, ar fi mult mai bine să avem un monarh constituţional la capătul lanţului de selecţie, pentru că altfel, orice ar fi şi în orice fel de circumstanţe, este imposibil să garantezi obiectivitatea acestei numiri şi este imposibil să nu spui că un procuror general nu are anumite obligaţii faţă de cel care semnează decretul de numire, preşedintele.

V.A.: Un preşedinte, orice ar face, este întotdeauna legat de partidul care l-a propulsat. Asta s-a văzut.

A.M.P: Aşa este. Deci, în general, în monarhii constituţionale – şi asta foarte devreme, de pe la 1800, de fapt, şi mai devreme în alte părţi –, judecătorii supremi sunt selectaţi de monarh din trei propuneri care-i sunt prezentate. Toate cele trei propuneri sunt

nepolitice, adică toate cele trei alegeri sunt alegeri profesionale, oameni care au fost triaţi în multe instanţe, şi, pe urmă suveranul spune: „E ăsta sau e ăstalalt”. Asta e alegerea ideală, în timp ce noi suferim şi astăzi de alegeri suspicioase şi avem mari bătălii la fiecare numire de procuror general. Iar ca să scăpăm de procurorii generali numiţi de precedentul regim, trebuie să recurgem la tot felul de proceduri sau schimbări de prevederi legale.

V.A.: Vreau să vă contrazic într-un punct, şi anume să vă spun că restauraţia monarhică a fost folosită în campania electorală de Emil Constantinescu. Poate vă aduceţi aminte de scandalul care s-a iscat după ce el a fost în America şi s-a adresat diasporei promiţându-i Restauraţia. În Statele Unite deci a făcut declaraţii: că, în momentul în care va fi ales la Cotroceni, îl va aduce pe regele Mihai. Că acolo publicul gândea invers decât în ţară. Asta e o chestiune. A doua chestiune e că doamna Simina Mezincescu, purtătoarea de cuvânt a Casei Regale, le spunea prietenilor, ca să zic aşa, *sotto voce*, că Emil Constantinescu e un băiat foarte bun pentru că a promis că, în momentul în care ajunge la Cotroceni, în două-trei luni, se dă la o parte şi îl cheamă pe regele Mihai. Pe mine m-a amuzat, când am auzit de un asemenea angajament.

A.M.P.: Dar el nu cred că a spus public aşa ceva.

V.A.: Nu în România, e adevărat, dar în Statele Unite da. Şi toată presa de stânga a făcut scandal pe tema asta, pentru că, oricum, un preşedinte este primul chemat să apere ordinea constituţională. Nu putea să vină şi să se dea el la o parte chiar dacă ar fi vrut. Oricum, lui Emil Constantinescu multe i-au trecut prin cap, niciodată însă o renunţare la mandat.

A.M.P.: Şi de ce să-l votezi pe unul care singur se subminează şi care după aia cine ştie ce face?

V.A.: Ar fi o gafa, evident.

Emil Constantinescu, după acest episod din Statele Unite, a avut o atitudine distantă faţă de monarh. Spre deosebire de Ion Iliescu, care, la al treilea mandat, în 2000, când şi-a dat seama că restauraţia monarhică nu mai este un pericol pentru regimul său, l-a invitat pe rege la Cotroceni.

În ziua de azi, până şi televiziunea publică are o altă atitudine faţă de monarhie, după ce fusese solist în corul de vituperare a dinastiei româneşti; sunt, iată, peste o sută de emisiuni dedicate regelui; „Ora Regelui” se difuzează pe programul I, sâmbăta la prânz.

A.M.P: Deci monarhia a ajuns parte din *establishment*. Dar atunci s-a făcut acest lucru extraordinar de drastic: ca în Constituţia din 1991 să se creeze un mecanism care, practic, îţi interzice să revizuieşti Constituţia în ceea ce priveşte forma de guvernământ – care, după părerea mea, nu e inatacabilă, dar e foarte greu, dacă nu imposibil de atacat. Şi, în acest fel, monarhia a fost evacuată din opţiunea virtuală şi s-a ajuns numai la republică. Dincolo de faptul că încă nu crescuse suficient grupul de oameni nemulţumiţi de reformele economice şi de corupţia care începuse, au existat două teme care l-au făcut pe Constantinescu, în 1992, să piardă alegerile. Una a fost asta, cea cu monarhia. Oamenii nu erau convinşi şi această propagandă, cum că, odată ales, o să se retragă şi o să îi lase conducerea regelui, a prins. În ’96, ăsta deja nu mai era un subiect. Lumea nu mai era interesată aşa de mult de povestea cu monarhia. Şi a doua temă a fost cu ungurii. Nu trebuie uitat că unul din marile păcate ale FSNului timpuriu a fost enorma propagandă şovină şi proconflict pe care a făcut-o. Poate că lumea a uitat, dar la alegerile din ’92 erau clipuri electorale cu imagini alb-negru cu diverse masacre din al Doilea Război Mondial. Nu existau niciun fel de reguli electorale, nu exista CNA, se punea în clipuri de campanie orice voiai, într-unul erau nişte imagini cu cadavre din lagăre cu sârmă ghimpată şi se înţelegea că asta e ceea ce se va întâmpla în Transilvania dacă alege lumea Convenţia Democratică. Această manipulare a contat enorm. Asta este perioada în care am început să mă reactivez ca cercetător şi am urmărit chestia asta ani de zile. Exista o majoritate impresionantă de oameni care credeau că în România este un conflict între români şi maghiari.

V.A.: A fost, la un moment dat, conflictul sângeros de la Târgu-Mureş, în martie 1990. A fost ceva cumplit acolo.

A.M.P.: Exact. În martie 90, a fost încăierarea aceea pricinuită de separarea şcolilor din Târgu-Mureş, după aceea a fost găsit pretextul pentru organizarea serviciilor secrete, căci, vezi Doamne, se spunea la Bucureşti că absenţa unor astfel de instituţii e cauza pentru care nu se ştia nimic din ce se întâmplă în Transilvania.

V.A.: Am făcut odată, prin 93 sau 94, o emisiune cu Jonathan Eyal, director al unui important institut londonez de strategii militare şi atunci consilier regal, în care l-am întrebat dacă a existat un pericol real de război civil în Transilvania. Şi mi-a spus că a existat un asemenea pericol.

A.M.P.: Ştiţi ce se întâmplă? După cum bine a spus Laszlo Tókes – şi

i-au sărit toţi în cap România nu putea să fie precum fosta Iugoslavie, pentru că în România nu erau arme. Deci una din enormele greşeli constituente ale statului federativ iugoslav – care s-a văzut după moartea lui Tito, omul care, cât a fost valid ca să conducă cu mână de fier, l-a ţinut împreună – este că în clipa în care Iugoslavia a trecut de la stadiul de federaţie la cel de confederaţie, s-a descentralizat armata, fiecare republică având armata ei. Asta a facilitat transformarea conflictelor în război adevărat. Deci mai rău de atât nu se putea. În România, armata a fost însă majoritar etnică şi centralizată, poliţia a fost integral etnică. Deci se poate spune că regiunile maghiare din Transilvania au fost – şi în mare măsură au rămas până în zilele noastre – ocupate cam de români. E unul din lucrurile pentru care cei de-acolo nu ne iubesc, pentru că nimănui nu i-ar plăcea să aibă un sat întreg maghiar şi poliţistul să fie român. Acest lucru a început să se schimbe de câţiva ani încoace. Când am scris *Transilvania subiectivă*, prin 99, încă aşa era. În 90, aceşti poliţişti români erau identificaţi cu represiunea din timpul lui Ceauşescu. Numai că aici, spre deosebire de restul ţării, s-a adăugat şi acest element etnic foarte puternic. Era, nu doar represiunea politică, ci şi faptul că acela care se identifica cu comunismul era un român. În multe sate oamenii au atacat postul de miliţie şi au omorât poliţişti, iar vinovaţii au avut avocaţi foarte notorii din UDMR care i-au apărat până foarte târziu. Toată această poveste cu românii şi maghiarii eu nu cred că a fost un pericol major pentru că noi am păstrat întotdeauna controlul frontierelor şi pentru că Ceauşescu a lăsat România complet fară arme. Şi era o ţară atât de supravegheată! Nici maşini de scris nu aveam fără a fi înregistrate la miliţie.

Temele mari de campanie au fost atunci: monarhia, maghiarii şi mai târziu s-a dezvoltat, ceea ce, după părerea mea, e un lucru important care deosebeşte net agitaţia politică de azi de agitaţia politică de la începutul anilor ’90: restituirea proprietăţilor confiscate de comunişti. Această ultimă temă însă trebuia abordată, ca în alte ţări foste comuniste, în primii ani de după Revoluţie. Atunci era momentul marilor decizii. Să zicem că vine astăzi unul care e înţelept, echilibrat şi vrea să aibă o politică inteligentă a proprietăţii. Nu mai are ce face. Astăzi, a da înapoi imobilele în natură este aproape imposibil. Cele care au mai rămas sunt cele care erau foarte greu de dat. Restituţia în natură depăşeşte cu mult ceea ce s-a făcut în alte ţări şi creează statului român probleme enorme. La ora asta sunt numeroase localuri de muzee care se dau înapoi la proprietari, fără ca statul să se fi gândit vreodată unde pune tezaurele expuse sau depozitate în ele. Restituirea în natură a fost propusă de anticomuniştii de la noi. O restituire în natură, extensivă, ca în Republica Cehă, nici vorbă vreodată la noi. Varianta compensaţiilor treptate a fost susţinută de către cei de

stânga, FSN şi succesorii săi, ca alternativă la restituirea în natură. Compensarea însă are şi ea enorme dezavantaje. Atunci când concepi restituirea extinsă sau concepi o compensare la preţul pieţei, şi nu o compensare, cum s-a făcut în Ungaria, plafonată, ai probleme bugetare insolubile. Ungaria a rezolvat foarte repede problema cu proprietatea, în mai puţin de un an, imediat, la începutul tranziţiei lor, au dat nişte sume plafonate şi nu au schimbat deloc titularii. Au ales să despăgubească proprietarii, ceea ce în raportul cost-beneficiu e mai logic, pentru că proprietarii sunt mult mai puţini. E mai uşor să-i compensezi pe ei decât să compensezi toată mulţimea de chiriaşi şi, mai ales, să muţi toate instituţiile statului dislocate de restituiri. Au făcut asta şi au închis problema. Cehii au ales restituirea în natură şi au facut-o imediat. Marele avantaj este că după aceea situaţia proprietăţii a fost clară, în sensul că raporturile pe piaţa imobiliară – de vânzare-cumpărare – ce au un mare impact economic, au funcţionat încă de la începutul tranziţiei. Siguranţa proprietăţii, la ora asta, e unanim recunoscută ca fiind factorul cel mai important de creştere economică: să ştii că respectiva proprietate pe care o cumperi – baza investiţiei economice – nu e contestată de nimeni şi e deci o garanţie absolută. La noi, stânga a fost întâi complet contra restituirii, apoi în favoarea compensării proprietarilor. Dar, din cauza acestor bătălii între dreapta şi stânga, s-a acceptat principiul conform căruia să se facă o restituire extinsă, o compensare la preţul pieţei. Şi, din cauza corupţiei, de rezolvările punctuale au beneficiat, de cele mai multe ori, diferite alte persoane decât cele îndreptăţite pe cale naturală. Deci, la un moment dat, n-a mai fost o bătălie între nou şi vechi, ci pur şi simplu o bătălie pe care o câştiga cine putea manipula administrativ restituirea proprietăţii ca să-şi atribuie avantaje nemeritate. În privinţa compensării datorate moştenitorilor, dacă le-am pune în practică astăzi, ne-ar dubla deficitul. În guvernul Tăriceanu, am avut o încercare de compensare, când s-a creat Fondul Proprietatea; încercarea a avut o contribuţie importantă la deficit. Practic, s-a hotărât că bugetul pe atâţia ani înainte se consumă pe motive de justiţie; numai că este imoral să îndatorezi generaţiile care vin. Altfel, de banii pe care-i dai aici, lipseşti de ei Educaţia, Sănătatea, Cultura. Iar cei care i-ar primi, de cele mai multe ori, nu mai sunt cei cărora trebuie să le repari această injustiţie a regimului comunist.

V.A.: Da, legile cu restituirea au fost făcute foarte prost. Au beneficiat de ele, deseori, rude colaterale, alteori indivizi care nici nu fuseseră rude cu defuncţii proprietari, în loc ca legile să-i îndestuleze pe urmaşii direcţi, restituirea s-a transformat dintr-un act de reparaţie materială şi morală într-o sursă de îmbogăţire a şmecherilor.

A.M.P.: Chestiunea cu proprietatea este definitorie pentru tranziţia românească; nu s-a putut ajunge, nici în acest caz, la un consens inteligent. Ambele părţi au tras cât mai mult de interesele lor. Foarte devreme şi din vina lui Iliescu; Iliescu parcă toată viaţa ar fi trăit pe Lună şi nu ştia cum sunt oamenii aici şi nu înţelegea ce e administraţia şi statul. (Asta e problema generală a comuniştilor, că nu înţeleg cum e cu statul. Ghiţă Ionescu, profesorul meu, obişnuia să facă glume pe seama lui Lenin pentru că acesta ocultase cu desăvârşire faptul că statul trebuie să fie extraordinar de puternic ca să realizeze toate politicile închipuite de el, iar Lenin nu spune două vorbe despre stat.) La nivel local, toate comisiile de restituire, în loc să fie arbitri imparţiali, au devenit actori: toţi primarii şi-au luat, lor şi rudelor, terenuri nejustificate. Toate comisiile de restituire din prefecturi, din primării au luat partea leului. E o corupţie enormă, până în zilele noastre. Vezi cazul Dan Voiculescu şi terenurile agricole ale Academiei, tipic. Academia nu şi-ar fi recuperat niciodată averile, moştenirile istorice, dacă nu acceptau nişte intermediari, nişte mafioţi. Dar cum câştigă mafioţii procesele? Ani de zile au putut să mituiască judecătorii. Aşa a început rebeliunea justiţiei faţă de Iliescu, început rebeliunea justiţiei faţă de Iliescu, judecătorii au început să restituie, individual, câte un imobil, şi pentru că aveau de câştigat, pe urmă au venit legile, contradictorii. Şi din haosul acesta s-a creat o jurisprudenţă la Curtea Europeană a Drepturilor Omului în care nu mai are niciun fel de importanţă ce lege de restituire ai. Convenţia Europeană a Drepturilor Omului nu spune că trebuie să dai ceva înapoi, deci dreptul la proprietate nu e legiferat. Legiferate sunt lucruri precum dreptul la un proces previzibil, la un proces drept. Noi pierdem toate procesele pe procedură. În acest moment noi suntem ca şi condamnaţi să dăm compensaţii integrale tuturor, pentru că am apucat cândva să dăm câteva proprietăţi înapoi şi astfel s-a creat un anumit orizont de aşteptare. Decizia CEDO aşa spune: că trebuie să fii consecvent cu politica ta, oamenii trebuie trataţi egal. Deci cine a adoptat această politică a condamnat generaţiile viitoare să cotizeze la bugete deficitate de părinţii şi bunicii lor, creând alte injustiţii pentru a o rezolva pe prima. Un lucru e clar la ora asta: prin Tratatul de la Maastricht, oricine vine la putere e obligat să respecte limitele de deficit bugetar. Aşa am ajuns în situaţia că vrem să dăm puncte înapoi la proprietari, nu bani, ca să rostogolim datoria în viitor. Oricum, am intrat în Uniunea Europeană cu peste jumătate din terenurile agricole fără titluri de proprietate. Acum suntem în Uniunea Europeană şi n-avem cadastru nici azi.

V.A.: Se tot vorbeşte de câţiva ani că statul va suporta cheltuielile

de cadastru.

A.M.P: Pentru această problemă cu cadastrul există bani europeni. Însă e o mare problemă implementarea a orice pentru că te loveşti de sute de mii de interese. Sunt o mulţime de oameni care speculează situaţiile astea incerte, confuze. Dau un exemplu mai anecdotic, dar care ilustrează exact aceeaşi chestiune a chiriaşilor şi a caselor naţionalizate. Avem această instituţie păguboasă care se cheamă RAAPPS – Regia Autonomă de Protocol al Statului. E moştenitoarea fostei Gospodării de Partid. Noi am ştiut foarte devreme din presa locală că Ceauşescu avea vile peste tot şi era normal să ne întrebăm ce se întâmplă cu ele. Această instituţie este o mare problemă economică. Nu este o instituţie mică, e o instituţie enormă. La începutul anilor ’90, ea era în subordinea Secretariatului General al Guvernului, unde erau toţi mafioţi. Situaţia patrimoniului de la RAAPPS era foarte uşor de rezolvat: imobilele noi le puteai vinde la licitaţie, cele naţionalizate le puteai restitui. Statului nu-i trebuiau sute de clădiri de protocol, care de altfel, prin întreţinerea lor, reprezentă o mare pierdere financiară. Chiriile sunt modice, iar când se termină perioada de protocol, la care le dă legea dreptul, chiriaşii nu mai pleacă. Mircea Geoană e cel mai faimos caz. Lui i-a trebuit întotdeauna o funcţie ca să nu plece de-acolo. Petre Roman… Prima lui nevastă, de care s-a despărţit de mult, nu a plecat nici acum de-acolo. Este în nu ştiu câte procese cu RAAPPS-ul. Îmi amintesc o discuţie pe care am avut-o cu el, care nu e un om lipsit de calităţi: „Nu o să ajungi niciodată preşedintele României, câtă vreme stai în vilă RAAPPS! Ăsta este exact simbolul parvenitismului noilor vremuri”. – i-am spus. Lumea nu vrea aşa ceva. Dar mulţi de-asta vin în politică, pentru asemenea privilegii ceauşiste. Niciodată nu s-a putut regla cum trebuie această situaţie cu chiriaşii, pentru că majoritatea celor care trebuiau să o regleze erau oameni ce legiferau, erau în Parlament, erau în guvern, erau chiar ei chiriaşi. N-au fost de la început, dar au devenit cu timpul. Am ajuns să avem această majoritate de profitori, care, în fond, nu vrea decât continuitatea privilegiilor pe care le avusese nomenclatura comunistă. Nu că ei proveneau din nomenclatură, că asta e ironia sorţii. La foarte puţini oameni din clasa politică postcomunistă găseşti legături directe cu nomenclatura.

V.A.: Au fost în primul val. Scriam la un moment dat că Revoluţia fusese doar în cartierul Primăverii; fuseseră maziliţi ceauşiştii şi le luaseră locul dejiştii. Brucan, evacuat de Ceauşescu din Primăverii, s-a întors în Primăverii, primind cheile chiar într-o emisiune TV, în direct de la Lucia Hossu-Longin.

A.M.P: Erau mai mulţi copii de nomenclaturişti la GDS, unde eram noi, care stăteau şi ei în case naţionalizate de vechiul regim. Dar problema noastră e că şi după Revoluţie oricine vine la guvernare consideră că acest stil de viaţă i se cuvine; vrea să-l emuleze, deşi regimul s-a schimbat.

V.A.: Ceea ce înseamnă că nou-veniţii, doar îi invidiaseră pe foştii nomenclaturişti.

A.M.P: Cam aşa e. Perioada în care unii aveau monopolul puterii a fost urmată de o perioadă în care diferite tabere se luptă pentru stat, căci statul este conceput ca o pradă, o sursă de profituri necuvenite. Consider că Iliescu avea obligaţia să se opună. Foarte târziu a deschis gura şi a spus că s-a creat un capitalism de cumetrie.

V.A.: Ştiu că înainte de a pierde alegerile era foarte interesat să devoaleze afacerile pe care le făcea guvernul Văcăroiu. Dar n-a apucat sau n-a îndrăznit s-o facă. De vorbit, a vorbit, dar *sotto voce,* ca să nu audă presa, să nu audă opoziţia. Şi acelaşi lucru în 2004, cu Adrian Năstase.

A.M.P.: Sub Văcăroiu a fost o corupţie maximă. Băncile, fiind de stat, au fost devalizate. Iliescu a vrut să păstreze băncile de stat şi, fiind de stat, administratorii puterii au considerat fie că sunt ale lor, fie că sunt ale nimănui. Situaţia de la Bancorex, banca cea mai celebră, care a fost furată, complet devalizată, ceea ce ne-a adus pe toţi la un pas de faliment. Nici până astăzi nu cred că a plătit sau a fost condamnat cineva pentru chestia asta; de plătit daunele, le plătim noi, contribuabilii la buget.

A doua oară, între 2000 şi 2004, cu Iliescu preşedinte, a fost un nou val de corupţie. L-a auzit cineva zicând ceva? Iliescu nu era de acord cu Adrian Năstase, dar de ce nu a întreprins nimic împotriva corupţiei guvernului? Să nu-mi spună cineva că la noi preşedintele, constituţional, e slab. Nu preşedintele determină foarte mult numirea procurorului general? Dar sub Iliescu ei l-au distrus pe procurorul ăla anticorupţie pe care îl adusese Constantinescu…

V.A.: Da, Iliescu nu avea nevoie de un procuror general independent, pentru că acesta s-ar fi întors la dosarele Revoluţiei şi ale mineriadelor.

A.M.P: Iliescu avea ceva de ascuns legat de anul 1990. Mafioţii ştiau şi ei lucrurile astea, şi hoţii, şi s-au avut la mână unii pe alţii şi s-a creat ce s-a creat.

V.A.: Vorbind despre restituirea imobilelor, ar trebui să amintim şi de felul în care s-a făcut privatizarea întreprinderilor şi, în general a avuţiei naţionale. În toată această perioadă, până la intrarea României în Uniunea Europeană, cred că noi am lichidat aproape tot ce exista pe pământ şi sub pământ.

A.M.P: Da, am lichidat destul. Unele lucruri trebuiau lichidate, altele poate nu. Cu privatizarea este o lungă discuţie. Ăsta este obiectul unuia dintre cursurile pe care le ţin, un curs despre tranziţie, şi nu vreau să fiu plicticoasă. Dar, în acelaşi timp, cursul ăsta se plăteşte aşa de mult cu viaţa noastră din aceşti 25 de ani, că studenţii mei de la Berlin sunt îngroziţi când le spun că eu organizam emisiuni TV…

V.A.: Studenţi care nu ştiu ce e comunismul sau sunt şi din fostele regimuri comuniste?

A.M.P.: Sunt şi din regiunea noastră. Am studenţi polonezi, slovaci, lituanieni… în orice caz, toţi ştiu ce este FMI-ul, de exemplu. Am studenţi din America Latină. Cine urmează cursul ăsta al meu, care se numeşte Procesul de politici publice în contextul tranziţiei, este interesat de tranziţie.

Acest pachet de recomandări, pe baza cărora trebuia să tranzitezi, e la fel peste tot. A fost rezumat de un economist, John Williamson, şi este cunoscut informai sub numele Consensul de la Washington, ce are un număr de zece măsuri, printre care privatizarea. Propunerile astea s-au promovat la fel în America Latină, în Europa Centrală şi în Rusia, după lovitura de stat.

V.A.: De ce în America Latină? După dictaturi? Sau acolo tranziţia e continuă?

A.M.P.: Tranziţia continuă defineşte bine continentul latino-american. Pentru că în America Latină multe state au ajuns foarte îndatorate. Politica dictaturilor lor sau a altor regimuri mai populiste fusese naţionalismul economic. În acest naţionalism economic ei etatizaseră foarte mult, controlau preţurile şi introduseseră o mulţime de restricţii de export care făceau ca economiile lor să fie similare cu economiile noastre. Mai puţin în privinţa acestei naţionalizări extinse, nu era ca la noi, unde oamenii nu mai aveau nici case, nici terenuri, nimic. Deci erau economii autarhice, care încercau să-şi exploateze singure resursele minerale, să pună o mulţime de taxe – de exemplu, pe importurile industriale, în speranţa că asta va ajuta să se nască o

industrie autohtonă. Ceea ce, în fond, se încercase şi la noi.

V.A.: Da, mai întâi politica liberală a lui Vintilă Brătianu, apoi teza falimentară a lui Ceauşescu.

A.M.P.: Tocmai. Această politică protecţionistă de dinainte de război, în fond, au încercat-o şi comuniştii.

Aceste idei din Europa de Est ajunseseră prin anii ’50 în America Latină. Deci ideile circulă şi au cam aceeaşi sursă. Au fost idei de autarhie economică, un gen de protectionism al naţiunilor în dezvoltare. Nu a mers şi au trebuit să se împrumute şi au făcut datorii.

Fapt este că în 90 Fondul Monetar nu umbla numai la noi, umbla peste tot ca să negocieze restructurarea datoriilor. Deci ţările se împrumută de pe piaţă şi vine momentul în care ai o mulţime de creditori şi lumea arată aşa: datornicul e din Lumea a III-a şi lumea bogată, occidentală, e creditorul. Uitaţi-vă la Argentina, zilele astea, a dat al treilea faliment în 13 ani. Deci, venea momentul restituirilor şi atunci erau trimise aceste instituţii de la Bretton Woods, create special pentru stabilitatea financiară de după al Doilea Război Mondial, FMI şi Banca Mondială. De ce interveneau aceste instituţii? Pentru că, atunci când discuţi cu cineva şi restructurezi datoria, în acelaşi timp îi şi impui anumite măsuri ca să evite altădată să mai intre în colaps financiar. Cum se întâmplă cu un pacient ce are o boală cronică: îi prescrii dieta şi medicamentaţia.

Pentru aceste măsuri din Consensul de la Washington nu a existat niciodată o procedură care să impună în ce ordine trebuie făcute. Williamson a scris aceste zece puncte după o şedinţă. Acum, în apărarea lui, el spune că mai erau încă zece şi că alea au devenit, pe urmă, celebre sub numele Consensul de la Washington lărgit. În ele apar şi corupţia pentru prima oară, şi proprietatea; ideea de instituţii. Primele erau doar măsuri de macrostabilizare şi privatizare, erau menite să construiască trecerea de la plan la piaţă, dar au facilitat, aplicate şi parţial, şi aleator în, trecerea de la plan la clan, după vorba unui economist, la cumetrie, cum am zice noi.

A apărut, după mulţi ani, o critică chiar de la Banca Mondială, foarte vehementă, contra Consensului de la Washington, pentru că sunt ţări cărora le-a mers foarte prost. Profesorul meu de economie, Jeffrey Sachs, pe care l-am întâlnit în ’96 la Harvard, recomandase aceste măsuri în Bolivia – unde pe termen scurt ele au mers, pe termen lung au fost un dezastru, au produs o şi mai mare sărăcie şi o populaţie care nu mai accepta nimic. De Polonia el era foarte mândru. Între timp am cunoscut toată floarea reformatorilor polonezi şi pot să spun că nu atât sfaturile lui Jeffrey le-a adus transformarea, cât, pur şi simplu, extraordinara calitate a acestei prime elite care a condus

Polonia, care nu se putea compara cu a noastră. Erau oameni de o cinste exemplară şi de un patriotism cu totul extraordinar. Eu l-am cunoscut pe ministrul de Finanţe şi al Privatizării din Polonia, care a rezistat ideii păguboase de a privatiza pe un dolar, idee care la noi a fost populară.

De ce era privatizarea în acest pachet de reforme, de ce e ceva în neregulă ca întreprinderile să rămână de stat? Pentru că statul nu ştie să fixeze preţul. Se consideră că numai piaţa are instrumente pentru a fixa preţul raţional la majoritatea produselor, nu la acelea care sunt bunuri publice. Iar noi privatizam, în primul rând, ca întreprinderile vândute să fie manageriate mai bine şi să nu mai facă datorii publice. Monopolurile însă nu sunt pe piaţă şi le-am privatizat şi pe ele. Sau am privatizat prin vouchere la milioane de proprietari, o formă de restituţie şi de populism care nu avea cum să schimbe comportamentul întreprinderilor. În schimb, a creat oportunităţi pentru speculă şi corupţie. De ce să dai la milioane de oameni câte ceva dintr-o întreprindere?

V.A.: Asta a fost ideea originală a lui Văcăroiu?

A.M.P.: Nu, nici vorbă. S-a făcut şi în alte părţi. S-a făcut în Cehia, unde s-a renunţat apoi integral la voucherele emise, s-a făcut în Ucraina şi în Rusia. Alte ţări s-au abţinut. Noi am făcut-o în două valuri. Am făcut un val mic de certificate transferabile şi un val de cupoane în loc să le vindem cui avea capital. Eu mai am şi azi 2% dintr-o întreprindere care se numeşte Dezrobirea sau aşa ceva. Cum pot eu, care sunt la un loc cu mii de acţionari, pe care nu-i cunosc, iar la adunarea generală a acţionarilor nu sunt niciodată invitată, cum pot eu să influenţez managementul întreprinderii Dezrobirea? Cum poate oricine? Este clar că acest gen de a privatiza nu va realiza ceea ce voiai, şi anume să rentabilizezi întreprinderile; prea e asimetrică informaţia.

V.A.: Puteţi să-mi spuneţi câţiva economişti din România care au fost pentru acest sistem de cupoane?

A.M.P: Cine au fost artizanii sistemului de cupoane? Miniştrii Economiei în anii ăştia: Adrian Severin, de exemplu, Nicolae Văcăroiu. Oameni care după aia s-au certat, dar cuponiada au susţinut-o cu toţii.

V.A.: Opoziţia a avut vreun cuvânt?

A.M.P: Opoziţia a fost cvasinulă. În clipa în care guvernul a început să facă reformele astea, opoziţiei, ce spusese întotdeauna că trebuie să

fie făcute, îi era foarte greu să critice guvernul sau să spună că nu trebuie făcut aşa. În plus, noi nu aveam niciun economist notoriu. Nici azi nu putem numi un economist de vază al opoziţiei de până în 96, când a ajuns Constantinescu la putere. Pe nimeni.

V.A.: Cel care era mai vocal atunci era Ilie Şerbănescu.

A.M.P.: Ilie Şerbănescu nu avea nicio legătură cu opoziţia. El a fost mult mai târziu recrutat. Târziu de tot! Deci partidele nu aveau aproape pe nimeni.

V.A.: A vrut să fie Dăianu, dar Emil Constantinescu l-a dat la o parte.

A.M.P.: Dăianu nu era nici el cu aceşti oameni. Opoziţia nu îi avea decât pe Mircea Ciumara şi pe Radu Vasile, care era istoric al economiei şi nu avea nicio legătură cu economia reală. Ăştia erau economiştii opoziţiei.

Estonia a fost integral reformată de acest prim-ministru al lor, Mart Laar, căruia i se pot atribui toate succesele astea şi care era profesor de istorie medievală, ca soţul meu, şi ca primul preşedinte al Ungariei, Jozsef Antall. Laar citise o singură cane de Milton Friedman când a ajuns la guvernare, dar din cartea aia el a înţeles că trebuie să construieşti un stat puternic, care să poată întări contractele, să n-ai corupţie şi să tai oportunităţile care fac corupţi. Şi cum tai oportunităţile de a fi corupt? Reducând rolul statului în economie. Ungaria şi Estonia au scos totul la vânzare, Estonia a vândut bănci şi ziare ţărilor scandinave, Ungaria a dat şi ea tot ce a putut firmelor din Occident, au avut investiţii străine enorme, astfel că au avut mult mai puţină nevoie de banii FMI şi nu au mai avut căpuşarea asta domestică – sau într-o măsură mult mai mică decât noi.

V.A.: Mi-aduc aminte că am avut o emisiune cu Victor Ciorbea – deja era Convenţia la putere – şi, după aceea, am urcat la domnul Stere Gulea în birou. Era seara târziu, spre noapte. Şi invitatul nostru a zis că se grăbeşte, trebuie să se ducă la Ambasada americană ca să continue lecţiile de privatizare.

A.M.P.: Noi ziceam mersi că l-am ales pe Ciorbea, pentru că măcar Ciorbea accepta să ia lecţii de la Ambasada americană. Să nu uităm că îi succeda lui Văcăroiu, care crescuse enorm datoria externă împrumutându-se pe piaţă pentru că nu era în stare să respecte condiţiile FMI.

Eu, cu vremea, mi-am dezvoltat o teorie. Lucrând pentru Banca

Mondială şi, de asemenea, cu multe agenţii de dezvoltare, am înţeles că, pe cât e mai mare slăbiciunea comunităţii de politici publice naţionale, capacitatea ei intelectuală, pe atât vor fi mai proaste sfaturile internaţionale pe care le primeşti; nu trebuie să credem că altcineva ştie ţara ta mai bine decât tine. Nu o ştie. Ca să primeşti ajutor de calitate, trebuie să ştii ce să ceri. Dacă te uiţi la fapte, vezi că programele Băncii Mondiale pentru sănătate în România au făcut mai mult rău decât bine, aici e explicaţia.

V.A.: Ca un om care sunt în afara teoriilor economice, vreau să vă pun următoarea întrebare: noi trebuia să privatizăm chiar tot? Omul simplu de pe stradă, cum sunt şi eu în materie de economie, se întreabă: de ce toate supermarketurile din România trebuie să fie ale unor companii internaţionale? Cu atât mai mult cu cât, se ştie, 60% din venitul cetăţeanului se duce pe cumpărarea de alimente. Iar majoritatea supermarketurilor sunt aprovizionate cu mărfuri din străinătate, inclusiv cele agroalimentare; banii aceştia pleacă din ţară.

A.M.P: După ce plătesc taxa pe profit – şi o plătesc, nu ca multe firme româneşti. Atunci când nu erau aceste supermarketuri şi erau numai prăvălii româneşti, în 9293, preţurile erau mai mari.

V.A.: Nu vreau să fiu considerat o persoană care are ceva cu firmele străine, dar cred că ar trebui păstrat întotdeauna un echilibru între ce e proprietate naţională şi ce e proprietate străină. Eu cred că toate ţările din Occident se gândesc la lucrul ăsta.

A.M.P: E foarte greu să mai vorbeşti de „naţional" şi „nenaţional" în clipa în care ai intrat în Uniunea Europeană, pentru că în Uniunea Europeană ai libertatea de circulaţie a capitalurilor, a mărfurilor, eşti pe o piaţă comună.

V.A.: Îmi amintesc că înainte de 1989, de exemplu, erau italienii care îşi încurajau cetăţenii să cumpere maşini italieneşti, deşi erau în Uniunea Europeană. Foarte bine a făcut şi Traian Băsescu când i-a îndemnat pe românii să cumpere produse agroalimentare româneşti, ca şi autoturismul Dacia. Cred că nu intri în conflict cu Uniunea Europeană dacă faci politica asta.

A.M.P: întrebarea de bază este alta: unde tragi linia de limită a statului? Deci ce este naţional şi ce e în sprijinul cetăţeanului tău să privatizezi? Supermarketurile e cu totul raţional să fie private şi să nu-ţi pese cine le are câtă vreme standardele alimentare europene sunt respectate, taxele pe profit sunt plătite; şi e în avantajul

consumatorului, pentru că preţul este împins în jos.

V.A.: De exemplu, Combinatul Siderurgic de la Galaţi auzisem că pierdea înainte de privatizare câte un milion de dolari pe zi din cauza căpuşării. A fost un lucru foarte bun că s-a privatizat.

A.M.P: Nici nu se mai putea face altfel din cauza căpuşării.

Regula spune aşa: proprietatea privată este foarte bună ori de câte ori – mă întorc la prima mea teorie – piaţa e bună pentru a stabili preţurile. Dar asta doar acolo unde există piaţă, unde competiţia este posibilă. Dar nu în cazul monopolurilor şi nu în cazul bunurilor publice, adică acele lucruri pe care toată lumea vrea să le folosească, dar nimeni nu este obligat să le plătească şi nu ai cum să-i forţezi. Mie mi se pare că în domeniul energiei şi în alte părţi noi am făcut greşeli, am mers prea departe şi ne-am lăsat împinşi de ideologia zilei, în spatele căreia uneori sunt interese. Şi anume, noi am ajuns să privatizăm către companii publice din alte ţări companiile noastre publice de utilităţi fară să scădem, în niciun fel, preţul la consumatori, deci fără să simţim partea bună a acestui lucru. Electricitatea, de exemplu, ne trage în jos în topul Doing Business, durează enorm până se instalează la o firmă nouă şi statul nu mai poate face nimic, e privatizată. În general, regiile de gaz, apă şi electricitate, nişte monopoluri, au trecut la privat cu toate apucăturile şi personalul comunist, degeaba se cheamă Gaz de France sau Enel, nu au evoluat deloc în urma privatizării. Sunt şi exemple pozitive, OMV, căruia noi i-am vândut Fetromul, este o companie publică. Nu e mai puţin adevărat că e o companie mai performantă ca a noastră. OMV plăteşte cea mai mare sumă ca taxe la buget. Pe când Petromul era doar o sursă de datorii. Nu putea fi privatizat, că nu se ştia câte vile de protocol şi de vânătoare are. Au trebuit să le numere de-abia la privatizare.

V.A.: De ce aici, în România toate aceste servicii de curăţenie a oraşului trebuiau să fie privatizate?

A.M.P: Asta a fost moda în anii ’90. Această chestie se cheamă *new public management*. A început din Anglia, Noua Zeelandă şi se cheamă că trebuie să faci *outsourcing*-ul serviciilor publice şi la stat să nu mai rămână aproape nimic. Că ăsta e un fel de a servi mai bine consumatorul, pentru a scădea preţul acestor servicii şi pentru ca serviciile astea să se apropie cât mai mult de piaţă.

V.A.: Eu cred că la noi au fost exagerări. Te uiţi în spitale, de exemplu, unde vezi fel şi fel de corpuri de pază, cu numeroşi paznici

care Doamne fereşte să pună mâna pe o lopată când dă ninsoarea sau să alunge câinii care hălăduiesc până şi pe culoarele spitalului. Tot aşa şi cu femeile de serviciu angajate de la companii din afară şi aşa mai departe.

A.M.P.: Aşa este. Cu certitudine, astăzi e foarte criticabil acest sistem al externalizării tuturor serviciilor. Să dăm exemplul nostru de la Televiziune, că este exemplul cel mai elocvent. Eu ţin uneori, culmea, ironiei, *key note addresses* la mari conferinţe de administraţie şi povestea cu care încep întotdeauna este povestea noastră de la Televiziune. Cum am vrut noi, dacă vă aduceţi aminte, să facem *outsourcing-ul* publicităţii Televiziunii. Aveam următoarea situaţie: Televiziunea publică ar fi trebuit să aibă încasări mari din publicitate. Cu toate acestea încasările erau mult sub audienţa ei. În plus, avea o mulţime de clienţi care nu-şi plăteau nici măcar datoriile curente. Când am cerut lista datornicilor, am descoperit companii faimoase care nu plăteau. Motivul: oamenii care lucrau în Departamentul de Publicitate erau subplătiţi, deci, ei manevrau bugete de milioane şi erau plătiţi cu doar 100-200 de dolari pe lună. Existau în acel moment două opţiuni: opţiunea numărul unu era să le dai un comision din ce încasează şi ei să alerge ca să aducă publicitate în Televiziune. Asta a fost prima mea idee. Această opţiune a fost integral blocată de Sindicatul Televiziunii pe tipicele motive comuniste, că, dacă făceam asta, or să câştige ăia din Departamentul de Marketing mai mult decât redactorii, de exemplu. Nu s-a putut. Au fost ameninţări cu greva. Ştiţi foarte bine cum a fost! Refuzul ăsta al lor a fost începutul sfârşitului pentru Televiziunea publică. A doua decizie logică era să faci *outsourcing*. Să scoţi publicitatea în afara Televiziunii – în acest fel sindicatul nu ar mai fi avut niciun fel de influenţă – şi să dai comision, un procentaj, unei firme de pe piaţa privată, care, teoretic, ar fi avut un stimulent să strângă mai mult, pentru că, aducându-ţi ţie mai mult, îi creştea venitul. Sună logic! Dar ce n-am luat în considerare în acel moment – noi şi sfătuitorii noştri de la BBC – era că în acest fel se crea o rentă, un venit sigur şi garantat, şi că trebuia să poţi proteja decizia de imixtiune a politicului ca să selectezi o companie performantă (licitaţia a fost câştigată de Time Warner). La BBC era această chestie numită *producer's choice*, şi era acolo un fel de import al filosofiei administrative din *new public management* la nivelul televiziunii publice. Deşi se putea obiecta că televiziunea publică oferă un bun public, care este educaţia cetăţenească şi deci e foarte neplauzibil că poţi vreodată să faci din ea o instituţie de piaţă. În sfârşit, după demisia mea licitaţia a fost anulată şi o companie apropiată de Călin Popescu-Tăriceanu a câştigat contractul şi de atunci l-au avut numai firme conectate cu puterea.

Eu credeam în reformele astea, ale TVR şi ale ţării, în orice caz, îi organizam reprezentantului FMI, Poul Thomsen, un talk-show regulat în prime time. Nu mă punea nimeni să i le organizez, nu mă suna nici preşedintele, nici prim-ministrul Ciorbea. Eu, din convingere că reformele alea trebuie făcute, îi făceam acestui băiat, care era un student doctoral, aşa cum îl văd eu azi, cu ochii mei de profesor, şi care azi conduce Troika în Grecia, o tribună, să pledeze pentru reforme. Azi se ocupă de greci. Făceam eu pe moderatorul pentru că cineva trebuia să vorbească cu el în engleză, iar eu venisem de la Harvard şi eram studenta lui Jeffrey Sachs, deci eram, de fapt, îndoctrinată cu aceste idei. Credeam că fac bine. Că până la noi în România fuseseră în tranziţie şase ani la putere comuniştii şi ţara era pe ultimul loc în clasamentul reformelor.

Mulţi ani după aceea, cred că prin 2004–2005, a publicat cineva de la Banca Mondială o lucrare care spune: „Nu faceţi *new public management* în ţări în care instituţiile sunt slabe, pentru că rezultatul nu va fi decât corupţie şi acapararea instituţiilor de către cercurile politice şi de cel ce are puterea". Dar noi nu ştiam atunci. Astfel de poveşti s-au întâmplat pe scară largă în Ucraina şi în Rusia. Deci, când a fost controlul politicului asupra instituţiilor şi amestecul statului în economie, acest gen de reţete nu au mers deloc bine. Dimpotrivă. Ele au creat mai multă corupţie decât dacă s-ar fi făcut altfel. Ce numim noi, în politici publice, „consecinţe nedorite". Efectele calculate au apărut foarte rar şi foarte târziu.

V.A.: Ca o concluzie, se poate spune că nu poţi lăsa piaţa liberă pe mâna pungaşilor?

A.M.P: Există ideea greşită că piaţa liberă e în interesul tuturor. În realitate, piaţa liberă este în interesul cui este competitiv. Asta e piaţa liberă reală. Trebuie să fiu dispus să muncesc mai mult, ca să îţi dau ţie un produs mai bun şi mai ieftin. Asta e piaţa liberă. De-aia ea le face bine oamenilor. Dar, dacă eu găsesc o cale să te oblig pe tine să cumperi doar produsul meu, atunci muncesc mai puţin şi ţi-l vând mai scump.

V.A.: Şi, în general, lucrul ăsta îl poţi face cu statul.

A.M.P.: Evident. Îl poţi face dacă manipulezi prin influenţă, dacă ai putere asupra altora. Deci puterea care se amestecă pe piaţă o viciază cu desăvârşire. Noi nu ne-am dat seama de asta: capitalismul nu începe de a doua zi numai pentru că ai anulat comunismul. Nu începe fără să ai egalitatea oamenilor în faţa legii, fără să ai instanţe judecătoreşti care să trateze pe toată lumea egal, fără să ai instituţii la

care lumea să se poată plânge dacă e nedreptăţită. Când n-ai ceva din toate astea, atunci cine e mai tare ia tot potul! Cum erau oamenii care au căpuşat întreprinderile… Cine să-i controleze în primii ani, când toate instituţiile de control erau identificate cu statul comunist! Ce să mai vorbim! E notoriu că la noi cei din Garda Financiară au fost primii hoţi. La Garda Financiară, ani de zile, dacă te uitai la declaraţiile de avere ale salariaţilor, te îngrozeai: parcă era peştera lui Aii Baba cu toate nestematele din lume!

V.A.: Sau vameşii.

A.M.P.: Hai să zicem că vameşii sunt foarte slab plătiţi. Aici sunt greşeli politice foarte mari. Celor de la Garda Financiară şi celor de la Fisc aş fi de acord să le dăm un comision din ce iau. Dar acum, după 25 de ani, e foarte târziu să le mai dai un comision, pentru că şi l-au luat ei singuri. Asta nu e bine. Eu sunt de acord să le dăm unul oficial. (Moralmente, ştiu, este foarte greu să justifici poziţia asta.) Altfel, vor continua să-şi ia înzecit. Ăsta a fost genul de tranziţie pe care l-am avut. Şi nu am reuşit să construim capitalismul. Eram disperaţi că nu primeam avizul de la Comisia Europeană că avem o economie de piaţă funcţională. Chestie despre care nu ştia nimeni ce e, pentru că nu era bine definită. Noi ne puteam lăuda că bietul Ciorbea şi, după el, Radu Vasile au îndeplinit o parte din prescripţiile Consensului de la Washington. Îl ţineţi minte pe Ciorbea, care se lăuda că a închis nu ştiu ce crescătorii de porci? Tot ce nu era rentabil… Şi a făcut rău. Astăzi, pe terenul ălar a venit un investitor din altă ţară, care tot fabrică de porci a făcut acolo. Şi noi importăm carne de porc din Ungaria, când asta era o chestie tradiţională la noi. Ciorbea nu se pricepea, nu avea niciun fel de discernământ. Şi primea sfaturi standard, care uneori se potriveau, alteori nu. Aveam dreptate în ’90 că am criticat partidele astea. Ce-ar fi trebuit să facă ele între ’90 şi ’96, când am câştigat?

Să recruteze oameni care înţeleg aceste subiecte aşa cum le înţeleg eu acum. Asta ar fi însemnat să trimiţi câţiva oameni la specializare. Din 90 până în ’96 au fost şase ani. În şase ani îşi ia cineva şi doctorat în economie. Ei nu aveau un doctor în economie format în altă ţară când au venit la guvernare.

V.A.: Erau 15.000 de specialişti ai lui Constantinescu. Aţi fost implicată în programul de guvernare?

A.M.P: Opoziţia anticomunistă era criticabilă, pentru că nu a existat un proces constant de a aduce idei înăuntru, de a le dezbate şi de a le transforma în programe. Acest proces nu a existat deloc. În ’92, nu a

existat niciun fel de program, a fost o improvizaţie. Singurele programe cu care veneau partidele istorice erau cele restituţioniste: să facem România ca înainte. Şi ca să o faci ca înainte, tot îţi trebuia un plan în care să te gândeşti la consecinţele nedorite ale întoarcerii în trecut, cum au fost alea cu proprietatea, de care am vorbit.

Şi atunci cum s-au făcut programele în ’96? în primul rând, toate se făceau în an electoral. În ’94-’95, am venit în vacanţa de iarnă acasă de la Harvard. Era anul în care republicanii reuşiseră să câştige Congresul şi Senatul, cu scoruri mari, în ciuda faptului că era Bill Clinton preşedinte. Documentul lor electoral, vehiculul de cel mai mare succes, era Contractul cu America. Având un calendar şi angajamente exacte: „în primele 100 de zile trecem legea asta, legea aia…”. Toate erau angajamente inteligent făcute, care arătau ca nişte teste de voinţă politică. Eu am fost în acea vacanţă de iarnă la echipa lui Emil Constantinescu şi am zis să facem un Contract cu România. Asta, electoral, era să fie un vehicul grozav. Dar l-au făcut prost. Am văzut când l-au publicat. În Contract puseseră lucruri care nu erau adecvate formei unei înţelegeri între părţi, pentru că erau rezultate de care nu puteai fi sigur, nu depindeau doar de tine. Deci exista riscul să se poate întoarce contra ta, cum a şi fost. În fine, manifestul ăla, când l-am scos, a avut un impact electoral foarte mare prin simpla sa idee. Dar, dacă îl citeai, vedeai cât de incompetenţi, din punct de vedere politic şi public, erau cei care se pregăteau să vină la guvernare. Pe urmă, am mai produs un al doilea manifest. Ăsta l-am produs integral şi ei l-au adoptat într-o şedinţă. A fost scos cu două luni înainte de alegeri. Se chema *Reforma clasei politice* şi începea cu lichidarea RAAPPS şi cu faptul că parlamentarii nu vor fi deasupra legii. Nu ştiam cum să-i fac să adopte acest document, integral scris de mine până la virgulă. Eu m-am dus cu documentul cu *Reforma clasei politice* la Alianţa Civică, unde m-am întâlnit cu Blandiana, femeie inteligentă şi de bună intenţie. Ei l-au adoptat oficial şi, fiind membri în Convenţia Democratică, au împins acest document pe canalele Convenţiei şi documentul a fost adoptat. Trebuie să spun că documentul nu a fost niciodată pus în practică. Doi ani mai târziu am făcut o emisiune la Televiziune, în care i-am invitat pe Ana Blandiana şi pe toţi liderii politici. Eram, eu şi Blandiana, de-o parte… Şi am lăsat-o pe ea, pentru că ea adoptase documentul, să îi întrebe de ce n-au făcut nimic din toate astea. Ţin minte cum, cu maximum de sinceritate, domnul Diaconescu a spus, la un moment dat: „Recunosc, nu am făcut nimic din toate astea. Poate să ne apucăm de acum înainte”. Erau şi lucruri simple, care i-ar fi ajutat, le-ar fi adus şi popularitate. Însă n-au făcut nimic şi ele au creat această clasă politică privilegiată, pe care o vedem azi şi care a dus la ura faţă de politică a multor români, ca şi la căderea foarte mare a Convenţiei în sondaje.

În sfârşit, trebuia un program întreg de guvernare. Omul responsabil cu programul de guvernare al Convenţiei era Nicolae Noica, profesor doctor inginer constructor, un om de bună calitate. El a venit la noi, la SAR, care abia se crease – această adunare de intelectuali, care formase Societatea Academică din România – şi ne-a întrebat dacă îi putem încropi un program. El n-a folosit cuvântul *încropi*, dar, având în vedere că era deja vară, că urmau să fie alegeri în toamnă şi că au lucrat la asta numai câţiva oameni, vă daţi seama cât de mare a fost improvizaţia. Totuşi, am scris un program coerent, la care m-a ajutat mai ales un coleg economist al meu, ce între timp a plecat în America, Dragoş Paul Aligică. La vremea aceea era foarte tânăr şi idealist, cum eram cu toţii. Niciunul dintre noi n-a luat bani. Am scris programul respectiv pro bono la SAR. Ăla a fost programul. Alt program nu a existat. Asta nu înseamnă că cineva l-a pus în practică.

V.A.: Oricum, oamenii politici erau atunci mult mai curaţi decât astăzi, mai puţin implicaţi în afaceri. Mai ales cei din Convenţie.

A.M.P.: Curaţi erau. Unii, nu ştiu dacă toţi. Cei din Convenţie nu avuseseră săracii nicio vină. Fuseseră ţinuţi integral de-o parte de cei de la putere. Numai cine avea influenţă putea să aibă acces la rente.

V.A.: Şi încă nu se inventaseră relaţiile interpartinice, subpartinice, suprapartinice…

A.M.P.: Hai să nuanţăm aceste lucruri. Majoritatea nu avuseseră acces la rente, pentru că rentele sunt pentru cine are puterea. Noi nu câştigaserăm decât nişte primării în ’92. Unde câştigasem primării, trebuie spus cu tristeţe că, mai ales la Bucureşti, corupţia era deja mare – corupţia sub administraţia Convenţiei. Ciorbea, când a venit, era un om cinstit. A fost pentru noi o uşurare, pentru că el trebuia să îl înlocuiască pe predecesorul lui, care fusese corupt şi care fusese tot al Convenţiei. În sfârşit, eram mult mai curaţi decât ceilalţi, pentru că nu avuseserăm ocaziile lor. Asta e cert.

V.A.: Ciorbea a fost marele succes politic al lui Emil Constantinescu: l-a rupt de la UGSR, unde era preşedintele sindicatelor moştenite din comunism, şi l-a adus în Convenţie.

A.M.P: Dar, pe de altă parte, a fost un compromis pe care noi l-am făcut, ca să câştigăm. Pentru că, la drept vorbind, Ciorbea nu era potrivit de prim-ministru.

V.A.: Atunci am făcut şi eu un compromis şi am făcut o carte

întreagă cu Petre Roman, pentru că îmi dădeam seama că nu se poate câştiga puterea fară Partidul Democrat, pe care încă îl conducea. Emil Constantinescu nu putea, fără voturile din turul doi ale lui Roman, să treacă de 50%. Paradoxul e că, deşi publicată la Editura Cartea Românească, n-am avut în mână decât un singur exemplar şi acela căpătat, fiind în vacanţă, de la sediul acestui partid din Constanţa. Cred că tot tirajul l-a luat PD-ul ca să-l distribuie membrilor săi, ca aceştia să se acomodeze cu schimbarea de macaz a lui Roman. Cartea avea meritul că Iliescu era muiat rău în cerneală de fostul lui locotenent, Petre Roman.

A.M.P.: Just. Şi trebuie să recunoaştem că oamenii lui Roman, ca Victor Babiuc, intelectual vorbind, erau superiori.

V.A.: Sigur. Chiar guvernul lui Petre Roman avusese oameni de calitate, aş zice, profesional.

A.M.P: Guvernul lui Petre Roman, într-adevăr avea oameni de calitate. Şi infrastructura pe care au început ei să o construiască – din nou, vorbesc de infrastructura de politici publice, felul în care îţi strângi informaţii ca să iei decizii… ce făcea Dorel Şandor.

V.A.: Erau mulţi miniştri mai cu cap decât prim-ministrul lor. Asta e cert. Petre Roman a avut un merit: a ales o echipă foarte bună de reformişti.

A.M.P.: Un alt merit a fost că au unit partidul şi s-au despărţit de Iliescu. Problema este că n-au câştigat în 92, cum sperau. Ţin minte congresul ăla la care Radu Berceanu a tras toate sforile şi a rupt partidul. Ani de zile i-am trecut cu vederea multe lucruri lui Radu Berceanu pentru rolul pozitiv avut atunci… Căci noi în 92 vorbeam de avansul democraţiei, orice slăbire a FSN era un avans pentru democraţie şi o întărire a pluralismului. Nu se punea încă problema de ceea ce faci după ce ajungi să guvernezi. Măcar să-i rupi, nu? în 96, deja era altceva. Era şi foarte târziu pentru România. Era clar că trebuie să faci lucruri de succes. Ţara mergea prost. Văcăroiu şi ai lui o îndatoraseră pe câţiva ani înainte, ceea ce a costat foarte mult guvernarea Convenţiei. Lumea nu era conştientă, lumea blestema guvernarea CDR pentru datoriile moştenite pe care a început să le plătească imediat; a plătit datorii de-a înnebunit.

V.A.: în momentul în care au venit, în ianuarie, după două luni, au fost obligaţi să devalorizeze drastic leul, era cumplit.

A.M.P.: Ilie Şerbănescu a spus la un moment dat, prin ’99, de o sumă absolut enormă: fiecare dintre români a contribuit cu o fracţiune importantă din venitul lui – şi lumea era săracă – să plătească această datorie externă. Niciun guvern nu poate să câştige simpatii, nici chiar unul bun, când le bagi oamenilor mâna în buzunar atât de mult, le iei oamenilor o treime din venit ca să plăteşti datoria scadentă. Iar datoriile astea erau făcute de Iliescu şi ai săi. Asta e partea rea. Ce am fi putut noi să facem mai bine era să le explicăm oamenilor lucrul ăsta, dar n-am prea reuşit.

V.A.: Un proiect, înainte de a face SAR-ul, aţi avut cu Uniunea Forţelor de Dreapta. Îmi amintesc că aţi strâns acolo oameni de foarte bună calitate, printre care şi Andrei Pleşu.

A.M.P.: După ce am publicat *Românii după 89*, care îmi adusese, brusc, ceva notorietate, am auzit că Varujan Vosganian strângea oameni pentru o formaţiune politică nouă. Era acest curent de opinie, cum e şi azi, că opoziţia nu ne reprezintă. Şi deci să facem o alternativă integral nouă, dar necomunistă, neunită nici cu oamenii lui Roman. Foarte mulţi intelectuali fuseseră tentaţi, că intelectualii nu se omorau după partidele istorice şi nici nu s-au înscris în ele. Nici partidele astea n-am auzit să fi deschis ele uşa şi să fi invitat oameni tineri şi bine educaţi. Nişte partide care ajung la guvernare înainte de a-şi fi recrutat tineri pe care să-i fi trimis la studii să-şi facă doctorate în economie, în Occident, erau nişte partide care nu meritau nici să câştige şi nici să guverneze. Trebuie să fii inconştient ca să stai cu mâinile în sân când vine momentul să iei puterea şi tu nu ai zece oameni buni, bine pregătiţi, care să înţeleagă economia globală. Nu era obligatoriu să aibă doctorate, dar era destul să aibă un MBA şi să ştii dinainte pe ce specialişti şcoliţi afară contezi. Noi n-am reuşit niciodată să-i convingem să prezinte un guvern din umbră nici până azi.

V.A.: Dar în celelalte ţări foste comuniste există guverne din umbră?

A.M.P.: Există. Şi mai ales acolo există alte elite şi mult mai numeroase din care ai pe cine să recrutezi.

V.A.: Inclusiv elite tehnice, elite economice?

A.M.P: Nu se compară. Elite în ştiinţe sociale, elite economice.

V.A.: De ce s-au ţinut specialiştii noştri departe de partide? Sau partidele nu i-au primit?

A.M.P: Noi nu aveam elite de calitate decât cele umaniste. Asta a fost o zonă mai puţin penetrată de regim. Celelalte zone au fost distruse. Cred că Dan Dăianu era singurul economist român care fusese la Harvard şi, după cum ştiţi, şi el fusese recrutat de Securitate. Dar îl cred când zice că nu lucrase pentru ei.

V.A.: Mai era la începutul anilor 90 un tip care ajunsese consilier în guvernul lui Roman, un domn Pilat. Vă amintiţi?

A.M.P.: Da. Exista un domn Pilat. Mai exista Costea Munteanu. Dar a fost un număr foarte mic de economişti şi ei n-au fost niciodată influenţi. Aici este tot moştenirea lui Ceauşescu. În Polonia aveai sute de oameni din care să alegi, ca şi în Ungaria. Şi sociologi, şi oameni cu expertiză în varii domenii. Iar umaniştii noştri au fost şi slabi şi fără vreun interes pentru problemele sociale. Şi sunt şi foarte elitişti. Puţin le pasă de cum trăieşte lumea.

Şi Varujan venise cu ideea să recruteze el acest gen de elite mai profesionale şi oameni cu reputaţie ca să facă cu ei o forţă căreia eu i-am dat numele, Alternativa 2000. În urma apelului oferta era plină de poeţi, scriitori şi critici literari, altfel oameni onorabili, care protestaseră înainte de 1989. Finalmente, ăsta a fost criteriul: onorabilitatea. Am devenit un fel de club. Oameni bine pregătiţi nu erau prea mulţi. Am făcut această Alternativa 2000 la care s-a ales un mic grup de conducere, cu Pleşu, Vosganian, Adrian Iorgulescu, care era şeful Uniunii Compozitorilor, Patapievici, Andrei Cornea.

Varujan, cu vreo doi prieteni ai lui – care, de fapt, erau în politică şi care aveau nevoie să fie puşi de cineva pe o listă la alegerile din anul ăla, 1996, nu la alegerile din 2000 s-a dus şi a negociat cu Emil Constantinescu, să fie recrutaţi şi să sprijine electoral Convenţia Democratică. Această iniţiativă făcea ca noi să schimbăm acest club şi să-l transformăm într-un partid. Asta era contrar manifestului pe care îl publicaserăm şi cu care atăraseserăm lumea. Drept pentru care am spus că nu e onest şi m-am recuzat. La fel s-au recuzat şi Pleşu, şi alţii. Şi s-a creat partidul Alternativa României, care a intrat în parlament şi care mai târziu a creat acea Uniune a Forţelor de Dreapta. O chestie integral necurată. Au fost sponsorizaţi de Vântu…

V.A.: Ce s-a întâmplat cu schimbarea bruscă de către Emil Constantinescu a prim-ministrului, cu urmărirea aceea ca-n filme pe culoarele din Palatul Victoria? Ce conflict a fost? Ce ştiţi despre acest lucru?

A.M.P.: Conflictul Ciorbea-Băsescu, pe care îl retrăim iar zilele

astea. E destul de complicat, dar acolo s-au manifestat nişte trăsături destul de importante, care ne-au parazitat şi ne parazitează şi azi. Democraţii păreau mai în regulă decât CDR şi eu am avut simpatie pentru ei şi i-am sprijinit, ceea ce am plătit foarte scump, pentru că era o paranoia îngrozitoare în interiorul acestei alianţe de guvernare. Cei de la PNŢ mă bănuiau că sunt cu Roman şi Băsescu. Roman şi Băsescu mă bănuiau că sunt cu Constantinescu. Deşi era foarte târziu şi eram printre ultimii dintre fostele ţări comuniste care reuşeau să scape de aceste prime regimuri ce încă aveau legături cu naţional-comunismul, victoria noastră ne-a făcut foarte populari în Occident. Mi se pare că după noi a mai fost Slovacia, ultimii care au scăpat de naţional-comunism. Ţin minte că slovacii, când au câştigat, au spus că o să urmeze modelul românesc, adică pe Emil Constantinescu. Deci, în această primă etapă, eram foarte bine văzuţi. Deja însă în toamna lui ’97, nici nu se împlinise anul de guvernare, am citit cu stupoare în *Financial Times* un interviu cu Petre Roman sau un citat al lui Petre Roman, care spunea că guvernul va cădea prin martie.

V.A.: El era preşedintele Senatului atunci.

A.M.P: Partidul Democrat era, de fapt, nemulţumit de cât avea în guvernarea respectivă. Se purtaseră destul de urât de la început. De exemplu, mi-au dat telefoane indignaţi pentru că am publicat o listă cu cine stă în locuinţele RAAPPS. Mulţi dintre ei stăteau în locuinţe RAAPPS. Mulţi dintre ei îşi privatizaseră deja locuinţe de protocol. Şi Băsescu printre ei. După aceea a şi recidivat, pentru că şi-a cumpărat, când era primar, casa din Mihăileanu, despre care noi n-am ştiut în 2004.

V.A.: E chiar o chestie gravă? Pentru că se tot vorbeşte de acest caz în continuare.

A.M.P: Nimic nu e grav. De ce să nu profiţi, când eşti primar, să-ţi cumperi la preţ mai mic o locuinţă! Toată lumea a făcut aşa. Nu e grav. Dar poate că e o oarecare contradicţie, când tu eşti şeful taberei anticorupţie. Alţii au fost pe lista neagră pentru mai puţin. De exemplu, Iliescu, pentru casa din Jean Monnet. S-a supărat îngrozitor. De ce l-am pus acolo pentru casa din Jean Monnet? Pentru că şi-a luat o casă sub preţul pieţei, profitând de faptul că a fost demnitar. Poate că nu trebuia să-l punem nici pe Iliescu, dar, dacă l-am pus pe el, toţi în această situaţie ar fi trebuit puşi la rând. Asta e regula.

Conflictul Ciorbea-Băsescu a fost dat de nemulţumirea Partidului Democrat, cu rolul mai curând subordonat pe care îl avea în coaliţie.

V.A.: Dar ei fuseseră mulţumiţi la început, când s-a creat Convenţia.

A.M.P: N-au putut coabita cu ţărăniştii. Cu ţărăniştii, trebuie spus, era şi foarte dificil de coabitat: erau autişti, nu aveai ce vorbi cu ei, nu hotărau niciodată nimic. Treceau luni întregi şi nu se hotăra nimic. Ciorbea e un om care paralizează decizia. Deci a fost un amestec între profitul lor personal şi impresia lor că guvernarea nu merge bine. Dar, orice ar fi, eu n-am să-i iert niciodată lui Roman că a început prin a se plânge în *Financial Times*, în condiţiile în care eu ştiu ce presă străină extraordinară avea România. România voia să privatizeze masiv în acel moment, avea nevoie deci de investiţii. Dacă exista un bun naţional pe care noi trebuia să-l păstrăm era buna presă străină, pentru că de ea depindeau toate investiţiile străine, care sunt motorul creşterii economice. Să te apuci să-ţi rezolvi o chestiune internă, să spui presei străine că guvernul nu mai rezistă mult, chiar dacă ai dreptate pe fond, a fost cu totul iresponsabil din partea lui Roman şi Băsescu, pe care îi consider şi azi nişte iresponsabili, destabilizează oricând ţara ca să-şi avanseze un interes politic.

V.A.: Nu mă aşteptam să susţineţi o asemenea teorie. Deci e bine să nu te plângi în afară?

A.M.P: Depinde. Când e vorba de încălcări ale drepturilor omului e altă situaţie. Aici nu se punea problema de încălcare a drepturilor omului. Era vorba de diferenţele de vedere din coaliţie. Băncile şi agenţiile de risc, precum cei de la Standard & Poor's, au o categorie care se cheamă „risc politic". De exemplu, noi suntem întotdeauna vizitaţi la SAR de companiile de risc politic pentru că am construit un *think tank* ce are reputaţie internaţională, iar instabilitatea este primul lucru la care ele se uită. Deci, în toamna lui '97, la un an după câştigarea alegerilor, cu presa asta a noastră extraordinară, tu te apuci să rezolvi conflictele interne din coaliţie în presa occidentală, să anunţi că va cădea guvernul în martie! în realitate, prin presa străină, ei au provocat o criză guvernamentală, care înainte nu exista. Eu nu am mai trăit un alt moment în care noi să avem presa pe care am avut-o din noiembrie 96, când am câştigat, şi până în noiembrie '97. Atunci toată lumea venea să privatizeze. Şi a fost mult mai greu. După ce încep să cadă guvernele şi să schimbi prim-miniştrii, se ajunge la un moment în care comunitatea internaţională percepe că nu ai stabilitate; nici nu-i interesează din cauza cui. Continuitatea este foarte importantă. Un coleg al meu a publicat dovezi că ţările care nu au schimbat politicile economice în Europa de Est, timp de mulţi ani au mers mai bine decât alea care le-au schimbat, indiferent ce politici au avut.

V.A.: Cred că asta ar trebuie să discutăm în următoarea întâlnire. Adică a existat o continuitate sau fiecare guvern şi-a schimbat proiectele? Cum s-a făcut tranziţia asta? A existat un program?

A.M.P: Guvernele nu aveau proiecte, după cum am spus. Ele erau în voia vânturilor şi reformele se făceau, în general, când erai împins internaţional.

V.A.: Pe urmă au venit criteriile de aderare, şi ele trebuiau îndeplinite.

A.M.P.: Criteriile măcar erau mai clare, dar criteriile nu se refereau la reforme economice. Ele evaluau un rezultat: economia de piaţă funcţională.

În mod normal, Uniunea Europeană invită numai ţările care au terminat tranziţia şi au terminat-o cu succes. Deci România şi Bulgaria sunt singurele două cazuri de ţări cu tranziţii neterminate. Şi am pus şi Uniunea Europeană într-o situaţie foarte grea, pentru că ea nu mai avuse un asemenea caz înainte. Ea nu e ca Banca Mondială, să asiste transformări. UE asistă integrări, ceea ce se cheamă că, atunci când eşti admis, deja eşti cvasisimilar cu ţările dinăuntru, că eşti compatibil cu ceilalţi. Dar nu ştiu să-ţi spună ţie cum să ajungi acolo. Şi asta a creat un nou rând de haos, că era fără precedent să ai în acelaşi timp tranziţie şi integrare.

V. A fost un eşec guvernarea CDR?

Văcăroiu şi patrulaterul roşu • Armata fantomă a celor 15 mii de specialişti • Minerii şi democraţia • Casele lui Măgureanu • Scuzele Corinei Creţu • Coaliţia pentru un parlament curat

V.A.: Astăzi este a cincea convorbire. Nu am terminat de discutat despre administraţia Emil Constantinescu. Şi, trebuie să spunem, cred că veţi fi de acord că această administraţie a debutat cu foarte mari speranţe şi a sfârşit printr-o foarte mare dezamăgire. Mi-amintesc că era la două sau trei luni după ce Emil Constantinescu se mutase la Cotroceni, când a avut loc un Congres al Alianţei Civice, în Piaţa Amzei, la fostul teatru de copii, în tinereţea mea acolo fusese sala Studio a Teatrului Naţional din Bucureşti. În faţa tuturor delegaţilor, Emil Constantinescu i-a catalogat pe toţi liderii Alianţei Civice şi pe delegaţii care umpleau sala drept nişte „frustraţi". De ce? Pentru că îl criticau. Mai mult chiar, avea vanitatea să afirme că, odată cu alegerea lui, Punctul 8 de la Timişoara a fost realizat, deci comunismul din România a devenit istorie. Paradoxul e că, tot el, după patru ani de mandat, avea să se declare învins de sistem. Ieri aţi amintit de crizele care au fost în guvern, de impotenţa unor miniştri, dar şi de calităţile unora dintre membrii guvernului. Chiar vorbeam despre guvernul lui Petre Roman (1990–1991), care avea câţiva miniştri foarte capabili, constituind o echipă foarte bună profesional. Mă rog, cu realizările care puteau fi la vremea aceea. Şi în guvernul acesta de coaliţie, al Convenţiei Democratice cu Partidul Democrat, au fost câteva valori, dar văd că ideea de ministru a început să fie tratată cu deriziune. Adică, de la o guvernare la alta, ne trezim cu tot felul de oameni nechemaţi, fără o experienţă managerială, care, după ce au lipit afişe în campanie – e o exagerare, dar nici prea-prea sunt recompensaţi cu funcţia de ministru al guvernului României.

A.M.P: Aceasta s-a întâmplat din cauză că unele lucruri s-au dezvoltat în societatea noastră, care, în plus, a devenit parte dintr-o societate mai mare. Noi suntem parte din Uniunea Europeană, ceea ce creează pentru foarte mulţi oameni cu totul şi cu totul alte posibilităţi.

Dar profesiunea de ministru în România s-a degradat faţă de începuturile tranziţiei, când oameni ca Babiuc, Marga, Caramitru, Noica configurau domenii întregi. Era o mizã. Căci, judecând comparativ cu alte lucruri pe care le puteai face în societatea românească, la începutul anilor ’90, noi parcă plăteam mai bine un ministru. Şi era un statut ceva mai înalt. Acum a fi ministru a ajuns să fie un job pentru juniori. Plata este extraordinar de proastă. Miniştrii au ajuns nişte oameni puşi să răspundă la comenzile unor grupuri de interese şi să distribuie contractele de stat şi diferitele favoruri la ordinul partidului. Şi această situaţie evident că nu va atrage niciodată oameni de valoare, cei care se duc rezistă câteva luni. Din acest motiv statutul de ministru a coborât extraordinar de mult.

Prima guvernare a lui Victor Ciorbea, a doua, a lui Radu Vasile, şi a treia, a lui Mugur Isărescu, au avut şi oameni capabili. Ca să fim mai sistematici, hai să răspundem la marea întrebare: a fost un eşec guvernarea aceasta dintre 1996 şi 2000? Şi apoi: chiar au fost toate speranţele nejustificate? Nu a fost un eşec total în ce priveşte reforma economică, macrostabilizarea, pachetul Washington, în anul 2000 deja se atinsese o oarecare stabilizare şi reîncepuse creşterea economică. Dacă nu venea guvernarea aceasta, nimeni altcineva nu le făcea. Ceilalţi nu voiau să rişte să piardă nici măcar un vot şi nici controlul asupra resurselor statului. Lumea nu trebuie să uite că Iliescu şi aripa lui din FSN, ca să aibă majoritate în parlament, în 1995 şi în prima parte a lui 1996 au guvernat în aşa-numitul patrulater roşu din care făcea parte şi o facţiune reînfiinţată a Partidului Comunist…

V.A.: Care se chema Partidul Socialist al Muncii, condus de Ilie Verdeţ.

A.M.P: Exact. Şi mai era şi Partidul România Mare. Deci aceea a fost restauraţia cea mai groaznică, înainte de victoria noastră din 1996. Şi evident că, nici economic, nici din alte puncte de vedere, nu s-a întâmplat nimic bun. Dimpotrivă, ce s-a întâmplat era că, în mod simbolic, ei i-au readus pe la gospodăria de partid chiar pe oamenii care o conduceau înainte de 1989. Deci atunci a fost restauraţia maximă. S-a atins vârful.

Dacă pe partea de reformă economică noi n-aveam oameni, în schimb, eram dispuşi să acceptăm sfaturi internaţionale. Şi aceste sfaturi internaţionale şi Victor Ciorbea, şi Radu Vasile, şi, desigur, şi Mugur Isărescu le-au acceptat. Dar aceste sfaturi internaţionale de macrostabilizare erau date de nişte oameni care urmăreau numai criteriile macroeconomice şi cărora puţin le păsa care vor fi costurile sociale şi politice ale reformelor. Poul Thomsen urmărea indicatorii lui de macrostabilizare, nimic altceva. Nu-i păsa dacă guvernul nu va mai

fi popular şi nici câţi prim-miniştri se vor schimba. Urmarea a fost că economia românească, din 1997 până în 1999, s-a contractat şi s-a ajuns la fundul sacului şi a reînceput să crească şomajul. Aşa s-a întâmplat şi în Polonia, dar în Polonia s-a întâmplat în primii ani ai tranziţiei. Noi n-am putut să mergem aşa de departe. Pentru că, din nou, lumea care acuză regimul acesta că n-a făcut mai mult trebuie să înţeleagă că deja ea suferea de cinci ani din cauza reformei absurde făcute de Văcăroiu şi ai săi, care au început prin a liberaliza preţurile şi au făcut o falsă privatizare. Urmarea a fost că au creat această economie scumpă cu o megainflaţie necontrolabilă. Practic, lumea vedea numai dezavantajele reformei economice şi absolut niciun fel de avantaj.

Iar contracţia aceasta foarte mare a fost foarte dureroasă în vreme ce mai şi plăteam datoria externă, care era scadentă pe termen scurt. Contracţia putea fi şi mai mare dacă noi reuşeam să restructurăm întreprinderile până la capăt, aşa cum ne-am propus. Dar noi n-am putut, pentru că au pornit minerii spre Bucureşti. Lumea să nu uite cât de greu a fost. Şi cu toate acestea regimul Constantinescu a reuşit până la urmă, cu preţul unor lupte de stradă, în 1999, să pacifice Valea Jiului şi să închidă o parte din mine. Nu-i mai puţin adevărat că, dacă te uiţi astăzi cine este în topul datoriilor de stat în România, vei găsi tot Regia Autonomă a Huilei, care era şi pe vremea când eram eu redactor-şef la *Expresul* lui Nistorescu, adică prin 1992-1993, ceea ce arată totuşi eşecul nostru în restructurarea sectorului de stat. Cu toate costurile acelea dureroase. A fost extraordinar de greu! Când a fost vorba să se restructureze parţial Oltchimul, cei de acolo s-au revoltat, incitaţi şi de opoziţie… Probabil că nici dialogul social de partea noastră nu era purtat cu tact. Eu vorbesc în calitate de om care era în Televiziune şi care făcea doar acoperirea mediatică a acestor măsuri, dar ştia şi teoria… La Oltchim muncitorii au aruncat cu substanţe toxice peste echipele noastre de filmare. Nu te puteai apropia de gardul lor ca să întinzi microfonul. Ce restructurare puteai să faci în condiţiile acestea? A închis Ciorbea fermele de porci – o parte din industria grea. Pentru privatizare, ce reprezenta partea cealaltă, adică să încerci să aduci nişte bani, nu numai să închizi, că evident că lumea era disperată, trebuia să oferi o alternativă, să absorbi toată forţa asta de muncă ce se degaja. La absorbi toată forţa asta de muncă ce se degaja. La Privatizare şi la Investiţii Străine au fost numiţi nişte oameni care, după părerea mea, în primă instanţă au fost şi capabili, şi cinstiţi, oameni de genul lui Sorin Dimitriu sau Alin Giurgiu. Dar nu au avut susţinere suficientă, că noi eram o tabără de strânsură, nişte oameni care, din diferite motive, se opuseseră regimului lui Iliescu, dar care nu se cunoşteau unii pe alţii, nu erau rodaţi. Puţini aveau în spate o biografie solidă sau o bază economică.

Şi a început să fie o corupţie destul de mare în rândurile noastre. Sorin Dimitriu, de exemplu, a fost pur şi simplu dat jos de o campanie de presă făcută de un ziar ce avea interese, un ziar care licitase la o privatizare a lui şi pierduse pe bune, în faţa unui partener internaţional, şi care, după aceea şi-a zis: „A, mă, vă iau capul că, în fond, eu n-am sprijinit regimul acesta ca să nu m-aleg cu nimic". Sorin Roşea Stănescu, care e azi de abia în închisoare, după 20 de ani. Şi aşa gândea extraordinar de multă lume şi nu a existat voinţă politică la Ciorbea şi Constantinescu, deşi erau oameni cinstiţi, de a-i apăra pe reformiştii oneşti. Fiecare voia să iasă el bine ca imagine, era pentru interesele lui, iar autoritatea lui Emil Constantinescu era extraordinar de limitată. Pentru că el venise din partea Alianţei Civice, impus Convenţiei Democratice, n-avea un partid al lui şi niciun fel de autoritate. El avea numai câţiva fideli şi, după cum am povestit într-una din convorbirile noastre anterioare, serviciile secrete erau cu oricine, numai cu el nu. Trebuie să ne gândim că Măgureanu, despre care publicasem dovezi în 22, în luna iulie a anului 1990, că ne supraveghease în Piaţa Universităţii, conducea în continuare Serviciul Român de Informaţii.

V.A.: Poate că nu aveţi informaţia asta, dar Măgureanu a avut câteva întâlniri cu Emil Constantinescu prealabile alegerii acestuia. De aceea a rămas şef, cel puţin un an din mandatul lui Emil Constantinescu.

A.M.P.: Mai puţin. Nu, nu ştiam la vremea respectivă, dar văzusem la acel Consiliu Suprem de Apărare cum toţi şefii spuneau că nu e nicio problemă în ţară şi că totul e în regulă. Noi aveam un car de transmisie în Valea Jiului. Acel car transmitea în direct, fără ca noi să-l fi pus pe emisie. Lumea nu-l vedea, dar noi îl vedeam din Studioul 4 al Televiziunii. Acolo se strânseseră deja 10.000 de mineri. La ora 1 sau 2, când m-am dus eu către Cotroceni, deja minerii porniseră să ia trenul şi să vină la Bucureşti. Şi serviciile secrete, care aveau nu ştiu câţi informatori, erau mai puţin informaţi decât noi, care aveam un singur corespondent! Numai că acela era un ziarist de bună-credinţă.

Şi mi-am dat seama că Emil Constantinescu era sabotat, săpat dinăuntru şi că fusese o enormă naivitate să-şi imagineze că Măgureanu a trecut la el numai pentru că se întâlniseră cândva, când încă nu era preşedinte. Atunci a început jocul acesta al nostru de a încerca să scăpăm de şefii serviciilor secrete. Fără ştirea lui Emil Constantinescu, practic, fiindcă el nu controla Televiziunea, contrar a ce s-a spus. El putea să aibă o reacţie după vreo emisiune, care putea să fie orice fel de reacţie, dar nu controla ce dădeam noi pe post. Nu controla nimeni ce dădeam noi pe post.

V.A.: S-a făcut caz atunci că s-a tăiat firul dintre Cotroceni şi Televiziune.

A.M.P.: Păi, s-a tăiat firul pentru că mă teroriza Viorel Cataramă, despre care nici astăzi nu ştiu pentru cine lucrează şi care, oricum, nu e un agent autonom. Viorel Cataramă folosea firul scurt ca să îmi dea ordine.

V.A.: Dar Cataramă în ce calitate dădea telefon?

A.M.P: Era senator. El n-avea dreptul la telefonul cu fir scurt, dar se ducea la un prieten al lui care era şef de comisie şi care avea drept la aşa-zisul telefon interoperaţional, ce se găsea în cabinetul directorului general şi în cabinetul meu.

V.A.: Da, era de pe vremea CEului, al Partidului, telefonul scurt.

A.M.P: Bun, hai să zicem că era o justificare, siguranţa naţională, dar nu era o justificare pentru membrii de comisii din Parlament. Ar fi trebuit, să zicem, să fie o justificare pentru şeful pompierilor să te sune să-ţi spună: „Vezi că vine un tsunami! Anunţă poporul!”.

V.A.: Exact, pentru cei care gestionează situaţiile de urgenţă.

A.M.P.: Şi atunci, prin mijloacele noastre jurnalistice, neortodoxe – să nu uităm că noi avuseserăm ziare de investigaţie înainte – şi poate cu puţin ajutor, că nu ştii niciodată de unde-ţi vin sursele, dar cert nu erau sursele oficiale, deci nu erau ale Convenţiei, am primit un film despre casa lui Măgureanu, care era o vilă cu totul extraordinară undeva în Transilvania, cu piscină ş.a.m.d.

V.A.: Prin Sălaj… Ştiţi că tatăl lui a fost agent ţărănist înainte de război? Acesta-i alt paradox al societăţii româneşti. Mulţi dintre liderii care au apărut după Revoluţie au avut bunici, taţi, unchi prin partidele istorice. Cum au devenit foarte comunişti este alt mister.

A.M.P.: Măgureanu este o persoană destul de ciudată şi de complexă…

V.A.: Foarte alunecoasă.

A.M.P: Şi să nu uităm că, până la urmă, el a făcut un partid politic care s-a unit cu Partidul Democrat al lui Traian Băsescu. Deci povestea

este superîmbârligată.

Şi am dat la ştiri această casă a lui, ca primă ştire, arătând ce bine o duc şefii serviciilor secrete, că nu pot să aibă asemenea salarii cât costase casa ş.a.m.d. La Cotroceni, au fost o panică şi o isterie îngrozitoare, ce-a fost în capul nostru, de ce am transmis aşa ceva… însă nu aveau nicio cale de a exercita vreun control direct. Şi a fost destul s-o dăm pe prima, că două-trei zile mai târziu, în mod spontan, nişte oameni dintr-un spital s-au apropiat de nevasta unui ziarist care era doctoriţă şi i-au spus: „A, am văzut că s-a dat la TVR o casă a lui Măgureanu. Ştim şi noi altă casă a lui Măgureanu, la noi în comună4. Aceasta era o casă conspirativă, unde se duceau sereiştii cu elicopterele, ca să treacă neobservaţi, să bea, să chefuiască, undeva în judeţul Mureş. Se duceau cu două-trei elicoptere şi trăgeau nişte chiolhanuri în vila cu pricina.

V.A.: în timp ce minerii erau în drum spre Bucureşti.

A.M.P: Exact! Am trimis o echipă de filmare, a filmat şi a doua casă…

V.A.: Ce povestiţi parcă ar fi un scenariu de thriller.

A.M.P: Ne distram, acesta e adevărul! Şi trei zile mai târziu am căpătat şi filmul cu a doua casă. Şi, tot fără să-i spunem lui Emil Constantinescu, am dat-o pe post. După care le-am spus: „Acum n-am ce să vă fac, trebuie să-l daţi afară!”. Dar aceste chestii erau neplanificate. Şi eu sunt convinsă că foarte mulţi oameni erau frustraţi de ceea ce făceam noi la Televiziune. Pentru că nu ne sfătuiam cu ei. Noi, în fond, puneam în aplicare ceea ce crezuserăm că-i planul de guvernare, să scăpăm de regimul comunist şi postcomunist, acela cu minerii, cu Piaţa… Asta făceam. Şi în jurul nostru era o echipă foarte entuziastă, pentru că, de fapt, a fost unul din locurile bune, în care s-a recrutat pe merit, s-au luat numai oamenii care lucraseră la Europa Liberă, la BBC, care erau deja verificaţi, care ştiau şi ce este presa occidentală.

V.A.: Unii mai avuseseră nişte burse între timp prin străinătate.

A.M.P.: Exact! La noi s-a strâns o trupă de elită, care voia schimbarea, dar care, foarte repede, a devenit izolată de toată lumea, inclusiv de alianţa ce era la guvernare. Pentru că alianţa care era la guvernare, foarte repede, a dezvoltat interesele proprii ale cui este la guvernare, adică să se conserve, să se stabilizeze, să se aşeze pe o bază financiară.

V.A.: Să se căpătuiască.

A.M.P: Acestea nu erau deloc interesele noastre, care voiam schimbarea cu mare viteză şi cu orice preţ. Şi, ca urmare, a apărut o fractură destul de mare. Eu nu spun că toţi de la guvernare erau aşa. Părerea mea este că la guvernare oameni care au venit în diferite etape, ca Daniel Dăianu sau Ilie Şerbănescu, voiau ce voiam şi noi. Şi vreau să spun foarte net că nici Emil Constantinescu nu e un om necinstit. Oamenii, după aceea, l-au făcut să plătească printr-o pierdere de popularitate extraordinar de mare…

V.A.: Ştiţi ce cusur îi găsesc lui Emil Constantinescu? Că nu e niciodată natural. El teatraliza toate ieşirile lui publice, juca un rol care nu era al lui, nu era el însuşi.

A.M.P: Ştiu, este adevărat, dar voi l-aţi ales, ca să zic aşa.

V.A.: Da, ştiu, a fost o alegere foarte proastă.

A.M.P: Şi, când zic voi, mă refer la cei de la Alianţa Civică. Voi l-aţi ales şi el a învăţat un rol. El nu era un om natural. De asta, în confruntarea cu Băsescu, când s-a ajuns la adversităţile acelea dintre Băsescu şi Ciorbea, lumea a fost de partea lui Băsescu. Pentru că Băsescu are o naturaleţe care trece drept sinceritate. Lumea are impresia că e sincer chiar şi atunci când nu este. Iar dacă e prins că minte, spune: „Domnule, am minţit! îmi pare rău!”. Şi te uiţi la el, pare sincer şi-ţi vine să-i treci cu vederea minciuna. În timp ce Emil Constantinescu sau Victor Ciorbea erau oameni extraordinar de artificiali. Dar natura lui de comunicator nu trebuie să ne facă să avem o judecată foarte aspră faţă de Emil Constantinescu. Era un om cinstit! Lucrul acesta este foarte important, având în vedere ce au făcut ăia înainte şi ce au făcut după. Şi este un om care a avut de plătit. Lumea a uitat, dar a fost calomniat îngrozitor. S-a spus despre fiul lui că a omorât nişte chinezi şi i-a îngropat într-o pădure. Nu e de râs! Că, la un moment dat, el nu mai putea ieşi pe stradă. Eu ştiu că, atunci când m-am întors a doua oară de la Harvard – am plecat la Harvard când am fost forţată de criza din Televiziune să-mi dau demisia, deci am fost la Harvard în ’98-’99 –, pe la jumătatea anului 2000, nu mai puteam să ies pe stradă. Şi aceasta în condiţiile în care eu nu am avut niciodată problemele pe care le-a avut Patapievici. Mie nu mi s-a întâmplat niciodată, în ciuda faptului că am avut România Mare contra şi atâtea înjurături de cea mai vulgară speţă în presă, să nu pot să merg pe stradă, să-mi spună lumea una-alta. Dimpotrivă. În schimb,

când m-am întors, în anul 2000, absolut toată lumea era îngrozitor de decepţionată de regimul lui Constantinescu. Şi lumea mă oprea şi-mi spunea: „îl vedeţi pe domnul Constantinescu? Doamnă, spuneţi-i că nu se mai poate. Spuneţi-i că-mi pare rău că l-am votat!”. Deci, pe de o parte, era o dezamăgire generală, pe de altă parte, dezamăgirea era centrată pe persoana lui. Pentru că aşa se întâmplă când alegi preşedintele direct: există iluzia că preşedintele poate să rezolve o mulţime de lucruri.

Situaţia la care se ajunsese în anul 2000 nu era vina lui. Responsabili, în primul rând, erau şefii de partide, precum şi circumstanţa istorică nefericită că am ajuns la putere cu Partidul Democrat. Să fie clar că în privinţa anumitor reforme fundamentale – de exemplu, cea cu IAS-urile, care a blocat întreaga reformă agrară – Partidul Democrat ne-a ţinut în loc. Cu domnii aceia, Triţă Făniţă şi Culiţă Tărâţă, aceşti domni celebri, pe care Roman nu a fost în stare sau nu a vrut să-i împingă în afara sistemului…

V.A.: N-a vrut, că avea relaţii pe sub masă cu ei…

A.M.P.: Partidul Democrat a blocat cu desăvârşire reforma. Conflictul dintre Băsescu şi Ciorbea, care putea fi mediat într-o formă sau alta, n-a vrut să-l medieze. PD-ul a vrut să arunce guvernul în aer şi asta ne-a adus costuri. PNŢCD era slab, dar, aşa slab cum era, a adus totuşi câţiva oameni buni. Sorin Dimitriu a fost un om al lor. Radu Sârbu de la Privatizare era un om bun. Până astăzi s-au chinuit să-l bage în puşcărie regimurile ulterioare, timp de zece ani, şi n-a reuşit nimeni să-l bage în puşcărie. Pe Ilie Şerbănescu, dacă nu mă înşel, tot cei de la PNŢ l-au pus. L-au recrutat în ultima clipă, că n-aveau pe altul. Omul lor foarte slab a fost Ciumara. Şi au mai fost câţiva oameni destul de slabi: Ulm Spineanu ş.a.

V.A.: Să ne întoarcem la afirmaţia pe care a făcut-o Emil Constantinescu în 1997, în primăvară, cum că, prin alegerea lui, tema anticomunistă e rezolvată. De fapt a fost o înfrângere a taberei anticomuniste. Eu asta cred că s-a petrecut în istoria celor 25 de ani, înainte ca tema asta să fie înlocuită cu alta, şi anume anticorupţia.

A.M.P: Vom ajunge şi la asta. Mă refer acum la relaţia lui Emil Constantinescu cu voi, cu Alianţa Civică, care-l produsese pe el. El, în fond, a numit oameni din Alianţa Civică. L-a numit pe Costin Georgescu şeful SRI.

V.A.: Era omul lui Băcanu de la *România liberă,* nu era în Alianţă. Era trezorierul ziarului. Era o datorie pe care o avea, probabil, Emil

Constantinescu la Băcanu.

A.M.P: Ce fel de-a plăti o datorie! Nu cred că a făcut un serviciu nimănui şi nici lui însuşi numindu-l pe Georgescu în postul respectiv. El a numit oameni mai slabi decât numeam noi la TVR.

V.A.: Nu cred că era un om capabil pentru postul acela. Nu Alianţa Civică l-a propus…

A.M.P: Nu? Ei, aici mă înşelam eu, pentru că atunci Costin Georgescu a fost prezentat ca omul Alianţei.

V.A.: Da, pentru că venea de la Băcanu. Chiar şi propunerea cu Emil Constantinescu a fost propunerea lui Băcanu, însuşită apoi şi de Blandiana. Şi de noi, ceilalţi. Mi-amintesc că la un miting al Alianţei Civice m-a luat Petrică în spatele tribunei şi, în stilul său rezolut, mi-a spus: „Bătrâne, avem candidat. E un vorbitor bun, ascultător…".

A.M.P.: Versiunea lui Constantinescu a fost că Alianţa Civică nu l-a sprijinit şi că oamenii şi-au văzut de interesele lor. Vă aduc aminte, în cazul nostru, Lucia HossuLongin, care avea interesele ei legate de film şi de subvenţiile din Televiziune.

V.A.: Blandiana n-o cunoştea prea bine. Eu v-am amintit că prima ei ieşire în public, după Revoluţie, a fost când, intrând într-o emisiune, în direct, unde era Silviu Brucan, i-a fluturat acestuia cheile de la vila din cartierul Primăverii de unde Ceauşescu îl evacuase în Dămăroaia. A mers pe mâna lui Silviu Brucan. Apoi, când a văzut cum stau lucrurile, s-a îndepărtat de Silviu Brucan. Mai încoace, l-a declarat pe Adrian Năstase o victimă a justiţiei politice a regimului Băsescu, care trebuie să figureze alături de martirii anticomunismului românesc. Astăzi e avocata lui Dan Voiculescu. Dar lucrul cel mai grav s-a petrecut când eraţi la sfârşitul mandatului dumneavoastră în Televiziune. Îmi pare rău să spun, am fost colegi, dar n-am putut să-i iert altceva, şi anume că, având ambiţia de a fi preşedinta Televiziunii, s-a aliat cu România Mare a lui Vadim, atacându-l mizerabil pe Neculai Constantin Munteanu. Acesta era în poziţia meritată de a fi ales preşedinte al Televiziunii. Calomniat grosolan, inadmisibil, atunci Neceul s-a hotărât să se întoarcă definitiv în Germania. Mare pierdere, mare păcat faţă de un om cu un trecut ireproşabil… Poate ratarea acestei alegeri a fost ultima şansă a Televiziunii de a evita catastrofa.

A.M.P.: Să ştiţi că la asta se referea Emil Constantinescu. Pentru că înţelegerea aceea cu Neculai Constantin Munteanu ca să fie preşedinte

al Televiziunii în locul lui Stere Gulea era o înţelegere în coaliţie, la care se ajunsese extraordinar de greu. Şi care înţelegere, oricum, era destul de nedreaptă pentru că îl sacrifica pe Stere Gulea…

V.A.: Credeam că Stere Gulea voia să se întoarcă la film.

A.M.P: Să zicem că voia să se întoarcă la film. Dar era o înţelegere care mai salva ce se mai putea salva, adică era o înţelegere între Nae Munteanu şi mine. Între interesele democratice şi interesele lui Constantinescu, care se simţea la vremea aceea suficient de reprezentat de mine, în ciuda faptului că nu avuseserăm niciodată legături şi că la început, când a auzit că vin la Televiziune, a fost şocat şi a fost contra, acceptând destul de greu… Pe urmă a văzut că, deşi sunt o natură destul de independentă, s-a convins cu timpul, gândim la fel. De doamna Hossu n-are rost să mai discutăm. Liiceanu a spus foarte bine despre ea că a făcut un anticomunism aşa cum făcuse înainte Cântarea României.

V.A.: Totuşi, un lucru foarte bun, pentru că a vorbit de suferinţele celor care au fost în închisorile comuniste. O treabă lucrativă, pe de altă parte.

A.M.P: Foarte lucrativă! Lucia Hossu-Longin voia un număr de subvenţii la Televiziune pentru ea şi familia ei, toţi erau angajaţi în TVR. Şi Stere Gulea nu i le-a dat. La un moment dat, ea a fost foarte nemulţumită de cum s-a rezolvat situaţia la Departamentul de Film, unde erau interesele ei, şi atunci a trecut într-o opoziţie cu adevărat feroce.

V.A.: Ştiu. Îmi amintesc din şedinţele Consiliului de Administraţie de Stere Gulea, care a fost un preşedinte foarte bun şi cu un pronunţat spirit al dreptăţii. Păcat că n-a rămas în continuare!

A.M.P: Stere Gulea, da. Aşa este, un om de o onestitate extraordinară. Iar noi ne-am învăţat lecţiile acolo şi am văzut ce corupt era totul. Acolo am văzut cum veneau ăştia de la Sport… Redacţia Sport era în subordinea mea…

V.A.: Acela a fost un departament corupt tot timpul. Şi din publicitate, băgat în tot felul de afaceri…

A.M.P: Exact. Dar lumea trebuie să înţeleagă ce mize enorme au fost în chestia asta! Depindea de mine dacă să dau milioanele acelea din banii publici ai unei televiziuni deja îndatorate… De ce? Pentru că

nişte băieţi îşi pasau de la unii la alţii afacerea ca să crească preţul şi un meci care costa un milion luni costa trei milioane miercuri. Joi, prietenii din presă ai şmecherilor care vindeau – erau tot domnul Dragomir şi ăştia – făceau scandal prin ziare că nu vor vedea românii meciul pentru că nu scoteam eu banii! Au ajuns în sfârşit în puşcărie. Şi gândiţi-vă ce mulţi ani ne-au luat să-i condamnăm! Nici vorbă pe vremea aceea să facă ceva procuratura! Aici Constantinescu n-a avut sprijin suficient de la Valeriu Stoica. În magistratură n-am găsit oameni şi buni, şi probi, şi de curaj ca să-i înlocuiască pe cei ineficienţi şi corupţi. Ca atare, când domnul Şova, acest băiat care este conferenţiar la Facultatea de Drept, apare la televiziune astăzi cu nişte liste şi spune: „Domne, dumneavoastră nu vă daţi seama ce catastrofa s-a întâmplat în Procuratură sub Băsescu, când, între 2004 şi 2012, au fost epuraţi nu ştiu câţi procurori, scoşi la pensie şi aduşi alţii", noi trebuie să înţelegem că abia atunci s-a făcut reforma procuraturii. Atât de târziu, vă daţi seama? Practic, la zece ani după ce Convenţia ajunsese la putere şi nici atunci complet. Practic, la a doua venire a unei coaliţii, tot cu complicaţii, tot cu compromisuri, ca şi prima oară…

Nu s-a făcut un efort suficient de a scoate la iveală o elită alternativă, să scoatem pe cei care ţineau poziţiile strategice de putere de pe vremea comunismului. Părerea mea e că aici, în justiţie, am pierdut mai rău decât în reforma economică. Deja, pe vremea lui Isărescu, în anul 2000, economia începuse să crească. Se schimbase trendul în economie, eram pe ascendent. Iar influenţa masivă a statului dispăruse. Se deschisese calea pentru privatizarea băncilor. Băncile n-au mai fost după aceea devalizate, pentru că le-am vândut. Asta este o mare realizare ce vine din regimul Constantinescu.

V.A.: Cine contestă faptul că li s-au dat băncile străinilor să se gândească care a fost soarta Bancorexului, ce s-a întâmplat cu Bancorexul…

A.M.P: Să se gândească care a fost soarta Ciprului zilele acestea. Altfel, eram precum Ciprul, oamenii să aibă economiile din bănci confiscate, pentru că băncile ciprioţilor erau integral corupte. Asta trebuie să se înţeleagă!

V.A.: Sunt mulţi care gândesc aşa: de ce n-avem noi bănci şi au străinii?

A.M.P: Ştiu. Băncile străine ne-au protejat. Acest lucru a fost un fel de a ne feri de corupţie. Corupţia şi furtul s-au mutat în altă parte, la achiziţiile statului.

Unde am pierdut? în acţiunea de reformare a serviciile secrete şi a magistraturii. Şi l-a costat electoral pe Constantinescu. Câte diversiuni au fost! Lumea să nu uite că, în 1999, când au venit minerii, ei erau mai bine organizaţi decât trupele Ministerului de Interne. Săracul Dudu Ionescu! I-au trebuit trei bătăi cu minerii până să reuşească, în sfârşit, să-şi aşeze trupele. Deci Ministerul de Interne, jandarmii…

V.A.: Generalii aceia erau hăbăuci…

A.M.P: în primul rând, ei nu ştiau pentru cine luptă şi de partea cui trebuie să fie loialităţile lor.

V.A.: Cam ce se întâmplă acum în Ucraina, în partea Ucrainei Răsăritene.

A.M.P: Da, că nici aceia nu prea ştiu cu cine ţin. Fapt este că, referindu-ne la dotare, minerii aveau telefoane celulare şi se coordonau între ei, iar apărătorii legii n-aveau nici măcar walkie-talkie-uri clasice. Şi lumea trebuie să înţeleagă că asta era o bătălie care trebuia câştigată.

V.A.: Cum a reuşit Radu Vasile să-i pacifice la Cozia?

A.M.P: Dudu Ionescu îşi atribuie acest merit. Şi eu cred că a fost un merit al lui Dudu Ionescu. Dar nu din prima. A durat un timp până am reuşit să ne organizăm şi să-i oprim pe mineri. Şi, după aceea, marele merit a fost că au reuşit să-l bage pe Miron Cozma în puşcărie, prin proces, fară să vină cineva să asalteze sala tribunalului.

V.A.: Pe care Iliescu a vrut să-l graţieze. A fost o altă poveste ciudată.

A.M.P: Şi căruia opoziţia din acea vreme îi lua partea ca şi cum ar fi fost un erou. Deci noi am fost contestaţi chiar după ce am câştigat în 96. Contestarea puterii s-a făcut în fiecare zi, ceea ce este un lucru foarte important de amintit şi explică de ce n-am reuşit mai mult pe partea de *policy*… Da, eu recunosc – şi am fost primul critic şi în vremurile respective – că nu eram destul de bine pregătiţi. Nu eram coordonaţi, nu s-a ştiut până în ultima clipă că se face alianţa asta cu Partidul Democrat. N-a existat nicio şedinţă de coordonare.

V.A.: Şi dispariţia lui Coposu a contribuit la slăbirea aceasta… După părerea mea, PNŢ-ul n-a mai fost un partid puternic, deşi era cel mai important din Convenţie la ora aceea.

A.M.P: Nu ştiu ce să spun… Părerea mea este că forţa care a lipsit în Convenţie, cum am văzut eu la vreme respectivă, a fost cea intelectuală.

V.A.: Calitatea intelectuală?

A.M.P: Da, exact, să fi fost cineva cu autoritate intelectuală să coordoneze guvernul şi reformele. Era o foarte mare improvizaţie. În plus, coaliţiile sunt întotdeauna grele. Din toate timpurile. Lucrurile se decideau în consiliile politice ale coaliţiei. Se crease un organism, ceea ce făcea ca prim-ministrul să aibă oameni care veneau cu mandate de la partide, fiindu-i foarte greu să-şi impună punetul de vedere. Niciunul dintre prim-miniştri n-a fost rău intenţionat. Nici Radu Vasile n-a fost rău intenţionat. Iar în stafful lui erau oameni veniţi de la partid, precum Costin Borc, care fusese secretarul lui Coposu. Deci erau oameni buni.

V.A.: Coposu îl trimisese în America, la studii…

A.M.P: Era printre puţinii oameni care căpătaseră o educaţie potrivită pentru ce urma. Acum cred că e mare antreprenor în sectorul privat.

Iar PSD, să nu uităm, s-a răzbunat, după aceea, îngrozitor. Să nu uităm că Alin Giurgiu, adjunctul lui Radu Sârbu care conducea privatizările, a stat în închisoare, în arest preventiv, vreo doi ani. Scriau disperaţi antreprenorii străini, s-au strâns semnături sub Adrian Năstase, dar, până n-a fost o problemă medicală, nu l-au lăsat să iasă din închisoare. Şi băiatul n-a fost condamnat niciodată. Astăzi este de neconceput aşa ceva, dar atunci aceste lucruri chiar se întâmplau. Deci a fost un val de represiune imediată.

Eu ştiu că, a doua oară când m-am întors de la Harvard, m-am întors pentru că aflasem din întâmplare că urma să am proces cu PSD-ul, cu Departamentul lor de Comunicare, reprezentat de domnul Paşcu şi de Corina Creţu. Făcuseră prostia, în valurile de calomnii care curgeau, să mă acuze de ceva factual foarte uşor de dovedit, şi anume că aş fi scris în ziarul *Convingeri comuniste* înainte de 1989 despre Ceauşescu. Eu n-am scris un rând despre Ceauşescu sau despre Partid în presa de dinainte de 89, deşi am publicat mult. În plus, nici nu ştiusem că există ziarul *Convingeri comuniste.* Deci astea erau lucruri uşor de dovedit.

V.A.: Culmea e că şi Pleşu m-a acuzat că aş fi fost angajat la *Tânărul leninist.* Probabil că asta ar fi fost mai incriminam. Niciodată n-am

scris acolo. Uite că am pierdut ocazia să-l dau în judecată.

A.M.P.: Era un ziar al Asociaţiei la Bucureşti. Ori al UTC-ului, ori al UASCR-ului.

V.A.: Nu ştiu, n-am auzit nici eu de el.

A.M.P: Mi se pare că Bogdan Teodorescu a fost acolo. Dar eu nu, era o confuzie. Şi atunci mi-a venit foarte uşor să-i dau în judecată pe această chestiune. Şi aveam proces cu ei a doua zi şi a trebuit să vin din America, pentru că atunci, dacă dădeai pe cineva în judecată, judecătorii insistau să te prezinţi în persoană, nu puteai trimite avocatul. Şi noaptea mă trezesc cu un intermediar de la PSD. Cu acest emisar am ieşit şi m-am plimbat noaptea pe la 11. Îmi spunea, cu o voce deloc suavă: „Gândeşte-te că n-o să mai ai unde să lucrezi în ţara asta. Nici n-o să mai poţi să stai aici. Împăcaţi-vă!”. Era un fel de ofertă, fiindcă ei ştiau că au greşit. Aveam însă catedră într-o universitate de stat din ţară. Şi am zis: „Efectiv nu-mi vine să cred că or să mă poată da afară de la universitate”. Ideea era să-mi retrag plângerea. „N-am de ce să mi-o retrag! Să vină, să recunoască că au greşit integral, că nu trebuie să mergem până la capăt, că în fond acesta-i scopul procesului/4 Şi într-adevăr aşa s-a întâmplat. A doua zi a avut loc înfăţişarea, care a fost o înfăţişare nepregătită, nu aveam nici măcar avocat. Monica Macovei nu era în ţară. Am sunat-o pe Renate Weber, nici ea nu era în ţară. Până la urmă, mi-a trimis Monica pe cineva. Dar situaţia era aşa de clară şi eu am fost aşa de elocventă, că, practic, a devenit un fel de talk-show acolo. Şi acel talk-show a fost atât de clar, că domnişoara Corina Creţu nu ştia pe unde să se mai ascundă. Judecătoarea, evident, se uita cu foarte multă simpatie la mine. După ce am ieşit, până seara m-a sunat Departamentul de Presă al PSD şi a zis: „Vă trimitem scuzele noastre şi rectificarea integrală. Le trimitem şi la presă, ca să nu fie probleme, să ştie toată lumea, şi vă rugăm să închideţi cazul”. Şi l-am închis. Asta a fost povestea cu domnişoara Creţu, noul comisar european român, am şi azi scuzele ei olografe într-un sertar. Ea însă e cea care reprezintă azi România la Bruxelles.

Deci aceasta era atmosfera. Atmosfera era că de ce să faci o reformă care să dureze zece ani când deja, după doi ani, bătea vântul rece şi ştiai că vin ăştia înapoi şi poate, ca Alin Giurgiu, ajungi la închisoare.

V.A.: Eu, în naivitatea mea, am crezut că într-o democraţie alternanţa la putere este ca o schimbare de ştafetă între o guvernare şi alta. Sigur, alternanţa la guvernare presupune şi o schimbare de direcţie. Dar la noi fiecare guvernare a comis o ruptură cu cea de

dinainte. Şi a dat liber la o nouă gâlceavă care punea toate nenorocirile pe seama învinşilor.

A.M.P: Din păcate, aşa a fost.

V.A.: Ce s-a întâmplat în guvernarea Iliescu-Năstase? în 2000 a venit din nou stânga la putere şi deja v-aţi referit la lucrurile foarte grave care s-au petrecut cu cei din fosta guvernare.

A.M.P.: Partea de represiune a fost groaznică, după cum spuneam. Pe Giurgiu l-au ţinut, după părerea mea, atâta timp la puşcărie ca să-i prindă pe Radu Sârbu şi pe câţiva dintre oamenii importanţi de la PNŢ. Pe de altă parte, PNŢ-ul a fost distrus politic, nu mai aveai de ce să-i bagi oamenii în închisoare.

V.A.: Da, n-a mai intrat în parlament. Ei au fost pentru ridicarea pragului…

A.M.P.: Ei au fost de o mare-mare prostie la alegerile din anul 2000, când erau inconştienţi, nici nu şi-au dat seama…

V.A.: Cu cine au făcut alianţă? Cu UFD?

A.M.P: Exact! în plus, şi Constantinescu le-a făcut o figură îngrozitoare retrăgându-se fără să se coordoneze cu ei… Le-a venit destul de greu. L-au avut pe Isărescu, dar acest lucru nu i-a mai ajutat. A fost un dezastru, o prăbuşire absolută.

Însă trebuie spus că circumstanţele internaţionale ne-au salvat. Când spun ne-au salvat, vreau să spun că ne-au salvat ca ţară. Ce s-a întâmplat? Cele trei ţări de succes din Europa Centrală – Cehoslovacia, Polonia şi Ungaria –, care erau aliate în aşa-zisul grup de la Visegrâd, au cerut, în mod repetat, începând cu 1994, să li se deschidă posibilitatea de a aplica la Uniunea Europeană. Am vorbit cu negociatorii lor care s-au dus ani de zile la toate summiturile astea europene de două ori pe an şi ani de zile au fost refuzaţi sau cererea lor nici măcar nu ajungea pe ordinea de zi. Erau primiţi politicos, ca invitaţi, dar fară niciun fel de şanse. Pe urmă, istoria a început să meargă extraordinar de repede… Un lucru care ne-a ajutat pe noi enorm, după ce mai întâi ne-a făcut rău, a fost războiul din Iugoslavia. Războiul din fosta Iugoslavie a schimbat complet mentalitatea liderilor europeni. Am citit lucruri scrise de Joschka Fischer, un foarte influent ministru de Externe german de atunci…

V.A.: Un fost rebel în tinereţea lui, apoi taximetrist, o figură, ce mai!

A.M.P.: Exact, pe care şi astăzi îl văd pe bicicletă în Gendarmenmarkt, unde este universitatea mea. SPP-ul lui e disperat când acesta o porneşte prin Berlin pe două roţi.

Deci ei au început să-şi dea seama că este mult mai mare costul unui Est pe care nu-l stabilizezi şi nu-l controlezi, inclusiv în problema imigranţilor ce-ţi vin în Vest, decât costul unui Est care face nişte reforme şi care, rămânând încă sărac pentru o vreme, intră pe calea cea bună. Şi aşa partida celor care erau de părere ca Uniunea Europeană să se lărgească incluzând ţări foste comuniste a crescut foarte mult. Eu mereu spun: contează enorm cine face agenda la Bruxelles. Am avut parte ca din preşedinţia asta rotativă a Uniunii Europene să facă parte oameni care erau foarte deschişi, în favoarea lărgirii. Şi au fost summiturile acestea celebre de la Copenhaga, Goteborg şi Helsinki… au fost trei summituri scandinave la rând. Şi la al treilea summit, la Helsinki, în 1999, s-a lansat invitaţia nu doar pentru ţările pregătite, care erau vreo opt, ci pentru toate. Au decis să înceapă negocierile cu toţi – pe principiul regatei de iahturi – şi fiecare să acceadă în funcţie de reformele sale.

În favoarea României şi Bulgariei a acţionat şi faptul că suferiseră cel mai mult de pe urma embargoului cu fosta Iugoslavie… A mai contat un alt lucru extraordinar făcut de regimul Constantinescu, şi anume că i-a inclus pe unguri la guvernare. Invitaţia însă nu s-a manifestat foarte bine în practică; n-am reuşit să le dăm ungurilor ce le-am promis şi ne-am certat patru ani pe ceea ce le promiseserăm. Dar şi ei aveau unele pretenţii exagerate. Dar fapt este că prezenţa lor la guvernare a schimbat ceva din situaţia moştenită. Datorită acestei politici înţelepte au fost numiţi prefecţi maghiari, miniştri maghiari. Şi eu, când lucram la cartea mea, *Transilvania subiectivă*, timp de patru ani am pus aceeaşi întrebare de sondaj, ca să văd că şi datorită nouă şi felului în care prezentam noi la TVR chestiunea cu maghiarii lucrurile se schimbaseră. Pentru că a fost una din cauzele cele mai importante pe care le-am asumat la Televiziune. Şi nu doar eu, ci şi Anca Toader, şi alţi oameni. Era un spirit de toleranţă europeană pe care noi îl promovam înadins pentru că aşa gândeam. TVR fusese cu Miloşevici înainte să venim noi, Radovan Karadzic, un criminal condamnat mai târziu, era prezentat ca un iubitor de Eminescu.

V.A.: Şi direcţia de emisiuni maghiare.

A.M.P: Bine, direcţia de emisiuni maghiare fusese întotdeauna, dar la ele se uitau maghiarii. Important era ce se întâmpla la Jurnalul de la ora 20, pe care îl vedeau peste zece milioane de oameni. Şi în Jurnalul de la ora 20, în loc să mai dăm ştiri incitante, dimpotrivă, noi

dezamorsam toate diversiunile pe care serviciile şi partidele de opoziţie le puneau la cale. Şi rata celor care credeau într-un conflict cu maghiarii s-a prăbuşit de la peste 65%, cât era când am venit noi la Televiziune, în 1996, până în 1999, trei ani mai târziu, când am făcut eu sondajul pentru *Transilvania subiectivă,* la sub 40%. Şi de atunci n-a mai crescut. Cred că acum e şi mai mică. Şi acest lucru a fost considerat un merit al României, dezamorsarea conflictului cu maghiarii. Eram mereu vizitaţi de Consiliul Europei. În Bulgaria era aceeaşi problemă cu turcii.

V.A.: Peste un milion şi jumătate.

A.M.P: Şi s-a spus: „Trebuie să facem ceva pentru aceste două ţări amărâte. Au pierdut din cauza embargoului pe care l-am impus Iugoslaviei, au nişte tranziţii economice îngrozitoare. Eram cei mai săraci, cu contracţii economice de la un an la altul…

V.A.: Probabil că a contribuit şi dorinţa noastră de a ieşi de sub influenţa rusească.

A.M.P.: Trebuie spus că în 1996 Iliescu convocase acel grup de la Snagov…

V.A.: Cred că e singurul moment în care a existat o asemenea întâlnire între putere şi opoziţie.

A.M.P.: Un asemenea consens…

V.A.: A mai fost un altul? Cred că a fost singurul.

A.M.P: Nu, iar consensul trebuie spus că era inevitabil. Lumea trebuie să înţeleagă că nici acesta nu e un merit atât de mare al lui Iliescu; desigur, este un merit, dar să nu exagerăm, pentru că la noi, totdeauna, opinia publică a fost covârşitor în favoarea integrării în UE. Iar ideea că Ungaria a intrat în UE şi noi am fi rămas afară ar fi fost un cost electoral imens pentru cine ar fi fost la guvernare. Deci, practic, oricine era la guvernare ar fi fost obligat să ducă ţara spre UE. Dar fapt este că această circumstanţă favorabilă a modului în care ne-am purtat cu minorităţile şi povestea cu Iugoslavia au făcut ca în 1999 să se ia decizia ca România şi Bulgaria să fie invitate. Şi această decizie a fost al doilea lucru care a hotărât soarta tranziţiei noastre. Primul a fost glasnostul. În România noi ne-am eliberat de Ceauşescu pentru că Mihail Gorbaciov a luat decizia să dezgheţe întreaga zonă; altfel şi azi i-am fi avut pe Ceauşeşti. Şi tranziţia noastră a început

numai datorită acestui demers.

V.A.: Acesta-i momentul în care consideraţi că s-a terminat tranziţia în România? Pentru că într-una din cărţile dumneavoastră vorbiţi despre terminarea tranziţiei, ca urmare a faptului că se realizaseră mai multe lucruri: piaţă liberă funcţională, rezolvarea conflictului istoric cu maghiarii, instituţiile care apăruseră începeau să funcţioneze, cât de cât. Şi astfel spuneţi că s-a terminat tranziţia. În 2000, în jurul anului 2000?

A.M.P.: M-am înşelat. Acum o să recunosc foarte clar.

V.A.: E o carte publicată acum 10-12 ani.

A.M.P.: Cartea se numeşte *Politica după comunism* şi a fost publicată la Humanitas în anul 2000. M-am înşelat. Esenţialul consolidării democratice s-a încheiat atunci, după manual, dar esenţialul tranziţiei nu s-a încheiat. El nu e încheiat nici astăzi. Abia au trecut primii 25 de ani.

V.A.: Deci cursul ar putea fi reversibil?

A.M.P.: Reversibil nu.

V.A.: De exemplu, cu justiţia. În eventualitatea că stânga ar câştiga preşedinţia, instituţiile statului ar putea fi subordonate?

A.M.P.: în primul rând că justiţia nu este impecabilă nici azi. Justiţia din România încă nu e nici pe departe ce trebuie să fie. Întrebarea dumneavoastră e dacă în România, după o eventuală schimbare de regim, prin alegerea unui preşedinte de stânga mai pot fi judecătorii determinaţi să dea sentinţe pe placul puterii. Părerea mea e că nu, nu mai pot. S-ar putea subordona nişte procurori. Asta se poate. Dar, după părerea mea, dacă în ţara asta se produce un denunţ clar, cu dovezi la adresa cuiva, persoana respectivă nu va mai putea să fie salvată niciodată politic. Şi asta arată că ceva important s-a făcut.

V.A.: Să ne întoarcem.

A.M.P.: Noi am devenit toţi un pic propagandişti după anul 1999, anul invitaţiei, pentru că dintr-odată a apărut dimensiunea aceasta europeană, în care trebuia să ne prezentăm ca o ţară capabilă să intre în UE.

Iar regimul Năstase a avut ambele caracteristici. Acela a fost, într-un

fel, cel mai paradoxal regim. Pentru că Năstase a încercat să facă lucruri pentru integrarea europeană…

V.A.: Sau n-avea încotro?

A.M.P.: Părerea mea e că şi el era convins că trebuie să intrăm în Europa. Cine citeşte stenogramele acelea ale lor, din stafful PSD, care s-au scurs în presă prin 2003 îl vede pe Năstase ca pe un personaj destul de diferit de restul PSDului, un personaj cu înţelegere europeană şi cu aspiraţii superioare, să aparţină unei lumi mai bune.

V.A.: Mărturisesc că, în momentul în care s-a rupt FSN-ul, în ciuda faptului că el era purtătorul de cuvânt în 1990, cum vă spuneam, şi mă înjurase cum i-a venit la gură pentru emisiunea mea cu regele Mihai, am fost surprins să-l văd că rămâne în continuare cu Iliescu, că nu a plecat cu Roman în tabăra cealaltă; la asta mă aşteptam. Mi se părea că e o personalitate europeană. Avea alt discurs, altă ţinută. Şi totuşi, a rămas acolo. Şi pentru cariera lui nu ştiu dacă a fost bine. Asta acum, după ce a intrat la puşcărie. Înainte de a face puşcărie puteam spune că a fost norocul lui că a rămas acolo.

A.M.P: Cu ceilalţi nu cred că ajungea prim-ministru. Adrian Năstase e un paradox. Pe de o parte, el a tras pentru integrarea europeană, a pus oameni care au încercat să facă lucruri pentru integrarea europeană…

V.A.: A condus cu o mână fermă guvernul…

A.M.P.: Pe Alin Teodorescu l-a pus, pe Cristi Diaconescu… Pe de altă parte, să fie clar pentru toată lumea că, după părerea mea, la cabinetul lui se luau marile comisioane. Eu cred că mulţi din oamenii lui care ar trebui să fie în puşcărie nu sunt în puşcărie nici azi. Am uitat cum îl cheamă pe unul, şeful lui de cabinet, care trece azi drept unul din cei mai bogaţi români şi care, de ultimul 1 martie, în timp ce Năstase era în puşcărie, a oferit mărţişoare de aur la nu ştiu câte sute de persoane. Şi acesta a fost şeful lui de cabinet. E şi mare proprietar de păduri la Snagov. Abia în anul 2014 au ajuns la el, cu dosarul Microsoft, Remus Truică.

Erau cele două planuri. Pe de o parte, ceea ce numim noi captura statului a ajuns enormă sub Năstase.

V.A.: Păi, din acest motiv facem cartea asta. Sunt totuşi 25 de ani de la Revoluţie şi trebuie să ştim prin câte am trecut, prin câte hârtoape a trecut ţara pe acest drum.

A.M.P: Da, eu nu am fost convinsă. Dumneavoastră mi-aţi „vândut” ideea acestei cărţi, pentru că am crezut că de la un moment încolo, dacă scrii lucruri ştiinţifice şi dovedeşti punând în relaţie nişte lucruri…

V.A.: Aceea este altceva…

A.M.P: în plus, noi nu putem dovedi o mare parte din lucrurile acestea. Tot mărturiile rămân, pentru că altceva nu avem. E foarte complicat. Nu rămân arhive de la multe din locurile astea sensibile ale puterii ca să poţi instrumenta cazuri de corupţie. Şi totuşi… De exemplu, asta cu Năstase, abia zilele acestea au început să-l cheme din nou pe Şerban Mihăilescu la Direcţia Naţională Anticorupţie… Suntem în 2014…

V.A.: Da, povestea cu şpăgile de zeci de milioane din contractul cu informatizarea învăţământului…

A.M.P.: Frontierele, informatizarea… Contractele cu Microsoftul şi EADS ş.a.m.d.

V.A.: Deşi s-a mai vorbit… Băsescu, acum câţiva ani, parcă, a vorbit despre treaba asta.

A.M.P: Chiar atunci Băsescu a spus că am dat tainul la marile companii publice europene, ca să fim primiţi în Uniunea Europeană. Asta n-a fost o declaraţie chiar responsabilă din partea lui… Era candidat la preşedinţie. Şi a utilizat tema aceasta ca pe un element în lupta politică. Şi el n-a fost niciodată un om care să se reţină de la a trage adversarilor, aşa, câte o scatoalcă, fără a furniza probe; acuza lui a făcut o impresie foarte puternică. De ce a zis Băsescu asta? Pentru că regimul Năstase, în 2004, era destul de agreat în Occident. A fost o performanţă că am reuşit să scăpăm de Năstase. Era sprijinit de Occident, în ciuda faptului că aici nu făcea reformele necesare. El, de fapt, ar fi vrut să le facă. Oamenii lui, ca Alin Teodorescu, încercau şi ei să mai facă câte ceva, dar n-aveau cum. Corupţia pe care o întinseseră era deja atât de mare… 2003 sau 2004 a fost anul în care două treimi din primarii din România s-au mutat la PSD, dublând, practic, numărul de primari pe care îi câştigase în alegeri; aceşti primari erau şantajaţi cu resursele de la guvern. Deci refăceau partidul unic prin mijloace informale.

Şi asta este o moştenire pe care a lăsat-o. Ei au creat practica aceasta. Au politizat administraţia. Sub Văcăroiu a început prima

pesedizare, în clipa în care au început să numească pe criterii politice şi directori de şcoală, şi manageri de spital, obicei care, din păcate, a proliferat. Au creat această infectă chestie pentru buna guvernare, mai rea ca mita, care a apărut în regimul lor: faptul că nu mai dai bani la administraţii locale sau la unităţile descentralizate ale ministerelor decât în schimbul sprijinului politic. Statul trebuie să fie separat de partide. De atunci, din timpul guvernării Năstase, nu reuşim să separăm nivelele astea.

V.A.: Acesta-i un şantaj pe care-l face un partid cu instituţiile statului.

A.M.P.: Exact! Aşa că asta au reconstruit între 2000 şi 2004. În timp ce, pe de altă parte, s-au străduit să găsească sau să creeze câţiva eurocraţi şi să-i pună să negocieze cu Comisia, să-şi ia angajamente, să treacă legi. Legile acelea care ne aduceau treptat în spaţiul european au avut impact mai târziu. Noi am folosit acele legi ca să avansăm cauza bunei guvernări. Legea liberului acces la informaţie, de exemplu, a fost trecută ca precondiţie a integrării NATO. Pentru că noi am avut două integrări atunci. În NATO şi în UE, începute în timpul lui Emil Constantinescu… Aceşti factori externi au contat enorm. Descendenţii lui Ceauşescu ar fi condus şi azi România dacă nu începea Gorbaciov dezgheţul în ţările din jur. Deci istoria României s-a decis, în ultimii 20-30 de ani, mai ales, în exterior. Asta nu micşorează din meritul celor curajoşi care au ieşit pe 22 decembrie 1989, nici a celor care au făcut reforme. Dacă ar fi fost toţi laşi atunci, nu s-ar fi făcut nimic.

V.A.: Elitele noastre chiar n-au niciun merit în toată chestiunea asta! Sunt tinerii care au ieşit…

A.M.P.: Şi cu integrarea europeană a fost la fel. Atunci a început şi discursul nostru că de fapt tranziţia s-a încheiat ş.a.m.d. Eu nu sunt prin natură propagandistă, sunt foarte critică faţă de România şi faţă de orice instituţie în care lucrez. Tot timpul vreau mai mult şi mai bine. În perioada aceea, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, pentru prima oară, am început să reflectez la importanţa de a ne prezenta în exterior ca pe o ţară care are o direcţie… şi nu o ţară în care ne luptăm numai între noi, că vedeam ce slab e sprijinul pentru lărgire. Deci n-aveam ce face. Şi atunci am făcut tot felul de alianţe conjuncturale numai în exterior, în interior deloc. O să vedeţi când o să ajungem la povestea cu Coaliţia pentru un Parlament Curat din 2004. Era o acţiune pentru a promova totuşi cauza integrării României. Pentru că a fost pe muchie, după cum ştiţi. Eu şi acum cred

că, dacă România nu intra în primul moment, deci la 1 ianuarie 2007, nu era cert că mai intra la 1 ianuarie 2008. Iar noi nu suntem Croaţia. Croaţia a avut întotdeauna prieteni importanţi în Occident.

V.A.: întotdeauna mi-am zis că există un Dumnezeu al românilor pentru că în istoria ultimilor o sută de ani s-au întâmplat foarte multe rezolvări pozitive doar în ultimul moment.

A.M.P: Am avut mai multe noroace, într-adevăr: în 1918 şi pe urmă acestea. Vorba lui Cioran, suntem prost plasaţi geografic şi e un ghinion să fii român. Dar în ultimii 20 de ani noi n-am mai fost prost plasaţi. Am fost într-o conjunctură favorabilă. Numai că, părerea mea, am profitat mai puţin decât am fi putut.

V.A.: Să mă ierte Dumnezeu, însă chiar criza asta care e în Ucraina s-ar putea să lucreze în favoarea noastră.

A.M.P: Nu ştiu, dar s-ar putea să fie aşa. Criza asta ar putea să fie şansa Republicii Moldova, deci şi a noastră.

V.A.: Lucrurile nu sunt niciodată, pe veşnicie, bătute în cuie. Deşi nu ştiu cum se putea face altfel, tratatul semnat cu Ucraina, sub administraţia Emil Constantinescu, îl socotesc cam grăbit încheiat. Iată, acum chiar Kievul cere să nu se mai repete Pactul Ribbentrop-Molotov, graţie căruia Ucraina s-a îndestulat cu Bucovina de Nord şi ţinutul Herţei; iar românii care trăiesc acolo sunt lipsiţi de multe dintre drepturile identitare.

A.M.P.: Dar ce importanţă are tratatul acela din moment ce în Europa avem Acordul de la Helsinki, prin care toţi se angajează să nu modifice frontierele?

V.A.: Să nu uitam că aici este o chestiune abuzivă făcută sub Hitler şi Stalin.

A.M.P: Nu are nicio importanţă. E plină Europa de graniţe abuzive. Ce s-a hotărât la Helsinki pentru a pacifica Europa e foarte bine făcut. Dacă vreodată, prin hotărâre bilaterală, ţările vor să-şi schimbe frontierele, ele pot s-o facă.

V.A.: Teoria mea este că ce s-a hotărât la Helsinki privea Uniunea Sovietică în întregime, subiect de drept internaţional care a încetat să mai existe. Între timp, Uniunea Sovietică a dispărut. Şi toate crizele acestea, indiferent dacă ne referim la Tiraspol, la Nagornîi Karabah, la

provinciile din estul Ucrainei, la Crimeea, toate înstrăinările acestea de teritorii vor fi sau chiar sunt rediscutate prin această prismă, a absenţei Uniunii Sovietice din peisaj. Dar aceasta este altă chestiune. Nu este tema noastră.

A.M.P: Nu ştiu ce să spun. De fapt, la Helsinki s-a hotărât că pur şi simplu nu se mai modifică frontierele unilateral şi în mod nepaşnic…

VA.: În Europa.

A.M.P: Asta este tot ce s-a hotărât. Dar să nu uităm că, între timp, s-au reunificat cele două Germanii, că poate se secesionează Scoţia mâine-poimâine sau Catalonia şi că nu va fi nicio nenorocire.

V.A.: Să vă dau o ştire proaspătă. Am auzit că în Siberia începe să se vorbească despre o desprindere de Moscova.

A.M.P: Ce frumos ar fi! Multă lume i-a reproşat lui Emil că a semnat tratatul acela cu Ucraina.

V.A.: Inclusiv renunţarea la rediscutarea apartenenţei Insulei Şerpilor, o altă parascovenie a comuniştilor internaţionalişti români.

A.M.P: Lumea trebuie să înţeleagă că nu intram în NATO dacă nu semnam. Dacă nu intram în NATO, nu intram în Uniunea Europeană. Şi, dacă nu intram în Uniunea Europeană, singura noastră bază de stabilitate n-ar fi existat azi.

V.A.: N-am fi intrat fără tratatul acela?

A.M.P: Nu, nu intram. Şi atunci singura bază de stabilitate pe care stăm astăzi nu exista. Nouă ne-a fost mult mai greu să intrăm decât altora, pentru că noi nu eram pregătiţi economic. Noi a trebuit să îndeplinim toate condiţiile politice, sută la sută, pentru că pe celelalte nu le îndeplineam.

V.A.: Am impresia că am făcut chiar şi câteva favoruri ţărilor care au condus Uniunea Europeană în cicluri de câte şase luni.

A.M.P: Păi, da, am dat EADS securizarea frontierelor. Pe care le anchetăm astăzi.

V.A.: Nu numai asta. Am dat şi băncile, am dat Petromul ş.a.m.d.

A.M.P: Da, dar asta e foarte bine. Ţările care sunt deschise investiţiilor străine, în general, sunt ţări ce sunt mai prospere în analizele econometrice. Dumneavoastră ştiţi cu cât au crescut investiţiile străine în primele perioade după momentul în care s-a ştiut sigur că România o să intre în Uniunea Europeană? Nu numai piaţa imobiliară, ci şi investiţiile străine în ţările acestea, în România, în Bulgaria, în Croaţia, s-au cvadruplat. Şi acest lucru a reprezentat motorul economic care a permis ţării, cu toate conflictele ei politice, să se apropie de Uniunea Europeană şi să facă mai uşoară acceptarea noastră. Pentru că s-a spus: „Uitaţi-vă la ţările acestea cum cresc cu 6-7% pe an. De ce să nu-i accepţi?”. România, sub Tăriceanu, prin 2006-2007, a avut o creştere economică de 8%. A fost cea mai mare creştere economică din Europa. Acest lucru a îndulcit pilula pe care trebuia s-o înghită acolo, la Bruxelles, pentru că, să fie clar, dacă vreodată se supunea unui referendum în ţările Uniunii Europene, România şi Bulgaria nu erau niciodată acceptate. Azi chiar le pare rău că ne-au acceptat!

Şi aşa s-a făcut istoria, din circumstanţe externe extraordinar de favorabile, la înălţimea cărora elitele noastre nu s-au ridicat, cu excepţii individuale. Îmi amintesc că în timpul summitul de la Helsinki Emil Constantinescu şi Radu Vasile s-au certat. Constantinescu a vrut să scape de Radu Vasile. Probabil că alegerea lui era justă. N-o discut, dar nu era momentul. Ei au făcut asta în săptămâna summitului de la Helsinki. Ceea ce vedem astăzi că se întâmplă între Băsescu şi Ponta are precedent. Încă de pe atunci erau conflicte între preşedinte şi prim-ministru şi nu era clar cine merge să ne reprezinte la Consiliul European, ceea ce era de un penibil extrem. Şi a continuat chestia asta. Norocul nostru a fost că în diverse poziţii diplomatice sau de negociere, fără să avem oameni străluciţi – pentru că eu am cunoscut elita care a negociat pentru Polonia sau pentru Republica Cehă şi erau oameni de calitatea întâi, cum noi n-avem unul, şi eu am cunoscut câte zece din ţările acestea totuşi şi ai noştri, aşa cum au fost ei, cu şefii aceştia politici care se certau, au împins cu devotament cauza naţională. Şi, combinând cu diverse alte măsuri pe care le-am luat noi prin 2005-2006, cu Monica Macovei – la asta ajungem altă dată –, integrarea noastră s-a putut realiza.

V.A.: Primul discurs pe care Emil Constantinescu l-a ţinut în public, revin la Congresul Alianţei Civice, îl consider sfârşitul Alianţei Civice, momentul în care Alianţa Civică a intrat în disoluţie. Cred că în aceeaşi perioadă dumneavoastră aţi inventat Societatea Academică din România.

A.M.P: Eu am gândit întotdeauna un fel de continuitate între prima

societatea civilă, cea a anilor ’90 şi noi, Coaliţia pe care am pus-o eu la un loc şi care era extrem de reprezentativă în 2004, care era condusă de Societatea Academică din România, creată în 1996, dar a cărei importanţă a crescut cu timpul.

Dar haideţi să încheiem cu mandatul Emil Constantinescu. E clar că el n-a ştiut să ţină bine legătura cu trupele lui care l-au adus la putere, dar şi reciproca este valabilă. Nu a fost numai vina lui. După aceea el a rămas extrem de frustrat, pe bună dreptate, pentru că ştia că toată lumea dă vina pe el şi încerca să explice că nu a fost sprijinit, din cauza acestui spirit gelos şi sectar al intelectualilor. Şi în mod concret el spunea că, practic, Ana Blandiana şi Gabriela Adameşteanu sunt de vină pentru eşecul întregii chestiuni. Eu, care avusesem de-a face cu Lucia Hossu-Longin şi cu Gabriela Adameşteanu, într-o oarecare măsură, ar fi trebuit să fiu prima care să sar pe ipoteza aceasta, dar suna bizar. Este greu să crezi că tot regimul nostru s-a dus de râpă din cauza a două femei intrigante. Bun, nu l-au sprijinit! Nu ne-au sprijinit, dar chiar aşa de tari au fost că au compromis tot regimul? Greu de zis. Dar sunt cu totul de acord că intelectualitatea este caracterizată de spirit sectar. Şi că, de exemplu, unii oameni de la GDS s-au purtat destul de prost. Alţii însă s-au purtat bine. E complicat.

Din păcate, Alianţa Civică n-a mai reuşit niciodată să mai fie foarte importantă. Deşi eu am luat-o în Coaliţia din 2004 şi deşi s-au purtat foarte bine şi cu foarte mult devotament, ei n-au mai avut niciodată după aceea lideri care să reuşească să-i treacă pe o agendă nouă. Pentru că agenda asta veche anticomunistă, agenda numai cu mineriadele, era, în ciuda nerezolvării acestor probleme, total depăşită de timp. Şi pe oameni îi interesau deja alte lucruri, cum ar fi pericolul iminent de capturare a statului, care începuse în 2000-2004.

VI. Cum s-a construit capitalismul românesc?

Cum devii Danemarca • Şansa de a fi protestant sau polonez • Când funcţionează contractul social • Troc TV: interviu contra limuzină • Megaescrocherii sub umbrela statului • Societatea Academică din România

V.A.: Suntem la a şasea etapă a maratonului nostru. Aş vrea să le faceţi o destăinuire cititorilor: cu ce vă ocupaţi când nu convorbim pentru această carte? Ce scrieţi în timpul zilei, pentru că noi ne întâlnim la ora ceaiului, la ora 5.

A.M.P: Eu scriu o carte academică de ştiinţe politice în engleză pentru Cambridge University Press, ce adună dovezile pentru o teorie la care lucrez de mai mulţi ani. Titlul cărţii este *The Quest for Integrity: How Societies Develop Control of Corruption* şi încerc să răspund la întrebarea „Cum devii Danemarca?", adică una din cele mai bine guvernate ţări din lume. În toate topurile noastre de bună guvernare, Danemarca e pe locul întâi în lume. Această mică ţară e perfectă, ca să zic aşa. Şi este aşa din secolul al XIX-lea. În secolul al XIX-lea, deja, erau în România oameni interesaţi de problemele agrare – România fiind o ţară eminamente agrară – care studiau Danemarca. Pentru că, spre deosebire de Anglia – care a fost prima ţară industrială din lume şi prima ţară în care s-a format o clasă mijlocie, Danemarca, deşi o ţară foarte rurală, în secolul al XIX-lea a făcut câteva reforme absolut extraordinare.

V.A.: Am fost în Danemarca şi am avut impresia unei lumi rurale, provinciale chiar. Foarte aşezată, deloc stresantă, bucolică aş zice.

A.M.P.: Da, dar e aparent o lume rurală, e lumea postmaterială. Pentru că lumea rurală, de fapt, e o lume materială, de supravieţuire, şi din aia vrei să ieşi. E lumea care nu se dezvoltă. Diferenţa dintre fermierul postmaterial, ăla care închiriază caii oamenilor din oraş să îi călărească, şi celălalt care pune calul la plug, că n-are bani să-şi permită să cumpere un bou e o diferenţă istorică mare… sunt alte

categorii…

V.A.: Deci primul oferă şi servicii…

A.M.P.: E cu totul altceva. În lumea postmaterială, orăşenii se mută la ţară şi e o lume de servicii pentru ei care este instalată în rural. În timp ce România se află în fermieratul de supravieţuire, locuitorii ruralului sunt ţărani. Şi Danemarca a început aşa, dar România continuă să aibă în rural locul cu mortalitatea cea mai mare, cu educaţia cea mai mică, iar de productivitate nici nu poate fi vorba.

V.A.: După ’90, veneam cu un tren de la Cluj spre Bucureşti, chiar de la o întâlnire a Alianţei Civice, unde fusese lansat în 1992 în cursa prezidenţială Emil Constantinescu. Şi am văzut în Ardeal un om trăgând un plug după el, era înjugat. Nu avea nici cal, nici bou. De acolo, practic, după distrugerea agriculturii cooperatiste şi de stat – o mare prostie a fost graba distrugerii lor – de acolo a fost relansat fermieratul românesc. Probabil că omul care ţinea locul boului sau, mai bine zis, al tractorului; abia căpătase pământul înapoi şi trebuia să-l muncească.

A.M.P.: Da. Supravieţuirea. Asta e definiţia ruralului nostru, care explică multe, politica mai ales, temele mele din *Românii după 89* şi *Secera şi buldozerul.*

Danemarca a făcut reformele astea extraordinare în secolul al XIX-lea. Explicaţia cu Danemarca e ca şi cu Estonia, despre care noi am mai vorbit. E o combinaţie de explicaţii. Pe de-o parte a avut o „monarhie luminată”, un monarh care, în încercarea lui de a se lupta cu aristocraţia, a dezvoltat foarte bine aparatul birocratic central. Ei au avut un mare imperiu şi au rămas cu mai nimic. La un moment dat, Danemarca stăpânea Scoţia, Anglia, ca şi o mare parte din ce sunt azi ţările scandinave. Dar a pierdut aproape tot – războaiele pierdute au fost adesea motorul reformelor în Europa de Vest. În schimb, ce au făcut? Au construit o ţară mică aproape perfectă. Au avut noroc cu Reforma, care a educat pe toată lumea, pastorii au învăţat pe toată lumea carte, ca să poată citi Biblia. Au învăţat pe toată lumea să citească foarte devreme, pe la 1800, şi asta a creat o masă de populaţie cu alte posibilităţi de informare. Pe fondul acesta au construit prima birocraţie pe bază de merit – nici prinţ să fii nu mai puteai lucra în aparatul de stat la Copenhaga decât dacă aveai o diplomă în drept de la Universitate, şi asta de la începutul secolului al XIX-lea deja. De ce Argetoianu şi alţii studiau fermieratul din Danemarca? Pentru că acolo se dezvoltaseră modele foarte productive.

V.A.: Apropo, am citit cândva un memorial de călătorie al lui Sadoveanu. Era încântat de Olanda. A apucat să meargă în Olanda chiar pe o bursă a Monopolului Tutunului. Probabil, Consiliul de Administraţie i-a dat şansa să vadă Olanda. A venit de acolo cu o carte de reportaje.

Era încântat de ce se întâmplă în Olanda, pentru că şi Olanda poate fi socotită un model.

A.M.P: E o ţară foarte aproape de Danemarca. Danemarca e pusă de mine în titlu în mod aleatoriu. Putea să fie Suedia sau Olanda, putea să fie şi Anglia. În realitate, titlul li se datorează unor colegi ai mei de la Banca Mondială, care acum vreo zece ani au scris o lucrare foarte cunoscută în mediul nostru despre o ţară ideal guvernată numită Danemarca.

V.A.: Corupţia este o boală naturală a societăţilor moderne?

A.M.P: Mai degrabă da, ori de câte ori oamenii pun resurse în comun, e greu să construieşti un fel imparţial de a le cheltui şi să le protejezi de furt. Integritatea nu e înnăscută. Comunismul însă e o poveste aparte, pentru că modernitatea lui era aparentă şi perversă. Era foarte multă corupţie sub comunism. Nu ştiu dacă noi eram atât de conştienţi, pentru că, de fapt, oprimarea în timpul comunismului era atât de mare, încât corupţia se dezvoltase în mare măsură ca un răspuns, ca o formă de a-l face mai uman. Comunismul a încercat să se vândă ca un regim modern, ca un regim superraţional – el se baza şi pe raţionalitatea noastră şi venea cu soluţii optimale, cu morala socialistă. Ceea ce trebuie să înţeleagă generaţia tânără, unde, mai nou, unii tineri, culmea, au nostalgia comunismului, este că, prin esenţa lui, comunismul era un sistem complet nemodern. Comunismul avea o clasă privilegiată aflată deasupra legii, nomenclatura şi tot aparatul represiv, apoi venea restul lumii. Acest lucru, în sine, prin puterea discreţionară a felului în care era organizat regimul, nu genera un regim modern, ci unul absolut rudimentar. Oricine avea putere începea să traficheze această influenţă pentru foloase materiale. Să zicem gestionarul, care avea carne: el devenea un fel de mic împărat; securistul, care avea influenţă, punea pile la examene şi aşa mai departe. Şi această chestie s-a transmis în postcomunism şi este o bună parte din explicaţia pentru care postcomunismul a fost aşa de corupt. Puterea discreţionară e cauza principală a corupţiei.

Pe urmă, legile în timpul comunismului erau absurde. Şi ele s-au transmis în postcomunism. Legile fiind proaste, din fericire, nu erau puse în practică, societăţile noastre au putut să supravieţuiască ascunzându-se de lege. Acest lucru a continuat şi în postcomunism, în

tranziţia noastră. Au fost şi legi proaste, dar au fost şi legi bune, iar asta nu înseamnă că mentalitatea oamenilor s-a schimbat. Multă vreme după ’90, oamenii au continuat să se ferească de lege. Deci, noi, practic, dezvoltaserăm o lume informală în care am supravieţuit şi ea a continuat. Ăsta e al doilea motiv.

Al treilea motiv pentru care corupţia a prosperat este sărăcia extraordinar de mare. Ce se întâmplă în timpul dezvoltării, mai ales cu ţările care pretind că sunt moderne? Modernizarea e de două feluri: modernizarea clasică, în care un număr foarte mic de societăţi evoluează repede, şi ca urmare se dezvoltă şi politic. Acesta este modelul tradiţional al Angliei. Însă foarte puţine ţări sunt în situaţia asta. Este o modernizare de la firul ierbii. Deci s-a dezvoltat o clasă mijlocie de negustori şi aceştia au cerut mai multe drepturi politice prin parlament, au cerut să nu mai fie taxaţi arbitrar şi aşa mai departe. Dar în restul lumii nu s-a întâmplat aşa. În restul lumii s-a întâmplat ca la noi, şi anume: s-a luat decizia ca ţara să devină modernă de pe azi pe mâine. A fost o modernizare de sus în jos. Modernizarea de sus în jos creează foarte multă corupţie. Statul pretinde brusc că e un stat modern şi că poate să facă tot ce poate să facă un stat modern. Dar, în fapt, el nu e un stat modern, este încă o societate patrimonială, în care oamenii consideră că ce le-ai dat e al lor. I-ai dat biroul, e biroul lui, i-ai dat maşina de serviciu, e maşina lui. Li se pare normal să îşi angajeze fiul, nepotul în serviciul public în care funcţionează. Fratele meu mi-a povestit ceva foarte amuzant de la ultimele alegeri locale din România. Femeia lor în casă, cu care se împăcau foarte bine, i-a lăsat, spunându-le că trebuie să se angajeze, după alegeri, într-o slujbă la primărie. Câştigase postul de primar un văr sau un frate al ei. „îmi pare rău să plec, că îmi era mai bine la voi, dar nu avem ce face. Acum a câştigat el, trebuie să ne ducem toţi să-l ajutăm!” Noul primar şi-a angajat absolut toate rudele în primărie şi a explicat şi el tot aşa: „Domnule, dar nu aveam cum să nu-i iau! Nu numai că familia mea n-ar mai fi vorbit cu mine dacă nu îi angajam pe toţi, ci nici restul satului. N-aş mai fi fost om. Oricare în locul meu ar fi făcut la fel”.

V.A.: E o mentalitate de stadiu tribal.

A.M.P: Exact. Asta e stadiul patrimonial, în care oamenii nu sunt trataţi egal oricine ar fi, ci relaţiile de rudenie, de sânge primează.

V.A.: Mai e o meteahnă care vine din comunism. E o vorbă care circula la ţară la cei care erau în cooperativă: „Dom’le, ne mai dau ăştia ceva”, îşi ziceau „sau ne mulţumim cu ce am furat?”.

A.M.P: Acolo unde distribuţia nu e justă, contractul social între individ şi stat nu există şi fiecare e îndreptăţit să fure.

V.A.: Inclusiv democraţia e un contract social între cetăţeni şi stat.

A.M.P.: Asta e ceea ce numim noi „contractul de cetăţenie" în democraţie. La asta e foarte complicat de ajuns.

Vă mai aduceţi aminte de povestea din Tunisia, de acum doi-trei ani, când a început „primăvara arabă"? Ce s-a întâmplat acolo? La un biet vânzător de pe stradă, care nu avea autorizaţie şi nu plătea niciun fel de taxe, au venit autorităţile şi i-au zis: „Vrei să vinzi aici? Plăteşte ceva!" Şi ăla şi-a dat foc. Şi atunci, de la asta, s-a declanşat o revoltă extraordinară, o furie distrugătoare contra regimului. Cetăţenia modernă e un fel de contract. În acest contract tu accepţi să plăteşti taxe, pentru că, dacă nu plăteşti taxe, statul nu are din ce să-ţi asigure sistemul de educaţie, de sănătate, siguranţa persoanei, la rândul lui şi statul se angajează să trateze pe toată lumea egal, deci se angajează să distribuie onest, echilibrat şi proporţional resursele.

V.A.: Deci e un contract între două părţi care trebuie să-şi respecte şi drepturile şi îndatoririle.

A.M.P.: Iar la contractul ăsta e foarte greu de ajuns. Ce argumentez în cazul ales, în cartea mea, este că a fost mai uşor să se ajungă la acest contract când statul era încă mic. Ce făcea statul danez pe la 1800? Foarte puţine lucruri. Şi atunci a fost relativ mai uşor, iar birocraţiile centrale au fost dezvoltate, de fapt, contra aristocraţiei, ca să strângă taxe de la ea, pentru că majoritatea bogăţaşilor nu plăteau taxe. Autonomia statului faţă de interesul privat e cel mai greu de realizat: statul trebuie să fie un organism imparţial, obiectiv, care să trateze pe toată lumea la fel, dar el nu e aproape niciodată aşa. La noi prin politizare, de exemplu. Orice partid vine politizează statul. De exemplu, Azerbaidjanul e condus de un clan, dictatura aparţine unui clan şi totul, până la companiile aşa-zis private din petrol, aparţine acestui clan.

V.A.: Şeful clanului, care nu mai trăieşte şi care era general KGB, are o statuie – în semn de recunoştinţă? a cui? – pusă în plin Bucureşti.

A.M.P.: M-am gândit la Azerbaidjan pentru că acesta este statul patrimonial prin excelenţă cel mai apropiat de Europa. Mai sunt multe în Africa, dar ăsta e cel mai aproape.

V.A.: Eu am o vorbă, dar prin exagerare, că statul şi instituţiile statului nu pot fi date pe mâna unor derbedei.

A.M.P.: Dar cui să le dai? Asta e problema. Ăsta e un alt argument. Prin cartea asta mă întorc la argumentul cu monarhia tradiţională, pe care îl revizitez după foarte mulţi ani.

V.A.: Bănuiesc că este o incursiune în istorie. Cel puţin la începutul lumii moderne, nu?

A.M.P.: Mă uit inclusiv la oraşele italiene în secolele XI-XII, oraşe libere, mici state – Siena, Florenţa, Genova, care aveau colonii şi la Marea Neagră. Lumea nu ştie, dar aveau nişte aranjamente anticorupţie cu totul extraordinare.

V.A.: Deci va fi şi o carte de lectură, nu numai una academică?

A.M.P.: Sper. Asta este întotdeauna foarte complicat.

V.A.: Aici se va vedea talentul scriitorului care se ascunde în spatele omului de ştiinţă.
Aici e o altă poveste de care trebuie să discutăm. Totuşi, cred că a trebuit să faceţi un sacrificiu ca să părăsiţi literatura, pentru care aveaţi o certă vocaţie, ca să faceţi ştiinţă. Probabil că aţi crezut că nu se pot face amândouă la fel de bine.

A.M.P.: Alegerile astea se fac implicit, nu le faci singur. Mie, dacă mi-ar fi spus cineva, în ’91 sau ’92, că am să ajung să mă dedic integral să scriu numai despre controlul corupţiei, să-mi petrec zilele şi nopţile făcând procese statului, nu aş fi crezut. Pentru că eu, de fapt, cunoscusem destul de puţin corupţia, într-un fel foarte patriarhal şi amuzant la noi la spital. Iar în presa liberă, în care am intrat imediat, la *Expres*, eu nu am văzut niciun fel de corupţie. Presa liberă a fost imediat aruncată pe piaţa reală. Trebuia să vindem ziare ca să trăim. Nu aveam încă reclamă, pentru că nu exista niciun fel de sector privat. Deci noi trăiam numai din vânzarea ziarelor Din nou, nu aveai cum să corupi chestia asta cu publicitatea. A început să fie coruptă mai târziu, după doi-trei ani. Dar noi nu realizam. După ce am ajuns la Televiziune, a venit un aristocrat român şi un mare om de afaceri din Elveţia şi s-a oferit să ne dea un interviu. Mie, în general, nu-mi plac oamenii care se oferă singuri să dea interviuri, dar am încercat să fiu politicoasă cu domnul respectiv, i-am strâns mâna şi i-am spus că o să-l căutăm noi. El fusese introdus în Televiziune înainte de a veni noi. După ce a plecat acest domn, a venit şoferul la mine – şoferul şefului

Departamentului Informativ, care înainte fusese şoferul predecesorului meu – şi mi-a spus: „Am văzut că a fost la dumneavoastră acest domn. Doamnă director, vă rog, faceţi-vă timp cinci minute! Coborâţi cu mine până în curte – Televiziunea e un bloc-turn să vă arăt ceva!" Am coborât cu şoferul şi am mers în parcare. Acolo mi-a arătat o frumoasă maşină albă, un Peugeot. Şi mi-a zis: „Vedeţi maşina asta?". „Da." „E a predecesorului dumneavoastră. Asta i-a adus interviul cu domnul ăsta – i l-a dat pentru precedentul interviu". A zis: „Doamnă, să nu-l daţi sub preţ!" Asta era a treia sau a patra zi după ce venisem. Am zis: „Cum? Ce se întâmplă aici?" Am avut noroc cu Anca Toader, care mai lucra în Televiziune – şi care acum a ajuns să fie o persoană de bază la BBC, şefa Departamentului de Training, ce a mai rămas din el, învăţând echipele BBC din toată lumea care este standardul BBC. Atât de bună era! A venit Anca şi mi-a spus: „E un scandal aici. Toţi sunt corupţi. Absolut toată lumea din redacţie ia practic câte ceva de la cei pe care-i filmează. Deci pe cine îl trimiţi să filmeze lansarea Microsoft se întoarce cu un computer".

V.A.: Corupţia foarte mare era la Secţia Sport şi la cei care achiziţionau filme şi documentare pentru Televiziune.

A.M.P.: Rolul de informare este fundamental viciat dacă îl trimiţi pe unul să facă un reportaj despre Dacia, spre exemplu, şi el capătă o Dacie.

Atunci, Anca m-a pus să fac public acest caz, pe care l-am făcut foarte repede public, într-o săptămână chiar. Am zis: „Nu se poate! Toată lumea care are cadouri mai mari de zece dolari – suma era luată de la CNN –, daţi-le înapoi!". Deci, dacă ai computer luat de la Microsoft, dacă ai maşină luată de la Peugeot, le dai înapoi. Şi nu mai iei de acum înainte niciun cadou. Mentalitatea, în general, era contra. „Ce? Au venit ăştia cu ideile astea?"

V.A.: Să revenim la povestea cu publicitatea la Televiziune. A fost tot timpul cât am lucrat acolo o tentaţie de fraudare.

A.M.P.: Într-adevăr, deşi aveam o audienţă foarte mare pe vremea aceea, banii obţinuţi din publicitate erau puţini. După ce a eşuat ideea de a-i plăti pe cei care vindeau publicitatea cu un comision, am lansat o licitaţie internaţională. Ce s-a întâmplat a doua zi? M-a sunat un ministru – şi pe mine, şi pe preşedintele Televiziunii ministrul avea chiar el o companie de vânzare de publicitate, la radioul lui, şi ne-a zis: „Mă gândesc că cel mai bine e să vă vindem noi publicitatea". De fapt, ce voia el: ceea ce numim noi în economie „rentă", adică un câştig fară niciun risc. Pentru că deja Televiziunea, la audienţa de-

atunci, avea încasarea garantată pentru un anumit nivel. Să zicem că ai 10% comision, dacă vinzi mai mult, iei 11%. Dar 10% iei fără niciun efort. Asta se numeşte „rentă" şi bagi în buzunar fără să transpiri. Eu nu mi-am dat seama din prima că, în clipa în care există rente într-o ţară în care nu te poţi proteja de intervenţia politică, renta va fi acaparată de cineva important. Deci noi am ţinut o licitaţie corectă, fiindcă eram toţi oameni corecţi, şi a câştigat o mare firmă internaţională. Aia a fost miza reală, mai mare decât miza politică. Pentru că în acel moment partidul din care făcea parte acest ministru, PNL, a luat decizia că, dacă lor nu le iese nimic din povestea asta cu Televiziunea, nu se cade să continue să ne sprijine pe noi. Asta au şi făcut: au sabotat pactul făcut de preşedinte, au anulat licitaţia a doua zi după ce am plecat noi, o licitaţie internaţională făcută scrupulos, câştigată de o companie care era numărul unu în vânzări, în schimb, a fost înlocuit câştigătorul cu firma ministrului respectiv.

De ce nu am făcut o concesie aici, ca să ne menţinem la putere? Deoarece, ca bun administrator, am cules informaţii şi am aflat că radioul ministrului respectiv avea dificultăţi financiare. Şi am avut o discuţie onestă cu acest domn, care mai târziu a fost prim-ministru şi candidat la preşedinţie. I-am spus: „Eu sunt în faliment cu instituţia mea publică, tu eşti în faliment cu a ta. Nu este o idee bună să ne unim destinele. Voi vă descurcaţi cum ştiţi şi noi ne descurcăm cum ştim. Dar fiecare dintre noi trebuie să găsească un partener mai puternic". Cât timp a fost partidul lui la guvernare, a avut acest beneficiu. După el, a fost o altă firmă cu conexiuni politice. Apoi altă firmă i-a luat locul ş.a.m.d. În timpul ăsta audienţa Televiziunii s-a tot micşorat. O firmă care suportă intervenţii politice n-are cum să fie, finalmente, competitivă pe piaţă. Să fi competitiv pe piaţă înseamnă să fii independent.

Eu îmi depăşisem cu mult mandatul, ceea ce mi-a adus o mulţime de necazuri. Ce făceam? încercam să gândesc din punctul de vedere al întreprinderii ce e mai bine pentru ea. În fond, altcineva ar fi făcut mult mai bine să îi vândă publicitatea unui politician care îl putea ajuta în carieră, de pildă. Eu am gândit în alţi termeni, de interes al unui buget consolidat al Televiziunii, ca şi când ar fi fost al meu. Dar la noi acest gen de gândire nu l-au avut decât foarte puţini la guvernare.

V.A.: Dacă s-ar fi asigurat o astfel de gândire responsabilă şi în următoarele consilii de administraţie, n-ar fi ajuns această instituţie publică în stare de faliment, cerşind ajutoare de la guvern. Şi se ştie: cine plăteşte comandă muzica. Mă uit la Stelian Tănase şi îi plâng de milă cum a ajuns să cerşească bani de la guvern, că n-are cu ce plăti salariile. De aceea, înţeleg de ce Televiziunea s-a întors cu 20 şi ceva

de ani în urmă făcându-i servicii necuvenite domnului Ponta. Mi-amintesc de nişte dezbateri aprinse avute în perioada aceea. Dilema era dacă redactorii pot să ia publicitate şi deci să beneficieze de un comision rezonabil, aşa cum se întâmpla atunci la *Adevărul* sau la alte ziare din acea perioadă. Atunci s-au îmbogăţit fără dreaptă cauză, parcă aşa sună un paragraf din Codul civil, multe dintre vedetele ziarului. Bineînţeles, în ce ne priveşte, ne-am opus categoric amestecării publicităţii cu publicistica. Dacă am fi făcut altfel, am fi legalizat corupţia care şi aşa funcţiona, dar subteran.

A.M.P.: Fapt e că în patru-cinci ani iluziile de la început fuseseră înlocuite de corupţia cvasigenerală, care era absolut de speriat şi care a ajuns azi mai rea decât era atunci.

În acest moment, România este una din cele 87 de ţări care au acest paradox: sunt democraţii, pentru că există competiţie, însă competiţia şi corupţia convieţuiesc. Acest paradox dezice ceea ce se spunea tradiţional, că, acolo unde ai competiţie ar trebui să ai mai puţină corupţie, deoarece unii îi supraveghează pe ceilalţi. Nu e aşa! Actualmente avem vreo 87 de democraţii corupte în lume şi ceva mai puţine autocraţii, cu modelul tradiţional în care fură numai şeful şi familia lui.

V.A.: Pentru că în interiorul clasei politice s-au instalat foarte serios toate regulile mafiei, care sunt transpartinice. Dar voiam să începem cu altceva convorbirea asta. Aş fi vrut să vorbim despre faptul că în primii zece ani ai tranziţiei au fost două megascandaluri: Caritas şi FNI, care au fost posibile prin protecţia guvernanţilor, dar şi a celor din opoziţie, pentru că la Caritas au participat, în egală măsură, şi cei ce erau la putere, şi cei care erau în opoziţia parlamentară. Plus Televiziunea, care a sprijinit, prin Tatulici, Caritasul.

A.M.P: Astea au fost două scheme private de fraudare tipice de secol XIX: o parte privată care se pregătea să fraudeze alte părţi private prin jocurile astea piramidale. Au fost mai întâi Caritas şi apoi FNI – Fondul Naţional de Investiţii. Deci oamenii îşi luau înapoi depunerea multiplicată de câteva ori, bazându-se numai pe o anumită progresie – zece oameni veneau azi cu banii şi numai doi retrăgeau. Cam asta a fost. Dar de ce aceste chestii au depăşit zona de fraudă privată?

V.A.: Şi de ce au fost admise?

A.M.P: În mod normal, dacă oamenii sunt proşti şi se lasă păcăliţi, nu este obligaţia statului să păzească pe fiecare.

V.A.: Da, dar eram la începutul unei tranziţii.

A.M.P.: Chiar şi aşa. Statul nu era prea puternic la începutul tranziţiei. Era slab. Ce a făcut din astea nişte cazuri de corupţie, şi nu doar de fraudă privată a fost amestecul unor oameni cu influenţă publică, oameni cărora le fusese încredinţată această autoritate de către votanţi. La Caritas a fost autoritatea locală, primarul Funar, PUNR-ul.

Ce a făcut corupţie din cazul FNI a fost tot amestecul statului. FNI-ul, finalmente, în clipa în care a intrat în nişte mici dificultăţi, a fost garantat cu încredere de către CEC. Iar CEC-ul era garantat de stat. Astăzi, 20 de ani mai târziu, statul dă înapoi şi noi toţi le dăm înapoi bani păgubiţilor de la FNI, pentru simplul fapt că cineva, mandatat de stat, a semnat acea garanţie, în plus, într-o ţară normală, instituţiile financiare, chiar private, de mare anvergură sunt supravegheate. FNI-ul ar fi trebuit să fie supravegheat. Există o comisie în Parlament care face acest lucru. Eu l-am pus pe lista neagră, de exemplu, pe Varujan Vosganian acum câţiva ani pentru că a fost în respectiva comisie şi a dat o bilă verde celor de la FNI, adică lui Sorin Ovidiu Vântu, care mai târziu a sponsorizat un proiect politic al lui Vosganian: Uniunea Forţelor de Dreapta. Deci a fost clar un schimb de favoruri între ei şi schimbul de favoruri e corupţie, fără nicio discuţie. Mai ales în cazul acesta dramatic. De unde avea Vântu bani să sponsorizeze partidul lui Vosganian? Din faptul că a furat banii de la toţi deponenţii.

Aceste două mari scandaluri au arătat în ce măsură era slăbit statul. Şi nu era nici imparţial. Statul se alia cu diverşi escroci ca să facă distribuţie socială, nu egal şi onest, ci vicios. Deci astea au fost şi forme de a lua bani şi de a-i introduce inclusiv în politică. Iar prăbuşirea FNIului a fost în anul 2000. A fost o altă bilă neagră pentru regimul Constantinescu, pentru care a plătit Emil Constantinescu, care nu avea nicio vină. Decât că avea serviciile secrete, care ar fi trebuit să-i spună ce se întâmplă.

V.A.: Să vorbim despre o bancă cu capital de stat, scandalul de la Bancorex, care a fost tot în primii ani de după Revoluţie.

A.M.P: Scandalul de la Bancorex este corupţie tipică. E altceva. Scandalul de la Bancorex reflectă corupţia aşa cum era în primele stadii ale tranziţiei, în care cream capitalismul. Cum cream capitalismul? Evaluam imparţial proiectele de afaceri pe care le depunea lumea la bancă? Nu. Cine avea relaţii cu regimul lua credite. Sunt două păcate în scandalul de la Bancorex. Unu: creditul preferenţial. Deci îi dai unuia, când poate că ar fi existat un alt proiect mai performant.

V.A.: Nici măcar nu finanţau proiecte. Pur şi simplu, se duceau la bancă. Mi-a şi spus la un moment dat domnul Temeşan, când l-am întrebat cum ajunsese la faliment: „Dar de ce n-ai venit şi dumneata să ceri?”.

A.M.P.: Al doilea lucru este că acest credit preferenţial, de regulă, e neperformant. Adică din el nu se vor întoarce banii cu care să refaci ciclul de creditare din care trăiesc băncile… Şi toată gaura aia, ca şi gaura de la FNI, a fost astupată tot din bugetul statului şi deci de către contribuabili. Din numărul extrem de mare, exagerat de mare de taxe şi impozite. În aceste găuri în bugetul statului, făcute de corupţia crescândă de la an la an, vedem de ce, din acest buget, încet-încet, servicii ca sănătatea, care şi aşa era subfinanţată, au primit şi mai puţini bani decât ar fi avut dreptul. Zic dreptul şi nu nevoie, pentru că niciodată sănătatea sau educaţia n-au fost subvenţionate măcar la nivelul hotărât prin lege. Şi atunci, cu furtişaguri de acest fel, de ce ne mirăm că lumea a ajuns să deteste clasa politică?!

V.A.: Doamna Mungiu-Pippidi, în ce moment tema anticomunistă a părăsit prioritatea opoziţiei politice şi a fost înlocuită de cea a anticorupţiei?

A.M.P.: Eu am fost un critic mai vechi al acestui discurs anticomunist. Şi, de fapt, în *Românii după 89* am ţinut un discurs care spunea că istoria nu se poate întoarce, că au greşit partidele istorice când au încercat să sugereze să ne întoarcem la 4647, că noi trebuie să ne adresăm provocărilor lumii de azi, să acceptăm că societatea asta s-a schimbat extraordinar de mult şi să mergem înainte. Asta s-a întâmplat foarte devreme, în ’91-’92. Atitudinea mea era pragmatică, nu principială; era clar că noi aveam în faţă o majoritate de oameni socializaţi în regimul comunist şi că nu aveam cum să răzbim altfel.

Spun încă odată: depinde cum înţelegem anticomunismul. Dacă anticomunismul îl înţelegem ca pe o valoare simbolică – restituirea monarhiei, că aşa e just – e una. Şi cu asta n-am făcut nicio ispravă. Dacă anticomunismul îl înţelegem ca lichidarea acelor trăsături definitorii pe care ni le-a lăsat comunismul şi care ne împiedică să construim capitalismul, asta, după părerea mea, este şi va rămâne o cauză foarte validă. FSN-ul i-a făcut pe oameni să-şi cumpere casele. Roman a dat dreptul de cumpărare pentru nu ştiu câte milioane de apartamente în care oamenii erau chiriaşi. Asta era o bună lichidare a unei forme vechi. Acum România este pe locul întâi în Europa la numărul de oameni care posedă propriul apartament. Iar acesta a fost, în fond, un lucru anticomunist, pentru că a creat o bază de autonomie

pentru milioane de proprietari, a ajutat să se dezvolte clasa mijlocie. Ăsta a fost cel mai bun lucru făcut de Petre Roman.

Asta e agenda anticomunistă pragmatică. Cu ce am fost sufocaţi tot timpul? Cu agenda asta anticomunistă simbolică. E bună şi ea. Şi pe mine m-a enervat extraordinar faptul că din Academie nu fuseseră daţi afară decât Ceauşescu şi nevastă-sa, care fuseseră împuşcaţi. Şi toţi ceilalţi au rămas. Academia fusese clar o instituţie politică, epurată politic, în care nu puteai să intri decât dacă erai membru de partid.

Când s-a creat SAR, Societatea Academică din România, în 1995, acesta a fost unul din elementele importante…

V.A.: Societatea Academică din România este, de fapt, numele vechi al Academiei Române.

A.M.P: Da, dar, drept să vă spun, eu nu ştiam acest lucru. Eu am venit cu numele şi profesorul Ioan Popa mi-a atras atenţia că e numele vechi al Academiei. Cam aşa a fost. Eu mă gândisem la un nume de film care îmi plăcea foarte mult, *Dead Poets Society* („Societatea Poeţilor Morţi"). În America sunt foarte populare chestiile astea cu „societatea". Eu mă întorsesem de la Harvard şi voiam ceva cu „societatea".

V.A.: Şi eu am dat un nume care venea din vechime. Am botezat Facultatea de Jurnalistică pe care am facut-o pe lângă AZR Şcoala Superioară de Jurnalistică. Mi-a plăcut mai mult decât „facultate" sau decât „academie".

A.M.P.: Deci noi ne-am luat numele Societatea Academică. După aia au fost discuţii. Dar numele nu aparţinea nimănui. Societatea Academică e o calitate, însemna că astea sunt preocupările noastre: academice.

V.A.: Când aţi pus piatra inaugurală, am fost şi eu invitat.

A.M.P: În 1995, în primăvară. Cred că înscrierea oficială a fost mai târziu, dar în 95, în primăvară, s-a ţinut la Universitate, într-o sală foarte friguroasă, o întâlnire cu vreo 50 de oameni de primă calitate.

V.A.: Ar trebui să amintim numele membrilor fondatori, pentru că SAR a înlocuit, într-un fel, dispariţia Alianţei Civice, dacă vreţi, dar pe un alt palier, unul mai ştiinţific, dar şi mai pragmatic, mai aplicat.

A.M.P: Primii membri fondatori au fost Gabriel Liiceanu, Andrei Pippidi, Andrei Pleşu, Zoe Petre, Sorin Vieru, Horia-Roman

Patapievici, Ioan Popa de la ASE, adus de Stere Gulea, nişte profesori de la Cluj, Mihai Şora, Virgil Ierunca şi Monica Lovinescu, Ghiţă Ionescu şi alţii. În general, lume foarte academică. Ideea iniţială a fost că ceea ce facem noi e un fel de Academie alternativă, care va da premii şi va face tot felul de lucruri de acest fel. După aceea, mare parte din aceşti foarte prestigioşi membri fondatori nu s-au implicat foarte mult. Dar s-au implicat diverşi oameni mai tineri. Era deja în '96 şi prima noastră preocupare era cum să câştigăm alegerile. Şi, atunci, primul program al Societăţii Academice din România n-a fost deloc unul academic. A fost un program cu care am fost în licee şi i-am convins pe liceenii din ultima clasă, care votau pentru prima oară, să se ducă la vot şi să voteze schimbarea. Am folosit fotografia aceea celebră din Piaţa Tienanmen, cu un student care stătea în faţa tancurilor, şi sub acea imagine am scris un slogan care spunea aşa: „Un singur om contează. Votează!". Atât. Asta a prins la liceeni. Cu asta ne-am ocupat, cu oameni tineri ca Oana Suciu. După aia am făcut şi un manual de ştiinţe politice pentru liceu, cu Sorin Ioniţă, noţiuni de bază de guvernare. Dar în liceul românesc nu s-a introdus niciodată ştiinţa politică. Manualul este scos de Polirom, există şi e făcut conştiincios. Când o să vrea cineva, măcar opţional, poate să-l introducă, pentru că sunt oameni interesaţi să înveţe elementele de bază ale politicii.

Atunci mi-am dat seama că, de fapt, marile provocări ale societăţii noastre erau totuşi în cel mai înalt grad civice. Nu am lăsat academia baltă, slavă Domnului! SAR-ul, în decursul anilor, a scos primul jurnal de ştiinţe politice acreditat din România de International Science Index. Am făcut o mulţime de lucruri de ţinută şi prin care speram să avanseze societatea. Primul lucru pe care a trebuit să-l facem a fost o bază de date cu experţi, din care să încercăm să selectăm. Am trimis fişe la mii de oameni. Am publicat un fel de catalog al experţilor. Acest catalog trebuia să fie un ajutor pentru partidele care ştiam că vor veni la guvernare şi care nu aveau niciun fel de specialişti. Astăzi avem un catalog electronic, mult mai evoluat. Apoi, pe site-ul SAR, este o bibliotecă de politici publice, singura din România, unde punem lucrările din domeniu ale românilor, oriunde ar fi în lume, inclusiv masteratele şi doctoratele.

V.A.: Aş vrea să vorbim despre câteva din acţiunile dumneavoastră anticorupţie, pe care le-a promovat SAR-ul. De fapt, ce e o instituţie *think tank*, despre care se tot vorbeşte în Occident?

A.M.P: Un *think tank* este o instituţie care diagnostichează probleme de politici publice şi vine cu soluţii. Asta face. Şi pe urmă promovează soluţiile alea. SAR-ul a devenit foarte repede un *think tank*. Din 2004

încoace, a devenit chiar mai mult decât un *think tank*. A devenit un lider pe o zonă mare de coaliţie, o zonă de coaliţie care face ceea ce făcea pe vremuri Alianţa Civică, dar mult mai extins. Anul trecut au fost peste un milion de oameni care au vizitat pagina romaniacurata.ro{2}. Mulţi „Gata! Toată lumea cere rapoartele de activitate ale primarului!”. Anul trecut am publicat o hartă pe care arătam în ce localităţi ştim ce se întâmplă şi în ce localităţi nu ştim. A sunat un om din Brăila şi a întrebat: „La Brăila e cineva care se duce să-i ceară primarului raport de activitate? Nu? Păi, mă duc eu”. S-a dus, a depus o cerere şi, a doua zi, seara, primarul şi-a publicat raportul de activitate, când a văzut că există un cetăţean în Brăila care îi cere socoteală. De-asta am făcut România Curată, dar asta mult mai târziu, prin 2010.

V.A.: Ce este această acţiune România Curată? Să vedem ce a vrut să fie şi ce a reuşit să facă.

A.M.P: SAR a fost un mare succes ca *think tank*, ca o instituţie elitistă ce a fost cu ideea cotei unice, pe care a băgat-o în program. Acestea este genul de idei al SAR-ului.

V.A.: De fapt, acum văd că se laudă liberalii cu această cotă unică. Pe de altă parte, şi Băsescu şi-a atribuit-o. Şi pe Varujan Vosganian l-am auzit că el ar fi fost cu ideea aceasta.

A.M.P.: Mie mi se pare că adevărul a fost stabilit şi spus clar în public. Deci nu noi am inventat cota unică. Sunt alţi oameni care au inventat-o în alte ţări. Dar, atunci când s-a făcut programul, SAR a publicat acest material cu cota unică cu câteva zile înainte şi de acolo a luat-o Ionuţ Popescu. Se gândiseră şi cei de la PSD la el, dar Mihai Tănăsescu, ministrul Finanţelor, se lovea de opoziţia lui Ion Iliescu, deci ei n-ar fi putut nici măcar s-o susţină public. S-au câştigat alegerile în 2004 şi atunci a trecut cota unică. Iar din 2000 până în 2004, noi ne-am dezvoltat extraordinar de bine, şi intern, şi internaţional, pentru că am avut un program al Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare, prin care, oficial, dădeam sfaturi guvernului. Atunci, pentru prima oară, am devenit eu editorul acestui raport asupra guvernării, în care foloseam cei mai buni experţi din România. Editam şi în română, şi în engleză şi scoteam, practic, un material lunar. Acest material diagnostica lucrurile care se întâmplau în timpul guvernării Năstase. Era o situaţie foarte grea, de fapt. Materialul era trimis la Ministerul de Externe, unde lumea s-a purtat impecabil, adică n-au vrut să-l cenzureze. Era ministru Geoană, iar Mihnea Constantinescu era un fel de supervizor al nostru. De multe ori ei mă

rugau pe mine să merg mai încet… Pentru că Şerban Mihăilescu – Miki Şpagă, cum era numit care era secretar general al guvernului, a chemat-o la un moment dat pe doamna ambasador ONU să se plângă… Eu ştiu sigur că Năstase citea şi că respecta foarte mult ceea ce făceam noi. Nu era un al doilea grup în România să poată face în limba engleză ce făceam noi. Înaintea noastră au mai încercat Dorel Şandor şi alţii. Eu nu îl cunoşteam pe Geoană şi am considerat că nu există nicio şansă să ajungă la noi acel contract. El a ajuns pentru că, pur şi simplu, cerinţele pentru acest raport lunar erau foarte draconice şi oamenii de la PNUD, Liviu Ion şi Dan Dionisie, după Şandor, ne-au preferat pe noi, că ştiau că avem capacitatea.

V.A.: Dar ce nevoie avea guvernul de asta?

A.M.P: Asta era o înţelegere între guvern şi Programul Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare. Se face în multe ţări. Naţiunile Unite şi Banca Mondială îi plătesc pe experţi mai bine decât ar putea s-o facă guvernul. După aceea, guvernul este liber să accepte sau să nu accepte datele care ies din monitorizare, dar în acest fel ai expertiză independentă. Iar noi eram independenţi, deci noi am dovedit, de exemplu, că domnul Sechelariu, fratele primarului de la Bacău, care era secretar de stat la Transporturi, dădea banii de la minister în funcţie de cum migrau primarii spre partidul de guvernare. Am dovedit folosind acest raport, deşi acela era foarte sus în partid. A ieşit Alin Teodorescu şi a spus: „O să anchetăm, o să dăm afară. Şi au făcut-o. Deci raportul a fost influent fără niciun compromis şi noi fiind destul de performanţi. Cei mai buni experţi din România au lucrat cu noi, de atunci ştiu eu cum scrie fiecare, că i-am editat sau i-am tradus în engleză pe toţi.

V.A.: Opoziţia folosea documentele astea?

A.M.P: Aproape deloc. Nu am remarcat ca opoziţia să le folosească. În campanie, cele mai politice, atât.

V.A.: E paradoxală opoziţia asta din România! Până la urmă aşteaptă ca presa să îi facă treburile, s-o ia în spate şi s-o aducă la putere. Acum, aşteaptă ca preşedintele să mai iasă să îi mai dea câte un şut premierului Victor Ponta, care este şi candidatul la preşedinţia României, în timp ce ea, opoziţia, e moartă-n păpuşoi. Vorbeam cu prietenii din presă şi îi căinam că ei suferă mai mult decât cei din opoziţie care sunt atât de slabi în sondaje.

A.M.P.: Am nişte exemple îngrozitoare aici. Nu avem nişte

departamente de politici în partide şi acesta e un lucru pentru care suntem guvernaţi prost, partidele ar trebui să vină cu capacitatea asta la guvernare, Stolojan şi Stoica au mai încercat la liberali, dar nu s-a ales nimic.

V.A.: Nu avem nici guverne din umbră, ca să acţioneze ca alternativă.

A.M.P.: Exact. Exemplul cel mai clar l-am avut la primele alegeri europene. Există nişte grupuri internaţionale academice, care se uită la poziţiile asumate de partide privind diferite politici. Trebuie să spun că între 2000 şi 2004 cariera mea academică a explodat, pur şi simplu, datorită unor granturi externe câştigate, în plus competenţa mea a crescut extraordinar de mult. Eu, cu toate că am fost doi ani la Harvard, editând în România lucrările unor economişti şi ale altor oameni de diferite specialităţi, am devenit un autor universal de politici publice capabil să caute cea mai relevantă statistică sau să-şi dea seama că un argument ţine sau nu. Pe mine, experienţa din presă şi din televiziune m-a ajutat la fel de mult ca Harvardul. Când faci cinci jurnale tv pe zi, mie nu mi se pare aşa greu să scot două rapoarte pe lună, unul în română, şi unul în engleză, deşi erau de coordonat mulţi experţi. Dar era mai puţin decât atâtea jurnale pe zi, cum făcusem altădată. Începuserăm deja să avem o mai mare căutare şi o mare răspândire, dar, în acelaşi timp, vedeam, încet-încet, cum sfaturile astea, oricât de bune ar fi, se opresc în ceva amorf, care era enorma corupţie şi reauavoinţă a aparatului administrativ de prin anii 2003-2004. Chiar când Năstase spunea în stenograme. „Tovarăşi, nu e de glumit! Ori accelerăm, ori ăştia nu ne primesc. Simţeai că toată chestia se îngroapă; corupţia era atât de mare – se vedea, inclusiv din datele noastre că, în orice domeniu, oricâţi specialiştii ai lumii ar veni, nu putem răzbi din cauza corupţiei. În acelaşi timp, eram partenerii oficiali ai Băncii Mondiale, pentru un împrumut mare, se cheamă împrumutul structural PAL 1, în care condiţia ca să capeţi un asemenea împrumut gigantic este să promiţi că ai să te reformezi. E destul de distractiv. Astăzi, promisiunile pe care le-a făcut domnul Ponta sunt absolut identice cu cele pe care le-a făcut acum peste zece ani domnul Adrian Năstase şi motivul pentru care sunt identice este că nu s-a făcut nimic din ele, nici sub Năstase, nici sub ceilalţi.

Am luat o parte din bani, că nu i-am luat niciodată pe toţi, şi cred că, între timp, am şi dat înapoi o parte din ei.

V.A.: Dar cel care creditează nu-şi dă seama că nu au fost îndeplinite condiţiile, că e tras pe sfoară?

A.M.P.: Evident. E şi vina Băncii Mondiale. Sunt 15 ani de când cei de la Banca Mondială spun regulat că trebuie creat un Departament de Resurse Umane la guvern. Ei, în ochii mei, nu mai au mare credibilitate, fiindcă ei ştiu foarte bine că acest departament nu se creează din cauza corupţiei guvernului. De ce să faci un departament ca să noteze câte limbi ştie unul, când tu tot pe ăia cu pile ai să-i pui? Niciun guvern nu a avut voinţa să îl creeze. Sub Boc am primit să scriu prefaţa Băncii Mondiale la 20 de ani de la tranziţie. Exact acum cinci ani. Nu s-a mai publicat volumul, pentru că a considerat guvernul că iese prost, cu o imagine şifonată. Nu numai din cauza prefeţei, ci şi a ceea ce era înăuntru. Dar Banca a acceptat. A pus bărbia în piept şi a acceptat. Aşa nu se poate. Comisia Europeană ne-a mai ţinut din scurt, dar Banca a fost foarte slabă. Şi FMI-ul a fost destul de slab. Lumea nu-şi dă seama, dar ăştia negociază finalmente cu guvernul şi cade la pace, chiar dacă n-au fost respectate criteriile convenite. Vă mai aduceţi aminte de Jeffrey Franks şi de alţii? Toţi pleacă mulţumiţi de aici, nimeni nu vrea să se certe, se aleg, în plus, şi ei cu ceva, mai multe zile de consultanţă. În plus, în cariera lor contează ca o ţară să fie considerată de succes, nu un eşec. Deci nu au interesul să vină să trântească uşa după ei, dacă nu ne-am făcut treaba, şi să spună: „Adio şi n-am cuvinte!”. Au interesul să zică: „Da, domnule, lucrăm. Nu aşteptaţi rezultate de pe-o zi pe alta. Lucrăm!”. De 15 ani, de când ştiu eu, se lucrează la guvernare în România şi pot să spun cu mâna pe inimă că nu s-a făcut un pas înainte. Atunci când am văzut că se întâmplă astfel de lucruri, am spus: „Domnule, nu se poate!”. Ştiindu-l, de exemplu, pe Cristian Diaconescu, care era ministrul Justiţiei şi care încerca să facă ceva, că era un băiat onorabil, nu era rău intenţionat, ne-am gândit să ne sprijinim pe el. Numai că era complet paralizat de propriul partid. Cum putea să acţioneze, când toţi şefii şi colegii săi erau principalii profitori ai acestei piramide de extracţie uriaşă, cum devenise guvernul României? Cum puteai să zici că faci ceva în mod serios şi cum putea să existe economie funcţională de piaţă într-o ţară în care nu exista piaţă, în care competiţia era viciată în majoritatea zonelor? Atunci, am avut ideea Coaliţiei pentru un Parlament Curat. Adică, în primul rând, am spus că nu trebuie să câştige Năstase. Năstase exagerase cu controlul presei. Eu, de exemplu, nu mai puteam să apar la televiziuni; eram interzisă, producătorii se băteau ca să mă poată strecura. S-a întâmplat să fiu invitată într-o seară totuşi şi, când eram pe drum, redactorul-şef a prins de veste, a ţipat la realizatorul ăla, l-a dat afară şi m-am trezit cu un telefon care m-a întors din drum. A zis: „Nu mai veniţi! A fost o greşeală. Situaţia ajunsese extraordinar de periculoasă. Nimeni nu mai putea să spună o vorbă în opoziţie cu guvernul, absolut nimeni. Integrarea în UE, la rândul ei, se cam

blocase… Trebuia să schimbăm situaţia căci, în primul rând, îmi era teamă că nu mai intrăm în UE. În al doilea rând, ce sens avea? Noi munceam lunar, cu experţi în Agricultură şi în alte domenii, să dăm soluţii, dar statul era profund corupt, de sus în jos. Asta trebuia rezolvat prioritar, ca să poţi să le faci pe celelalte. Şi atunci am mers pe la diverşi colegi ai mei din societatea civilă şi am încercat să-i conving. Asta era în primii ani. Am făcut un mare sondaj în cinci ţări şi am început să înţeleg cum funcţionează mecanismul ăsta cu corupţia, să înţeleg că nu mita e problema principală, să înţeleg că discreţia asta administrativă, arbitrar administrativă, e problema principală, puterea foarte mare pe care o au oamenii din poziţii de decizie. De exemplu, în sondaje vedeam că singurii oameni satisfăcuţi sută la sută de serviciile administraţiei sunt cei care cunoşteau pe cineva. Cunoşti pe cineva, personalizezi mecanismul ăsta, care ar trebui să meargă, atunci statul funcţionează pentru tine şi capeţi ce ai nevoie. Dacă nu cunoşti pe cineva, trebuie să plăteşti. Deci serviciul nu-ţi vine automat, în virtutea contractului de cetăţenie. Plăteşti pe şest şi atunci capeţi. Nici nu cunoşti pe nimeni şi nici nu ai bani să plăteşti? Atunci nu capeţi. Asta era situaţia în astea cinci ţări în care am studiat, nişte ţări foarte sărace: România, Bulgaria, Macedonia, Muntenegru şi Serbia. Deci ce povestesc eu a reieşit din sondaje şi combinate cu diverse analize pe care le-am făcut. Mi-am dat seama că favoritismul e problema numărul unu şi că degeaba cauţi mita sau construieşti o legislaţie bazată pe mită, că, în fond, e vorba de favoritism. Partide care ajung la guvernare şi, pe urmă, împart bani numai la ai lor. Ăla cu mită, uneori, era cel care voia să capete acces pe piaţă, că altfel nu intra. M-am distrat la un moment dat la un caz celebru, cu un consultant bulgar, care a încercat să intre pe piaţa închisă a băieţilor din energie, de la noi. Asta a fost o piaţă închisă de la început, pe care au fost şi oameni de stânga, şi oameni de dreapta, nu avea importanţă culoarea politică. Ei s-au înţeles şi cumpărau curent ieftin de la stat şi îl vindeau statului scump. Au făcut o mare avere. Şi, la un moment dat, unii străini au vrut să intre şi ei pe piaţa asta şi au angajat un consultant bulgar, pentru că au zis că e vecin cu românii şi o găsi un limbaj comun; unul Stancev. A fost scandal, în timpul primei guvernări Băsescu. Au fost acuzaţi de spionaj şi de subminarea economiei naţionale. Sigur e că ăia căutau un privilegiu. Dar era un privilegiu pe care îl aveau deja 50 de şmecheri. Ei încercau să intre într-o zonă închisă, care nu era o piaţă. Sau era o piaţă privilegiată. Asta e relaţia dintre favoritism şi mită la noi. Şi, bineînţeles, ei au ajuns în închisoare, fiindcă nu făceau parte din cerc. Cu mare scandal. Nu ştiu cum s-a terminat procesul. Ăsta este riscul dacă vii într-o ţară ca a noastră. Pe de altă parte, ce economie de piaţă este asta?

Şi atunci m-am dus la toţi colegii ăştia ai mei, înţelegând că asta e ceva de coaliţie, nu e pentru un *think tank,* am convins pe Ioana Avădani, Mircea Toma, Cristi Pârvulescu, Ioana Arnăuţoiu, Monica Macovei, care era la APADOR. Eu am fost cu ideea. Am citit astea şi mi-am zis că singurul lucru care poate să funcţioneze este să creezi un fel de piaţă pe care lumea să fie obligată să se întreacă pentru integritate, care arată mai bine şi alegerile erau piaţa naturală pentru chestia asta. Asta era ideea: să creezi o piaţă pe care actorii să fie obligaţi să se întreacă şi, prin această întrecere, să-şi schimbe comportamentul. Şi alegerile erau, în mod evident, un fel de piaţă. Eu n-am prins niciodată toată teoria asta a corupţiei în comportamente regresive. Ce se crede e că trebuie să existe un stimulent, ca oamenii să fie motivaţi să-şi schimbe comportamentul. Dar asta nu e uşor, pentru că, în halul în care se fură în ţările ce sunt sistematic corupte, nu vei putea niciodată, de exemplu, să creşti salariul unuia de la vamă, faţă de cât ia el. N-ai cum, pentru că e prea puţin. Deci trebuie cumva, între costul represiunii, pe care îl creşti, mărind şansele să fie prins, şi o majorare de salariu, pe care să-l apropii de ceea ce se cheamă un „punct de echilibru". Şi asta am gândit şi eu, să creez acest punct de echilibru la alegeri. Situaţia era foarte bună, pentru că în România era un partid, PSD-ul, care guvernase mult mai mult decât celelalte. Asta era situaţia în 2004, când ei aveau deja 10-11 ani de guvernare, pe când ceilalţi guvernaseră pe bucăţele, unii cu alţii, şi de-abia aveau patru ani. Ceea ce însemna că oportunităţile de corupţie erau mult mai mari la PSD. Şi asta oferea o situaţie naturală în care opoziţia ar fi avut de câştigat. Deci însemna un stimulent pentru opoziţie să intre în jocul ăsta iniţiat de mine. Ne-am dus, iniţial, la partidul cel mai mic, care stătea cel mai prost în sondaje – cred că Băsescu stătea cel mai prost în sondaje şi la el ne-am dus primul şi le-am spus: „Voi staţi prost în sondaje, oameni corupţi n-aveţi, că de ani de zile n-aţi mai ajuns la guvernare (în realitate ei aveau câţiva, dar aveau mult mai puţini), e în interesul vostru să semnaţi un contract cu noi, prin care agreaţi nişte criterii de anticorupţie şi acceptaţi ca noi să monitorizăm candidaţii. Şi, pe ăia care nu corespund criteriilor, îi daţi jos de pe listă". Cine s-a prins foarte repede că e o idee bună? Au fost vreo doi oameni: Cozmin Guşă, de la Partidul Democrat, şi Mona Muscă, de la liberali, care i-a vândut ideea lui Stolojan şi acesta a înţeles imediat ce avantaje o să le aducă contractul. Alţi oameni au fost mult mai reticenţi pentru că, în primul rând, îşi dădeau seama că ei, personal, n-o să iasă bine prin comparaţie cu alţii. Şi lumea a început să facă conferinţe de presă. Mergeam la un partid, semnam cu el, ei făceau conferinţă de presă şi aşa s-a ajuns că la sfârşit a ajuns doar PSD-ul să nu semneze. La PSD nici n-a mai fost nevoie să dăm alte telefoane, că s-a întâlnit unul de la ei cu unul de la noi şi i-a zis:

„Gata! Am înţeles. Veniţi!”. Ce erau să spună? Că ei sunt singurii care nu semnează? Nu puteau să spună, pentru că ieşeau prost. Şi aşa s-a ajuns la această poveste, care a durat luni de zile, în care am angajat o armată de oameni. Ca să strângem coaliţia asta împreună, a trebuit să facem rost de nişte bani, că totuşi ziariştii trebuiau plătiţi, fiindcă nu sunt prea voluntari din fire.

V.A.: Pe vremea aia, parlamentarii îşi declarau averile? Sau încă nu apăruse această obligaţie?

A.M.P.: Ei de declarat le declarau, dar nu aveai voie să le consulţi. Deci încă nu erau transparente. În majoritate, a trebuit să ne bazăm pe surse de presă şi am dezvoltat o strategie să se scrie astfel încât să nu fim daţi în judecată pentru calomnie. Am făcut un rând de referate foarte complicate.

V.A.: O consecinţă a acestei acţiuni a fost şi apariţia ANI?

A.M.P.: Da. O consecinţă directă a acestui lucru a fost şi apariţia unei instituţii care să facă ce am făcut noi.

S-a întâmplat aşa. România a avut preşedinţia OSCE la un moment dat. Asta însemna că domnul Geoană, care era ministru de Externe, a fost preşedintele OSCE cât a durat preşedinţia, care este o funcţie rotativă. Există foarte puţini români capabili să modereze în limba engleză o discuţie internaţională şi aşa am ajuns să moderez câteva mari mese rotunde la OSCE, din acelea cu zeci de ambasadori pe care să-i ţii la trei minute intervenţia – mă calificam după ce îi făcusem ce-i făcusem lui Iliescu. După una din ele, care era despre corupţie, mă trezesc că vine un domn american la mine şi spune: „Doamnă, te-am văzut, eşti de-a noastră! Vrei într-adevăr să schimbi ceva. Ei, când ai să fii şi în situaţia să schimbi ceva, să ai puterea să schimbi ceva…” – a scos un CD-ROM şi mi l-a dat. „Tot ce ai nevoie e aici.” De acest domn, numele lui e Stuart Gilman, care a avut diverse funcţii în Departamentul de Justiţie american, îmi amintesc şi azi. El a urmărit toată cariera asta a mea cu corupţia şi ştiu şi eu cine este. Pe acest CD am văzut pentru prima oară Regulamentul de funcţionare al Biroului de Etică american.

V.A.: Ei au un birou de etică? Al Congresului, al justiţiei?

A.M.P.: Au unul al Congresului, au altul al executivului şi există câte unul şi pentru fiecare stat.

V.A.: Ştiu că şi Senatul american are o comisie pentru reguli.

A.M.P.: Cu certitudine. Ăsta este numai pentru conflicte de interese şi avere, ca ANI la noi, şi este separat de puterile statului.

V.A.: Deci americanii îl au! Ai noştri, cei care sunt deranjaţi de ANI, zic că trebuie să-l desfiinţăm pentru că nu mai există în altă parte.

A.M.P.: Nu este adevărat. Americanii îl au şi este foarte puternic. Eu am vizitat unul central, unde cei de acolo m-au ajutat apoi să îl vizitez şi pe cel al statului Pennsylvania. Am luat toate regulile.

Deci asta a fost. Cu ajutorul acestei coaliţii, de altfel, Băsescu a câştigat alegerile.

V.A.: A şi promis că va trage în ţeapă, în Piaţa Victoriei, angajament pe care cred că l-a respectat.

A.M.P: Bine. Chestia nu a contat aşa de mult. După părerea mea, PSD-ul a pierdut enorm, fiindcă PSD-ul intrase în campanie cu un scor mult mai mare. Părerea mea e că marele efect care s-a realizat a fost un efect de setare a agendei. Prin acţiunea asta a noastră, corupţia a ajuns pe locul întâi în dezbaterea din campania electorală. Ăsta a fost efectul cel mai mare. Pentru că, altfel, opoziţia propunea nişte oameni atât de slabi, care doar la ei în comunitate erau cunoscuţi. N-or fi fost pe lista neagră, dar nici nu erau cunoscuţi că erau buni de ceva. Lumea îşi imaginează că oamenii votează numai pe cine cunoaşte, dar nu e adevărat; oamenii ştiu cine e PNL, PDL şi cine e la el, acolo, în comunitate. Şi, dacă el ştie că ratatul ăla de zece ani e acolo, la sediu, şi el a ţinut închis sediul şi la el nu mai intră nimeni, nu o să voteze cu partidul respectiv. Dar noi ne-am făcut datoria în modul cel mai corect şi cu multă publicitate. Ajutaţi de puţină lume din presa onestă, care încă avea canale, noi am tras în jos de PSD cât am putut, dar n-am putut să urcăm Alianţa DA, pe care tot noi, trebuie să spun, am unit-o cu eforturi enorme. Pentru asta, printre altele, a trebuit să scriem un material despre modelul bulgar de unire, că, în egoismul lor, partidele alianţei nu voiau să fie împreună. O bună parte din liberali, în frunte cu Patriciu, voiau să urmeze PSD-ul. Ţin minte şi acum texte de Theodor Paleologu, în care pleda pentru faptul că locul natural al PNL este lângă PSD. După toate eforturile astea, am reuşit să dăm PSD-ul jos. Dar ce n-am reuşit a fost să aducem la putere nişte oameni care să fie competenţi şi curaţi. Unicul lucru cu care ne-am ales, care s-a dovedit a fi destul de important, e altceva. Consiliul European pusese o condiţie: noi să auditǎm toate instituţiile anticorupţie, ca să existe o garanţie că putem satisface toate condiţiile, că era clar că suntem

departe în procesul aderării. Această cerinţă fusese formulată la Consiliul European de iarnă, în decembrie, iar semnarea tratatului era programată pentru aprilie. Deci erau numai trei luni în care trebuia să se facă un audit internaţional. Băsescu a evaluat această problemă cu realism. Şi fiind el un căpitan de navă, adică unul care estimează distanţa în cât timp o să te duci şi o să te întorci, fiind şi bine sfătuit, a făcut acest lucru extraordinar: a găsit un om complet necunoscut lui, pe Monica Macovei, căreia i-a dat Ministerul Justiţiei. Pe urmă, restul lucrurilor au mers şnur. Eu am sunat la Freedom House pentru auditul internaţional şi apoi, până în martie, s-a făcut şi pe baza lui s-a redactat Strategia Naţională Anticorupţie. Acest document prevedea ca în următorii cinci ani să fie înfiinţată şi ANI. În aprilie s-a semnat tratatul. Dar, în septembrie, deja, Comisia ne-a spus că inclusiv anexele la strategia din martie sunt considerate parte din acquis şi deci nu sunt negociabile. Au fost incluse în Mecanismul de Cooperare şi Verificare. Pe scurt, dacă nu se făcea ANI sau se făcea sub nivelul prevăzut acolo, România nu intra în UE sau putea fi dată afară, pentru că ăsta e Mecanismul de Cooperare şi Verificare, ce, iniţial trebuia să fie pentru trei ani şi după aia a fost incredibil prelungit, pentru că nu ne-am ţinut angajamentele. Şi aşa, de la campania asta a societăţii civile, în răstimp de doi-trei ani, s-a ajuns, cu deciziile astea, în zona centrală de guvernare. După aceea, au urmat câteva lucruri de mare importanţă pe care le-a făcut Monica Macovei, cum ar fi liberalizarea alegerii preşedinţilor de tribunale şi de curţi.

V.A.: Revoluţia care s-a făcut în România nu s-a făcut şi în justiţie. Şansa acestor instituţii a fost să aibă în fruntea lor nişte oameni care au încercat să-şi facă meseria cu bună credinţă.

A.M.P: A fost această ruptură de sistem, creată de Băsescu, care, ar trebui să spun, putea să fie cu totul temporară. La începutul anului 2005, noi eram foarte nemulţumiţi. Probabil vă amintiţi că au fost fraude electorale în 2004. Eu am depus o plângere, împreună cu Dan Mihai, avocatul nostru, al Coaliţiei pentru un Parlament Curat. La acea plângere electorală, domnul Botoş, azi general, nu ne-a răspuns niciodată. Plângerea electorală documenta clar oameni care votaseră de două ori, găsiţi de noi pe liste. Era povestea cu ştampila pe buletin. Oare în favoarea cui? Dacă nu mă înşel, Mircea Kivu a făcut şi o statistică, în care a arătat că semnificativ, în toate zonele cu liste suplimentare mai mari, se votase mai mult PSD. Câştigase PSD. Deci în favoarea lui Adrian Năstase, evident. Mircea Kivu voia să spele păcatele IMASului, care făcuse numai sondaje false pentru PSD, dar această statistică a fost o lucrare foarte bună, corectă. Însă niciodată nimeni n-a păţit ceva, nu s-a întâmplat nimic care să descurajeze pe

viitor. Iar domnul Botoş, ca şi alţi oameni din serviciile secrete, a făcut, de fapt, exact ca înainte, ca pe timpul mandatului lui Emil Constantinescu. Ei fuseseră la Băsescu, înainte să piardă Năstase, şi îşi făcuseră aranjamentele şi cu partea aceasta. Şi părerea mea este că ei ar fi rămas dacă nu era povestea cu Omar Hayssam. Acela a fost punctul-cheie. Băsescu a oscilat între Monica Macovei şi Botoş în prima jumătate a anului 2005. Şi opţiunea lui mergea spre Botoş, pentru că era un om de sistem. Dar, cu Omar Hayssam, sistemul i-a arătat ce surprize neplăcute îl aşteaptă, exact cum i se întâmplase lui Emil Constantinescu cu minerii. Sistemul are interesele lui. Te acomodează, dar nici chiar aşa! Lumea a uitat, dar Băsescu a încercat să vorbească cu Timofte, cu cei pe care i-a găsit acolo, la SRL Dar nu s-a putut, pentru că nu se putea înţelege cu ei. Pe urmă, încet-încet, a luat deciziile care au schimbat această moştenire şi Monica s-a consolidat, mai ales cu ajutorul Comisiei, care a insistat să nu schimbăm nimic la DNA şi să trecem ANI. Ei nu i-au ieşit multe însă dintre lucrurile pe care le-a vrut. Unele nu le-a făcut abil – enormă eroare să facem la procurorii generali mandate de doar trei ani, mai scurte decât ciclul politic, de parcă ea se pregătea să fie la putere zece ani – iar în altele a fost subminată, inclusiv de situaţia bugetară alocată ministerului ei. Astfel, a pierdut cvasiimediat sprijinul judecătorilor pentru că nu le-a putut da salarii majorate, pe care aceştia le considerau că li se cuvin. Şi cu asta s-a terminat, n-a mai avut sprijin în sistem. Dar prin concursurile libere s-au selecţionat mult mai mulţi oameni autonomi. Astfel de magistraţi au câştigat alegerile pentru preşedinţi de curţi – însă, apoi, aveau să se lupte destul de mult, pentru că nu se crease încă masa critică în justiţie.

Pe urmă, în instituţia asta, care supraveghează judecătorii, Consiliul Superior al Magistraturii, au intrat mulţi oameni tineri şi s-a schimbat climatul. Eu am conferenţiat de câteva ori la Institutul Naţional al Magistraturii, unde am văzut în ce stare deplorabilă erau magistraţii. Nimeni nu punea o întrebare şi nu angaja vreo dezbatere. Veneau dintr-un climat din ăsta autoritar, nu citeau nimic la Drept; Facultatea noastră de Drept a evoluat mult prea puţin de pe vremea când se intra pe bază de dosar. I-am întrebat care e personalitatea lor favorită din istoria dreptului, însă ei nu citiseră o pagină de Montesquieu, nu citiseră o pagină de Jefferson. Ei studiază dreptul roman, însă nu l-au citit pe Cicero. Ei învaţă pe de rost nişte articole de lege. Asta e Facultatea de Drept de la noi. În mod evident, ei nu au o cultură a dialogului. Ei niciodată nu exersaseră dezbaterea.

V.A.: Mă îngroziţi cu această informaţie pe care mi-o daţi. Ce se întâmplă atunci în facultăţile alea private?

A.M.P: N-am nicio idee ce e în facultăţile private, dar la stat cu certitudine nu e bine. Acum poate să mai fi luat la catedre nişte oameni tineri, dar până să se schimbe curricula…

Eu, când m-am dus într-o şcoală să predau, să lansez manualul nostru de politologie, acum vreo zece ani, am fost la un liceu cunoscut din Bucureşti şi am constatat, spre surpriza mea, că elevii şi profesorii au încă scări de intrare separate. Aşa era şi înainte de ’89 în şcoala mea. În Occident e de neconceput. Dacă cineva iese dintr-o şcoală din asta autoritară, în care nu ai cultura dialogului şi în care niciodată nu ai voie să-ţi contrazici profesorul şi deci taci e foarte trist. La noi clasa nu e locul unui dialog. Profesorul vine şi te ascultă, îţi spune ce e bine şi tu niciodată nu îţi construieşti singur un punct de vedere. După aceea intri într-o facultate în care înveţi integral texte pe de rost – şi, în general, numai de autori români, că ăsta e dreptul la noi, complet închis. Şi, pe urmă, ajungi la INM, iar acolo în mod excepţional ţi se întâmplă să vină unul ca mine, învăţat la Harvard, şi îţi cere să-i zici nu ştiu ce din domeniul în care te-ai pregătit. Şi unul nu ridică mâna. Toţi tac, toţi sunt terorizaţi, te uiţi la viitorii judecători ai României. Ba chiar sunt speriaţi că i-ai întrebat ceva. Şi eu zic: „Dar ce am spus eu e adevărat sau e prostie? Experienţa voastră confirmă sau vă puteţi gândi imediat la câteva exemple care, dimpotrivă, contrazic ce-am zis?”. Erau uluiţi. În viaţa lor parcă nu vorbise nimeni cu ei! Pe urmă, oamenii ăştia se duc în săli de judecată şi dau sentinţe. Ce fac ei, săracii? încearcă să interpreteze legea aia cam la virgulă, că de gândit nu au fost învăţaţi să gândească. Dimpotrivă! Toată şcoala e contra exprimării libere.

Doamne fereşte să gândească ceva! Deci magistratura era foarte greu de reformat.

Mai uşor a fost cu procuratura, fiindcă era subordonată Ministerului Justiţiei. În procuratură s-au făcut traininguri. Mai ales la DNA oamenii au învăţat mai mult pentru că au beneficiat de pregătire din partea unor echipe de specialişti din Europa. Ele îşi începeau vizita uitându-se în dosare şi apoi angajau dezbateri pe marginea lor. Veneau procurori din Germania, din Franţa şi lucrau cu ei, se uitau la dosarele alea şi ziceau: „Aici de ce ai făcut aşa?”. Chiar dacă legislaţia nu era la fel. De aceea, ei au fost mai repede familiarizaţi cu procedurile şi metodele de investigaţii europene. Şi faptul că DNA-ul era separat de Parchet a ajutat. În curând se va crea şi la nivel UE un post de procuror european separat, propus de Viviane Reding, deşi ea nu va mai fi în noua comisie. Acest procuror european separat va avea jurisdicţie să dea în judecată toate cazurile privind folosirea incorectă a fondurile europene – tot în curţile naţionale, dar aceşti procurori vor fi subordonaţi unui procuror european, nu vor mai fi subordonaţi guvernului. Toată floarea DNA visează să lucreze acolo. Abia aşteaptă

să scape, să nu mai fie sub control naţional, şi atunci o să vedeţi că fondurile europene o să fie mai bine păzite de elita asta de procurori. Deci la procurori pregătirile au evoluat pentru că au căpătat un fel de dublă jurisdicţie, a Bruxellesului, pe lângă cea naţională. La judecători mai greu, din motivele pe care le mai spun: lipsă de bani, nu există cadre specializate, adică un aparat care să-i ajute. Dacă vezi filme cu Tom Cruise, vezi ce fel de fete superdeştepte cu Harvard Law School umblă în jurul lui şi îi completează la virguliţă pledoaria şi el numai se duce şi pledează. La noi nu există aşa ceva.

V.A.: Asta, ca în filme, se întâmplă chiar în realitate în justiţia americană?

A.M.P: Vai, ce copii extraordinari am văzut eu la Harvard Law School! Toţi lucrează şi pe gratis, numai să fie luaţi de procurori celebri.

V.A.: Care e diferenţa dintre o universitate făcută aici, în România, şi Harvard, de exemplu? Acolo există o cultură a dialogului între profesori şi studenţi? Sunt seminare de dezbatere? Câţi participă la un seminar?

A.M.P: Seminarele sunt numai de dezbatere. Aproape că nu mai există cursuri. Acolo totul este organizat pe bază de dezbatere. Părerea fiecăruia e valorificată. Cursurile le primeşte studentul înainte, le citeşte şi discută acele materialele într-un dialog liber cu profesorul şi colegii. Deci e o mare diferenţă.

Însă haideţi să încheiem cu corupţia! Deci, la povestea aia cu Coaliţia pentru un Parlament Curat, noi am avut două stadii de campanie. Primul stadiu era cel în care negociam cu ei şi acesta a fost un stadiu discret. Eu m-am ţinut de cuvânt, nu am permis scurgeri la presă cu câţi oameni am pus pe lista neagră. Am fost direct la partide şi am spus: „Ăştia nu sunt OK! Scăpaţi de ei de pe listă!”.

V.A.: Şi chiar s-au ţinut de cuvânt?

A.M.P.: Da. Băsescu a scos aproape pe toată lumea, în afară de un securist prieten cu el, Silvian Ionescu. Toată lumea ştia că fusese securist. În rest, i-a scos pe toţi, fără să discute.

Liberalii însă au scos puţini. Aproape deloc. Tăriceanu a încercat să-mi spună că ne înşelăm, că ăia sunt de treabă. Dar, când s-a uitat pe listă, s-a liniştit imediat, pentru că ei aveau zece oameni, iar PSD avea peste 80. Şi a zis: „Oricum noi ieşim bine din asta!”. Eu i-am zis să-i scoată, că e mai bine şi pentru ei. Era de exemplu, Fenechiu şi alţi

oameni care oricum au ajuns în puşcărie.

V.A.: Da, dar ei sponsorizau partidul. De aici cred că începe corupţia unora. Ei, când ajung la guvernare, trebuie să-şi scoată banii pe care i-au dat în campanie. Aici e o pârghie la care n-a acţionat nimeni: controlul banilor de campanie a partidelor.

A.M.P: S-a mai acţionat, dar degeaba, în sfârşit, la al treilea partid, PSD-ul, erau aproape toţi vicepreşedinţii de partid pe listă. Deci ce puteau face ei? Cristian Diaconescu, partenerul nostru din partea lor, care era ministrul de Justiţie, a fost extrem de onest şi a scos aproape jumătate din oamenii de pe listă. Dar au rămas foarte mulţi. În plus, nu a putut să-i scoată pe cei care erau la fel de importanţi sau mai importanţi ca el în partid. Ăia au rămas toţi. Ei îşi căutau şi o imunitate parlamentară. Putea el să-i scoată pe Hrebenciuc, pe Tărăcilă? Hai să fim serioşi!

Şi atunci am trecut la al doilea stadiu, demascarea publică. Cineva trebuia să apară şi să facă publice listele astea negre. Am vrut să-i protejăm pe jurnalişti – şi aşa ne-a fost tot timpul teamă că jurnaliştii pot să fie cumpăraţi şi ameninţaţi şi de-aia am avut grijă şi i-am verificat, dar i-am şi protejat. Şi atunci numai eu am apărut la televizor, în numele Coaliţiei, şi am spus: „Listele sunt făcute de nu ştiu câţi jurnalişti, dar nu o să vă dăm numele lor. Dacă vreţi să daţi în judecată pe cineva, daţi-mă în judecată pe mine!”. Şi aşa am ajuns că m-au dat în judecată în civil un număr considerabil de oameni periculoşi: printre reclamanţi erau ministrul Justiţiei, ministrul de Interne, şefii serviciilor secrete şi aşa mai departe. Ei ne-au atacat pe noi în foarte multe curţi. Ne-au atacat, în primul rând, în curţile electorale. S-au dus şi au încercat să obţină de la birourile electorale – Biroul Electoral Central şi mai multe birouri electorale din ţară… Astea s-au adunat, au deliberat şi au hotărât, până la urmă, că nu au jurisdicţie, că nu e de competenţa lor. Pe urmă au introdus ceea ce se numeşte „ordonanţă prezidenţială de urgenţă4. Urma să tipărim manifeste cu numele celor care nu erau în regulă şi nu fuseseră eliminaţi de pe listă, liste pe care urma să le răspândim în circumscripţiile electorale. Ce e „ordonanţa prezidenţială de urgenţă”? E ceva care se judecă imediat, pentru că se consideră că, dacă nu se dă o interdicţie, consecinţele sunt catastrofale. Asta se judeca marţi. Duminică seara deja am dat telefoane la toţi băieţii noştri de la Alianţa Civică şi Alianţa Studenţilor, care erau în coaliţie, şi Asociaţia Pro Democraţia, ce avea mulţi voluntari – erau sute de oameni din toată ţara în aceste trei asociaţii -t şi le-am spus: „Răspândiţi toate manifestele, pentru ca, la ora când se întruneşte Curtea, să nu mai aibă ce să interzică4. Erau cam un milion şi jumătate de manifeste,

pentru fiecare circumscripţie, recomandându-le oamenilor să nu voteze cu cei de pe lista neagră. Şi lumea a plecat pe teren. A fost destul de riscant în unele locuri, pentru că se întâlneau cu cei de la partidele de pe lista neagră, care lipeau afişe. Unii s-au îmbrâncit, la Buzău au dat peste unii de-ai noştri cu maşina. În două nopţi şi o zi, cu eroism, lumea a răspândit manifestele. Diverse radiouri locale ne-au ajutat extraordinar, pentru că domnul Hrebenciuc, ingenios, a scos liste false. Deci a făcut el alte liste negre, pe care le răspândea spunând că sunt ale noastre. Şi atunci radiourile locale încercau să facă ordine. Sunau şi mă băgau pe mine în direct şi mă întrebau care este adevărata listă neagră, cine e pe ea. A fost o mobilizare impresionantă. În unele judeţe, lumea a tipărit pe gratis. În primul rând, contracandidaţii făceau aşa, căci era în avantajul lor; pe asta m-am şi bazat, pentru că, în fond, erau oameni care aveau de câştigat din campania asta de curăţire a parlamentului de indivizi dubioşi. La fel, presa, care a declanşat un efect de „bulgăre de zăpadă", în schimb eu m-am ales cu o grămadă de procese în civil pentru calomnie. Un număr destul de mare de oameni – domnul Văcăroiu, doamna Rodica Stănoiu, care fusese ministrul Justiţiei, Ioan Mircea Paşcu, Ioan Talpeş, printre alţii – m-au dat pe mine în judecată pentru că i-am calomniat. Episodul cu ordonanţa prezidenţială este o poveste semnificativă care ţine de corupţie şi de independenţa justiţiei. S-au adunat părţile, completul s-a uitat la listele negre şi a amânat decizia după turul doi al alegerilor prezidenţiale. Imparţiali, ca tot românul! După turul doi al alegerilor prezidenţiale, am venit din nou şi atunci completul a respins solicitarea de ordonanţă prezidenţială. Adică ei trebuiau să hotărască pe undeva pe la mijlocul lui ianuarie dacă eu pot să tipăresc şi să difuzez, ceea ce deja făcusem prin 20 noiembrie. Dar au scris o motivaţie superbă, pe care o păstrez şi azi. Motivaţia a spus că noi nu facem decât să îi informăm pe alegători şi să ne exercităm dreptul nostru la libertatea cuvântului şi la informarea obiectivă a publicului. Mi-a plăcut foarte mult. Toate motivaţiile astea au fost un pas înainte, că judecătorii, pentru prima oară, au gândit în aceşti termeni politici şi au ieşit din formalismul ăla al lor.

Dar eu am rămas cu procesele. Şi, alături de mine, Cristian Pârvulescu – numai pentru că era cunoscut şi apărea des la televiziune l-au dat şi pe el în judecată în jumătate din procese, pentru că nu ştiau în cine să lovească. Dar eu am fost în toate. Iar Rodica Stănoiu era extraordinar de influentă în justiţie. A reuşit să mute procesul la ea, la Caracal parcă, sau nu mai ştiu unde, în locuri în care judecătorii erau cu ea. Şi a fost o bătălie care a durat un an şi jumătate, doi, până când am scăpat de absolut toate procesele. Şi noi n-am pierdut în nicio instanţă. Eu am fost la mai multe dintre ele, judecătorii au fost mereu foarte favorabili; atunci am văzut care era starea instanţelor. De

exemplu, în ăsta cu Rodica Stănoiu, ea a scris în plângere că mă dă în judecată pentru că o vorbesc de rău la Bruxelles. Efectiv aşa a scris în plângere. Atât a dus-o capul. Ea şi Năstase au trimis mereu plângeri stupide la Bruxelles, care le-au adus mari dezavantaje, pentru că nu reuşeau să dovedească decât că erau de pe altă planetă. După o sentinţă de judecată, citeşti ce s-a scris acolo, fiindcă trebuie să semnezi că ai luat cunoştinţă. Şi eu citeam şi amărâta aia de funcţionară de la sală, grefiera, scrisese „Bruscel" în loc de Bruxelles. Şi am scos stiloul – nu ştiam că nu e voie să scrii pe concluzia de judecată – şi mă pregăteam să modific. Judecătoarea mă vede în ultima clipă şi strigă: „Ce faceţi, doamna Mungiu?!". Şi zic: „Doamnă, scrie *Bruscel* aici. Ce să fac? Corectez". Zice: „Lăsaţi aşa! Dumneavoastră nu vă închipuiţi ce se scrie pe aici, câte prostii nu se pun… Lăsaţi! Asta e nimic pe lângă nenumărate prostii." Şi judecătorii ăştia, dacă ar avea în spate un staff, altul decât stafful care scrie „Bruscel", cred că ar funcţiona mai bine şi mai eficient…

V.A.: Cine a adus-o pe doamna Kovesi?

A.M.P.: A venit prin concurs şi nu s-a prăpădit nimeni după ea. A fost considerată o alegere nu prea bună, nu alegerea ideală. Prelungirile ei de mandat, de fiecare dată, au fost acordate pe muchie, în ultimul moment; în lipsă de altcineva. Era cât pe ce să nu capete aceste dispense. Numai o mână de oameni ştiu cât ne-am luptat să fie prelungită şederea Codruţei Kovesi pe post. Şi de-aia, anul trecut, când s-a făcut înţelegerea Băsescu-Ponta, eu am aplaudat-o. Eu ştiu foarte bine că ea nu e un om radical, ci un om echilibrat, dar fără mare susţinere. Toată lumea strigă că face parte din tabăra lui Macovei, dar Monica nu o susţinea pe Codruţa Kovesi anul trecut. O considera mult mai slabă decât Daniel Morar.

V.A.: Săptămâna asta ştiu că vreţi să puneţi la cale o altă chestiune: corupţia din presă. Putem vorbi despre ea? Spre deosebire de presa independentă din 1990, care chiar era independentă şi financiar, exceptând, evident, presa de partid a FSNului şi cea guvernamentală – domnul Văcăroiu chiar inventase un cotidian al guvernului său de data asta nu mai avem o presă independentă, pentru că fiecare ziar, post de televiziune sau de radio este în proprietatea cuiva şi cel care are proprietatea dictează politica editorială. Am citit în cartea asta publicată acum zece ani la Humanitas, *Politica după comunism*, o idee foarte interesantă, şi anume că unele posturi de televiziune şi de radio din provincie ar trebui să fie subvenţionate din bani publici, tocmai pentru a avea o anumită independenţă editorială.

A.M.P.: Ăsta e modelul scandinav. Ar fi fost cu totul de neînchipuit când am început noi presa după comunism. Noi nu voiam bani de la stat, pentru că ne era frică că statul ne va influenţa, ne va condiţiona editorial. Dar realitatea este că acum în România profundă, dacă sub o formă sau alta nu ai subvenţii din surse independente, eşti anexat unor interese de partid sau mafiotice. Şi acum subvenţia oricum există, pentru că statul a ajuns să fie investitorul numărul unu în reclame. Şi nu numai prin fonduri europene, care sunt într-un fel mai transparente, ci şi prin alte forme. Sunt forme perfide de reclamă, monopoluri de stat care îşi fac reclamă. Deşi nu au competiţie, n-au concurenţă pe piaţă. De exemplu, aeroportul naţional Henri Coandă – Otopeni, îşi face reclamă. Şi atunci te întrebi: pentru ce fac concurenţă agenţiile statului dacă nu ca să cotizeze în favoarea câştigării simpatiei editoriale? Da, ca un partid-stat, astăzi PSD face acest lucru numai ca să ajute anumite organe prietenoase de presă să fie afiliate cu arme şi bagaje campaniilor guvernamentale. Cu presa, în ultimii 20 de ani, s-a întâmplat ceva foarte grav. În România, în acest moment, există foarte puţină investiţie străină care să facă alte reguli. Ţările baltice au avut mare noroc. Au venit scandinavii şi au cumpărat aproape toate ziarele lor. În Ungaria a venit RTL…

V.A.: Şi aici, în România, au fost cumpărate câteva trusturi, dar investitorii străini n-au rezistat.

A.M.P: Corupţia şi intervenţia politică la noi au fost atât de mari, încât Bodo Hornbach, când a plecat, a spus: „Domnule, nu mă pot lupta cu mafioţii ăştia autohtoni”. Şi Hornbach nu era nici el reputat prin onoare. Dar nu îl poţi compara. Mafia autohtonă e prea puternică. Şi în acest moment noi avem o parte din presă care este chiar crimă organizată. Sunt criminali care apar la televizor în timp ce sunt judecaţi de DNA. Am văzut la un moment dat la Antena 3, nu ştiu când, parcă în vara lui 2012, cum demascau pe toţi judecătorii din Secţia Penală a înaltei Curţi de Justiţie. Le dădeau fotografii de buletin la televizor ca la nişte criminali… De ce, ca să se ducă lumea să-i lapideze?… Dar gândiţi-vă că ăia chiar judecă criminali. Sunt foşti criminali care se pot duce şi îi pot găsi.

V.A.: În Occident cred că se pedepsesc asemenea indiscreţii publice.

A.M.P: Bineînţeles că se pedepsesc. Dar la noi cum să se pedepsească, când patronul lor a făcut parte din toate guvernările, începând din 2004? Domnul Voiculescu a fost necesar, pentru că, aşa cum spuneam, partidele din Alianţa DA, unite cu sila din afară, fără un program, n-au putut să facă o coaliţie decât luându-l pe Voiculescu

la guvernare. Din cauza asta, domnul Voiculescu căpătase un asemenea aplomb, încât făcea şi desfăcea guverne, stabilea calendarul destituirii preşedintelui, chit că nu exista vreo încălcare constituţională… Asta s-a întâmplat după ce n-au mai reuşit să se înţeleagă cu el. Astfel s-a ajuns la situaţiile de război, care au dus la suspendările prezidenţiale şi la alte chestii. Sinistru!

Tupeul lui crescuse extraordinar sub Tăriceanu. Şi, la un moment dat, a vrut să ajungă vicepremier. Îl şantaja nu doar cu televiziunea al cărui proprietar era. Şi atunci a trebuit să intervenim noi la Tăriceanu. În 2007. Era situaţia aceea conflictuală dintre Băsescu şi Tăriceanu, cu bileţelul roz pe care-l trimisese prim-ministrul ca preşedintele să intervină în justiţie în favoarea lui Dinu Patriciu. Multă vreme nu am vrut să ne pronunţăm, pentru că, de fapt, nu era treaba noastră. Treaba noastră cu activitatea civică, de care am vorbit, se terminase. Numai că eu promisesem atunci – Adrian Năstase era foarte supărat pe noi – că o să reluăm acţiunea de curăţare a clasei politice de corupţi. Am zis: „Da. E adevărat, PSD-ul a fost dezavantajat". Dar nu de noi, ci pentru că aşa au fost circumstanţele. „Lasă că stau ăştia la guvernare şi atunci or să vadă că n-o să fie totdeauna dezavantajat." Şi am promis că o să mai fac încă o dată exerciţiul ăla. Şi de atunci trebuie să spun că l-am mai făcut de vreo patru ori. E un efort foarte mare să-l faci bine, fără să te discreditezi, să rămâi obiectiv. În acel moment însă nu îmi venea să cred, că Voiculescu, care este cine este şi care sub Iliescu nu ar fi îndrăznit să ajungă aşa sus, a urcat profitând de slăbiciunea liberalilor. Tăriceanu, care zilele astea îşi face partid, l-a ridicat pe Voiculescu, pentru că el era mai slab decât Băsescu în lupta dintre ei doi. Nu vreau să spun că a fost integral vina lui, dar nici că trebuia să câştige cu orice preţ disputa cu Băsescu. Deci el a făcut un enorm compromis ca să rămână la guvernare – mă lipsesc de guvernarea liberală cu preţul ăsta! – şi a făcut compromisul politic, l-a băgat pe Voiculescu. După aceea Crin Antonescu a făcut la fel. L-au făcut pe Voiculescu mult mai mare decât merita să fie cu minusculul lui partid. Şi atunci, pur şi simplu, i-am şantajat. Şi în campania aceea din 2004 cam şantajasem puţin şi de data asta am împins şantajul până la capăt. L-am sunat pe şeful de cabinet al lui Tăriceanu şi i-am spus: „Eu ies acum în public" – deja nu mai era presa de sub Năstase, acum aveam foarte multe intrări – „şi vă fac harcea-parcea! Spun că e un guvern al Securităţii. Discuţia asta telefonică era tocmai în timpul şedinţei din biroul şefului de guvern. Cu Voiculescu, Voiculescu fiind atunci la Tăriceanu. Şi şeful de cabinet, destul de curajos, mi-a spus: „Mă duc acum înăuntru". S-a dus atunci înăuntru şi Voiculescu n-a mai ajuns vicepremier. Vă spun asta ca să vă arăt cât de slab era Tăriceanu. Frustrat, Voiculescu a sunat la televiziunea publică cerând să i se dea un fel de drept la replică – deşi toată această discuţie fusese

privată, chiar dacă lumea ştia că de 24 de ore el tot încerca să ajungă vicepremier, iar Tăriceanu se angajase să-l numească. Voiculescu, deşi avea propriile televiziuni, s-a invitat în jurnalul principal al televiziunii publice şi a zis că el a fost cât pe ce să ajungă vicepremier, dar „stalina" Pippidi nu l-a lăsat, că nu este democraţie, că i se limitează drepturile constituţionale, printre care acela de a fi vicepremier. Asta a fost istoria cu Voiculescu. Dar l-am oprit temporar. Căci aşa a fost tot timpul la un pas să urce în demnităţi publice, inclusiv în fruntea Senatului. A fost pe muchie şi, cu intervenţii din astea, la mustaţă a fost oprit.

V.A.: Ce vreţi să faceţi cu presa, pentru că de-acolo plecasem?

A.M.P: Cu presa, cum să vă spun, nu o să putem face mare lucru, dar încercăm. Dat fiind că presa a ajuns să fie cam toată în mâna unor oameni care, de fapt, şantajează, fac trafic de influenţă şi politica intereselor, vrem să obligăm mediile de informare să fie transparente în privinţa acţionarilor.

La început, ziarele noastre s-au vândut foarte bine şi, cât ziarele s-au vândut bine, noi am fost independenţi. De la o vreme încolo însă ele nu se mai vindeau în tiraje mari. Hai să zicem că ne-a strâns de gât FSN-ul sau nu ştiu cine cu tirajele, cu distribuţia, dar asta era adevărat pentru acum 20 de ani. Acum internetul a distrus cu desăvârşire presa scrisă, televiziunile sunt exagerat de multe, piaţa de reclamă din România este mică. Deci, pe scurt: la numărul de cititori sau de *advertiser*-i, de publicitari, care sunt în România, nu se creează ceea ce economiştii numesc „economie de scară". Nu există suficienţi oameni care plătesc, ca să poţi să ai o presă independentă şi de calitate. Asta înseamnă că presa pierde bani. Cine e dispus să piardă bani? Când nu poţi să ai un model de *business* care să-ţi aducă profit, ci doar un model de *business* în care subvenţionezi, ce e de făcut? Cine poate s-o subvenţioneze, în afara traficanţilor de influenţă? Guvernul, ca în ţările scandinave. Dacă e un guvern luminat şi înţelept şi ar vrea, ar putea să-l aducă, măcar în ceasul al doisprezecelea, pe cetăţeanul român la nivelul la care era ţăranul danez când pastorul luteran l-a învăţat carte, la 1800, plătind conţinut de calitate, deopotrivă la presa publică şi la cea privată, stimulând abonamentele etc. Dar, evident, nu avem un asemenea guvern, deci varianta asta o excludem. Atunci ce avem? Oameni care sunt dispuşi să investească bani în presă în schimbul altor avantaje, pentru că profit nu vor scoate.

V.A.: Şi care ar fi avantajele?

A.M.P: Rente de stat, sub o formă sau alta. Şi atunci există presă de

influenţă, presă de şantaj, presă de *kompromat*, cum se numeşte în Rusia.

V.A.: Presa pe care o avem acum. Din păcate, văd că sunt colegi ai noştri care fac şantaje.

A.M.P: Şi foarte mulţi colegi ai noştri fac asta, dacă îi mai putem numi colegi.

Noroc cu noua generaţie. Acum, există o mică lume de tineri on-line, plus oameni ca Moise Guran. Şi mai există nişte insule de investiţie străină. Câteva insule de presă sunt onorabile.

Ce voiam eu să fac e ceea ce am făcut şi cu Coaliţia pentru un Parlament Curat, adică un prim pas spre curăţire, măcar să ştii cui aparţine presa. Scandalul mare a fost anul trecut, cu Roşia Montană, când erau zeci de mii de oameni în stradă la Bucureşti, şi presa, fără intervenţie politică, ca în 90, cu Piaţa Universităţii, nu dădea demonstraţiile. De ce? întrucât cei de la Gold Corporation, care sunt o schemă piramidală, sunt precum Caritasul, au vândut în toată lumea acţiuni pentr-o mină în care ei n-au dreptul de exploatare şi, astfel, au strâns din bursă o căruţă de bani şi cu banii ăia au cumpărat opinia publică din România. Eu n-aş fi ştiut asta dacă nu ar fi încercat să ajungă şi la mine. Aşa m-am prins ce se întâmplă şi aşa am devenit interesată de povestea asta. Şi atunci a apărut sloganul cu care am demonstrat în toamna trecută: „Să vină presa, să-i scoatem lesa!”. Aşa mi-a venit ideea că un pas înainte ar fi măcar să aflăm cine plăteşte conţinutul de presă. Asta nu înseamnă necesarmente că toţi ziariştii de la ziarele respective nu sunt în regulă. Dar asta e cu totul altceva. Credem că cititorul sau telespectatorul trebuie măcar să ştie cine dă banii. Acum, dacă el, telespectatorul, ştie că e Voiculescu în spatele postului TV, dacă el ştie că ziaristul ăla nu e un ziarist, ci e, de fapt, un propagandist, şi dacă beneficiarul media tot la asta alege să se uite, atunci noi nu mai avem ce face. Treaba lui! Ăsta este stadiul la care vrem să ajungem: să existe transparenţa surselor de finanţare. Mai voiam să spun ceva de Legea finanţării partidelor politice. Dacă parlamentul ar vrea să facă ceva bun, ar trebui să le interzică oamenilor politici, direct sau prin intermediari, să mai deţină presă. Şi am să explic de ce. Eu sunt contra ultralegislării, dar acest lucru încalcă, de fapt, o legislaţie pe care o avem deja. Legislaţia noastră de finanţare a partidelor politice sau, de exemplu, CNA sunt foarte atente ca să existe imparţialitate faţă de toţi candidaţii şi partidele politice. Dar imparţialitatea asta nu există în clipa în care unii sunt deţinătorii mijloacelor media. Deci ce rost are să calculezi la minut apariţiile electorale ale unora, când unii au propriile televiziuni? Din când în când, domnul Voiculescu (când nu era în puşcărie) dădea informaţii

despre Partidul Conservator, în afara campaniei, în toate jurnalele lui de ştiri. Deci mie mi se pare că, în spiritul Legii finanţărilor partidelor politice, este musai să interzicem ca oamenii politici sau orice apropiaţi ai lor – rude la care poţi să dovedeşti legătura – să mai poată să deţină presă. N-au decât să se ascundă, că după aia îi cauţi şi îi prinzi. Dar să nu mai aibă dreptul pe faţă, cum este acum. Şi asta nu este numai problema mare din Bucureşti, a lui Dan Diaconescu şi Dan Voiculescu, ci, la fel, şi în provincie. Să ştiţi că în alte ţări din Europa de Est nu există televiziuni de partid, ca la noi. Asta e o originalitate românească: televiziunea de partid. Antena 3 cu conservatorii şi Dan Diaconescu cu Partidul Poporului. Şi acum a apărut şi domnul Ghiţă, cu investiţie mare, ceea ce iarăşi e cât se poate de periculos. Provincia e plină şi ea de moguli de presă. Practic, asta arată că nimeni altcineva nu mai e dispus să piardă bani în presă, care nu mai e o afacere bună, decât oamenii politici. Dar lucrul acesta viciază direct capacitatea de a informa obiectiv, adică principalul lucru pe care ar trebui să îl facă presa. Deci este în marele dezavantaj al votanţilor.

VII. Unde l-am pierdut pe Băsescu?

Om bun, om rău şi… marinarul • Cine conducea balurile suspendărilor • Băsescu, justiţia şi… Elena Doamna • Traian vs Alina – o confruntare TV ce n-are loc • Roşia Montană relansează societatea civilă

V.A.: Cred că în convorbirea aceasta ar trebui, după ce am vorbit despre Ion Iliescu şi despre Emil Constantinescu, să ne ocupăm de ultima şi cea mai recentă administraţie, administraţia Traian Băsescu. Pot spune – şi nu ştiu dacă sunt în asentimentul dumneavoastră – că e singurul preşedinte, din cei trei pe care i-am avut, care şi-a respectat măcar o promisiune. El a venit la putere promiţând că va înălţa ţepele lui Vlad Ţepeş în Piaţa Victoriei şi cred că, după aproape zece ani de preşedinţie, putem spune că şi-a ţinut promisiunea din prima campanie.

A.M.P: în polemica aceasta care e la noi dacă Traian Băsescu chiar s-a ţinut de cuvânt şi chiar a făcut ce a promis pe partea cu justiţia şi varianta complet opusă, dar în care crede foarte multă lume, şi anume că justiţia lui Băsescu este discriminatoare şi că el n-a făcut decât să îi trimită în puşcărie pe oponenţii lui politici, eu aş aduce două nuanţări. Una este că, după cum am povestit despre începutul tranziţiei, există în teoria instituţionalismului istoric cotituri semnificative, cotituri critice. Şi în timpul acestor cotituri critice, dacă lucrurile intră pe un anumit făgaş, acel făgaş este mult mai greu de controlat şi de întors de cineva. Acest făgaş a început pentru noi în anul 2004-2005. Marea agitaţie anticorupţie din ţară din 2004 a determinat Consiliul European din iarna 2004 să facă din asta o condiţie specială. Şi promisiunile făcute atunci, în anul 2004, l-au determinat pe Băsescu s-o numească pe Monica Macovei la Justiţie, deşi n-o controla, nu ştia nimic despre ea, ca să se poată ajunge la timp la semnarea tratatului, ca să nu ratăm aderarea. Şi acest fapt a pus lucrurile pe un anumit făgaş, am reuşit să semnăm tratatul de aderare, pe baza lui s-a desenat un mecanism de cooperare şi verificare specific, legat de combaterea corupţiei, cum alte ţări nu avuseseră, datorită căruia vedem astăzi

oameni foarte puternici financiar şi mediatic arestaţi. A început un cerc virtuos, cum îl numim noi în teoria dezvoltării, în care condiţiile externe şi insistenţa liderilor UE au fost folosite de noi, societatea civilă, de Macovei, de procurori, cu sprijinul lui Traian Băsescu, începând cu 2005 (că la primărie dădea Parcul Bordei şi altele, să ne înţelegem, nu avea un trecut de luptător cu corupţia). O altă generaţie de judecători, tineri, a consfinţit acest avans, oameni precum Camelia Bogdan.

V.A.: Deci, atunci când vorbim despre o administraţie sau alta, folosim numele preşedintelui ca pe un nume de cod, ca un simbol, dacă vreţi.

A.M.P: Da, dar să fim exacţi, nu preşedintele a controlat multe din aceste evoluţii. Eu îl ţin minte, de exemplu, pe Marko Bela, care a venit la şedinţa aceasta confidenţială de negociere a adoptării declaraţiei de avere şi căruia i-am promis la schimb că va fi adoptat statutul minorităţilor. Statutul minorităţilor n-a fost adoptat nici până azi, trebuie să îi mulţumesc că el şi-a ţinut partea lui de înţelegere, dar eu nu am reuşit şi ştiam că nu o să reuşesc, depindea de prea multă lume. La fel, ţin minte câte i-am spus lui Cristian Diaconescu, pe atunci la PSD, să promită PSD ca să ne lase să adoptăm Legea privind Agenţia Naţională de Integritate. Băsescu nu numai că nu a fost la niciuna dintre aceste şedinţe de negociere care au împins înainte lucrurile, ci nu a avut niciun reprezentant. Trebuie înţeles că a fost o conjunctură în care el e cel ce a dat drumul la bilă la vale şi bila n-a mai putut fi adusă înapoi. Dar toţi oamenii aceştia, tot acest efort mărunţit de negociere şi asentimentul pe care diferiţi actori l-au depus în diferite momente (chiar şi Tăriceanu, ca şi Cristi Diaconescu), toate astea trebuie corect atribuite celor care au împins lucrurile mai departe. Fiindcă toţi au avut un merit, tot aşa cum au fost şi mulţi oameni care s-au opus absolut tot timpul. Şi de aceea s-a mers foarte încet, pas cu pas. Adevărat însă, dincolo de acuzele care i se aduc, este că Băsescu are meritul că l-a apărat pe Daniel Morar ori de câte ori era să fie dat afară. Şi duşmanii lui, care după aceea se plângeau că Morar nu e obiectiv, să se întrebe dacă şi cel mai sfânt om din lume poate să rămână obiectiv după ce tu ai încercat să-i închizi instituţia şi să-l dai de trei ori afară, în timp ce altul l-a susţinut. Deci, fără să vrei, o apropiere subiectivă se petrece în această situaţie.

V.A.: Erau împreună într-o echipă, la urma urmei.

A.M.P.: Opoziţia a făcut eforturi să închidă DNA, susţinând de la început că instituţia aceasta era dirijată împotriva ei. În alegerile din

2008, de exemplu, am făcut o listă neagră cu toţi cei care au propus amendamente pentru a se închide DNA sau pentru a o schimba într-o formă ce ar fi facut-o de nerecunoscut. Era o listă cu peste 300 de persoane, tot PSD-ul şi o bună parte din PNL, ca să nu mai vorbesc că şi la PDL mulţi simpatizau cu ideea aceasta.

V.A.: Se vede ce se întâmplă în parlament. De câte ori Parchetul cere anchetarea unui parlamentar, majoritatea se opune.

A.M.P.: Dar nu-i mai puţin adevărat că ce s-a întâmplat de la referendum încoace a confirmat un pic şi versiunea celor care îl critică pe Băsescu. Adică există dosarul Bute, în care, într-o situaţie similară, şefii au fost trimişi în judecată. Aici doamna Udrea pare să fie deasupra legii. E clar că ea a fost cruţată. Şi sunt alte situaţii cu ea sau cu apropiaţii ei. Sorin Blejnar, să nu uităm, directorul Fiscului, a fost demascat de Antena 3… Lumea nu-şi dă seama, dar una din forţele Antenei 3 este că o parte din lucrurile pe care le-a dat la iveală erau adevărate; nimeni nu creşte în audienţă dacă dă numai propagandă, că ar contrazice experienţa reală a oamenilor. Ei au trăit din atacuri contra regimului Băsescu, din care unele au fost justificate. În aceste lucruri adevărate postul a ambalat o mulţime de porcării de-ale casei. Dar campaniile contra lui Blejnar au fost justificate. Să nu uităm că Blejnar a fost şeful Fiscului aproape sub tot regimul lui Băsescu. Şeful de cabinet al lui Blejnar e azi căutat prin INTERPOL, se presupune că a fost împuşcat ca să nu vorbească. Asta este crimă organizată. Blejnar era omul Elenei Udrea. Daniela Andreescu, secretarul general al guvernului sub Boc, era omul Elenei Udrea. Emil Boc n-a avut nicio putere să facă guvernele acestea când s-a întors. Nu el a hotărât s-o pună pe Elena Udrea ministru al Dezvoltării, ci Băsescu, şi astfel a subminat propria construcţie. Marele merit al lui Băsescu este că a oprit legislaţia trimisă de parlament de foarte multe ori, corect în 90% din cazuri, aş zice. Deci el a fost făcut mare de incompetenţa şi corupţia parlamentarilor din România. A fost ajutat de un departament constituţional extrem de bun pe care l-a avut şi mai ales de Ştefan Diaconu, care merită amintit pentru că a fost impecabil cât a lucrat.

Că DNA-ul nu mai era echilibrat la a doua suspendare a lui Băsescu e clar; DNA-ul nu avea ce căuta să-i întrebe pe oameni cum au votat; asta ţinea de procuratură. Dar DNA-ul s-a dus să ancheteze, pentru că procuratura nu acţiona; le era teamă. Eu ştiu foarte bine legile DNA, nu aveau ce căuta în cazuri de mită de doi bani. Şi, cu toate acestea, s-au dus şi au fost foarte activi. În acest fel ei l-au expus pe Daniel Morar, care, altfel, poate, mai putea fi salvat la conducerea DNA. Să nu uităm că, atunci când PSD şi Băsescu au făcut împreună un guvern,

în 2009, Geoană a agreat prelungirea mandatului lui Morar, ceea ce, după părerea mea, a fost marele început al normalităţii.

V.A.: Evident, departe de mine gândul de a-l transforma pe Traian Băsescu într-un mit, mai ales că se văd cu ochiul liber defectele pe care le are omul pus să ocupe această funcţie, deşi, trebuie s-o spun, omul şi-a depăşit, deseori, condiţia. Dar vă propun să discutăm despre cele două suspendări. Ce logică aveau aceste suspendări când Constituţia nu fusese încălcată?

A.M.P: E complicat. Prima oară, după părerea mea, nu exista niciun motiv pentru suspendarea lui Băsescu. Sau, cel puţin, noi nu ştiam de vreunul! Acuma e însă adevărat că, în fond, noi nu ştiam nimic despre viaţa lui Băsescu. Efectiv, habar n-aveam. Nu-l urmăriserăm foarte bine pe Băsescu ca primar al Capitalei, unde nu excelase; criticile pe care i le aduce azi Nicuşor Dan sunt absolut întemeiate. După alegeri am aflat de casa lui din Mihăileanu. A apărut un scandal şi noi întâi am crezut că scandalul e o făcătură. Dar el ne-a zis că-i pare rău, deci a reieşit că a profitat de statutul de primar şi şi-a cumpărat o casă mai ieftin, motiv pentru care, într-o situaţie similară, îl pusesem pe Iliescu pe lista neagră. Şi a treia chestiune, faptul că el era în neregulă în viaţa lui personală; nu făcea diferenţa între ce este în viaţa personală şi ce este în viaţa publică. El a numit-o imediat şefă de cabinet pe această doamnă avocat de la PNL, Elena Udrea, care era inadecvată pentru poziţia respectivă, fapt dovedit prin testul picat de ea în emisiunea lui Robert Turcescu când nu a ştiut care sunt ţările membre în Uniunea Europeană şi că Norvegia este monarhie, deşi ea trebuia să organizeze agenda de politică externă a preşedintelui. Ridiculizarea publică a doamnei a coincis cu plecarea lui Omar Hayssam, care a condus la demiterea lui Botoş de către preşedinte, moment în care Băsescu a fost forţat să se decidă pentru schimbarea oamenilor de la serviciile secrete. Acest set de măsuri mă tăcea să cred că s-a terminat cu derapajele, că lucrurile iau o turnură bună.

V.A.: În tinereţe auzisem o vorbă pe care o repetam des. Cum că sunt trei categorii de oameni: buni, răi şi şoferi. La Constanţa marinarii luau locul şoferilor; o categorie cu o moralitate aparte. Spuneţi că domnul Băsescu este, adevărat, o persoană conflictuală. Dar politica în democraţie nu se bazează, în mare măsură, pe conflicte?

A.M.P: Nu, politica în democraţie se bazează pe construirea consensului. Şi liderul mare este cel care construieşte consensul. De departe, liderul mare e cel ce reuşeşte să adune lumea la o masă şi să

convingă, să construiască o majoritate. Cine are conflicte nu ajunge niciodată la niciun rezultat acceptabil pentru mulţi. Primul mandat al lui Băsescu a fost decisiv şi a fost mai bun. Iar când s-a ajuns la suspendarea lui, prima oară, într-adevăr, ar fi fost suspendat absolut nevinovat; nu pentru greşelile pe care le făcuse, ci pentru calităţile pe care le avea. Practic, el a căzut apărând edificiul acesta construit de Monica Macovei. Şi aceasta a fost şi secvenţialitatea. Întâi au dat-o pe ea afară, pe urmă a zburat întregul Partid Democrat de la guvernare. Erau mulţi care voiau să rămână la guvernare. Între el şi partid erau diferenţe de vedere. Şi atunci s-a întâmplat această chestiune neverosimilă: i s-a dat lui Voiculescu rolul acesta extraordinar de mare, ce a fost dovada enormei slăbiciuni a lui Tăriceanu şi a lui Geoană, ca şef al opoziţiei.

Ei au acceptat practic ca Voiculescu să ia comanda şi au făcut gafa majoră de a-i da şefia comisiei care a dictat suspendarea lui Băsescu. Voiculescu nu era credibil în situaţia respectivă. Curtea Constituţională dăduse aviz negativ la prima suspendare. E adevărat, e doar un aviz, dar aceştia sunt specialiştii tăi! De ce-i mai întrebi dacă nu-i asculţi? îl pui pe Voiculescu, un reprezentant al vechiului regim şi al Securităţii, în fruntea comisiei de suspendare şi pe urmă vrei ca poporul să te urmeze? Majoritatea a acţionat absolut corect şi două treimi l-au apărat pe Băsescu. Şi bine au făcut!

V.A.: Legea a câştigat împotriva terorii puşcăriabililor.

A.M.P.: Bine a făcut, dar duşmanii lui n-au învăţat nimic. Dovadă că tot Voiculescu a declanşat şi a condus şi a doua suspendare. Deşi şefii partidelor erau acum Crin Antonescu şi Victor Ponta. De ce, din nou, Voiculescu la comanda execuţiei? Numai din cauză că au ajuns să se teamă de forţa mediatică a trustului creat de Voiculescu, de care aveau o mare nevoie.

V.A.: Deci viitorul preşedinte, al patrulea preşedinte de după Revoluţie, ar trebui să fie altceva decât Traian Băsescu, probabil.

A.M.P.: Să ieşim un pic din aspectele acestea legate de personalitate. Băsescu a făcut o treabă bună cu justiţia, a lăsat procurorii să lucreze, cu dezavantajele de rigoare, cum ar fi că avem mii de mandate de ascultare pe siguranţă naţională. Canada nu are nici 200 pe an şi noi avem peste 2.000. Şi toate aprobate de acelaşi judecător.

VA.: Probabil colonel!

A.M.P: Exact! Şi toate făcute de SRI. Deci nu e nevoie să ai DNA-ul.

Toată lumea zice că e nevoie să ai DNA-ul.

E nevoie să ai serviciile, că serviciile sunt alea care vin cu dovezile.

După părerea mea, simplul fapt că Băsescu termină, indiferent cine urmează, e pozitiv. Pentru simplul motiv că se mai rupe un pic din monopolul asupra serviciilor şi asupra ascultării.

Cred, de exemplu, că n-a intervenit niciodată direct să zică: „Băi, luaţi-l pe ăla şi nu-l luaţi pe celălalt!". Şi că procurorii, dacă s-au abţinut să-i instrumenteze dosar Elenei Udrea, s-au abţinut fiindcă sunt oameni numiţi sub mandatul lui, nu era nevoie să intervină la ei direct. Serviciul secret ştie şi el pe cine să n-asculte, că trăim într-o societate în care întotdeauna ştii ce ai de făcut. Asta vine din timpul comunismului. Sistemul era fără cuvinte, ca în cazul poliţiei din Braşov, unde şeful dădea *beep* pe telefon la agentul care oprise pe cine nu trebuie şi omul ştia din prima ce are de făcut, fără precizări să îi dea drumul ăluia. Acesta e un caz instrumentat de DNA, bravo lor.

V.A.: Deci Băsescu a avut şi bune, şi rele.

A.M.P: În fond, ce este corupţia? Încălcarea separaţiei dintre public şi privat, prin obţinerea unui folos privat dintr-o formă de autoritate publică. Deci partea negativă a lui Traian Băsescu se leagă de problemele acestea cu familia lui şi cu Elena Udrea. Iar în spatele acesteia se află un întreg grup de interese, ce a făcut afaceri şi a avut un profit enorm, pe care îl vedem şi astăzi spălat în presa ce îi sprijină pe preşedinte şi pe Udrea. Aceasta a ajuns să apară cu Turcescu în prime time – Turcescu, care, pe vremuri, când era încă jurnalist, îi făcuse înscenarea respectivă, îi pusese marea întrebare cu Norvegia, azi apare ca un ţuţer pe lângă ea şi nu zice nimic. Deci au existat profituri mari din aceste guvernări. Şi o parte din aceste profituri au fost înţelept folosite în presa pe care o controlează doamna Udrea azi. Apoi el n-a fost omul care să fi promovat lumea pe merit. Mai puţin vreo două numiri excepţionale, ca Monica Macovei sau George Maior. Şi lucrul acesta a fost foarte dăunător. Pentru că lumea nu se uită la ce predici, lumea se uită la ce faci.

V.A.: Bineînţeles, aşa ar şi trebui judecaţi oameni, după ce fac, nu doar după ce spun.

A.M.P.: În timpul lui s-au dat legile acestea conform cărora poţi intra în puşcărie dacă-ţi numeşti fiul sau fiica în diverse poziţii. Avem exemple de parlamentari care au necazuri pentru că şi-au numit fiul sau fiica în cabinetele parlamentare. Şi în bătălia aceasta dintre Băsescu şi parlament, el trebuia să dea exemplu personal de intransigenţă, nu numai să spună că ăştia sunt răi. Ştiam cu toţii că ei

sunt răi. Dar sigur că s-au supărat pe el şi s-au radicalizat pentru că le ţinea predici când el le punea pe Udrea, pe EBA, un şir întreg de slăbiciuni de ale lui din trecut pe care nu le mai numesc… toate cu afaceri şi contracte… Deci, iarăşi, lanţul slăbiciunilor. Şi aşa s-a ajuns ca în guvernul Boc II să se fure atâtea fonduri europene, încât în 2013 a trebuit să dăm înapoi o grămadă de bani nejustificaţi în operă… iar pe finalul guvernării Boc Comisia Europeană să ne blocheze toate fondurile. Şi la un moment dat s-a făcut un sondaj, un eurobarometru pe corupţie, în 2011. Şi în aceste sondaje apărea un paradox extraordinar: lumea aprecia activitatea procurorilor, care erau şi foarte lăudaţi în rapoartele de la Bruxelles, dar două treimi din populaţie percepea o creştere, nu o scădere a corupţiei.

V.A.: Şi era o percepţie corectă?

A.M.P.: Corectă, absolut. Aparatul de extracţie a corupţiei era absolut sistematic. Au fost multe cazuri sub regimul Boc, cazuri extraordinare legate de cofinanţarea fondurilor europene. Cum a fost cel de la Camera de Muncă din Braşov, în care pentru orice cofmanţare lumea punea mână de la mână şi-i plăteau pe cei de la Bucureşti, pe lanţul ierarhic. Deci, ca să obţii orice fond european, statul trebuie să cofinanţeze şi nicio cofmanţare de la buget nu venea fără ordin politic sau mită, de asta fondurile nu se absorb.

V.A.: Şi deci Elena Udrea este vinovată pentru ruperea preşedintelui de partidul care l-a adus la guvernare?

A.M.P.: Acum să ne înţelegem, vinovat e el, că nu poţi da vina pe faptul că e influenţat de cineva. Da, el e vinovat că nu şi-a ţinut viaţa privată separată de viaţa publică şi a ajuns să fie folosit de nişte oameni cu agendă, care, la rândul lor, s-au folosit de ambiţioasa Elena Udrea. Că întotdeauna se vor găsi unii care să profite de punctul slab al oricui. Mai ales când sunt multe interese în joc.

V.A.: Acum, vrem, nu vrem, trebuie să discutăm, pentru a da crezare observaţiilor critice la adresa lui Traian Băsescu, despre relaţia pe care a avut-o Alina Mungiu-Pippidi cu Traian Băsescu. Şi după aceea să discutăm despre acea proiectată întâlnire de talk-show între preşedinte şi Alina Mungiu-Pippidi din 2013 care n-a mai avut loc. Dar să începem cu începutul.

A.M.P: Aş insista asupra motivelor pentru care l-am susţinut în 2004, deşi nu îl cunoşteam bine. Pentru că Năstase blocase integrarea europeană, nu avea puterea să treacă peste baroni, iar Băsescu a făcut

ce i-am cerut, i-a curăţat de pe lista neagră pe toţi oamenii lui, cu o excepţie. Sigur că mi-am asumat un risc dând acea recomandare de vot în favoarea lui în 2004 în emisiunea lui Robert Turcescu; ştie şi el, ştim toţi că a contat foarte mult recomandarea respectivă. M-am întâlnit cu surorile domnului Corneliu Coposu, care mi-au spus că din pricina mea l-au votat pe Traian Băsescu, şi nu pe Gheorghe Ciuhandu, care nu m-a iertat niciodată. Ştiam că Băsescu e omul care e, adică un om care creează conflicte şi care, atunci când are un scop, îl urmăreşte fără să se clintească niciun pic din hotărârea sa. Îl ştiam de la conflictul cu Ciorbea. Dar, în acelaşi timp, în 2004 vedeam, fiind de meserie sociolog, că numai Băsescu avea potenţialul electoral să-l învingă pe Adrian Năstase, în timp ce Theodor Stolojan nu. Şi asta a decis lucrurile.

Când m-am despărţit eu de Traian Băsescu? Noi n-am fost niciodată apropiaţi. Ne-a apropiat faptul că, în conjunctura asta cu integrarea europeană, am avut cauze comune. Şi Băsescu e un om eficient. Atunci când a fost nevoie să cooperăm, ca să împingem înainte un lucru, am cooperat, uneori mai de aproape, alteori mai de la distanţă. Şi cu asta basta, am fost foarte mulţumită de această asociere. Dar multe din lucrurile importante, strategia anticorupţie din 2005 care a intrat în MEV, de exemplu, le-am făcut fară ştirea lui. El în 2005 era cu Botoş – noroc că a fugit Hayssam şi atunci a înţeles că nu poţi lucra cu sistemul.

Au fost foarte mulţi oameni după aceea care au zis că Traian Băsescu ne-a folosit, a folosit societatea civilă ca să prindă primul lui mandat, ca după aceea să facă ce voia el fară să ne mai întrebe. E parţial adevărat! Dar şi noi l-am folosit. Pentru că trebuie înţeles că Traian Băsescu în 2003 sau în 2004 – să recitească cineva toate discursurile lui – nu avea niciun fel de agendă anticorupţie sau de bună guvernare. Monica, şi ea, se ocupa cu drepturile omului, ea a schimbat direcţia în 2005; de corupţie înainte de 2005 ne ocupam doar eu, la SAR, şi un grup de oameni strânşi de mine. Agenda anticorupţie eu am scris-o. Agendă de bună guvernare nu au nici azi, niciunul, nici altul. Această temă a preluat-o integral de la noi, inclusiv vocabularul din discursuri, dar foarte bine că a fost aşa. Că aşa e în *policy*: dacă un om politic, cineva care are puterea de decizie, îţi preia un program sau o idee e foarte bine, e triumful unei idei. Deci el ne-a folosit pe noi, societatea civilă, dar şi noi pe el. Asta i-a adus avantaje, dar i-a adus şi mulţi duşmani. Pe duşmanii noştri mai vechi, nu ai lui. Cum să spun? Eu şi Dan Voiculescu eram duşmani de când am fost noi la Televiziune, în 1997-1998… Noi am fost primii care s-au luptat cu Antenele. Pe vremea lui Tucă ne-am luptat cu ei din greu şi atunci nu era nimeni de partea noastră. La un moment dat au ajuns – Băsescu şi Voiculescu – duşmani, de unde la început erau indiferenţi.

Relaţia aceasta dintre societatea civilă şi Traian Băsescu a fost spre folos reciproc, fără să fi avut un preşedinte de partea noastră rămâneam slabi, nu câştigam prea curând. Contra lui Vântu eu am scris ani de zile, el îl susţinuse pe Băsescu, duşmănia dintre ei a venit foarte târziu… Deci încet, treptat, adoptând agenda noastră, el s-a ales şi cu duşmanii noştri, care erau formidabili.

Din păcate, s-a întors doamna Udrea. Am văzut la a doua victorie a Partidului Democrat Liberal, în decembrie 2008, când eram deja la Berlin, că doamna Udrea a ajuns ministrul Turismului. Era un minister foarte mic şi ai fi zis că dacă rămâne acolo nu e nicio nenorocire. Dar, din păcate, erau alte semne foarte-foarte clare, cum ar fi numirea protejatei ei, Daniela Andreescu, că puterea ei de decizie progresează.

În ce mă priveşte, atunci hotărâsem că n-o să mai rămân în ţară pentru că mi se făcuse oferta asta academică de la Berlin, iar în România nu aveam nici măcar dreptul să îndrum doctorate, deşi aveam mai multe lucrări internaţionale ÎŞI ca ambele departamente de ştiinţe din Bucureşti puse împreună. M-am spălat pe mâini sau aşa am crezut, că, de fiecare dată când preşedintele se sfătuia cu mine prea des, mă luau cu asalt intermediari trimişi de doamna Udrea – ea controla accesul la el destul de strict.

V.A.: Şi cât a durat separarea asta?

A.M.P.: Nici doi ani. Cu vreo trei luni înainte de alegerile europarlamentare, al doilea an, practic, de alegeri europarlamentare, am primit semnale din care am înţeles că relaţia dintre Băsescu şi partid este din ce în ce mai proastă. Lumea, de fapt, îmi cerea ajutorul, ca să fim cinstiţi. Şi unii liberali mă chemaseră înainte… Şi poate că am făcut o greşeală că nu m-am băgat sau că n-am scris despre asta în public şi am zis că viaţa internă a partidelor e doar treaba lor. Căci ce s-a întâmplat e că ăia cumsecade şi cinstiţi au cam pierdut peste tot şi canaliile mari au câştigat, iar şefii, nu ştiu cum se face, dar întotdeauna erau de partea ăstora mai răi. Probabil că partidele acestea merg pe principiul selecţiei naturale! Prădătorul cel mai mare este cel mai potrivit să fie în vârf şi el selecţionează doar prădători! Mereu s-a întâmplat aşa. În sfârşit, revenind la Partidul Democrat Liberal, între timp aşa se numea, căci îi luaseră şi pe ăştia de la liberali, dar nu se împăcau de niciun fel între ei, guvernarea nu mergea cum trebuie ş.a.m.d. Şi asta este ocazia în care, printre aceste cereri de ajutor, mi s-au făcut şi ofertele – nu erau primele – de a candida pe liste. Mi s-au propus mai întâi liste naţionale şi pe urmă listele europarlamentare ale Partidului Democrat Liberal. Dar, dat fiind că eu nu intrasem nici măcar o dată în zece ani în sediul acestui partid şi că nu cultiv relaţiile cu oamenii politici, plus că de-abia îmi

legasem cariera în Germania, la toate ofertele am spus nu.

Până când, plecând de la una din vizitele de weekend la Bucureşti, după ce tocmai auzisem litaniile şi plângerile lor, iau pe aeroport un *Evenimentul zilei*, în care scria că Elena Băsescu va candida la europarlamentare. Eu vorbisem trei zile cu toată lumea care era apropiată de chestiunea aceasta şi nimeni nu-mi spusese niciun cuvânt despre asta. Nimeni! Şi atunci am văzut negru în faţa ochilor, fiindcă eram convinsă că au încercat să mă folosească; nu fusese prima oară, dar asta era prea de tot, îmi propuneau mie să vin la europarlamentare să arate lista lor bine, dar ei pregăteau chestia cu EBA. Şi, prima oară când avea să mă sune unul de la ei, am şters cu ei pe jos şi i-am zis: „Ce-i cu porcăria asta cu Elena Băsescu, care vrea să candideze? Îmi faceţi mie propuneri şi nici nu-mi spuneţi?". „Păi, nici nu se pune problema!", spuneau băieţii de la Bucureşti. „Nu se pune! N-o vrem! Nici vorbă de una ca asta! E doar un zvon." Zice: „Credeţi ce zice *Evenimentul zilei?* Nici şefu' nu vrea. Nimeni nu vrea". Şi aşa a început această tevatură. Deci eu refuzam ofertele şi le-aş fi refuzat până în momentul în care am auzit că această chestiune ar fi pe bune. Pe urmă am început să trag sforile la Palatul Cotroceni, să le spun oamenilor că trebuie să oprim candidatura odraslei prezidenţiale, că nu se poate… Era Cristi Preda atunci consilier prezidenţial. Avem mesaje schimbate între noi. Monica Macovei era plecată în misiune la Skopje. Nu era într-o situaţie în care să fie foarte uşor de comunicat cu ea. Ca şi mine, care eram la Berlin. Dar erau băieţii acolo, Preda şi alţii. Zic: „Măi, nu se poate. Trebuie să ne aşezăm pe linia trenului ca să oprim catastrofa asta?… Chestia asta nu poate să se materializeze! Trebuie să triumfe raţiunea!". Cam aşa a început povestea. Şi ştiu că după aceea şeful statului s-a plâns că nu l-am sunat şi n-am vorbit cu el la telefon. Părerea mea e că ar fi fost şi mai inadecvat să-l sun de la Berlin şi să deschidem această discuţie. De scris i-am scris şi i-am transmis prin toate canalele că nu trebuie să se întâmple chestia asta. Complet nelegată de vreo prezumtivă candidatură a mea, pentru că eu nici n-aveam intenţia să candidez. În acel moment şi în acel an mi se promisese la Berlin că mi se face contract pe viaţă, acel celebru *academic tenure.* Salariul meu era cât al unui europarlamentar…

V.A.: Păi, trebuie să vorbim şi despre aspectul acesta, că întotdeauna vă apare numele că sunteţi profesor la această universitate. Dar să mergem mai departe cu povestea.

A.M.P.: Eu amânasem mult răspunsul. Unora dintre oameni le spusesem că nu, dar pe alţii îi amânasem, însă, în momentul în care am înţeles că se va materializa candidatura domnişoarei Băsescu şi că nimeni nu are curajul s-o oprească, le-am spus ziariştilor că eu iau în

considerare această ofertă, nu de la bucureşteni, pe care îi bănuiam că nu sunt inocenţi în povestea cu EBA, ci de la ieşeni. Asta este tot ce am zis. Eu n-am acceptat niciodată vreo ofertă căci pentru asta ar fi trebuit să-mi iau carnet de partid, să fac o cerere de intrare. Acea cerere de intrare eu n-am făcut-o în viaţa mea. Şi am zis: „Iau în considerare această ofertă, dar în conformitate cu criteriile CPC din 2004". Culmea e că nepotismul în 2004 nu fusese un criteriu important pentru că încă nu avuseserăm cazuri. „Să fie listele epurate şi atunci iau în considerare." Nu am zis niciodată că accept, am vrut doar să am o carte să joc, că, în privat orice aş fi făcut Băsescu ar fi mers cu EBA înainte, iar eu am prognozat de atunci, în scris, că acesta e sfârşitul, nu există partid şi lider modernizator care să facă aşa ceva. Presa a făcut din povestea aceasta ceva enorm, destul de spontan – pentru că presa era mai spontană pe atunci, după asta au decis unii că s-a manifestat prea liber. Practic, în 2009 sau când s-a întâmplat asta, situaţia era aşa: o parte din presă era a celorlalţi, cu Voiculescu ş.a., şi o parte îl sprijinise pe Băsescu, ca şi mine, adică mai degrabă independenţi. Băsescu fusese sprijinit de oameni pentru că oamenii credeau în el, ceea ce este o mare diferenţă faţă de situaţia de azi, când presa lui e organizată ca propagandă şi este plătită din banii unor grupuri de afaceri aliate cu Udrea. E o mare-mare diferenţă.

V.A.: Până la urmă a demisionat Elena Băsescu şi a candidat ca independentă.

A.M.P.: Eu nu ştiam cine e domnişoara Băsescu. Eu nu văzusem clipurile acelea care circulau pe internet, cu greşelile ei de exprimare, habar n-aveam. Obiecţia mea era doar una de principiu, că nu trebuie să fie fiica preşedintelui. Şi acum mă întorc la autocritica pe care mi-am făcut-o, că ar fi trebuit să ştiu cine sunt copiii lui Băsescu. Că toate aspectele acestea legate de copii, soţie, amantă, frate te trag la fund. Uitaţi ce s-a întâmplat cu fratele lui. Habar n-aveam în 2004. Atunci, noi eram preocupaţi doar de problemele cu Năstase şi ce e de făcut urgent ca să intrăm în Europa. Că pentru generaţia mea, dacă nu intram atunci, era ultimul moment.

V.A.: Era un tren pierdut care n-ar mai fi trecut încă o dată prin gara noastră.

A.M.P: Atunci, în 2008, ei au trebuit să-mi facă această concesie şi ea să-şi dea demisia, a fost o ştire a Associated Press care a făcut înconjurul lumii. Numai că, tot atunci, ziariştii de la Hotnews au publicat dovezi că, practic, fiecare filială PDL din ţară i-a alocat din voturi ca să se poată alege, iar după ce au pierdut alegerile (PSD a

ieşit în faţa lor), au recuperat-o în partid. Deci, per total, n-am reuşit nimic, sincer să spun, tot a intrat în mâzgă, în schimb, atunci am auzit părerile românilor şi mi-au lăsat o adâncă impresie. Nu ştiu câţi oameni m-au sunat, mi-au scris şi mi-au spus: „E o greşeală să nu vă duceţi, că de fapt de oameni ca dumneavoastră avem nevoie în reprezentarea noastră externă. Că, în loc să avem oameni reprezentativi ca dumneavoastră, s-au dus la Parlamentul European de-alde Becali, Vadim, nişte oameni de nimic, în timp ce gestul acesta al dumneavoastră, pentru care vă mulţumim, pentru că e un gest de restabilire a demnităţii, va fi uitat după două săptămâni". M-a surprins faptul că toată lumea se referea la două săptămâni. N-a zis nici măcar unul trei săptămâni, cinci săptămâni sau o săptămână. Este clar că experienţa oamenilor coincide.

V.A.: Tărăşenia asta mi-a adus în memorie un citat pe care-l făcusem dintr-un editorial pe care l-aţi semnat în primul sau al doilea an de la Revoluţie despre capcana în care căzuseră câteva personalităţi din societatea civilă când, riscând, consimţiseră să intre în politica activă. Spuneaţi: „Există un lucru chiar mai groaznic decât a nu participa la putere: *a participa doar cu numele"*.

A.M.P.: Cum i s-a întâmplat Monicăi Macovei, care a acceptat atunci, dar nu a reuşit să schimbe nimic în PDL, partid pe care l-a părăsit cu mare supărare în 2014. În campania din 2012 au plătit scump ipocrizia, că s-au lăudat că epurează oamenii pe criterii de integritate, dar nu au epurat pe nimeni, iar Monica nu şi-a dat demisia atunci, deşi avea un motiv infinit mai bun ca azi, identificase peste o sută de oameni care nu erau în regulă, iar partidul nu îi scosese de pe liste. Toată povestea a fost o folosire jenantă a ce făcuserăm noi data precedentă, în 2004, şi a ei ca persoană. În sfârşit, eu nu joc jocul, asta e, sunt inflexibilă.

V.A.: Şi a doua suspendare?

A.M.P.: A doua oară erau mai multe motive de suspendare, să fim oneşti, şi faptul că îţi numeşti favorita ministru e un motiv suficient, dar era evident că nu are rost pentru că nu se putea aduna majoritatea la referendum. Refuzul lui de a-l numi pe Ponta premier, chiar dacă ieşise câştigător din alegeri, şi refuzul de a-l numi, mai înainte, pe Iohannis, n-a fost constituţional. Nu se poate să spui că, indiferent ce iese din alegeri, tu numeşti pe cine vor muşchii tăi.

VA.: Să nu uităm că în timpul lui Carol al II-lea, de exemplu, un partid sub 5% a fost chemat la guvernare. Adică asta e tradiţia noastră

democratică.

A.M.P.: Ştiu, ştiu, dar e foarte rău şi, vorba ceea, republica de la 1991 nu era monarhie. E adevărat că, de fiecare dată când regii voiau să schimbe guvernul – inclusiv regele Ferdinand –, dizolvau parlamentul fără niciun motiv. De asta România interbelică nu e considerată democraţie, numai Republica Cehă e considerată a avea un trecut democratic înainte de 1989, dintre ţările din jur. Acesta este un cerc vicios. Ajungi ca Italia, care-şi schimbă sistemul electoral o dată la doi ani, pentru că lumea crede că sistemul e de vină. Au făcut 20 de sisteme electorale şi ţara tot acolo e.

V.A.: Nu, doar clasa politică e vinovată că face schimbările acestea…

A.M.P: Şi societatea este. Lumea acceptă, nicio constituţie nu te poate proteja de relele obiceiuri. Iar la al doilea referendum am spus public că o să mă duc să votez pentru că trebuie ca voinţa majorităţii să se facă, dar o să votez contra suspendării pentru că nu are şanse şi e iresponsabil să dai asemenea semnale de instabilitate. Am fost singurul fraier din România care s-a dus şi a declarat că a votat contra, nemulţumind ambele părţi.

V.A.: Aşa şi trebuie să fie într-o democraţie, să votezi după conştiinţa ta.

A.M.P: Şi mi-a făcut plăcere să văd că am fost vreo 800.000 de oameni cu conştiinţă care am considerat că democraţia trebuie să funcţioneze…

V.A.: Deşi Ponta vă numără pe toţi la un loc.

A.M.P: Da, el uită că au fost 800.000 contra. Iar apoi am fost prima care a dat la toate ziarele străine chestia cu numărul de votanţi şi am chemat Curtea Constituţională din vacanţă. Ca şi la Legea sănătăţii din ianuarie 2012, când lumea se lega de fleacuri şi tot felul de politruci ieşeau să apere legea, fără să ştie nimic despre sănătate, pretinzând că fac reforma (nici nu ştiu ei ce e aceea), eu nu mă împac cu situaţia. În ambele situaţii s-a spus: a, păi s-a hotărât deja! în prima am scris un text dat pe multe canale, cu zeci de mii de citiri, care spunea din titlu că legea trebuie retrasă, nu avem ce discuta detalii pe seama ei. În al doilea caz, la fel de net am scris că judecătorii care tocmai deciseseră să plece în vacanţă să vină pe loc frumos înapoi, că nu ne pot lăsa toată luna august în incertitudine… şi să dea în favoarea lui Băsescu,

textul se cheamă „Măi Dragă Curte Constituţională” (Iliescu tocmai le spunea pe dos) şi, la fel, a făcut instantaneu zece mii de citiri şi a întărit punctul de vedere al celor care gândeau aşa. Eu fac puţine lucruri direct, forţa mea e să împachetez argumentul care va fi folosit de cine vrea să facă. Şi argumentul era clar, dintr-o întâmplare m-a sunat unul de la *The New York Times* şi m-a întrebat câtă lume s-a prezentat în ziua referendumului şi m-am uitat pe site-ul Biroului Electoral Central ca să văd totalul votanţilor. Şi, uitându-mă, am salvat ceea ce se numeşte un *print screen*, adică ce era pe Biroul Electoral Central ca populaţie totală de vot la ora 4 după-amiază în ziua votului. Şi, când a început controversa asupra numărului total de cetăţeni cu drept de vot, eu n-am avut nicio îndoială, am spus: „Numărul total de votanţi este acela care a fost afişat de Biroul Electoral Central în ziua votului. Nu mai avem ce discuta a doua zi, a treia zi, a patra zi”. Oamenii ăştia ca Fenechiu sau Vosganian au apărut în seara aceea şi au încercat să conteste numărul total de votanţi. Asta este o formă de fraudă electorală, ceva absolut îngrozitor! Şi, după aceea, Curtea Constituţională, cu laşitatea caracteristică, a plecat în vacanţă. Dar am reuşit să îi aducem înapoi. Trebuie spus că nicio rezolvare nu era bună, Comisia Europeană greşise amestecându-se în povestea cu prezentarea la vot, unde legea modificată de USL fusese modificată de Boc chiar înainte – deci era o manipulare continuă, iar pentru democraţie era mai bine să iasă ce vor votanţii, nu să te ascunzi după cei care lipsesc. Dar finalmente, părerea mea, în chestia asta ca şi în toate, este că procedura e ce contează, e mai important cum faci decât ce faci… aşa că schimbarea *post factum* a numărului de votanţi era de neconceput.

V.A.: Sau acum aflăm că Victor Ponta, care va candida la preşedinţie, a modificat legea electorală pentru că aşa îi convine lui, mai uşor de a fi ales. E o neruşinare în această lipsă de fairplay afişat de toţi cei care trec pe la guvernare, încât te întrebi: cine va rupe cercul acesta vicios? Cine?

A.M.P: Noi l-am apărat pe Ponta când era în opoziţie şi PDL-ul începuse să manipuleze regulile de votare, când au intervenit în problema alegerii primarilor dintr-un tur şi au vrut să amâne alegerile locale până la cele parlamentare, fiindcă stăteau prost în sondaje. Asta a fost una din nemulţumirile care au dus la mişcarea din ianuarie 2012, mişcare pe care, recunosc, eu am stimulat-o şi am ţinut-o treză prin editorialele mele şi pentru care chiar am scos lumea în stradă, cum am contribuit în toamna lui 2013 la mobilizarea unui cerc mai larg pentru Roşia Montană. Suntem doi ani mai târziu, iar acum Ponta, căruia i-am luat partea atunci, că era în opoziţie, face acelaşi

lucru: manipularea legislaţiei electorale.

V.A.: Cât de sârguincioşi eram, înainte de aderare, faţă de cerinţele UE! Atunci când ni se puneau steguleţele, eram elevi silitori şi riguroşi cu lecţiile de la Bruxelles.

A.M.P: Desigur, era bine dacă nu eram primiţi până nu ne ridicam la standardele celorlalţi, dar ar mai fi fost, oare, o altă şansă? Pentru că nu credeam într-o a doua şansă de integrare, am riscat şi m-am lăsat dată în judecată de 15 imbecili. În fond, nu ştiam c-o să câştigăm alegerile în 2004, opoziţia era mult în urmă. M-am lăsat dată în judecată ca să convingem Bruxellesul că în România este o veritabilă mişcare anticorupţie şi că societatea noastră are forţa să se schimbe singură. Dar în subsidiar am adus la putere nişte oameni nu prea competenţi şi destul de corupţi, care au fost o jale cu utilizarea fondurilor europene. La un moment dat se ajunsese la delirul acela cu „Hai să facem canalul Bucureşti-Dunăre". De ce? Numai pentru că este foarte scump şi cu el ne vom creşte absorbţia fondurilor europene, adică cheltuim dintr-un foc 80% bani pe infrastructură. Numai că de canalul acesta nu avem nevoie! Chestia este halucinantă! S-a văzut că noi nu avem o bună performanţă şi că partidele acestea nu fac ce ar trebui să facă partidele, adică nu aduc oameni capabili ca să ajute ţara să progreseze.

V.A.: N-au un interes? Sau n-au specialişti în instituţiile statului? Probabil că sunt prost plătiţi.

A.M.P: E o combinaţie de factori. Nu mai poţi să-i plăteşti bine pentru că guvernul Boc a scos stimulentele legate de buna absorbţie a fondurilor europene. S-au scos atunci la criză, tăiere despre care eu în continuare cred că puteau s-o evite.

V.A.: Se putea face şi altfel?

A.M.P.: Da, eu sunt convinsă că se putea face. Editorialul meu din săptămâna aceea sugera exact ce au spus cei de la FMI că trebuia făcut (am aflat ulterior), adică nu tăierea a 25% din salariile bugetarilor…

V.A.: …şi mărirea TVA-ul la 24%.

A.M.P: TVA-ul au trebuit să-l mărească deoarece Curtea Constituţională le-a refuzat tăierea pensiilor.

Incompetenţi. Mai întâi nu s-au informat să vadă dacă e constituţională tăierea pensiilor, apoi s-au repezit să taie salariile

bugetarilor în loc să restructureze cheltuielile, inclusiv cele cu salarizarea uriaşului aparat administrativ. Tăierile de salarii nu s-au referit la companiile de stat, unde sunt salarii neruşinate. Ei au tăiat bani de la profesori, de la poliţişti, de la aceste categorii care, după aceea, au început să accepte mai multe cadouri decât înainte. Corupţia creşte când tai bani de la funcţionarii publici, care, oricum, sunt prost plătiţi. Deci, din toate punctele de vedere, acela n-a fost un mod de a salva ţara, cum au ei impresia. După doi ani salariile s-au refăcut, iar aparatul central, bugetar a rămas nerestructurat. În companiile publice n-au intrat cu restructurarea, iar structura de cheltuieli n-a fost nicăieri afectată. Adică ai lovit direct în consum tăind cu 25% şi ai crescut TVA-ul. O combinaţie mai proastă decât atât nu se putea face ca să loveşti în ciclul economic. Şi zici că ai salvat ţara î Totuşi, înţeleg şi punctul de vedere al lui Băsescu, în brutalitatea lui; el gândeşte brutal. Băsescu a pornit de la ideea că guvernul e incapabil să taie cheltuielile. Şi atunci tăierile salariale şi creşterea TVAului erau singurele măsuri care se puteau lua. Am auzit că a fost ideea lui Mugur Isărescu – şi cred, pentru că este exact genul de idee a unui fmanţist, ce n-are încredere în oamenii politici că vor face ceva –, care a zis: „De unde e uşor de tăiat? Tăiem de aici şi ne-am luat o garanţie". Însă un om politic să pună ideea asta în practică fără să se gândească…

V.A.: Şi a riscat şi soarta guvernului, şi soarta sa! Au plătit-o cu vârf şi îndesat.

A.M.P.: Degeaba au plătit-o, că finalmente am plătit-o cu toţii. În fond, mie ce-mi păsa? Muncesc în altă ţară. Şi cu toate astea, în momentul acela, mi-am cerut scuze public că i-am recomandat vreodată pe oamenii ăştia pentru guvernare. În finalul textului meu „Tratamentul cu cianură" sunt exprimate aceste scuze, spun deschis că îmi vine să mă ascund în casă că i-am adus la putere pe aceşti incompetenţi, care mai sunt şi mândri că sunt incompetenţi, care apar şi hăhăie: „Ha, ha, v-am guvernat prost. Dar voi sunteţi de vină! Aveţi ce meritaţi!". Că sute de mii de oameni au căzut sub pragul de sărăcie. Ani de zile pragul de sărăcie fusese *target* la Banca Mondială din Bucureşti – ştiu, că am lucrat în programele astea adică ceea ce câştigaserăm în 12 ani a fost dat înapoi dintr-o trăsătură de condei. A servit la ceva? Am evitat doi ani un deficit bugetar. Nu ştiu, poate ne-ar fi atacat speculanţii bancari ca în Grecia, dar nu cred… Cred că puteam găsi alte căi, dovadă că nimeni altcineva în Europa n-a făcut ce am făcut noi. Iar noi nu eram într-o situaţie de deficit. S-a dat vina pe Tăriceanu, care, într-adevăr, cheltuise prea mult… Plus Fondul Proprietatea, lumea să nu uite, la fel, să nu uităm toate procesele

pierdute. Guvernul Boc a pierdut toate procesele. Au dat afară o mulţime de oameni şi n-au câştigat niciun proces, apropo de performanţa guvernului Boc şi a regimului Băsescu II. Al doilea mandat al lui Băsescu a fost un dezastru. În sfârşit, asta este! Au venit după el oameni care nu-s mai buni, aşa că ce să mai vorbim! Şi nu ştiu cum se face, dar competiţia politică, deşi e mare, nu reuşeşte să crească performanţa. Deci, în mod normal, ai zice că îl ai pe unul care fuge după tine, alergi mai repede, te antrenezi, faci ceva, că altfel te ajunge acela din urmă şi te muşcă de fund. Totuşi, nu vezi crescând viteza de dezvoltare.

V.A.: Care e cauza? De unde porneşte handicapul? Nu cumva din ’90, când au fost ţinuţi oameni foarte capabili în afara politicii pe diverse motive legate de trecut?

A.M.P: Probabil că de la asta porneşte. N-am pornit bine şi lucrurile nu se mai întorc. În partide s-au consolidat mediocrităţile şi ele dictează criteriile de selecţie.

V.A.: În partide au intrat foarte mulţi oameni fără căpătâi, aşa cum s-a întâmplat şi în timpul ocupaţiei bolşevice a României, când alde neică nimeni au umplut Partidul Comunist, adică argaţi la ţară, oameni marginali din lumpenul din oraşe ş.a.m.d.

A.M.P: Deci în 90 a fost ce a fost, dar acum s-a creat o structură… De exemplu, n-au creat la niciunul din partide departamente de politici publice. Colegii mei din Occident întrebau ce poziţii au partidele noastre faţă de subiectele europene. Ei mă pisau să dau un chestionar la partide încă la primele alegeri europene. Şi au fost foarte supăraţi când le-am răspuns în public, într-o conferinţă cu mulţi oameni de faţă: „Nu mai insistaţi, că o să daţi peste cineva, până la urmă, care o să vă ia banii şi o să vă aducă nişte chestionare pline cu poziţii ale partidelor”. Era la primele alegeri, la cele din 2007. „Dar eu vă spun că poziţiile acelea nu există. O să le inventeze ca să le aveţi voi, ca să puneţi voi şi România în baza de date, la sertar. N-are nimeni nicio poziţie. Ce să mai vorbim de declaraţii în parlamentul României pe subiecte europene! Nu face nimeni… Europa nu există. Oamenii aceştia nu sunt competenţi.” Bun, au trecut primele alegeri. La următoarele am făcut acel chestionar şi l-am trimis la toate partidele. Am dat personal telefoane. M-am rugat de şefii de partid. Le-am zis: „Ştiu că n-aveţi poziţiile acestea, dar este o ocazie pentru voi să le aveţi. În primul rând, trebuie să aveţi un departament european, să fiţi mai pregătiţi. Puneţi nişte oameni. Gândiţi-vă la asta, care-i poziţia voastră?”. Şi atunci am primit acea imbecilitate enormă

de la PDL, că ei sunt contra politicii externe şi de apărare comune. Asta mi-au scris în chestionar. Şi n-a fost o întâmplare, că le-am dat telefon şi mi-au zis: „Păi, noi chiar suntem împotrivă”. Se adoptase între timp Tratatul de la Lisabona. Zic: „Măi, oameni buni, vedeţi că între timp e în tratat obligativitatea poziţiei comune. Nu mai puteţi fi împotrivă!”. Singurul partid competent, care răspunde la toate chestionarele pe politici, este UDMR-ul. De departe. În 2008 am dat un chestionar despre programele de guvernare cu care partidele se prezentau la alegeri. „Daţi-ne programele ca să vedem care sunt diferenţele. Pentru public faceţi asta. Facem nişte tabele comparative ca să înţeleagă lumea.” Ideea era să simplifici şi să ajungi la nişte lucruri clare. Nu! Bun, hai să zicem că la începutul anilor ’90 erau nişte incompetenţi care n-au organizat partidele şi n-au departamente din astea deloc. Dar acum? De ce nu recuperăm, când avem atâţia tineri care-şi iau doctorate sau alte diplome în Occident? Părerea mea e că, în acest moment, politica e structurată – şi pe termen lung – foarte rău. Numai oamenii care vor să caute o scurtătură de avansare rapidă în viaţă intră în politică, iar partidele se finanţează ca armatele medievale. Se zice: „Plecăm cu armata noastră fără niciun fel de provizii la drum, în cucerirea puterii politice, şi fiecare are dreptul să apuce ce poate şi ce vrea”. Cam asta este. „Trăim din jaf şi ne autoplătim în felul acesta.” Evident că numai oameni de foarte proastă calitate fac asta. Aşa nu creşte calitatea şi prestaţia publică ale partidelor!

Întrebarea teribilă este cum o să evolueze România ca să aibă nişte politici publice mai raţionale. Nu vreau să fiu pesimistă, dar nu am un răspuns. Evaluarea ultimă a Băncii Mondiale de acum vreo doi-trei ani, la ultimul *functional review*, spunea foarte clar că s-au creat în România, faţă de alte ţări aflate la început, toate formele unei politici raţionalizate. De exemplu, avem legea asta pe care o citez mereu din anul 2000 care îţi cere studii de impact. Şi am citat-o şi când Băsescu a încercat să dea legea aia a sănătăţii, care era şi proastă, şi şansa unei şuşe pentru companiile de asigurări. Am citat-o din nou acum, cu discuţia asta cu reducerea CASului. Victor Ponta şi Ioana Petrescu au zis că nu au studiu de impact, ceea ce ar fi fost ilegal, şi pe urmă au pretins că au, dar e clasificat, ceea ce iar e ilegal. Ce să mai ceri şi cui? Ioana Petrescu a terminat la Harvard…

Uniunea Europeană ne-a cerut să creăm în fiecare minister o unitate de politici publice. Noi, la SAR, am făcut primul manual pentru unităţile astea. Zilele acestea îl facem pe al doilea. Şi era plin de oameni educaţi de mine când eram la Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative prin compartimentele astea, acum câţiva ani. Deci era plin de studenţi de-ai mei foarte buni şi cu dorinţa de a face ceva, oameni tineri, intraţi în sistem. Ce s-a întâmplat? Decizia nu

a trecut niciodată prin cabinetele astea care trebuiau s-o raţionalizeze, să facă cercetare, să calculeze costurile. Absolut niciodată! Pentru că la noi decizia e cu totul informală, luată de ministru cu partenerii lui. Se vede din dosarele DNA cum se ia, vorbesc ei la telefon… Şi atunci nu au niciun interes să dezvolte asemenea unităţi de politici publice. Acum vreo doi ani, domnul Dragnea chiar a zis să le desfiinţăm complet, că tot stau ăia degeaba acolo. Şi, pe bune, aşa e, stau degeaba. Deci noi am parcurs ciclul complet de invenţie a acestor instituţii, dar ele sunt integral goale de conţinut. Nu mai ai ce inventa. Nu mai poate să vină nimeni să zică să facem una sau alta.

V.A.: Avem toate instituţiile, dar ele nu funcţionează cum trebuie.

A.M.P: Bineînţeles. Eu în ultimii zece ani am participat la crearea tuturor acestor forme. De asta acum sunt sceptică. Şi atunci ce putem spera? Putem spera, de exemplu, de la unii primari, care au fost eficienţi la ei în localităţi, pentru că primarul e mai uşor de dat jos şi e mai uşor verificabilă şi performanţa lui, sperăm să se ridice câţiva dintre ei care să fie buni administratori naţionali. Oameni precum Klaus Iohannis sau primarul din Braşov, acest gen de oameni.

Dar e o speranţă destul de modestă pentru că şi ei trebuie să facă unele compromisuri ca să fie eficienţi, pentru că alocarea guvernamentală e discreţionară. Şi atunci ne întoarcem la proiectul acesta al nostru, care este singurul proiect, deşi pe termen foarte lung, de supraveghere continuă a actului de guvernare, mai ales pe partea de cheltuieli, astfel încât să opreşti cheltuielile iraţionale. E singura formulă ca să ajungi să fii capabil în timp real să le faci publice, să faci scandal ş.a.m.d. Însă îţi trebuie o participare mult mai mare a societăţii, că doar aşa îi determini pe politicieni să dea înapoi, cum au dat înapoi la Roşia Montană; trebuie să iasă 30.000 de oameni ca să dea înapoi. La fel, când au încercat să scoată conflictul de interese legal în decembrie, în aşa-zisa „marţea neagră”, când n-am reuşit să scoatem decât vreo 3.000 de oameni în stradă, că a fost foarte repede, foarte frig şi ecologiştii nu-s prea interesaţi… Dar am scos 3-4.000 de oameni în stradă în seara respectivă. Ca urmare, au dat cât de cât înapoi.

V.A.: După elanul imediat, postrevoluţionar, societatea civilă e cuprinsă de scepticism.

A.M.P: E un scepticism foarte mare, dar trebuie să înţelegem cu toţii că nu ajunge să schimbi puterea la alegeri, ci trebuie să exerciţi cenzură şi presiune între alegeri, inclusiv prin manifestări de stradă. Şi, de fapt, nici n-are importanţă cine se alege. Pentru că nu avem

vreun partid bun sau miraculos care să facă ce promite. N-avem! Şi aşteptăm de la generaţia asta nouă de clasă mijlocie să creeze unul, dar ei sunt încă departe.

VIII. De ce nu iau românii premiul Nobel?

Zodia care încurcă vocaţiile • *Evangheliştii* sau de la premiu la afurisenie • Ce-ar fi spus papa Ioan Paul al II-lea • De ce crede şi nu cerceta • *Ultima cruciadă* sau sfârşitul literaturii? • *Evangheliştii* şi capitala Sfintei Parascheva • De ce Berlinul lui Conu Iancu e loc de exil

V.A.: Văd că apare la Editura Polirom o a doua ediţie a eseurilor dumneavoastră, unele publicate ca editoriale de mare succes, cu titlul *De ce nu iau românii premiul Nobel.* O să fiu direct şi o să întreb: de ce nu ar putea un cârcotaş să vă întoarcă această întrebare? De ce nu lucrează să ia premiul Nobel chiar Alina Mungiu-Pippidi, căreia Monica Lovinescu, Dan C. Mihăilescu, Daniel Cristea-Enache îi prevesteau un mare viitor literar, criticii de teatru i-au premiat *Evangheliştii* în 1992 drept cea mai bună piesă a anului, iar Alex. Ştefănescu scria în *România literară* în anul 2000 că ar trebui să organizeze din nou un plebiscit critic pe tema primelor zece romane ale literaturii române pentru a constata ce loc ocupă în top cartea Alinei Mungiu-Pippidi *Ultima cruciadă*, „un roman care modifică ierarhiile literare”[{3}]? Ce s-a întâmplat în tranziţia asta că Alina Mungiu-Pippidi s-a lăsat de literatură, dacă zvonul e adevărat? Răsfoiesc ultima ediţie a *Evangheliştilor,* cu aparatul ei critic (*Evangheliştii*, ediţia definitivă, Cartea Românească, 2006), dincolo de scandal Laurenţiu Ulici a numit textul excepţional, Ioan Buduca scrie aici că de la Cioran şi Eugen Ionescu nu a mai existat în literatura română o asemenea erupţie ca debutul dumneavoastră. Şi, cu toate astea, de mulţi ani deja, v-aţi lăsat de literatură.

A.M.P.: Două lucruri. Unul ţine de mine, nu am mai avut timp. Nu am mai scris din 1994, decât vreo trei luni în 2005, iar *Ultima cruciadă* a fost ea comentată, de altfel în treacăt, în anul 2000, dar eu o scrisesem pe când eram medic de tabără la Sinaia şi stagiar la ospiciu, deci înainte de 1989. Nici nu ar fi apărut dacă nu conspira Monica Lovinescu cu Gabriel Liiceanu, ca un stimulent să mă reapuc eu de literatură, eu nu mai eram sigură că vreau să public romanul, mi se

părea o versiune mai discursivă şi pseudopoliţistă a ceea ce am spus de fapt mai concentrat în *Evangheliştii,* opera mai recentă, scrisă în 1993.

V.A.: Să auzim cele două motive şi pe urmă să vedem puţin ce transmiteau cele două opere.

A.M.P: Motivul unu era personal, eu nu am mai avut vreme de literatură. De scris poate aş fi găsit, dar aveam oroare de toată partea de *networking,* de relaţii care acompania distracţia asta. De-abia găseam timp să scriu, între ştiinţă, jurnalism şi activism, când să mai scot oamenii la bere şi să mă ocup de toată partea asta? Eu, oricum, când scriam sub socialism, eram convinsă că nimeni nu o să mă publice, aşa că nu mă gândeam la literatură ca la o carieră. Caramitru m-a sunat o dată să-mi propună să-i scriu o piesă în franceză, eu în două săptămâni am scris-o, ocazia pe care o căuta el nu s-a materializat însă, iar eu nu am nici măcar o copie şi de zece ani nici timp să îl sun. E cert că, dacă noi aveam o infrastructură dezvoltată şi altcineva se ocupa de lucrurile astea, dacă aveam un sistem profesionist de agent literar, poate mai scriam.

Timp însă nu aveam: *Anii de antrax* are câte pagini are şi a apărut pe fragmente în 22 în 2005-2006, cât eram eu în Statele Unite la o bursă, iar după ce am revenit în Europa, nu am mai reuşit să o termin, deşi textul era popular şi am avut mai multe oferte de la editori. De două ori am simţit nevoia în munca mea de sociolog să fac şi o versiune mai pe înţelesul tuturor şi atunci am preferat să fac două filme documentare, *Două sate*, film care a acompaniat cartea mea *Secera şi buldozerul* şi a fost pe BBC *(A Tale of Two Villages*), şi *Unde se termină Europa (Where Europe Ends),* unde regizor a fost Sinisa Dragin. În tranziţia asta eu am învăţat cel puţin trei meserii noi, de manager, de ziarist de televiziune şi de politolog, şi am trecut de la română la engleză, aşa că literatura nu a mai avut mare loc, rămâne pentru la pensie… Când s-au montat piesele mele *Emanciparea prinţului Hamlet* şi *Evangheliştii,* greu am ajuns să văd un singur spectacol. Deci, din acest punct de vedere, e doar vina mea, nu am investit într-o carieră literară sau teatrală, Richard Eyre, pe atunci directorul Naţionalului englez, mi-a spus că cel mai bine ar fi să montez singură *Evangheliştii*, dar asta cerea timp, măcar şase luni de pregătire, eu sunt mai tocilară, cred în pregătire şi nu am avut niciodată în viaţă nicio lună întreagă, darămite şase de dat teatrului.

V.A.: Şi al doilea motiv?

A.M.P: Ei, al doilea nu e integral independent de primul, e motivul

social. De lehamite e poate prescurtarea cea mai bună care explică de ce nu am lăsat totul baltă măcar şase luni, deşi cu actorii m-am împăcat bine. Eu nu joc jocul social românesc, după cum am mai spus; găştile, relaţiile, cluburile de admiraţie reciprocă îmi repugnă. *Evangheliştii* a ajuns cea mai bună piesă a anului trimisă anonim prin poştă, că aşa era la începutul tranziţiei, dar după aceea a dispărut. În plus, a curs cu ameninţări legate de piesă, de la Andrei Şerban la Benoît Vitse, toţi regizorii care au vrut să o pună în scenă au fost ameninţaţi şi românilor le-a fost frică. În toată viaţa mea românească au existat ameninţări la adresa oamenilor care mă însoţeau într-un proiect sau altul şi tentative de izolare constantă. Adrian Marino a fost primul care mi-a atras atenţia, pe urmă lectorul cultural francez la Iaşi, Vitse, a fost şocat de cenzura ascunsă, informală care bloca *Evangheliştii.* Care, trebuie spus, e o piesă cultă, numai imbecilii scriu pe Wikipedia că Iisus face sex cu Maria Madgalena, ah, ce distracţie, nu?

V.A.: Tocmai. O să îmi permit să citez dezbaterea dintre personajul individualist, profesorul de filosofie grec, şi Iisus Hristos din piesă: „CHERINTOS cu răceală: Omul e singur, deosebit de ceilalţi. ISUS: Da, şi iubirea ta e aceea a unui om care ţine la singurătate. Iubirea care ne va mântui trebuie să fie altfel, trebuie să fie o iubire în care singurătăţile să se piardă, aşa cum s-a pierdut singurătatea lui Dumnezeu atunci când, din iubire, a creat omulu (p. 81).

Nu doar că sună cât se poate de creştin, ci sună a piesă de citit, e greu de înţeles de ce a produs un aşa scandal public în anul 2006.

A.M.P: Ceea ce era exact 13 ani mai târziu faţă de când fusese scrisă piesa, vorba Cristinei Modreanu, nu ajunseseră aceşti ani ca să se mai risipească din atmosfera medievală care împiedicase jucarea piesei. Şi cu tot tacâmul, toate bisericile minus protestanţii au protestat, toţi securiştii-şefi, ierarhi sau nu, s-au indignat, regizorul şi actorii şi-au pierdut până la urmă teatrul. Ei, eu nu vreau să aibă nimeni de suferit din cauza mea – şi atunci am pus capăt la toată tărăşenia, mai ales că nu credeam că scandalul are vreo legătură cu teatrul, mai degrabă să-mi creeze mie o tinichea dacă vreau să capitalizez vreodată capitalul de respect strâns în politică, că nu erau la curent că sunt mai feminină decât par, ambiţiile mele sunt în zona de transformare, nu de putere. Acesta a fost episodul *Evangheliştii,* în care mi-au luat partea mulţi oameni, Nicolae Manolescu, de exemplu, dar nu am avut cum să îi protejăm pe oamenii cei mai expuşi. Şi romanul are un episod semnificativ care arată de ce lumea literară nu era pentru mine. Eu eram în America la apariţia romanului, în anul 2000 – mereu în America în momente semnificative şi soţul meu a fost sunat de la

Uniunea Scriitorilor, care se pregătea să-mi dea un premiu, mai mult de dragul lui Gabriel Liiceanu, cred, Humanitas publica puţină literatură şi cartea era deja prezentată de Monica Lovinescu şi Alex. Ştefanescu ca o mare carte. Vezi însă că nu eram – sau nu mai eram – membru în Uniunea Scriitorilor în anul 2000, din neglijenţă, nu desigur, şi ar fi trebuit să mă înscriu. Ştiaţi această chestie fenomenală, că trebuie să fii în US ca să iei un premiu literar? Şi că numai US te poate propune la premiul Nobel? Şi soţul meu, care a răspuns la telefon şi care mă cunoaşte bine, a fost un excelent purtător de cuvânt, a spus că nu mă interesează să fac ceva ca să iau vreun premiu, dacă vor să mi-l dea, bine, eu formulare nu completez şi nici nu cred că premiile trebuie să meargă doar la membrii clubului. Nu e nicio supărare dacă nu. Au rămas ăia tablou, dar susţinătorii mei m-au lepădat definitiv, prea eram neserioasă. Alex. şi-a băgat laudele sub preş şi după aceea s-a supărat că nu-mi place de Aurelian Pavelescu, şeful lui politic, şi a uitat că asta nu are legătură cu literatura şi a scris că nu am de fapt talent literar deloc şi că de ce nu am sărit să salvez dreapta de la înec în 2012? în acelaşi text asta. Deci nici laudele lui nu prea mai ştiu cât erau de serioase. Până şi Rogozanu, care se prezenta ca alternativă la *establishment*, a început cronica scriind că trebuie să fim circumspecţi când vine cineva cu asemenea recomandări din afara lumii literare (clasică distincţia în afară/înăuntru – şi asta la un băiat care se voia de stânga). Vorba era: voiam eu să trăiesc în asemenea climat? *No, thanks.* La Monica Lovinescu au lucrat mai bine de zece ani; de unde la început a scris că piesa e genială, la sfârşit a dat înapoi, spunând că prea am vrut să sfidez lumea etc. Eu nu am vrut să sfidez pe nimeni şi ea ştia – sau nu m-ar fi luat în public în braţe zece ani, dar lasă pe relaţionistul ortodox să sape zece ani şi la asta ajungi. Pe de altă parte, ce să faci? Să îi faci concurenţă? Dă-l dracului! Şi aşa m-am lăsat de literatură, dar dorm bine noaptea şi, cum frate-meu a luat Palme d'Or, consider că familia mea şi-a făcut datoria. Mai e ceva: sunt convinsă că România e plină de genii cu carnet de membru la zi şi relaţionişti cu normă plină care or să ia potul azi-mâine. Chiar nu eram un scriitor aşa mare ca să ne agităm pe tema asta. Şi, înainte să uit, titlul cu premiul Nobel e o metaforă despre competitivitate (nu poate reuşi la selecţia externă cine trişează la cea internă), nu e despre literatură cartea aceea şi nu trebuie să îi reproşăm lui Cărtărescu că nu a luat Nobelul, el a scris bine şi asta e tot ce putea face un scriitor în mod rezonabil.

V.A.: Care erau temele comune din astea două lucrări?

A.M.P: Teme de tinereţe. Urmarea acestui gen de întrebări grandioase pe care şi le pune cineva care n-are 25 de ani. Întrebarea

centrală din roman era: cum a ajuns acest popor să aibă ghinionul să fie prins între Est şi Vest şi să cadă dincoace de Cortină? întrebarea asta era perfect contemporană, dar îi răspundeam printr-o metaforă: descoperisem două seturi de personaje care îmi plăceau şi, odată cu ele, îmi venise ideea să le fac să trăiască în acelaşi timp şi în aceeaşi poveste, deşi în istorie trăiseră în epoci diferite. Şi ceea ce mă consolase pe mine era ideea lui Teilhard de Chardin (un preot iezuit savant) din *Fenomenul uman*, pe care nici nu ştiu cum să o explic fără să o vulgarizez. (Să mai adaug că noi eram generaţia SF?) Ideea centrală era că, de fapt, Dumnezeu va învia de-abia la sfârşitul zilelor şi că ştii sigur că Dumnezeu va învia prin faptul că s-a întrupat, asta era un fel de reflecţie einsteiniană în timp. Eu interpretam asta ca o incertitudine, ca o posibilitate doar, care depinde de meritul nostru, cum am scris în roman unde personajul îl întâlneşte pe Iisus în vis şi îşi dă seama că e ceva în neregulă şi îi spune: „Cum, Doamne, nu ai înviat?". „Ce aţi făcut ca să mă înviaţi?" – răspunde Iisus. El va învia dacă trăieşti doar în acest fel creştin şi meriţi această înviere la sfârşitul zilelor. Dumnezeu e binele colectiv la care contribuim.

În roman eroii încearcă să ducă la capăt o misiune altruistă prin care să nu lase România şi zona asta să cadă în Est. Am dezgropat de pe undeva un personaj medieval, făcuse parte din anturajul unui diplomat veneţian, împreună cu care mersese să negocieze ultima cruciadă; cam prin timpul lui Ştefan cel Mare – unul din proiectele de cruciadă care nu s-au mai făcut, după căderea Constantinopolului, într-o ultimă încercare de a-i împinge pe turci înapoi. Evident că reuşita proiectului ar fi trasat altfel destinul României. Trebuie să ai 20 de ani ca să te gândeşti la aşa ceva, să încerci să prinzi istoria din urmă şi să o întorci. Celălalt personaj – care mi-a făcut o mare impresie, căci atunci, din întâmplare, se publicaseră nişte fragmente de scrisori şi jurnale, era tot un diplomat, Nicolae Titulescu. Ceea ce este interesant, pentru că ani mai târziu am descoperit că profesorul meu, Ghiţă Ionescu, fusese studentul lui, şi am găsit în hârtiile lui Ghiţă diferite note despre Titulescu, care m-au convins că a fost un fel de martir. Adică a fost un om care, de unul singur, într-o bătălie extraordinar de inegală, a încercat să convingă lumea de pericolul nazismului, să construiască o alianţă europeană contra nazismului şi, până la urmă, a fost sacrificat de ai lui – ăsta era subiectul romanului – şi abandonat de rege în momentul în care a fost clar că pe continent s-a schimbat raportul de forţe. Şi astfel romanul combina aceste două planuri istorice, pe care, evident, le uneam printr-un fals plan psihiatric. Gabriel Liiceanu m-a certat, mi-a spus că e ca un roman poliţist pe care îl citeşti până la sfârşit cu răsuflarea tăiată şi la sfârşit nu afli cine e criminalul, ceea ce este un fel de a-ţi bate joc de cititor. În realitate, afli cine este criminalul, numai că trebuie să te prinzi, am

fost cam subtilă, mă tem, există o imagine în Jung că inconştientul colectiv este ca o mare în care se ridică insulele unde şinele e mărginit şi poţi imagina că la o furtună valurile mătură plaja şi ai acest transfer de obsesie istorică la persoane care, peste ani, au urmărit acelaşi ideal. Romanul combina naraţiunea medievală cu naraţiunea contemporană, întrepătrunzându-le. Personajul contemporan, din cauza acestei întrepătrunderi (el spunea că scrie un jurnal, numai că de fapt relatarea era din altă epocă), era suspectat de nebunie. În partea a doua a romanului era un interogatoriu psihiatric extraordinar de strâns, în care trei doctori încercau să raţionalizeze altruismul personajului – nici azi nu avem o bună explicaţie medicală a altruismului – şi în acest proces îi grăbeau moartea. Culmea ironiei e că în 2012 am primit prin e-mail o lucrare nesolicitată de la un psiholog german care scrie despre altruismul autodistructiv şi m-a informat că mă urmăreşte cu atenţie, dacă ăsta e un mesaj de trimis unei persoane necunoscute ca să îi ceri o întâlnire. Dar asta recent, după 25 de ani.

V.A.: Vă daţi prea uşor pe mâna adversarilor pe care-i aveţi.

A.M.P: Admit. Dar ce ştiam eu atunci, că trebuie să dai semnale că eşti ticălos, şi nu idealist, ca să reuşeşti în România? Romanul fost ca un fel de iniţiere prin care am trecut şi am ieşit dincolo; poate nu trebuia publicat. Zece ani am ezitat. Se încheie cu o biserică ruinată, pe care am văzut-o undeva în nordul Moldovei. E o biserică foarte frumoasă, rămasă în picioare ca un fel de umeri legaţi prin coloană şi restul corpului era dus. Am găsit-o într-un loc inaccesibil cu maşina. Pe această ruină de biserică cineva începuse să o văruiască, pe partea interioară, unde ar fi trebuit să fie altarul, pictorul a desenat doar un nimb auriu care a rămas gol. Deci eu tot ce am văzut a fost ruina, tencuiala asta albă şi nimbul gol. Dar în finalul cărţii îmi imaginam întâlnirea dintre erou şi ruină undeva în vis, trei pelerini în jurul unui foc în ruină, unde gătesc, şi, atunci când unul vede că personajul se uită la nimb, se apropie şi pune o palmă unsuroasă la mijloc; urma rămâne. Am avut impresia că întâlnesc şi retrăiesc această scenă de multe ori, în viaţa mea românească, acest conflict între aspiraţia cea mai înaltă şi vulgaritatea cea mai joasă. Dar la vremea aia nu ştiu dacă o întâlnisem. A fost mai mult ca un fel de presentiment că asta urmează.

V.A.: Şi legătura cu piesa?

A.M.P.: Documentându-mă pentru cartea asta, eu am descoperit şi am citit toate contradicţiile care erau în Evanghelii şi Faptele

Apostolilor. În plus, l-am citit pe Cioran, care a avut o influenţă destul de mare asupra mea, şi critica făcută de el apostolului Pavel. Şi atunci am început să fac diferenţa între creştinismul drept comportament şi dogma bisericească. În teologia catolică, deja, Sfântul Toma, cu 800 de ani în urmă, spunea că Biblia trebuie interpretată numai în sens alegoric. Scandalul românesc a fost extrem de primitiv, cu acuze că de ce nu există interpretare literală.

V.A.: Chiar mă întrebam, dacă ar fi citit Ioan Paul al II-lea această piesă de teatru, cum ar fi privit-o? Mai ales că a şi jucat teatru, a practicat teatru şi avea chiar vocaţie histrionică.

A.M.P.: Eu nu cred că ar fi privit-o nici măcar ca pe o erezie. În primul rând, cert, piesa e creştină. Piesa poate fi considerată o erezie minoră. Asta e tot. Ideea piesei tot la asta ajunge, tot la ideea că Iisus învie. Dar, ca să ajungi la ideea că Iisus învie, trebuie să fii intelectual pus la încercare, trebuie să treci printr-un număr de îndoieli, trebuie să te lepezi de partea superstiţioasă a credinţei. Iisus al meu spune că „minunile pot fi parodiate aşa de uşor, de asta ar trebui interzise". Acest număr de îndoieli, apropo de dogme, reflectau, evident, din greu, experienţa mea comunistă, pentru că eu nu am să uit niciodată cum am dictat la şcoală, în două ore, un an de istorie a şcolii mele. Eram pionieri, nici măcar nu eram utecişti, când am fost, brusc, anunţaţi că vine nu ştiu ce control. Am fost convocată de directoare ca să se plângă că şcoala e descoperită, neavând un caiet cu procese-verbale pentru fiecare şedinţă obligatorie pe care trebuiau să o aibă comandanţii de detaşament în fiecare pauză mare, cea de 20 de minute. Noi ne mai strângeam din când în când, dar aceste şedinţe erau şedinţe absolut curente: vorbeam de tabără, de staţia de radio a şcolii, şi evident că nimeni nu făcuse niciun proces-verbal, eram copii, totul era informai. „Ce facem? E foarte rău! Vin ăştia să ne controleze la toate hârtiile. Nu avem nicio urmă." Am întrebat până când ne trebuie. „Până mâine. Cum facem până mâine?" „Păi, daţi-mi-i pe X, Y şi Z – care erau mai buni la limba română – şi daţi-ne liber de la ore, trei ore." Ne-am dus în sediul nostru de pionieri şi am dictat, în serie, vreo zece procese-verbale cu date diferite. Aveam 12-13 ani. Au venit ăia de la control şi noi aveam fabricat tot anul istoric, toate procesele-verbale dictate de mine. Şi această chestie e cea pe care am pus-o un pic în *Evangheliştii,* în ideea că acei studenţi, evangheliştii, în joacă, la relatarea lui Iisus, scriu fiecare câte o versiune jucăuşă a poveştii lui. Dumnezeu e una, cărţile scrise de oameni nu sunt însă sfinte, ci totdeauna politice, scrise cu un scop de cucerire. S-au ocupat atât de mulţi oameni mai mari ca mine să reinterpreteze *Biblia*, încât nici nu mi-am pus problema că ar fi aşa o revoluţie.

V.A.: Şi asta a contribuit în vreun fel la decizia de a pleca în străinătate?

A.M.P.: Şi asta. Dar asta nu e prima oară când am plecat, să nu uităm. Eu, la 25 de ani, aveam viaţa integral aranjată. Eram asistent universitar într-un oraş universitar, în care tatăl meu era profesor la facultate. Aveam casă. Un prim soţ. Părinţii aveau grijă. Totul era aranjat. Şi totuşi, am luat viaţa în spate şi am plecat, neluând nimic cu mine. Am dormit o săptămână pe o saltea întinsă pe podea în Piaţa Amzei în 1990. Casa Iorga şi apartamentul de pe Spree au venit mult mai târziu şi nu mă leagă casele pe mine, am lăsat casa Stere în spate şi am găsit altele, totul e să fii liber să îţi realizezi potenţialul, nu contează casele.

V.A.: Aţi şi publicat nişte teorii despre omul neconvenţional ş.a.m.d.

A.M.P.: Da. În prima mea carte, pe care n-a citit-o aproape nimeni, că era o carte de foarte mare tinereţe, mi-am publicat filosofia mea de la 25 de ani care spunea că pasărea trebuie să spargă oul şi să-şi ia zborul. În realitate, eu voiam o lume în care să concurez onest cu egalii mei. Şi toată viaţa am continuat să caut această lume în care să concurez cu egalii mei, dar am întâlnit-o foarte departe. Dacă aş fi crezut că-n sistemul academic românesc – în care am întâlnit câţiva, dar mult prea puţini – putem construi o masă critică şi că lumea s-ar asocia pentru competiţie, nu aş fi plecat. Am încercat mult să fac ceva înainte să iau decizia asta.

V.A.: Încep să înţeleg că alegerea Berlinului e un fel de exil pentru Alina Mungiu-Pippidi? Un exil autoimpus, ca la Caragiale?

A.M.P: Cu certitudine că eu n-am vrut să plec niciodată, în 2006, am primit invitaţia să aplic la o poziţie academică la Oxford, care avea ca focus Europa Centrală şi de Răsărit. Acolo aveam cunoscuţi oameni cu care lucrasem în proiecte internaţionale şi ei m-au chemat. Atunci nu ştiam dacă intrăm la 1 ianuarie 2007 în Uniunea Europeană. Citind setul de formulare trimis de englezi, m-a frapat o precizare: „Dacă nu aveţi drept de muncă automat în Anglia, să vă faceţi rost singur”. Cerinţa asta mi s-a părut jignitoare. Aşa că am refuzat să aplic la jobul respectiv; cine mă vrea, să se agite pentru mine. Şapte-opt luni mai târziu însă am intrat în UE. Să vă spun exact cum am ajuns la Berlin. Într-un aeroport, am deschis revista *The Economist* acolo unde totdeauna se află rubrica de necrologuri. E pe ultima pagină şi e o capodoperă literară. Pe pagina din dreapta, de obicei, fiind ultima

pagină a revistei, sunt reclame – de multe ori, pot să fie reclame de slujbe – şi era o ofertă de profesor pentru Catedra de democraţie şi studii ale transformării la Hertie School of Governance din Berlin. Nu ştiam ce e dar, din fericire, dedesubt erau trecute numele câtorva profesori. Doi dintre ei erau extrem de celebri. Hertie School of Governance fiind un proiect nou, era în interesul lor să anunţe că au aceste celebrităţi, pentru ca oamenii să se orienteze. Şi, ca la *Evangheliştii,* am trimis o aplicaţie prin poştă. Am primit invitaţie la interviu.

Erau vreo 70 de candidaţi şi short-listaţi au fost vreo şapte, chemaţi la interviu. Interviul avea loc într-un palat care fusese, cândva, sediul lui Honecker, palatul guvernului, lângă Alexanderplatz, Schlossplatz se numeşte mai nou, dar balconul istoric era cel din care Friedrich Ebert proclamase Republica. Pe scări erau nişte vitralii cu mineri, cu tractorişti şi atunci m-am întrebat dacă eu chiar vreau să ajung aici. E adevărat că erau puse numele donatorilor pe stânga şi pe dreapta: Daimlerchrysler, Bosch şi diverşi alţi comercianţi germani. Am mers, am ţinut prezentarea academică – pentru că în asta constă un concurs academic: mergi, ţii o prezentare academică şi, pe urmă, o comisie destul de mare…

V.A.: V-aţi ales tema? Sau era una impusă?

A.M.P.: Spuneai pe ce lucrezi, oarecum pe profilul pe care urma să predai. În afară de comisie, avea voie să asiste oricine şi oricine avea voie să pună întrebări. Totul s-a desfăşurat în limba engleză. Am stat două ore acolo şi, după ce am plecat, am fost sunată cât se poate de repede şi, în ciuda faptului că fuseseră aşa de mulţi candidaţi, mi-au propus imediat această poziţie, cu titularizarea în trei ani. Am înţeles că a fost vot unanim. Pe scurt, am avut noroc ca aceşti doi foarte faimoşi profesori, Claus Offe şi Ulrich Preuss, care erau împreună titularii unei catedre care se cheamă Catedra de studiu al statului, au fost în comisie. Unul fiind sociolog şi celălalt jurist şi membru al Curţii Constituţionale. M-au apreciat şi m-au luat pe mine, deşi veneam din ţara din care veneam, deşi nu am nicio diplomă de la o universitate occidentală. Am fost doi ani la Harvard, dar eram deja doctor când am ajuns la Harvard, postdoc nu am, ca Ioana Petrescu, un *degree* de la Harvard. Din fericire, aveam lucrări publicate. Şi ei le ştiau – le citiseră.

V.A.: Câţi ani sunt?

A.M.P.: Am mers acolo de la Oxford, unde fusesem în 2007 – toamna 2007. Anul primei suspendări.

V.A.: Îmi puteţi spune câteva cuvinte despre această universitate? Ce formă de învăţământ este? Ce pregăteşte? Cine sunt studenţii? Şi apoi ce predaţi acolo?

A.M.P.: Hertie School of Governance este după modelul Kennedy School de la Harvard, unde am fost doi ani. Este o şcoală de politici publice care pregăteşte oameni ce, după aceea, vor lucra în guverne, în organizaţii internaţionale sau, eventual, în sectorul privat şi ONG-uri, masteranzi şi doctoranzi. Sunt studenţi din peste 50 de ţări şi, în programul de *mid-career,* mulţi funcţionari din guvernul german.

V.A.: În România avem o asemenea şcoală?

A.M.P: Nu. A existat un plan de a face o asemenea şcoală. La un moment dat au fost şi bani. Asta face parte din eşecurile care m-au scârbit şi nu mi-am mai dorit să trăiesc aici. Toată lumea a fost de acord şi, cu toate astea, nu s-a putut face. Ideea ar fi fost ca limba de predare să fie engleza, ca să atragem studenţi din toată regiunea, între timp, cred că s-a făcut în Macedonia. Însă la noi nu s-a putut, pentru că paralizia românească blochează totul. Hertie atrage, în acest moment, oameni din peste 50 de ţări. Hertie este a treia fundaţie germană, mai mare ca dimensiuni decât Bertelsmann, care e mai celebră, dar care a început să dea bani din anii ’70. În orice caz, eu câştig şi multe proiecte europene, aşa că per total am adus mai mulţi bani decât am câştigat, deşi ei au fost foarte generoşi.

V.A.: Şi ce predaţi acolo?

A.M.P.: Catedra mea se cheamă studii ale democraţiei. Eu asta am fost angajată să predau. Mai ales tranziţie, studii ale transformării şi democraţiei. Şcoala este foarte pretenţioasă. Le cerem foarte mult studenţilor şi studenţii ne cer foarte mult, pentru că, în fond, ei plătesc şcoala asta şi părerea mea este că acest lucru face diferenţa valorică. Eu am ţinut seminare şi la Universitatea Liberă, şi la Stanford, şi la Oxford şi am deci repere de comparaţie. Şcoala privată are marele avantaj că toată lumea o preţuieşte. Studentul vine la ore pentru că sunt banii lui sau ai părinţilor lui. El vine la şcoala aia nu numai pentru că are nevoie de diplomă, are nevoie să înveţe. În plus, toate cursurile noastre sunt opţionale. Deci studenţii aleg să lucreze cu noi. Ca să intri, trebuie să ai un an de experienţă internaţională, ceea ce face selecţia foarte pasionantă. Practic, căpătăm oameni care au luat deja prima diplomă la o universitate străină şi au lucrat un an undeva, internaţional. Toţi sunt tineri antreprenori politici. Vă dau un

exemplu: cineva a lucrat pentru UNICEF un an în India, altcineva şi-a creat propria fundaţie în Sierra Leone, a avut un grant de la USAID în Georgia etc. Toţi sunt oameni care vor să schimbe lumea. Asta e partea seducătoare în politici publice. Cine vrea să câştige bani face un masterat în *business*, cine vrea să schimbe lumea vine la politici publice.

V.A.: Aş fi curios să aflu ce le vorbiţi despre tranziţia din România.

A.M.P: Nu predau tranziţia din România.

V.A.: Nu, dar, când trebuie să daţi un exemplu, inamicii dumneavoastră ar putea spune că vă denigraţi ţara sau nu?

A.M.P.: Da. Din moment ce eu mă ocup aşa mult de corupţie, cert că-mi mai denigrez şi ţara. Inclusiv la mari conferinţe internaţionale, uneori, când vorbesc despre ţările de genul ăsta – pentru că eu lucrez pe multe ţări, folosesc metode statistice, deci lucrez pe 181 de ţări spun: „Şi, ca să nu denigrez altă ţară, deşi am exemple, am s-o denigrez pe-a mea”. Şi urmează un exemplu românesc. Deci da, îmi denigrez ţara. Nu trimit însă memorandumuri la BXL contra Rodicăi Stănoiu, nu am făcut aşa niciodată, deşi ea aşa credea. Comisia Europeană ne-a citat adesea, dar după documente publice, rapoarte Freedom House sau UNDP.

V.A.: Acelea care îl supărau pe domnul Iliescu…

A.M.P.: Rapoartele Freedom House au cinci-şase referenţi de cele mai diferite orientări şi nu am avut niciodată probleme cu vreun raport. Raportul a fost întotdeauna obiectiv. Dar este foarte greu să scrii o versiune a istoriei politice dintr-un an în România cu care să fie cele două părţi de acord. Iar atunci, în cazul particular cu domnul Iliescu, prin 2002, în prima parte, de istorie, era un mic paragraf. Cum e presa română tabloidă, au făcut nişte titluri enorme. Şi Iliescu a citit repede şi a înţeles că eu am zis în acel prim paragraf că el a dat o lovitură de stat, deşi nu spusesem aşa ceva. Şi a făcut un prim protest, fiind el păţit cu mine de la TVR. După aia s-a gândit mai bine şi, spre amuzamentul meu, a mai făcut un al doilea protest spre seară. A treia zi, raportul ăsta, care e destul de sec, era citit de toată lumea. Mă lansase internaţional.

IX. Cum ne-a schimbat transformarea?

Cum ne transformă fondurile europene • Ce ne aşteaptă după prezidenţiale

V.A.: Duminică, 16 august 2014. E foarte bine să ţinem minte data aceasta pentru că e şi o scuză a noastră faţă de cititorii acestei cărţi că încă nu ştim cine va fi preşedintele României. Alegerile vor avea loc, aşa ştim deocamdată, în noiembrie, cele două tururi de scrutin fiind stabilite pentru 2 şi 16 noiembrie. Deocamdată sunt vreo nouă candidaţi la funcţia supremă în stat, foarte mulţi pe partea de centru-dreapta şi doar unul singur, Victor Ponta, pe partea stângă a eşichierului politic. Nu ştiu Tăriceanu unde se află. E o anexă, zic foştii lui camarazi, a lui Victor Ponta. Dar nu numai viaţa politică românească este tulburată de aceste candidaturi, de aceste fărâmiţări ale dreptei, ci întreaga lume sau cel puţin lumea din preajma noastră. Cum este criza din Ucraina. Sau recesiunea în care intră din nou Uniunea Europeană. Ca şi România, deşi guvernul Ponta încearcă să ascundă sub preş aceste rezultate.

Să ne întoarcem la pretextul acestei convorbiri-maraton: 25 de ani de la Revoluţia Română. Care, văd acum mai bine, e o istorie subiectivă a tranziţiei româneşti. Cum suntem noi? Unde ne aflăm acum ca ţară? Poate că acum, după aceşti 25 de ani, din cauza copacilor, adică a grijilor zilnice, nu vedem pădurea. Sau, trăind în ea cu speranţe supraevaluate, suntem nu doar nemulţumiţi, ci şi pesimişti cu privire la viitor.

A.M.P.: România a evoluat, asta e sigur. N-au trecut 25 de ani degeaba. Eu îmi petrec jumătate din viaţă pe aeroporturi pentru că, din păcate, călătoresc enorm. Anul trecut am zburat în medie de două ori pe săptămână, şi nu doar de la Berlin la Bucureşti şi invers, ci în sute de alte locuri. Am unitate de comparaţie. În a doua săptămână din august am făcut un tur în Transilvania de mijloc, adică exact în acea parte a Transilvaniei în care nu am fost când am scris *Transilvania subiectivă*, pentru că e Transilvania saxonă, e Transilvania în care locuiau mai ales saşii, iar acum este împărţită între români şi

populaţie romă care a intrat în fostele sate săseşti. Este un sat, de exemplu, în judeţul Sibiu, Cârţa, peste care am nimerit acum patru zile, magnific! Fiecare podeţ de la curtea gospodarului spre şosea este spoit în alb şi pe fiecare podeţ, şi pe stânga, şi pe dreapta, sunt muşcate. Tot satul străluceşte. Vezi nişte tomberoane drăguţe pentru reciclat PET-uri, ca să nu se arunce sticlele în natură. Pe bani europeni s-a refăcut o abaţie cisterciană absolut magnifică, de prim nivel. Mie îmi plac ruinele. Am văzut multe ruine de abaţii în Europa. Iar aceasta este o splendoare. Erau străini pe acolo, lumea circula. Deci în toată această zonă în care, pe bani europeni, s-au refăcut bisericile fortificate ale saşilor, care sunt splendide, se observă un progres. Şi am vizitat, cred, şapte-opt proiecte europene. Pe urmă am mai vizitat câteva proiecte de dezvoltare ale agenţiei de dezvoltare germane GIZ, care a dat bani tot în zona aceasta. Şi pe urmă am trecut prin Sibiu, pe unde nu fusesem de 20 de ani…

V.A.: Sibiul arată superb, mai ales de când a fost capitală culturală europeană. Dar nici Braşovul n-a rămas în urmă.

A.M.P.: Este absolut remarcabil. S-au dezvoltat hoteluri de patru sau cinci stele, în care vezi investiţia străină.

Apoi inelul oraşului, locurile de parcare… Şi gândiţi-vă că noi am absorbit doar jumătate din fondurile europene din primul ciclu. Aş fi foarte fericită dacă aş vedea, ca la Cârţa, România integral transformată; potenţialul de transformare există, însă aceste locuri sunt încă prea puţine. Ce am realizat noi în aceşti 25 de ani? Cel mai important lucru este faptul că suntem în UE. Acest lucru ar trebui să ne deschidă o mulţime de posibilităţi. Frica mea este însă că UE se va schimba. Următorul ciclu bugetar este decisiv. Eu nu cred că fondurile structurale şi de agricultură vor persista pentru totdeauna. Şi în general cred că Europa se va schimba mult mai mult faţă de cât credem noi astăzi. Şi, din păcate, nu spre bine. Pentru că întâmpinăm noi provocări. Cine se aştepta la criza asta cu Rusia? Europa este obligată să arate un pic de demnitate faţă de Rusia. Şi asta costă. Aşa cum costă şi pretenţia ca Uniunea Europeană să fie o instanţă normativă, care promovează anumite valori în restul lumii. Dacă noi nu reuşim să promovăm aceste valori nici măcar în vecinătatea noastră imediată, nu cred că Uniunea Europeană mai poate să aibă rolul pe care i-l dorim în lume. Dar a fi astăzi demn în faţa Rusiei este o chestiune costisitoare, iar germanii ştiu asta foarte bine. Din acest motiv Uniunea Europeană va fi nevoită să se schimbe. Am avut mare noroc acum vreo zece ani, nefiind analişti din Europa de Est capabili să vorbească englezeşte şi să înţeleagă politica externă – cam pe când

scriam *Anii de antrax*, cartea mea neterminată –, să intru în acest circuit de experţi europeni şi astfel să fiu în mai toate comisiile de scenarii despre viitorul Europei, de la cele foarte optimiste la cele mai puţin optimiste. Uniunea Europeană se va schimba. Sunt un *insider*, nu pe partea de putere, ci pe cea intelectuală, exact ce îmi doresc. Şi de asta România trebuie să profite încă de inerţia faptului că această schimbare nu se va realiza în următorul ciclu bugetar Deci mai avem încă în faţă cinci-şase ani în care trebuie să obţinem ce au obţinut spaniolii, ce au obţinut portughezii, ce au obţinut italienii şi ce au obţinut ţările din Europa Centrală. Pentru că, aşa cum am văzut eu satul Cârţa, credeţi-mă, în Republica Cehă, în Slovacia sau în Ungaria vezi în mult mai multe locuri, care au fost transformate integral cu bani europeni. Oamenii de acolo au ştiut să sară pe această oportunitate. Şi să nu credeţi că ei n-au avut corupţie, n-au avut clientelism, că n-au fost favorizaţi unii, fară a avea dreptul; dar s-a făcut şi treabă! Deci am obţinut oportunitatea, dar noi n-am fructificat-o încă…

V.A.: Corupţia e de vină? Sau e nepriceperea de a accesa fondurile europene? Totuşi, România are nevoie de foarte multe fonduri. Satele noastre, mai ales cele de dincoace de munţi, sunt dezolante, avem cam aceleaşi bordeie descrise în însemnările de călătorie ale occidentalilor care ne călcaseră ţara în secolul al XIX-lea; ele sunt încă în peisajul nostru şi după două secole, în secolul XXI.

A.M.P: Suntem într-un cerc vicios. Eu am sperat foarte mult – şi alţii ca mine – că noi am creat un cerc virtuos; în clipa în care am intrat în UE, am sperat că această alegere va duce dintr-un lucru bine făcut într-altul… Dar lucrurile nu merg de la sine. Dimpotrivă, ce am făcut noi şi bulgarii este că am dat o foarte proastă faimă în acest moment extinderii Uniunii Europene şi că alte ţări, cum e Serbia, au de suferit din această pricină.

V.A.: Da, vor aştepta mai mult să intre.

A.M.P.: Vor aştepta mai mult… Atribui o vină şi Uniunii Europene pentru felul în care ne-a luat. UE nu era pregătită să transforme o ţară, Uniunea Europeană primeşte ţări pe care să le alinieze, nu să le schimbe. Şi s-a trezit cu aceste două ţări, România şi Bulgaria, şi încearcă să promoveze un mecanism despre care eu fac bancuri la cursuri şi pe care-l numesc mecanismul de transformare prin reţetă… Pacientul bun e cel care înghite toate medicamentele pe care i le prescrie medicul, dar lui nu i se ia niciodată febra. Am venit, ţi-am dat zece sfaturi, ai adoptat toate cele zece sfaturi, te trec în clasa

următoare, te consider vindecat şi-ţi dau drumul din spital. Păi, noi avem şi astăzi Mecanismul de Cooperare şi Verificare, care trebuia să bureze numai trei ani şi, iată, au trecut de două ori pe atât şi nu i se vede sfârşitul. Uniunea Europeană nu ştie să vindece, nu ştie care sunt medicamentele care trebuiau luate. Şi nici n-are vocaţia asta!

V.A.: Au inventat un mecanism…

A.M.P.: Pur şi simplu, nu este o abordare care să se bazeze pe un model al transformării şi care să spună de fapt ce împiedică ţara respectivă să decoleze, să se dezvolte. Când întrebi ce împiedică o ţară să se dezvolte, rişti foarte mult ca răspunsul să fie politic, adică să fie un răspuns care ţine de echilibrul de putere, social din ţara respectivă. Şi asta este destul de greu de schimbat din afară, de la Bruxelles. Acum cred că s-au lămurit cei de la Bruxelles, dar s-au lămurit şi cu limitele puterii lor. După 2004, te-ai fi aşteptat ca, a doua zi după integrare, ţările admise să decoleze şi s-o ia în sus; după integrare, mai toate ţările din Europa Centrală şi de Est au dat un pas înapoi. Ungaria cel mai mult şi mai spectaculos. Nu a fost o excepţie. În absolut toate ţările au fost probleme şi nu s-au soluţionat încă. Pentru noi a fost cel mai greu pentru că noi şi bulgarii porneam cel mai de jos. Şi dezamăgirea oamenilor văd că este foarte-foarte mare. Anul trecut, prin noiembrie, am scris un text care se chema „Degeaba am intrat în UE”. A avut în câteva ore 50.000 de citiri. Acest lucru se întâmplă numai în momentul în care acest gen de slogan corespunde cu ce simt oamenii.

Pentru că în text nu spuneam că degeaba am intrat în UE. Titlul era un fel de „of”, în text mă văicăream că, din cauza incompetenţei şi corupţiei celor care ne guvernează, ratăm această ocazie. Dar titlul a corespuns cu ceea ce gândeşte foarte multă lume; lumea se aştepta ca de a doua zi după ce a intrat, deci de la 2 ianuarie 2007, ţara să fie altfel.

V.A.: Bine, aceeaşi aşteptare am avut-o şi după ce a fugit Ceauşescu cu soţia lui. Ne aşteptam că vom da la o parte sosul de propagandă în care era scufundată România şi – vezi Doamne! – a doua zi vom deveni o ţară normală. Nici pomeneală!

A.M.P: Da, ar fi trebuit. Hai să explicăm ce opreşte transformarea noastră şi de ce acest motor de transformare care e Uniunea Europeană nu funcţionează la capacitate maximă. Eu am nişte colegi la Berlin care au un centru ce se cheamă „Puterea transformatoare a Europei”. Chiar aşa se cheamă centrul lor de cercetare, are un titlu de manifest. Nu e o abordare ştiinţifică, îţi arată cât de propagandişti

deveniseră unii, că ajunseserăm să credem toţi în minunea asta. Şi ultima mea lucrare academică, publicată acum şase luni, se cheamă *Revizitând puterea transformatoare a Europei*, în care argumentez că această putere e mult mai mică decât s-ar crede. Ea este foarte puternică pe partea economică, de exemplu, prin atragerea de investiţii. Dar pe partea de guvernanţă propriu-zisă, de exemplu, Italia şi Grecia nu au evoluat în Uniunea Europeană…

V.A.: Deşi sunt de foarte multă vreme în UE.

A.M.P: Dimpotrivă, au dat un pic înapoi. Au făcut parte din valul întâi. Ţările din Europa de Est, care au intrat înaintea noastră, ţările de la Visegrâd şi ţările baltice, diferenţele lor pozitive faţă de noi le-au realizat înainte să intre. Nu au evoluat după ce au intrat. Nu există mecanisme pentru asta. Iar la noi cu atât mai puţin.

V.A.: Nu există mecanisme? Sau nu există voinţa politică de a împinge lucrurile mai departe? De exemplu, în perioada de dinainte de a intra, în România a fost mai mult interes politic pentru schimbări, pentru a aduce instituţii noi… După ce am intrat, a fost un recul.

A.M.P: Aşa s-a şi întâmplat. Dar acum noi vorbim de două părţi. Una este partea de la Bruxelles şi alta este partea de la noi. Deci, la noi, în mod evident, după integrare stimulentul pentru clasele politice a scăzut. Clasa politică fusese obligată să facă maximum pentru integrare, pentru că integrarea era populară şi, dacă ratai ţinta, mai ales că erai în competiţie cu alţii, pierdeai voturi. Deci aşa se explică performanţa noastră relativ bună de până în 2004. Deci a existat un motor popular care a dus la asta. După aceea, evident, stimulentul a dispărut. Şi apoi elitelor politice li s-au impus responsabilităţi care erau foarte greu de dus. Dar nu doar la noi s-a întâmplat această încetinire de ritm, numai că la noi, din cauza defazării de dezvoltare, efectul negativ a fost mult mai accentuat. Într-o lucrare documentez cum, după integrare, în ţările din Est s-a tăiat bugetul agenţiilor anticorupţie, legislaţia a dat înapoi şi s-au desfiinţat agenţiile funcţionarilor publici făcute după model francez. În vreo patru ţări din Europa de Est le-au desfiinţat.

V.A.: Deci ar exista pericolul să se întâmple şi la noi aşa ceva.

A.M.P: Păi, la noi s-a întâmplat pe o scară mult mai largă. Numai că noi şi bulgarii am avut Mecanismul de Cooperare şi Verificare. Acest Mecanism de Cooperare şi Verificare n-a putut, de exemplu, să împiedice ca Monica Macovei să fie dată afară în 2007 pentru că ea,

din poziţia politică pe care o avea, a ocrotit DNA-ul şi a ocrotit ANI-ul. În acest moment UE a creat un mecanism care-ţi taie fondurile europene din motive politice tocmai pentru a opri aceste tentaţii. Le-au tăiat deja fonduri în Bulgaria. Le-au tăiat la noi. Şi i le-au tăiat lui Orbân, în Ungaria. Şi lui Orbân i le-au tăiat fără niciun motiv legat de performanţa pe fonduri, le-au tăiat pur şi simplu din motive politice. Şi în acest moment se lucrează la crearea unui mecanism ca, dacă o ţară deraiază democratic, să i se poată tăia fondurile…

V.A.: Deci UE începe să sancţioneze.

A.M.P.: Sigur. Iar în vara lui 2012 a fost o intervenţie externă foarte mare aici, să nu uităm, o intervenţie externă dură. În fond, soarta referendumului pentru a doua suspendare a lui Băsescu a fost decisă de Comisia Europeană; aceasta nu a acceptat modificarea Legii referendumului prin ordonanţă. Comisia Europeană nu ştia că noi schimbăm Legea referendumului o dată la două luni, în funcţie de cum îi convine cui e la guvernare. Şi ei nu ştiau că ăia ai lui Băsescu tocmai o schimbaseră în avantajul lor. Numai că Ponta a încercat s-o schimbe invers după ce deja începuse scandalul politic. Şi astfel a rămas că preşedintele poate fi demis cu participarea majorităţii absolute a tuturor. Şi aşa s-a decis soarta referendumului. La Comisia Europeană nu ştia nimeni că noi avem peste două milioane de votanţi care trăiesc în alte ţări şi care n-au unde să voteze, deci pot fi socotiţi absenţi din start. Practic, ei habar n-aveau. Intervenţia aceea a lor, să fim cinstiţi, a fost la limita acceptabilităţii într-o democraţie.

V.A.: Deci, dacă ar fi ştiut, n-ar mai fi rămas Băsescu preşedinte?

A.M.P.: Băsescu ar fi meritat să piardă pe bune în vara lui 2012. Numai că intervenţia adversarilor lui, a celor din USL, a arătat cam cât le păsa ăstora de statul de drept, pretându-se la măsuri cu totul inacceptabile. De aceea Europa a intervenit. Apoi domnul Barroso l-a chemat pe domnul Ponta…

V.A.: Departamentul de Stat şi-a trimis reprezentanţii.

A.M.P: Departamentul de Stat a trimis la noi mesageri, ca-n Egipt; a fost o intervenţie cu totul exagerată. Pentru că în Egipt chiar dăduseră lovitură de stat. Ce s-a întâmplat în vara lui 2012 în România nu poate fi, după nicio definiţie, calificat ca lovitură de stat. A fost o intervenţie în forţă, dar suspendarea *per se* nu a fost neconstituţională. Nu trebuiau însă să confişte *Monitorul Oficial*, să încerce să reducă prerogativele Curţii Constituţionale sau să dea afară pe Avocatul

Poporului. Din stenograme ştim că Ponta şi Antonescu erau împinşi de la spate de alţii. Atunci vedeai că se comportă ca doi lupi care aleargă în fruntea unei haite de frică că or să-i ajungă ceilalţi din urmă şi or să-i muşte de fund.

V.A.: Iar cei care alergau după cei doi erau, bineînţeles, baronii locali şi puşcăriabilii…

A.M.P: Păi, oamenii care au apărut în seara respectivă şi au spus că numărul votanţilor e de 50% au fost domnii Fenechiu şi alţii, uşor de verificat cine.

V.A.: Oameni care au probleme…

A.M.P.: Exact! Care au sau vor avea probleme cu justiţia. Iar intervenţia europeană s-a văzut foarte net, că Europa poate să intervină când comiţi anumite lucruri ce contravin statului de drept.

Unde cred că a fost supraestimată puterea transformatoare a Europei este în acest gen de intervenţie cotidiană. De exemplu, noi am sperat foarte mult în mecanismul acesta prin Curtea Europeană de Justiţie. Că vin aici firmele europene, se întâlnesc cu români, cu companii româneşti care sunt conectate politic… De exemplu, noi am publicat la SAR o situaţie de prin 2008 până prin 2012 arătând cum, imediat după integrarea României, companiile europene multinaţionale nu mai câştigau contracte publice aproape deloc, acestea mergând la diverse firme de apartament, conectate politic în România, care în plină criză obţineau profituri enorme. Asta este o situaţie cu totul anormală; integrarea, în fond, presupune o piaţă comună. Te aştepţi ca ea să existe şi să niveleze practic terenul de oportunităţi în afaceri pentru toate companiile.

V.A.: Şi licitaţia să fie la fel pentru toţi, transparentă pentru toţi.

A.M.P: Şi, în loc de asta, se petrecea invers. Ne amintim că au fost şi semnale politice. Băsescu, apoi Anca Boagiu au spus că trebuie să câştige şi ai noştri, trebuie să se dezvolte şi capitalismul românesc. Ce m-a surprins pe mine foarte mult era că ceea ce aşteptam noi era ca firmele multinaţionale să se plângă la Curtea Europeană de Justiţie. Nimeni nu s-a dus. Şi, când am văzut că nu se duce nimeni, la vreo doi ani după integrare, am început să studiez ce s-a întâmplat în Italia, ce s-a întâmplat în Grecia şi am descoperit că nici acolo nimeni, niciodată nu s-a dus la Curtea respectivă pentru contracte publice. De ce? în ţări în care corupţia e majoritară şi în care acest gen de alocaţie particulară e regula, companiile străine ştiu că asta e situaţia şi atunci

ori cotizează, ori se aliază cu cine trebuie, dar nici într-un caz nu zguduie barca pentru că le e frică că vor fi descalificate la viitoarele licitaţii. Şi deci acest mecanism la firul ierbii, care ar fi trebuit să regleze ceva, nu merge. Şi de asta UE nu reuşeşte să transforme şi rămâne la latitudinea noastră. Şi, rămânând la latitudinea noastră, suntem în acest cerc vicios de multă vreme şi batem câmpii şi ne întrebăm cine, oare, e de vină: clasa politică, că-i rea, sau votanţii, că sunt proşti şi o aleg.

V.A.: Dacă înţeleg bine, bătălia pentru justiţie este şi bătălia viitorului previzibil?

A.M.P.: Nu e numai justiţia la mijloc. Justiţia este un element important. E vorba de a crea, în sfârşit, în România premisele capitalismului adevărat, de a permite o competiţie reală. Şi această competiţie reală se traduce nu doar prin licitaţii corecte, cu cel mai bun raport calitate / preţ, ci mai ales prin concursuri în sectorul de stat, în care îl angajezi pe candidatul cel mai bun şi calificat… Deci esenţial e omul care va organiza licitaţia… Că sectorul de stat este la ora aceasta dominat de incompetenţă, de la educaţie la ANAF.

V.A.: Am avut câteva rateuri. După ce au câştigat unii din afară concursuri de management, au fost obligaţi să-şi dea demisia sau au fost alungaţi pur şi simplu. La TAROM, de exemplu, şi în alte părţi…

A.M.P.: Exact! Zonele care se mai ţin în picioare sunt insulele rămase din comunism. Nu exagerez! De exemplu, în Medicină, medici în vârstă care încă mai creează şcoală. Dar ei au intrat acolo pe alt sistem, prin cel vechi, în România, dacă îi iei pe primii 100 de capitalişti, ăia pe care îi produce topul *Capital* sau topul *Forbes*, 80% s-au îmbogăţit prin relaţii cu statul. Deci, în realitate, ei nu ar rezista pe piaţa competiţională.

V.A.: Acelaşi lucru s-a întâmplat şi în celelalte ţări foste comuniste?

A.M.P.: Mai puţin. Aş zice că scorul nostru de ţară de corupţie, cel calculat de Banca Mondială, reflectă destul de mult situaţia noastră economică. Şi de aceea ceilalţi au trecut mult mai repede la economia funcţională de piaţă. În Polonia, de exemplu, aş spune că firmele poloneze, atâtea câte sunt, sunt competitive. Şi în România există câţiva diplomaţi competenţi, care, trebuie să spun, i se datorează mult lui Mircea Geoană, care a creat o generaţie de oameni competenţi. Se pricepea şi a promovat competenţa. Acesta e marele lui merit. Şi astăzi îi întâlnesc pe oamenii lui; sunt de altă calitate. El e un

headhunter care a căutat mereu oameni cu studii. Sunt foarte puţini oameni aşa pentru că noi nu reproşăm atât de mult partidelor că politizează administraţia, ceea ce e un lucru rău, cât reproşăm faptul că această politizare merge contra sistemului de merit, singurul care ar trebui să funcţioneze. Le-am ierta mai mult partidelor ăstora că politizează administraţia dacă nu ar numi incompetenţi; nu câştigă cel mai bun, dar câştigă unul bun. Dar la noi nu e cazul. La noi apar situaţii ca aceea cu şoferul angajat consilier şi specialista în contraterorism la Biblioteca Naţională, căreia a trebuit să-i facem proces. Şi această situaţie a ajuns să fie o catastrofa care împiedică funcţionarea de zi cu zi, cum a fost în cazul prăbuşirii avionului în Munţii Apuseni, când s-a văzut că cei care lucrau în Inspectoratul pentru Situaţii de Urgenţă erau în realitate nişte piloşi şi nişte impostori, în locul unor competenţe capabile să găsească un avion într-o pădure montană. Aici este problema! Aceasta este metafora mea din titlul cărţi de care am vorbit: *De ce nu iau românii premiul Nobel.* Românii nu iau premiul Nobel pentru că nu reuşesc să declanşeze mecanismul competiţiei în ţară, competiţia este controlată ca să câştige cine are putere mai multă, şi nu cel mai bun.

V.A.: Nu că nu sunt capabili, ci nu vor, de fapt.
Nu vor, da. Cine are puterea…

V.A.: Când se află în opoziţie, au un discurs corect…

A.M.P: Din nou, să nu vorbim numai de partide. Cei care au puterea în profesiuni, într-un anumit sector economic, cei care au puterea în partide şi alianţe dintre aceşti oameni nu au curajul să se confrunte pe piaţa adevărată. Şi de asta mă întreb ce va însemna pentru noi intrarea în zona euro. Va însemna competiţie sălbatică, trei sferturi dintre capitaliştii noştri vor dispărea.

V.A.: De ce Băsescu vrea să intrăm cât mai repede, iar Mugur Isărescu, care-i guvernatorul Băncii Naţionale, tot împinge data la care am putea intra în zona euro? E mai lucid Mugur Isărescu?

A.M.P: Nu, nu. Ei ştiu foarte bine situaţia. Este pur şi simplu un joc politic. Băsescu pretinde că vrea să intrăm mai devreme. Dacă partidul lui continua să fie la putere, n-ar mai fi fost atât de grăbit. Pretinde că vrea să intre mai devreme pentru că acesta e ca un fel de bici pe care îl pui pentru transformare. Spui: „Gata! Mai aveţi şapteopt ani. Trebuie să fiţi competitivi. Nu mai trişaţi competiţiile”. Şi biciul e foarte bun, sunt de acord cu el în chestiunea aceasta. Trebuie să păstrezi biciul deasupra capului. Dacă te laşi pe spate şi spui că n-

avem nicio şansă să devenim competitivi nu e bine. Acum, păstrându-ne realismul, şi alte ţări, ca Polonia, au amânat nedefinit.

V.A.: Şi, dacă intri şi nu eşti pregătit, probabil costul este şi mai mare?

A.M.P: Păi, sigur că da. Costul e foarte mare. Se poate traduce în şomaj şi alte lucruri pe care lumea nu le vrea.

Sigur că vrem să fim mai competitivi… Gândiţi-vă că ar veni cineva care a luat un doctorat în economie sau în politologie în Germania şi ar aplica aici pe o slujbă cu unul care a luat doctoratul ca Victor Ponta, prim-ministrul nostru. De ce nu vine? Nu vine nu numai pentru că la noi se plăteşte mult mai prost poziţia respectivă, ci, dacă ar fi o competiţie reală, ne-ar spulbera… M-am uitat aseară, de exemplu, pe doctoratul publicat, din fericire, online al purtătorului de cuvânt al guvernului, domnul Mirel Palada…

V.A.: Cum, are un doctorat? După purtarea sa publică îl trecusem deja într-o ligă insignifiantă.

A.M.P: Sigur. E sociolog. I l-au dat Vintilă Mihăilescu şi Paul Dobrescu, fostul consilier al lui Iliescu. La SNSPA. Da, acest domn care scrie comunicate în limba elfă şi-şi bate joc de ziarişti este doctor în sociologie. Şi m-am uitat pe doctoratul lui. Cu lucrarea respectivă n-ar fi obţinut titlul în Occident. Pentru că în Occident ai avea un profesor, în timp ce aici n-ai şi acela de la primul referat ţi-ar spune: „Nu eşti destul de bazat pe teorie. Limbajul nu e tipic. Fă asta! Nu poţi să foloseşti…'. Sunt multe erori metodologice ş.a.m.d. El, altfel, fiind un băiat care a studiat matematica. Sunt convinsă că e un băiat deştept…

V.A.: Mă rog, prost-crescut, altfel. Dar cu asta se poate lua un doctorat.

A.M.P: De o aroganţă absolută. Dar prost nu este, numai că a trecut prin şcolile necompetitive româneşti, care n-au cum să-l formeze, că nici profesorii lui n-au fost formaţi vreodată. Cine i-a format pe profesori? Regimul comunist. Deci, în acest moment, această ţară este plină de oameni necompetitivi. Şi există în ea antreprenori, oameni care ar putea fi competitivi. Noi nu trebuie să ne gândim numai la a lua premiul Nobel… Eu am folosit sintagma ca pe o metaforă…

V.A.: Bineînţeles, o carte foarte interesantă!

A.M.P.: Este vorba despre a fi în stare să faci o afacere care să se

ţină pe picioare, să vinzi un produs pe care-l vrea cineva oriunde ar fi, să fii capabil să faci o invenţie, că astea împing economiile înainte…

V.A.: Să crească productivitatea.

A.M.P: Să fii capabil să educi oameni competenţi.

V.A.: Sunt. În IT au apărut câteva firme în care oamenii s-au dezvoltat foarte bine.

A.M.P: Foarte puţine.

V.A.: Puţine, e adevărat. Căci mulţi pleacă.

A.M.P.: Iar aceşti oameni nu sunt recompensaţi social aici. Aceasta nu e o societate ce recompensează meritul. Asta e o societate în continuare bazată pe PER: pile, cunoştinţe şi relaţii. Acesta este cercul vicios. Nu avem în acest moment în România o masă critică de oameni competitivi care să simtă că sunt gata să dea piept cu viaţa! Aceia pleacă. În orice domeniu, în construcţii, în Academie, în orice… Ea a început să se formeze în această nouă clasă mijlocie, pe care aţi văzut-o în stradă toamna trecută. Şi care are salarii bune, are alt gen de interese, refuză orice fel de partid pentru că văd calitatea acestora. Nu doar că sunt corupte, ci şi faptul că unul care e insuficient educat conduce ţara.

V.A.: Dar cei care ies în stradă sunt acuzaţi că sunt antisistem.

A.M.P.: Da, sunt antisistem.

V.A.: Sistemul care e instalat acum?

A.M.P.: Ei sunt în primul rând antipartidele acestea. În ianuarie 2012 s-a strigat de la bun început, dacă vă aduceţi aminte, „USL, PDL, aceeaşi mizerie!”.

V.A.: După aceea am văzut şi un documentar foarte interesant. Nu ştiu dacă l-aţi văzut, este un documentar proiectat la un festival în primăvară despre toată mizeria cu guvernarea, cu manifestările din ianuarie 2012, inclusiv cu unii care făceau agitaţie pe stradă şi erau năimiţi de un post de televiziune. Foarte interesant documentarul!

A.M.P: Bun, unii au fost năimiţi de Antena 3, să zicem. Dar a fost şi un grup autentic de oameni în ianuarie 2012. Eu îi cunosc foarte bine,

oameni din lumea non-guvernamentală, ecologişti.

V.A.: Chiar în nucleul iniţial din ianuarie 2012 sau după aceea?

A.M.P: Erau două grupuri faţă în faţă. Pe trotuarul din faţa Teatrului Naţional erau revoluţionarii şi oamenii lui Dan Voiculescu de la Antena 3. Şi aranjau ca la televiziune să apară numai ei cu sloganurile lor. Pe trotuarul de vizavi, în faţă la Arhitectură, erau ONG-urile noastre. Iar ONG-urile aveau sloganuri de genul „USL, PDL, aceeaşi mizerie!", despre care acum aflăm că erau indicaţii să nu apară la televiziune, la Antena 3. Dar, din fericire, era televiziunea Realitatea, care şi atunci, şi astă-toamnă, cu Roşia Montană, a fost unica televiziune ce a dat pe post. Aşa a fost acolo situaţia, într-un post care-i în insolvenţă, se vede că producătorii au fost mai independenţi datorită acestei insolvenţe. Şi aceşti oameni au luat singuri decizii editoriale, foarte curajoase, şi au difuzat din plin imagini cu demonstraţiile acestea.

V.A.: Ştiu că aţi avut şi un proiect la SAR privind calitatea universităţilor din România.

A.M.P: Da, Universităţile Curate…

V.A.: Care a fost rezultatul?

A.M.P: În foarte puţine locuri din ţară s-au creat mici nuclee care au fost mai bătăioase. În rest, rectorii au cooperat, au făcut tot ce trebuie ca să treacă furtuna şi toată lumea şi-a văzut de treabă… S-a publicat un clasament real, foarte dur, în care nicio universitate din România n-a luat cinci stele. După aceea, chestionarul acesta al meu de evaluare a universităţilor a devenit foarte popular la Banca Mondială şi este folosit azi şi în alte ţări. Această evaluare a universităţilor este una din cele mai citate metodologii făcute de mine cu întrebări de genul: „Sunt frecvente concursurile pentru slujbe la care nu se înscrie mai mult de un singur candidat?" (că se ştie dinainte al cui e postul).

Au apărut într-adevăr oamenii aceştia în multinaţionale, au apărut câţiva oameni în IT, sunt băieţii aceia minunaţi de la Măgurele, cu ei am putea vedea apărând o masă critică; sunt oamenii care-şi doresc ca ţara să se schimbe, dar nu reuşesc să creeze încă masa critică pentru a o schimba. Prea puţini oameni văd că e în interesul lor să aibă competiţie adevărată.

V.A.: Poate că nici nu sunt pregătiţi pentru competiţie.

A.M.P: Păi, nu sunt pregătiţi pentru competiţie, iar noi acum suntem în situaţia în care avem un soi de hemoragie continuă de talente şi de cadre. Din cauză că suntem în UE. Deci grupul nostru, cât era, în loc să crească, scade. Avem un pic de noroc că Europa e mică şi că poţi să stai cu un picior la Berlin şi cu unul aici. Şi mai ştiu câţiva oameni care fac aşa. Mai ştiu şi câţiva oameni care s-au întors, dar puţini. Dar câtă lume face aşa? Eu fac asta pentru că îmi spun că, dacă renunţ complet şi nu ajut în continuare la transformare, arunc la coş ultimii 25 de ani din viaţa mea.

V.A.: Dar cei care vin sunt buni? Să ne uităm la domnişoara Petrescu, ministrul de Finanţe, educată la Harvard…

A.M.P: Mie îmi pare rău de povestea aceasta cu domnişoara Petrescu…

V.A.: Eu zic că Ponta trebuie felicitat că a adus un om de asemenea calibru, chiar dacă nu cunoaşte România reală. Şi totuşi, această experienţă pare ratată.

A.M.P.: Da. Eu i-am luat partea domnişoarei Petrescu pentru că mărturisesc că m-a cam enervat corul acesta împotriva ei, pornit încă de când nu apucase bine să se instaleze… În plus, invidia în societatea noastră este foarte mare. Lumea a început imediat să-i strige: „Du-te de aici cu Harvardul tău cu tot!” ş.a.m.d. Că e femeie, că e tânără… Eu nu cred că domnişoara Petrescu a avut vreodată un mandat să schimbe mare lucru. Cred, pe de altă parte, că e un om care nu înţelege şi nu ştie nimic despre administraţia românească. Una este să ştii un pic cum ar trebui să stea lucrurile în ideal şi cu totul altceva este să ştii cum le iei de unde sunt acum şi să le duci mai încolo. În plus, trebuie să ai personalitate de luptător. Ministerul de Finanţe este printre cele mai greu de reformat. Eu am cunoscut mulţi miniştri de Finanţe, de fapt, aproape pe toţi. Cred că domnul Vlădescu e singurul pe care nu-l cunosc şi cu care n-am avut relaţii. Am scris de foarte multe ori despre reforma Fiscului, despre faptul că Fiscul din România e o catastrofă. Acolo sunt oameni care n-ar fi calificaţi să controleze biletele într-un autobuz, dar cărora li se dau pe mână cifre şi computere. Toţi miniştrii au ratat să facă reforma care, de fond, este o reformă administrativă.

V.A.: Şi care reclamă o reformă cu prioritate.

A.M.P: Prin această numire, Victor Ponta e pe cale să compromită unul din puţinele mituri rămase, adică acela al specialistului tânăr şi

de bună intenţie, întors din Occident. Ea cred că ar fi fost bună pe post de consilier. Pe post de ministru trebuia să iei pe cineva care deja înţelege administraţia şi care e hotărât. Eu am văzut asemenea oameni. De exemplu, a fost la Ministerul Agriculturii un domn, Mihail Dumitru, în primul guvern Boc. Fusese adus de la Comisia Europeană. Foarte bun expert în agricultură. Partidele nu-i puteau da telefon pentru intervenţii. Deloc! Cine dracu' e ăsta? — se întrebau mahării. Un necunoscut venit de la Bruxelles. A stat câteva luni, iar la prima remaniere l-au dat afară. Vreau să vă spun că omul era excepţional. S-a dus, de altfel, înapoi la Comisie şi a avansat cât se poate de repede. El venise hotărât să reorganizeze sistemul. Nicio şansă nu i s-a dat! Ce sunt de fapt miniştrii? Nişte oameni puşi acolo să extragă din sistem şi să returneze tuturor celor care au investit în timpul campaniei electorale, celor din piramidele acestea care sunt partidele. Dacă în subsidiar pot să mai rezolve şi nişte promisiuni electorale, să-i mai voteze lumea, foarte bine. Dar promisiunile acestea electorale sunt gândite ca promisiuni electorale, adică chestii de pus pe un afiş. Nu sunt gândite ca un ideal de transformare pe care să-l şi înţelegi şi care să schimbe regulile jocului. Şi de asta populaţia mai educată, din multinaţionale, tineretul care a ieşit astă-toamnă în stradă, din care foarte mulţi oameni erau întorşi din străinătate, manifestă împotriva acestui sistem.

V.A.: Şi mai este o schimbare ce s-a petrecut în anii aceştia în România, faptul că milioane de români lucrează în Occident şi văd că există şi altceva decât ce e în ţara noastră.

A.M.P: Da. Şi acest lucru ar trebui cumva să ajute. Dar el nu ajută suficient de mult.

V.A.: S-ar putea ca foarte mulţi să rămână fixaţi acolo.

A.M.P: Exact. Nu ajută mult, pentru că, de fapt, ce ne trebuie nouă este ca aici, în interiorul fiecărei profesiuni şi al fiecărui sector economic, să existe un grup care să ducă această bătălie pentru competiţie. Şi grupurile acestea sunt la ora asta foarte mici, neînchegate. Sigur că ar fi cel mai bine să închegi totul într-un proiect politic. Eu mă uit la alte ţări care s-au schimbat, sunt puţine şi văd de ce s-au schimbat, ce partide sunt acelea care au contribuit la aceste schimbări. În Estonia, o coaliţie de centru-dreapta, reînnoită, dar cam aceeaşi care a stat la putere peste 20 de ani. Această coaliţie a promovat doar competiţia. A promovat competiţia în condiţiile în care, de la început, era egalitate între estoni, puterea era în mâna sovieticilor. Un model de cerc virtuos, ca şi cum ar fi câştigat Raţiu şi

Câmpeanu la început, să zicem.

V.A.: Ceea ce nu s-a întâmplat.

A.M.P: La noi, majoritatea zdrobitoare era contra.

V.A.: Asta a fost! Asta e România reală.

A.M.P.: Dar am găsit şi regimuri de stânga care au reuşit să încheie cu clientelismul. Probabil că Uruguayul e modelul cel mai apropiat. În Uruguay partidele clientelare aveau un mecanism de patronaj în politică, o formă alternativă de distribuţie la ceea ce numesc eu universalismul etic, care trata pe toată lumea la fel. Şi sistemul lor mergea, dar economic era foarte prost. Ţara stagnase vreo 100 de ani. De unde pe la 1900 erau între primele cinci ţări dezvoltate ale lumi, a început stagnarea înainte de Primul Război Mondial. Uruguayul şi Argentina erau la fel de dezvoltate ca ţările europene foarte avansate. Şi e interesant să vezi că această persistenţă a clientelismului şi a corupţiei, în Argentina, de exemplu, a împiedicat ţara să evolueze. Pentru că, de fapt, sunt două modele de ieşire din clientelism. Unul este al unui populism radical anticorupţie. Peron, de exemplu. Sau cum a fost în Filipine sau în Indonezia, unde au apărut preşedinţi ca Marcos şi Suharto, care au început ca preşedinţi anticorupţie, folosind un mare discurs anticorupţie ş.a.m.d. Cum se termină de fapt povestea? Ţările lor nu reuşesc mare lucru. În schimb, aceşti preşedinţi anticorupţie ajung superbogaţi. Nu asta e calea, populismul radical anticorupţie, toţi politicienii sunt răi, numai oamenii sunt buni, cum spune Monica Macovei. Modelul de succes e Uruguayul, unde partidele au depăşit stadiul clientelar; un partid de stânga, care a avut un program ce satisfăcea majoritatea, nu a mai avut nevoie de clientelism. Dimpotrivă, n-a ştiut cum să scape de toţi intermediarii aceştia care sunt în clientelism, care nu erau ai lor, care aparţineau partidelor tradiţionale şi pe care ei i-au vrut afară din politică. Acest partid e un fost partid revoluţionar, Frente Amplio, fostă gherilă urbană şi partid revoluţionar acceptat de celelalte partide ca să se înscrie în alegeri şi care a câştigat alegerile. După ce a câştigat alegerile, a făcut aceste lucruri extraordinare… Au început prin a fi marxişti şi pe urmă au venit foarte mult spre centru şi spre piaţa liberă. Şi astăzi sunt un partid de centru-stânga, iar celelalte partide s-au aliniat, s-a trecut la alt stadiu al politicii. Stânga totdeauna are o bază foarte largă. E destul să dai ceva la toţi pensionarii, să dai ceva la toţi ţăranii, să dai ajutoare sociale la toată populaţia romă şi ai dintr-odată o bază foarte largă de votanţi. Nu mai ai nevoie de clientelism.

V.A.: întrebarea e de unde să tot dai…

A.M.P: Ai priorităţi. Deci stânga dă la mulţi, alocaţii mici. La dreapta, baza clientelară e un pic mai îngustă, dar s-a văzut sub doamna Udrea şi cele 1.200 de săli de sport ale ei sau câte a construit că baza clientelară poate deveni enormă în politică. Deci poţi să propui un „partid altfel", cum l-am numit eu, care să spună: „O să lichidăm toate chestiile astea, nici alocare ideologică, nici alocare clientelară, o să introducem numai relaţii reale de competiţie!". Acest partid poate să câştige alegerile cu asemenea program? De fapt, asta este întrebarea. Dacă te uiţi la partidele liberale din Europa, stau foarte prost, în Germania, unde am votat cu ei, nu au ajuns la 5%.

V.A.: Se pare că naşterea unei mase critice, care să schimbe lucrurile în România, este un proiect nesustenabil azi.

A.M.P: E greu pentru noi să propunem un partid nou de centru-dreapta, care, prin definiţie, n-are cum să promită multe lucruri la mulţi oameni. E mai uşor de la stânga să te rupi de corupţie decât pentru noi, căci ei oricum le oferă bunuri alegătorilor. Şi acesta este un motiv pentru care am investit ani de zile în reforma PSD. Adică am cooperat ori de câte ori a fost nevoie şi cu Mircea Geoană, şi cu Victor Ponta, în speranţa că aceşti oameni vor face ceva… Au făcut mult mai puţin decât speram, dar nu sunt de acord cu discursul de la noi, că stânga e prin definiţie ilegitimă…

V.A.: Chiar l-aţi şi lăudat pe Victor Ponta, dacă nu mă înşel.

A.M.P: Pe când era în opoziţie, în februarie 2012.

V.A.: Eu unul n-am avut încredere în domnul Ponta din momentul în care, ales preşedinte al partidului, a dat dispoziţie ca toţi care vin la sediu să-şi lase maşinile undeva după colţ. Adică să nu vadă fraierii, pe umărul cărora plâng pesediştii, ce mercedesuri au aleşii lor. Atunci, din prima, mi-am spus că el nu e un om cinstit.

A.M.P: Asta-i o bună metaforă. Aşa este! Dar am ajuns la ora la care Ponta are prima şansă să câştige preşedinţia. În cartea mea *De ce nu iau românii premiul Nobel*, de exemplu, la care am făcut corectura ultimei ediţii, am găsit pagini devastatoare despre Ponta, dar am fost de acord cu Ponta când l-am auzit la Strasbourg în 2012… Era în momentul în care partidele de opoziţie s-au dus să se plângă de guvernul Boc III, că PDL-ul schimbă regula jocului şi încearcă să împingă alegerile locale în acelaşi timp cu cele legislative, la sfârşitul

anului; le era frică să ajungă la confruntarea electorală. Şi am fost integral de partea opoziţiei, pentru că aşa credeam şi cred şi acum, că cine e la putere nu trebuie să schimbe regulile jocului din mers. Şi Ponta a ţinut atunci un discurs foarte bun în engleză. Am fost extrem de surprinsă ce spoială occidentală s-a prins de el, superioară liderilor de dreapta pe care îi ştiu destul de bine. Am avut revelaţia faptului că este un om tânăr, ambiţios şi deştept, ce are numai de câştigat pentru că el în familia aceasta socialist-europeană poate să crească extraordinar de mult. Şi l-am văzut cât de repede se orienta şi cât de bine a răspuns. Acela a fost momentul în care am sperat că poate să înceapă o transformare a PSD prin intermediul lui Ponta şi, mai ales, a oamenilor tineri pe care Ponta i-ar aduce. Oameni ca Liviu Voinea, Ioana Petrescu, Răzvan Niculescu, ministrul Energiei ş.a.m.d. Filmul s-a rupt extraordinar de repede la descoperirea plagiatului. Deci, deşi tânăr, Ponta avea nişte lucruri în trecutul lui, în afară de faptul îngrozitor că a fost promovat de Adrian Năstase şi de Rodica Stănoiu. Năstase degeaba avea calităţi, pentru că şi-a bătut joc de ele. Rodica Stănoiu e o persoană cu totul sinistră. Şi zic asta cunoscând-o bine pe Rodica Stănoiu, care mi-a făcut multe oferte de prietenie înainte să ajung să mă judec cu ea. Ştiam că era o femeie inteligentă. Ei erau pur şi simplu oameni din lumea cealaltă, din partea întunecată. Şi ei l-au împins pe băiatul acesta în lume. Şi nu numai că l-au împins, ci i-au făcut şi chestia asta cu doctoratul… Cine Dumnezeu a mai auzit de o situaţie de plagiat în care un membru din comisie să iasă să spună: „Păi, nu e adevărat, nu m-a copiat!”. Copiase din cartea lui, a acelui profesor Diaconu, judecător la Curtea de Apel sau nu ştiu unde, care, în fond, ce scrisese? Scrisese o broşură despre Curtea Penală Internaţională. Eu pariez că, dacă cauţi în broşurelele astea pe care le-a copiat probabil „negrul” lui Ponta care i-a făcut doctoratul, vei descoperi că niciuna nu era originală. Aşa se fac lucrările la Drept. Şi cine era în comisia de doctorat al lui Ponta? Năstase, generalul Oprea ş.a.m.d. Odată cu plagiatul acesta, s-a văzut că era prea târziu pentru ca Ponta să ia altă direcţie, că deja avea acest păcat. Poate că era mai bine dacă nu s-ar fi aflat, ar fi rămas un om care putea să aibă ambiţie faţă de Occident. Şi aceste ambiţii ar fi servit ca stimulent să transforme România. Acest scandal enorm – început din Occident, în revista de prestigiu *Nature* mai întâi – a năruit temeiul pe baza căruia eu speram că Ponta va evolua şi va trage după el şi Partidul Social-Democrat. Lumea o să spună că speranţa asta e naivă. Nu era o speranţă naivă, dar, în clipa în care îi iei omului orice stimulent motivaţional ca să se schimbe, povestea se termină. Şi deci acesta este candidatul nostru cel mai bine plasat în acest moment.

V.A.: Cred că el mai are şi o mare dificultate în acest partid în care

nu-i poate controla pe baronii locali, înşurubaţi foarte bine în feudele lor, vulnerabili doar în faţa justiţiei. Ei condiţionează sprijinul în campania electorală de promisiunea că, odată ajuns la Cotroceni, Ponta îi va scăpa de pedeapsa legii. De aceea raporturile clientelare, cele dintre şef şi subordonaţi, sunt inversate în PSD.

A.M.P: Noi trebuie oricum să ne domesticim şi să civilizăm baronii. România, de fapt, nu are o altă clasă la care să se uite şi din care să se dezvolte o nouă clasă politică decât pe primari. Primarii sunt singurii care mai fac şi ce vor oamenii. Oamenii nu se hrănesc numai din noţiunile abstracte pe care le-am pus eu în circulaţie. Dacă eu m-aş duce şi aş face un program electoral bazat pe universalism etic, pe faptul că statul trebuie să trateze egal şi imparţial pe toată lumea, aş eşua… Să zicem că Monica Macovei va candida pe acest program în acest an, deşi linia ei e mai populistă. Hai să vedem câtă lume o votează.

V.A.: Până la 2%.

A.M.P: Nu ştim. Să nu cobim. Oamenii vor ca statul să trateze egal şi imparţial pe toată lumea, mai ales când e vorba de servicii de sănătate şi de alte servicii vitale, dar asta nu înseamnă că ei nu ştiu că lucrurile se rezolvă mai repede prin relaţii şi prin conexiuni. Transformarea României în acest moment este un subiect de negociere. Trebuie negociat încet-încet.

VA.: Între partide?

A.M.P: Nu. Trebuie negociat de către lideri, între cei vechi şi cei noi. Trebuie trecut de la relaţiile vechi la relaţiile noi şi printr-un fel de negociere cu socictatca, schimbând regulile şi politicile care favorizează corupţia. E absolut imposibil să băgăm pe toată lumea la puşcăric. Pur şi simplu, felul în care facem noi lucrurile, după cum am zis de la început, nu este cel competitiv. Cum ajungi la un fel competitiv de a fi? Treptat. Trebuie să ai lideri care să dorească să te ducă acolo, dar liderii care-şi imaginează că ajung arestând pe toată lumea, după părerea mea, nu au absolut niciun fel de şansă. Pur şi simplu e prea multă lume de arestat. Nu sunt suficiente locuri în închisoare.

V.A.: Să ne întoarcem la alegerile prezidenţiale.

A.M.P: Păi, despre asta este vorba. Eu cred foarte mult că această clasă a primarilor are potenţialul necesar din care se va ridica

viitoarea clasă politică. Nu cred că ea se va ridica din multinaţionale şi din activişti pe Facebook. Din activiştii Facebook sper să facem – şi acesta e proiectul la care lucrez – o categorie foarte mare de cetăţeni angajaţi politic, de cetăţeni care să supravegheze administraţia în fiecare zi, nu numai la alegeri. Şi asta facem la „România Curată", încerc să creez o clasă de oameni care să crească acest gen de supraveghere, de constrângere permanentă a aleşilor, a funcţionarilor, a magistraţilor ş.a.m.d.

Însă viitorii lideri politici vor veni din primari. Pentru că numai primarii dau piept cu obstacolele pe care se bazează alegerea şi realegerea lor: cursa cu obstacole de a promite ceva şi de a te ţine de cuvânt, ca să fii reales. Aceasta e democraţia.

V.A.: Deci Iohannis ar fi un om avantajat în această campanie?

A.M.P: Avantajat în ce sens? Se luptă cu mafioţii din presă, deci avantajat nu e. Dar profilul îl are.

V.A.: Că e frecat de realităţile administrative şi de cenzura alegătorilor.

A.M.P: Da, da. Deci Iohannis e un om care a reuşit să producă ceva ce se vede; conduce de 14 ani un oraş de mare succes, top investiţii, top absorbţie de fonduri europene şi un oraş remarcabil, în care poţi să trăieşti sau pe care poţi să-l vizitezi cu plăcere.

V.A.: M-am bucurat în 2000, când am văzut că un minoritar care nu are niciun partid, nici măcar o organizaţie puternică, a câştigat alegerile ca primar. Şi încă într-un mare oraş. Am scris atunci că e cel mai mare succes democratic al alegerilor locale. Că oamenii au votat numai omul, nu şi partidul!

A.M.P: Da, şi de fiecare dată a câştigat din primul tur. Însă sunt şi primari penali care au câştigat din primul tur. Ca Mazăre, de exemplu. Dar sunt şi o mulţime de primari şi primăriţe care au câştigat din primul tur în localităţi mici pentru că au reuşit să facă ce au promis. Şi au reuşit să facă în ciuda sistemului. Pentru că noi trebuie să ne dăm seama că incompetenţa şi corupţia au creat la noi un sistem legislativ groaznic. La noi există obstacole în legislaţie care împiedică oamenii să facă, să conducă aşa cum trebuie. Toate hăţişurile acestea legislative apar pentru că ele avantajează pe cineva. Pot fi manipulate, cresc arbitrarul administrativ şi apare ocazia de mituire. De aceea e foarte greu să fii administrator în România. O mulţime de legi nu te lasă să faci nimic. Nici acum nu înţeleg de ce cineva vrea să intre în

sistemul administrativ românesc. Toţi mi-ar răspunde: „A, păi, pentru că fură!”. Cât câştigă un primar sau un ministru? Cât câştigă Băsescu?

V.A.: Sunt nişte salarii mizerabile…

A.M.P.: Traian Băsescu câştigă mai puţin decât asistenţii mei, studenţi, de la Berlin, care lucrează numai 20 de ore pe săptămână. Şi atunci te întrebi de ce se duc acolo. Unii au într-adevăr anumite avantaje, unii fură, dar, de ce uităm că unor oameni le place să-i conducă pe alţi oameni sau au un ideal de transformare? O fi bun, o fi prost? Nu trebuie să considerăm că oamenii aceştia nu există deloc, fiindcă după aceea chiar că n-o să ne mai conducă absolut nimeni ţara. Şi avem nevoie de această clasă. Eu cred că transformarea României o să vină în continuare dintr-un proiect asociativ, n-o s-o aducă un singur lider, un singur om. Politica este un proces de asociaţie. Cu câţiva ani în urmă, de exemplu, am încercat să-i sugerez Monicăi Macovei că ar fi bine să-şi facă un partid. Eu nu voiam să-mi fac mie, voiam să-i fac ei. Nu cred însă că această candidatură personală a ei e un test bun.

V.A.: Care ar fi testul bun?

A.M.P: Cunoaşteţi în judeţe câte un om în care să aveţi absolută încredere? Să zici că răspunzi tu judiciar pentru el dându-i banii statului pe mână? Cunoşti 42 de asemenea oameni? Eu, de exemplu, nu cunosc 42 de asemenea oameni.

V.A.: Dar asta nu înseamnă că ei nu există.

A.M.P: E ca şi cum n-ar exista dacă nu-i cunosc. Politica este despre asociaţii între oameni, despre încredere.

V.A.: Cred că trebuie să fim interesaţi şi de ce fel de preşedinte vom avea, cu ce priorităţi în relaţiile cu străinătatea. Va menţine el relaţiile noastre privilegiate cu Uniunea Europeană şi cu Statele Unite sau se va îndrepta spre Răsărit?

A.M.P: Aici nu am niciun fel de grijă, spre deosebire de restul lumii. Sunt absolut convinsă că, oricine vine, inclusiv domnul Ponta, lucrurile vor fi absolut la fel. Chestia asta că să nu iei investiţii din China e o copilărie. David Cameron a umblat cu limba scoasă după China. Germania a umblat cu limba scoasă după Rusia… Lumea a uitat că, sub Băsescu, Baconschi, din cauză că nu eram primiţi în niciun fel de ţară, se uita spre lumea arabă; petrodolarii n-aveau

miros; norocul lui Băsescu a fost că au vrut ăştia să-l suspende a doua oară şi atunci a devenit brusc popular în Occident… Cum Băsescu nu era primit de nimeni, Baconschi, ministrul de Externe, spunea că noi trebuie să fim prieteni cu ţările din Golf, iar bietul Mihai-Răzvan Ungureanu a fost trimis de Băsescu, în prima lui vizită ca ministru de Externe, la Gaddafi. Şi acum îl ţin minte cum stătea pe marginea scaunului la Gaddafi, ca un băiat cuminte, şi-i zâmbea.

Deci toate acestea sunt mari ipocrizii. Nimic din orientarea externă nu se va schimba. Dar nu înseamnă că toţi candidaţii noştri ar avea aceeaşi credibilitate externă. Nici vorbă! Este evident că Iohannis, etnic german, s-ar bucura de trecere mult mai mare. Evident că Monica Macovei e un om cu profil cunoscut în Occident. Dar, pe de altă parte, nu trebuie să-l subestimăm pe Ponta. El are tot Partidul Socialiştilor Europeni. A reuşit să ia DR Regio pentru Corina Creţu, care scria în ziarul de zoaie al FSN în 1990, *Azi*.

V.A.: Da, Ponta este influent.

A.M.P: Şi acesta este un lucru bun. Că noi aşa vom fi socializaţi în Europa, prin partidele acestea, prin legăturile lor cu partidele europene. Eu îmi fac griji mai ales legat de capacitatea individuală a candidaţilor de a transforma ceva. Monica nu ar reuşi să coopereze cu nimeni şi să se menţină, chiar dacă printr-o minune s-ar alege, ar avea iarăşi tot parlamentul contra. Ponta este, din păcate, sub controlul foarte multor oameni având legături cu fostul sistem. Cum să mă aştept eu ca cineva ca el, care a fost făcut doctor de generalul Oprea, să se apuce să transforme serviciile secrete! Sincer, m-aş bucura dacă ar reuşi, dar nu cred. Nu consider nici că Băsescu a folosit bine serviciile secrete. Dar, e adevărat, putea să le folosească mai rău. La ora asta suntem plini de agenţi acoperiţi. Dacă te uiţi la fondul de salarii al SRI, îţi dai seama că, pe lângă ăia care sunt oficial pe statul lor, există un număr mare de oameni care nu apar sau sunt toţi miliardari.

V.A.: Deci, din punctul de vedere al relaţiilor cu străinătatea, nu trebuie să ne facem griji.

A.M.P: Nu, nu. Eu sunt de părere că noi trebuie să privim alegerile prezidenţiale din această toamnă prin prisma realismului. Şi din perspectiva asta eu găsesc că, de departe, candidatul cu potenţial să transforme România cel mai mult este Klaus Iohannis. Unu la mână, pentru că a reuşit la Sibiu, doi la mână, pentru că are în spate structura asociativă a celor două partide. Trei la mână, pentru că e mai uşor pentru un sas să schimbe lucrurile. E destul să vizitezi

oraşele săseşti din Transilvania, să vezi care sunt regulile lor, altele decât în oraşele româneşti.

Când lucram la *Transilvania subiectivă*, în 1999, am făcut un focus-grup în Ardeal cu un grup de români. Uneori e mai uşor să exprimăm gândurile în imagini. Aşa că am întrebat: „Domne, dacă România de azi ar fi o familie, dacă Transilvania de azi ar fi o familie, ce fel de familie ar fi? Ar fi armonie în familia asta? E o familie în care lucrurile merg bine?". Şi oamenii mi-au spus: „A, ştiţi cum e cu familia aceasta? în primul rând, familia aceasta nu mai e întreagă, că în familia aceasta erau trei, în Transilvania. Erau românii, erau ungurii şi erau saşii, iar acum suntem numai doi şi ne certăm între noi. Că, atunci când rămân numai doi, ce să faci? Te cerţi. Dar, ideal, ca să meargă această familie, ar trebui să fie aşa: românul să lucreze la câmp…" – asta românii îmi ziceau, nu alţii – „ungurul să se ocupe în bucătărie, că sunt buni la bucătărie, iar contabilitatea şi conducerea casei, managementul să-l ţină, domne, neamţul, că atunci o să meargă bine casa". Şi e mult adevăr în vorba asta. Era în 1995, într-un focus-grup, e citat în cartea mea *Transilvania subiectivă.* Dar Iohannis are şansa a doua să fie ales, chiar dacă are şansa unu la transformare, a fost târziu desemnat şi luptă cu Ponta şi Băsescu în acelaşi timp. În orice caz, chiar dacă pierde, el ar trebui să rămână în politică şi în fruntea alianţei liberale, e un candidat mai bun decât am avut vreodată pe dreapta, iar astea nu sunt alegerile din urmă.

V.A.: Şi pentru că această carte va fi la îndemâna cititorului între cele două tururi ale alegerilor prezidenţiale, care ar fi scenariile de după desfăşurarea acestor alegeri? Cum se va dezvolta ţara mai departe?

A.M.P: În primul rând, aş zice că noi, românii, să zicem mersi că am intrat în Uniunea Europeană, pentru că, dacă nu, ne-ar fi fost ca în Ucraina. Să se uite românii un pic peste frontieră să vadă cât e de greu în Ucraina. Să se uite, la fel, peste frontieră, dincolo, în Balcanii de Vest, să vadă cât e de mare acolo incertitudinea… Serbia a ajuns să recunoască Kosovo înaintea noastră, au ajuns şi naţionaliştii din Serbia să spună că integrarea europeană e obiectivul lor numărul 1. Dar e foarte greu, pentru că a venit criza… Acum câţiva ani, ţara creştea bine. Acum, în schimb, nu se ştie ce se va întâmpla. Serbia nu are prietenii din Uniunea Europeană pe care i-a avut Croaţia. Deci eu văd câteva direcţii. Unu la mână, noi trebuie să încetăm cu războiul acesta civil, pentru că războiul civil n-a îmbogăţit niciodată pe nimeni. Sigur că trebuie să continuăm să băgăm corupţii în puşcărie, dar nu se poate ca politica să aibă caracterul unui război civil. Nu se poate ca în 2012 şefii celor două tabere să se ameninţe unii pe alţii – acum

continuă să se întâmple aşa – că cine pierde merge la puşcărie. Aşa ceva nu se poate. Am ajuns să contestăm lucruri pe care democraţia noastră le câştigase fundamental la începutul anilor 90, când nu ne ameninţam că ne băgăm la puşcărie. Folosirea excesivă a temei anticorupţiei în lupta politică trebuie să înceteze. Anticorupţia este integral treaba justiţiei. Justiţia este în acest moment suficient de puternică. Mai are şi Bruxellesul în spate, ceea ce o face foarte puternică. Iar noi să dezvoltăm societatea civilă. Aşa am oprit proiectul Roşia Montană toamna trecută, un proiect profund corupt şi în care am pus pe lista neagră pe absolut toată lumea. Deci pe lista neagră a Roşiei Montane, publicată de noi, erau Traian Băsescu, Victor Ponta, trei-patru foşti primminiştri… Erau toţi. Pentru că acest proiect era realmente ca o radiografie, tăia prin toată clasa politică românească. Monica Macovei nu era. Printre foarte puţinii care nu erau, pentru că ea a fost totdeauna de partea bună în chestia asta.

V.A.: Şi nici Klaus Iohannis nu era pe lista neagră?

A.M.P: Nici Klaus Iohannis nu era. Nu e cianurist Iohannis, e mai occidental el, aşa. Deci îţi arăta cam care era nivelul clasei politice lista asta. Dar îţi arăta şi că a crescut capacitatea noastră de cenzură. Sigur că ea nu e suficientă, dar la asta lucrăm noi. Liderii politici trebuie să lucreze, pe de altă parte, să extragă mai multă competenţă, să aibă oameni mai buni, să existe studii de impact la absolut tot ce-şi propun să facă. Acum suntem în UE şi în câţiva ani ne vine rândul în preşedinţia rotativă. O să fim preşedinţii UE, noi, cu Externele astea de unde deja a emigrat toată lumea la Bruxelles, că e plină Comisia de românii noştri cei mai buni.

X. Noi în lume, şi lumea încotro?

Anii de antrax • Sfârşitul istoriei se amână *sine die* • Statutul femeii face diferenţa • Autodistrugerea nu e o ideologie, e o boală • Vestul şi restul • De ce am vrut să ne invadeze americanii • Lipsa de respect e mai atroce decât foamea şi sărăcia

V.A.: Am vorbit mai ales despre România singură sau în relaţie cu UE. Aş propune să încheiem cu România într-un context geopolitic mai larg. Rusia se apropie din nou de frontierele noastre. Am citit recent însemnările de călătorie *Anii de antrax* – cartea dumneavoastră neterminată, pusă deoparte, poartă marca inconfundabilă Alina Mungiu-Pippidi. E, deopotrivă, a scriitorului, dar şi a gânditorului politic. Cred că va avea mare succes şi impact atunci când o veţi lansa. Sunt mărturii despre cele văzute în lume, comentate la un nivel intelectual foarte ridicat. E şi o carte de filosofie politică, în contrasens cu bestsellerul anilor ’90, cartea filosofului american de origine japoneză Francis Fukuyama, despre supremaţia mondială a valorilor liberale. Din păcate, după 25 de ani de la terminarea Războiului Rece, după încheierea confruntării celor două moduri de guvernare, liberal şi absolutist/comunist, lumea are tendinţa de a regresa spre un ev mediu întunecat. Cum scriaţi acolo, pornind de la acel atac din 11 septembrie, antraxul este o metaforă, care „include şi agentul patogen, şi răspunsul, aşa cum se cuvine să înţeleagă patologia un terapeut bun, şi prin asta, deşi eu evident văd antraxul ca pe lupta contra civilizaţiei occidentale, cea universalistă şi secularistă, în care bacilul e numai una din multele arme letale, nu văd lupta contra antraxului ca pe o cruciadă, dimpotrivă, înţeleg de ce o cruciadă poate adânci răul făcut de antrax, aşa cum măsuri nesăbuite luate împotriva ciumei în oraşele Evului Mediu european măreau numărul de victime şi nu reuşeau să stăvilească flagelul”.

Foarte impresionant, dar la ce vă referiţi?

A.M.P.: La situaţia de după 11 septembrie, ale cărei rezultate le vedem şi azi, în Orientul Mijlociu, unde nu se mai pune problema de pace, nu ştim cum să stingem focarele, la intervenţia noastră aproape

ratată în Afganistan şi la asaltul unei Rusii căreia nu i-am găsit cheia cât a fost slabă… la felul în care răspunsul american după 2001 a făcut problema mai rea. Ca medic, eram foarte pregătită, când am făcut definiţia asta metaforică a antraxului, să afirm: „Nu antraxul în sine, ci el şi reacţia la el sunt catastrofa". Ştiţi cum reacţionează o viroză, de la cele benigne până la cele care te omoară? Virusul, care e o mică secvenţă ADN, nu face nimic, propria noastră reacţie imună ne produce răul. Viruşii cei mai patogeni sunt cei care provoacă o reacţie imună extraordinar de mare. Astfel suntem distruşi de propria reacţie de apărare. Şi asta a început să se întâmple după 11 septembrie. La un an sau doi după aceea, după invazia Afganistanului şi a Irakului, sondajele făcute în toată lumea arătau Occidentul mai nepopular decât fusese vreodată. Cel puţin Statele Unite ale Americii ajunseseră la cifre catastrofale, pe care americanii nu le meritau. Americanii au adus libertatea în lume după al Doilea Război Mondial şi chiar şi în Primul Război Mondial.

V.A.: Antraxul, în abordarea dumneavoastră, devine o metaforă cuprinzătoare a unui blestem postideologic care s-a abătut asupra lumii, iar în citatul pe care-l preiau, explicaţi gravitatea transferului de la ideologie la antrax: „Ideologia nu e decât un instrument pentru a ajunge la putere, unul de convertire sau cucerire sau subjugare, al cărui scop final rămâne puterea; ca atare, nimic nu e mai raţional în fond decât ea. Poţi învinge sau cuceri o ideologie doar arătând defectele raţionalităţii ei, demonstrând în practică sau în teorie inferioritatea ei ca mijloc de a livra ceea ce-şi doresc oamenii. Ideologia este, cu alte cuvinte, instrumentală, există pentru a servi atingerii unui scop, în vreme ce antraxul este gratuit, antraxul există ca să arate că toate obiectivele şi ordinea în general sunt efemere şi nu există decât praful şi pulberea. Exprimarea politică a antraxului nu este fundamentalismul islamic, care va muri atunci când va ajunge în situaţia de a-şi îndeplini promisiunile, însă va persista doar câtă vreme va fi interzis şi demonizat; exprimarea politică a antraxului este anarhia. Antraxul este un proiect politic de a distruge Occidentul ca model ideal de dezvoltare pentru restul lumii, de la contestarea principiilor sale, cum ar fi tratamentul egal acordat femeilor sau separarea Bisericii de stat la distrugerea în fapt a facilităţilor create de civilizaţia occidentală" şi „Occidentalii nu înţeleg antraxul şi sunt îngroziţi de altruismul aparent al acestor dormanţi care se trezesc doar pentru a se sinucide. Ideologii contra cărora s-a luptat în secolul XX nu se sinucideau ca purtătorii de antrax, chiar dacă ocazional uitau de ce au plecat de acasă şi făceau dovadă de real idealism. Autodistrugerea nu e o ideologie, e o boală… Ştiu de mult, din experimentele lui Henri Tajfel şi din alte studii, că lucrul cel mai

important care conduce o fiinţă umană, mai mult decât foamea, sexul sau instinctul de supravieţuire, e nevoia de a se bucura de un nivel acceptabil de respect… Din nenorocire, respectul social vine numai din comparaţia cu alţi oameni, cu alte ţări sau civilizaţii şi poate doar călugării sau dervişii au ajuns la un atât de înalt respect pentru ei înşişi încât statutul social să nu mai prezinte interes pentru ei". Ca să înţelegem bine, superioritatea dovedită a Occidentului e de vină? Faptul că a câştigat de fapt l-a pierdut, pentru că a indus în unele categorii vulnerabile această boală, a lipsei de respect faţă de propria civilizaţie?

A.M.P.: Da. E preţul plătit pentru sfârşitul istoriei, pentru crearea unei istorii pe tipar occidental. E un roman teribil al lui Simenon, în care băiatul evreu urât şi sărac îl omoară pe vecinul frumos şi bogat. După 20 de ani se întâlnesc însă iarăşi şi vede că l-a desfigurat, dar nu l-a ucis, el este un amărât de recepţionar şi acela tocmai a cumpărat tot oraşul, îl pândeşte trei zile să îi ceară scuze şi, când acela are aerul că nu îşi mai aminteşte de unde îl cunoaşte, îl omoară a doua oară, de-a binelea. Nu trebuie să ne temem de cei superiori, niciodată, numai de cei care se simt inferiori şi cine i-a făcut deja un rău cuiva devine şi mai periculos, oamenii nu caută iertarea – de asta creştinismul şi budismul sunt religii de mare impact social, că atacă un defect fundamental, biologic –, oamenii prin violenţă îşi justifică prejudecăţile pe care le aveau despre victime. Şi de aceea nu e o idee bună să faci oamenii să se compare… e foarte periculos. Noi avem impresia, după căderea Turnurilor, că trăim în acest plin conflict al civilizaţiilor declanşat contra Occidentului. Chiar dacă bietul Sam Huntington s-a repezit să spună la televiziune că nu despre asta e vorba, că viitorul conflict va tăia prin interiorul civilizaţiilor.

V.A.: De ce „antrax"?

A.M.P: Primul text a apărut în 22 în anul 2005, când trăiam într-un Washington destul de stresat de ameninţări teroriste. Cineva – nu ştim nici până astăzi cine – din *establishment*-ul ştiinţific de securitate american a vrut să dovedească cât de vulnerabilă este lumea occidentală în faţa acestui gen de bătălie şi a pus la cale înscenarea cu antraxul. Aceasta era o boală răspândită în mediul agricol în secolul al XIX-lea, a fost, în mare măsură, eradicată, dar rămâne o boală foarte gravă. S-a discutat despre ea şi ca potenţială armă de război şi înţeleg că şi astăzi este una din armele biologice luate în considerare. El a trimis la mai multe adrese faimoase din administraţia americană plicuri cu un fel de praf alb, care au început să semene panică, după ce conţinutul lor a fost identificat ca fiind antrax. Contrareacţia a fost

extraordinară, ca şi măsurile de securitate luate imediat. Conform acestei teorii conspiraţioniste, autorul urmărea să arate factorilor decizionali cât de vulnerabili suntem şi cât de urgentă e consolidarea lumii libere.

Acest lucru m-a făcut să ajung la această definiţie metaforică a antraxului, dincolo de ceea ce se definea greşit ca „război al civilizaţiilor", această nouă dezordine mondială; inversul a ceea ce a prezis Frank Fukuyama. El este un altul dintre mentorii mei. Pentru cine nu ştie, Profesorul este în juriul revistei de ştiinţe politice *Romanian Journal of Political Science,* fondată de SAR acum 15 ani, şi este, de asemenea, unul din *adviser*-ii boardului Centrului de Cercetare din Berlin creat de mine. Eram împreună în acel an 2005, la Washington şi la Stanford, an foarte concentrat pentru mine, întâi auditul Freedom House, apoi o misiune în Caucaz pentru Banca Mondială cu domnul Kozak client-intermediar pentru Vladimir Putin, pe urmă Stanford şi Washington, în grupul nostru de la Centrul de Studiu al Legii şi Democraţiei – unde erau atunci Larry Diamond, Frank Fukuyama, Stephen Krasner (care era şeful de cabinet al Condoleezzei Rice) şi Michael Mefaul (care a fost, până foarte recent, ambasadorul Statelor Unite în Rusia, sub Putin), figuri marcante din tabăra a ceea ce se cheamă „promotori ai democraţiei". A fost un grup academic foarte influent care m-a adoptat, influent pentru că, evident, nu poţi să faci promovarea democraţiei numai în plan pur academic. Toţi aceşti oameni au avut de-a face cu administraţia şi toţi au fost tentaţi, mai devreme sau mai târziu, să-şi vadă teoriile puse în practică. E o mare tentaţie. Larry Diamond, primul de care m-am apropiat cel mai mult, a acceptat, de exemplu, să se ducă în Irak, sub Paul Brenner, şi să organizeze primele alegeri libere. A fost extraordinar de deziluzionat. Îţi vine să plângi citind cartea lui despre această experienţă, cum în fiecare zi venea la serviciu şi vedea traducătorii irakieni, oamenii care lucrau pentru ei, stând la coadă pentru cl*earance-u*l de securitate, la intrarea în Zona Verde; practic, kilometri întregi expuşi ca ţinte vii, acolo erau cele mai multe atentate. Oricum, dacă lucrezi pentru occidentali în zone din astea ca Irak, eşti marcat pe viaţă. În general, tabăra noastră, a celor care vrem să transformăm ţări neoccidentale după chipul şi modelul Vestului, e minoritară şi apartenenţa la ea te marchează pe viaţă. Iar eu acest lucru l-am înţeles foarte bine, din cauza biografiei mele, şi în acel an de discuţii în acest grup am început să iau note pentru ceva între un jurnal academic şi nişte însemnări de călătorie – şi acesta e An*traxul.*

V.A.: Ce amintiri româneşti se puteau compara cu situaţia din Orient?

A.M.P.: Eh, de exemplu, atunci când eu, femeie tânără, m-am dus la Parlamentul României să explic cum o să transformăm noi Televiziunea după modelul BBC şi m-am trezit uitându-mă la 15 politicieni bărbaţi, din diferite partide politice, din Comisia de Cultură, cum s-au aliat toţi, într-o clipă, în spatele lui Adrian Păunescu, care a zis: „De ce trebuie modelul BBC pentru Televiziunea publică? Noi nu avem un model românesc ca să-l puneţi în aplicare?”. Care fusese modelul de televiziune românească până atunci? Televiziunea lui Ceauşescu, că alta nu existase. Ca atare, înţelegeam cât este de greu să fii în minoritatea care vrea să schimbe o ţară după modelul Occidentului. Închipuiţi-vă societăţi care nu sunt în Europa, care se trezesc brusc că trebuie să se modernizeze sau că sunt declarate deja modernizate – că asta are în comun modernizarea din Europa de Est cu modernizarea din restul lumii, ele sunt modernizări decretate, modernizări de sus în jos. Într-o bună zi se spune: „Trebuie să fim ca-n Occident! u. De ce să fim ca-n Occident? Că e mai bine? Nu. Pentru că se consideră că modernizarea occidentală aduce prosperitatea şi succesul, nu din motive normative, că e mai bine pentru sufletul tău, ca naţiune. În ţări ca a noastră, pentru sufletul tău, ca naţiune, tot cu Catedrala sau Moscheea Neamului rămâi, pentru că asta este aspiraţia. E o aspiraţie colectivistă, identitară, nu e o aspiraţie de performanţă. Şi, vorba ceea, naţiunile au suflet, nu sunt echipe de olimpici la matematică. D-asta nu iubim noi, intelectualii raţionalişti, naţiunile, ci preferăm Uniunea Europeană, pe care nu o iubeşte nimeni.

V.A.: Zic că nu trebuie să mergi, musai, undeva în lumea arabă, în nu ştiu ce trib, e suficient să fii la Paris, unde, în unele cartiere, pe trotuare se întind bazare orientale, ca să te convingi că atracţia Vestului e una economică, şi nu una de civilizaţie; nu o aderenţă la lumea franceză, la cultura occidentală. Refractari la schimbare, *intruşii* sunt ghidaţi organic în refuzul lor. Din când în când, Franţa e tulburată de revolte ale *banlieuerilor*. O răzmeriţă din asta a fost la un meci de fotbal de calificare pentru un campionat european sau mondial, în care juca Franţa contra Algeriei. Când s-a cântat *La Marseillaise*, imnul Franţei, stadionul s-a ridicat şi a început să huiduie, iar majoritatea celor care huiduiau erau născuţi în Franţa. Ăsta este paradoxul.

A.M.P: Fukuyama e foarte critic faţă de sistemul franţuzesc în comparaţie cu cel american. Spunea că americanii reuşesc să integreze minorităţile, în timp ce francezii nu reuşesc. În acelaşi timp, trebuie spus că printre ultimele cărţi ale lui Huntington, dacă nu chiar ultima, a fost una în care pretindea că americanii nu mai reuşesc să le mai

integreze. El se lega de faptul că înainte cu un an de apariţia cărţii deja numărul de băieţi cu prenumele Juan în America depăşise numărul de băieţi cu prenumele Michael. Această carte a lui Huntington a fost considerată *politically incorrect* mai rău decât celelalte şi toată lumea a început să-l acuze. Acestea erau dezbaterile acelor ani.

V.A.: America e o societate mult mai deschisă, e o lume nouă, formată, în majoritate, din imigranţi. Are şi alte atuuri decât o ţară europeană.

A.M.P: Aşa este. America este *the melting pot*, un amestec rasial şi cultural, o ţară completă de imigranţi. Altfel, modelul e tot republican. Modelul a fost republican francez, care a luat însă o turnură individualistă, în timp ce, în Franţa, Republica a rămas colectivistă.

Dar eu nu consider că în Franţa s-a ratat integrarea. E destul să ne gândim cum arată echipele lor sportive. Anul ăsta, a fost aniversarea lui Albert Camus, care era algerian. Întrucât, faţă de tinereţea lui, lumea s-a schimbat, memoria lui a fost socotită ca fiind a unui trădător cultural, deoarece militase pentru asimilarea culturală a algerienilor, el era pentru înalta cultură franceză. Ăsta fusese punctul lui de vedere. Astăzi, acest punct de vedere este considerat inacceptabil. Dar, dacă ne uităm, ce s-a întâmplat în Algeria, unde n-avem nicio soluţie, se întâmplă acum în Egipt. După „primăvara arabă", s-au organizat primele alegeri libere. Ele au fost câştigate de Frontul Naţional, un partid islamist, care avea o listă lungă cu oamenii ce trebuie executaţi în primele 24 de ore; toţi intelectuali de limbă şi civilizaţie franceză. Atunci a intervenit armata, dând o lovitură de stat. Exact asta e situaţia în care ne aflăm în Algeria, după câteva zeci de ani. Lipsa de democraţie, evident, hrăneşte islamismul, care, ca şi în Egipt, pare să fie alternativa populară. Acesta e interzis însă. E un fel de cerc vicios. Intelectualii de stânga, în talk-show-urile de la Paris, sunt cu toţii pentru alegeri, să îi lase să câştige. S-a făcut asta – în Egipt, în Palestina –, dar conflictul din sânul societăţilor respective nu pare să-şi fi găsit soluţia. Acum, promovarea democraţiei e în recul, din cauza victoriilor Hamas sau ale Frăţiei Musulmane.

V.A.: Şi astea, spuneţi dumneavoastră, sunt reacţii la compararea cu Occidentul.

A.M.P: Reacţii. Odată ce modernizarea începe undeva şi odată ce acest set de valori triumfă undeva, ele nu mai pot fi ignorate de nimeni, nu mai există nimeni care să mai aibă „luxul" autarhiei. Puţini oameni îşi pot permite acest lux de a se organiza tradiţionalist. În rest,

existenţa unei civilizaţii, care este superioară ca performanţă economică, creează un model. Acel model începe să fie urmat sau începe să fie contestat şi nimic nu mai e ca înainte. Cam asta s-a întâmplat şi cam asta e ce vedem. Programul Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare, una din agenţiile UN, editează un raport special, *Human Development Report*. Am lucrat pentru acest raport în Balcani şi în Ucraina. În acelaşi timp, exact în acei ani, alţi colegi lucrau să scoată primul raport al dezvoltării umane pe lumea arabă, ceea ce a fost extraordinar de curajos din partea lor; a apărut la un an după 11 septembrie 2001 şi prezenta lumea arabă ca pe un eşec total. Arăta că din ultima sută de ani, din toate zonele lumii, era singura care nu se dezvoltase deloc, ba chiar regresase, în termeni comparativi. Ceea ce nu are legătură cu expresia teribilistă huntingtoniană „Vestul şi restul", pentru că în alte părţi, precum Asia de Sud-Est sau alte ţări musulmane, dar nu din lumea arabă mediteraneeană, societăţile se dezvoltaseră. Numai ei nu. Cauza presupusă era că religia nu a evoluat şi că islamul, spre deosebire de creştinism, nu a avut o reformă şi nu a trecut în viaţa privată, a rămas în continuare un factor cu un foarte mare impact în viaţa publică. Acest lucru a grevat – sau a fost destul de restrictiv – asupra libertăţii de gândire, a libertăţii de iniţiativă a individului, a restrâns capacitatea de inovare a acestor ţări. Şi ele nu s-au dezvoltat. Paradoxal, sunt ţări cu oameni foarte bogaţi. Sigur că religia nu e singurul factor. E o combinaţie. De exemplu, noi ştim că există ceva ce se cheamă „blestemul resurselor", adică e rău să ai petrol şi astfel de bogăţii. De ce e rău? Dacă ai petrol, este mai probabil că o să ai şi violenţă sau că o să ai un regim care, într-o formă sau alta, va fi un regim ce se bazează pe dominaţie, nu un regim democratic, pentru că există o rentă mare pe care cineva vrea să şi-o asume. Deci sunt mai mulţi factori ce au făcut din ţările arabe un loc în care modernizarea societăţii de tip occidental este un *reject* total. Rusia este celălalt exemplu periculos de modernizare ratată. Dar, dacă cu Islamul radical nu cred că putem găsi pace, că asta înseamnă tolerarea unei lumi paralele în care femeia e inferioară, cu Rusia cred că am ratat o ocazie istorică, Rusia avea în Caucaz propria ameninţare islamistă şi asta ar fi trebuit să ne apropie. Fac pane dintre utopiştii care au crezut că putem lua Rusia în NATO şi cred că ratarea acestei ocazii istorice, sub Elţân, ne-a adus la situaţia de azi, când Rusia iarăşi a devenit o ameninţare pentru Europa de Est.

V.A.: Expresia asta, „Vestul şi restul", e de natură să alieneze restul lumii…

A.M.P.: Dar ea nu există în politică; nici măcar administraţia Bush nu promova aşa ceva. Dar nu contează realitatea, ci ce crede lumea.

Am văzut un sondaj făcut de un doctorand la Johns Hopkins, pe un eşantion de 20.000 de oameni, online, în Egipt, după 11 septembrie. 90 şi ceva la sută erau convinşi că Mossadul şi americanii au bombardat Turnurile. Deci ce căutau oamenii în raţionamentul pe care l-au făcut despre 11 septembrie? Au căutat să justifice teama lor cea mai mare. Şi teama lor cea mai mare era că Vestul, în primul rând americanii, vor să le impună un anumit mod de viaţă şi anumite valori în care ei nu cred.

La noi este exact invers. Noi am vrut întotdeauna să ne invadeze americanii. Nouă ne e frică de invazia ruşilor, în copilăria mea, ori de câte ori clubul de paraşutişti de la Ciric mai lansa un exerciţiu, bunicii mei se temeau că au venit ruşii.

V.A.: Ascultându-vă, mi-am adus aminte de un banc pe care l-a spus Mircea Crişan. Cei tineri nu ştiu cine a fost. Un adevărat erou al rezistenţei prin cultură fusese acest extraordinar satirist, textier şi comediant. Cine l-a văzut pe Mircea Crişan în spectacolul „Eu şi materia moartă" sau în reprezentaţia pe care a dat-o artistul leningrădean Arkadi Raikin, abia scos din carantină, dacă nu chiar din Gulag, recital în care Mircea Crişan i-a fost tălmăci şi partener, îşi aminteşte de el ca un artist inegalabil. Sufocat de cenzură, a plecat devreme din România, fiind la fel de preţuit şi în Occident. La un moment dat făcea o emisiune săptămânală la Vocea Americii, „Navetistul transoceanic". Se pare că atunci Israelul traversa o criză economică, drept care în Knesset erau dezbateri aprinse pentru găsirea unei soluţii de ieşire la liman. Când parlamentul era mai disperat din lipsa de soluţii, povestea Mircea Crişan, s-a ridicat unul şi le-a zis: „Să declarăm război Americii!". „Cum, tocmai prietenului nostru?" – s-au revoltat parlamentarii. „Eşti nebun, cum să ne măsurăm noi cu America? O să ne bată…" „Da, o să ne bată, ne iau prizonieri şi o să trebuiască să aibă grijă de noi." Aşa ne doream şi noi pe vremea Războiului Rece.

Care e ieşirea din acest paradox în care ne aflăm? Noua organizare, pe care o aşteptam după sfârşitul Războiului Rece, a dus la o nouă dezorganizare a lumii în care trăim. Nu e un conflict între culturi? Sau sunt consecinţele globalizării?

A.M.P: Am văzut zilele astea o întrebare foarte bună pusă de nişte prieteni ai mei de la Carnegie, care, în primul rând, încearcă să răspundă la întrebarea dacă dezordinea de acum e mai mare decât în alte perioade similare pe glob. Noi, pur şi simplu, am fost excesiv de optimişti. A fost decada aia extraordinară, din anii 90, după Războiul Rece. Pe urmă a fost tragedia din 11 septembrie, când a fost o perioadă de pesimism, s-au dezvoltat arme pentru a controla

terorismul şi iarăşi a părut că am rezolvat. Ce sugerez eu în *Anii de antrax,* într-un text care a apărut în 22 acum nouă ani, care se cheamă „Lenin şi Osama", este că lucrurile trebuie văzute pe termen foarte lung şi că există anumite tendinţe sociale şi politice de echilibrare în societăţi, care nu pot fi rezolvate din exterior. De exemplu, imediat după 11 septembrie, a apărut teoria că vom scăpa de terorişti, aşa cum am scăpat de anarhiştii care puneau bombe la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului XX.

V.A.: Dar cum am scăpat? Printr-o revoluţie bolşevică.

A.M.P.: Corect. Cei de la *The Economist* nu atrăgeau atenţia asupra acestui lucru, pentru că lor Îi se părea că nu este *politically correct* să zici asta. Dacă îi citeai pe ei, aveai impresia că liberalismul, cumva, i-a înfrânt pe anarhişti. În realitate, nu. Ei au fost înfrânţi de bolşevici după Revoluţia din Octombrie şi în Războiul Civil din Spania. Ca să zic aşa, între teroarea neorganizată şi teroarea organizată, cea de-a doua a câştigat.

Părerea mea despre povestea asta din lumile arabe? Să ne uităm cum stau lucrurile la zece ani după ce am scris *Antrax*. Acum avem o organizaţie, care se cheamă Statul Islamic, care a reuşit să cucerească jumătate din Irak. Irakul ăla în care s-au dus Larry şi alţi oameni ca el. Şi mie mi s-a propus să fac strategie anticorupţie, mi-a propus USAID, agenţia de dezvoltare americană. Noi ştim, din teoria anticorupţiei, că întâi rezolvi problemele de stabilitate politică, apoi pe cele de corupţie. Am zis că, atât timp cât există probleme majore de securitate, nu e momentul potrivit pentru o strategie anticorupţie. Mi s-a spus: „Nu trebuie să vă faceţi dumneavoastră griji pentru problemele de stabilitate, pentru că nu o să ieşiţi niciodată din Zona Verde – zona de securitate pentru forţa de intervenţie occidentală". Şi atunci am zis: „Păi, atunci o să fie o strategie de anticorupţie pentru Zona Verde, nu pentru Irak". Şi nu m-am dus. Dar am un prieten foarte bun, care apare pe CNN şi care conduce unitatea anticorupţie din Afganistan. El e poliţist sloven, îşi pune vesta antiglonţ şi o săptămână pe lună se duce acolo şi încearcă să facă ceva, conduce unitatea anticorupţie de acolo. Afganistanul este foarte corupt, în primul rând din cauza ajutorului occidental, pentru că, acolo unde sunt aşa de mulţi bani occidentali, din care puţini ajung unde trebuiau să ajungă, corupţia este cauza.

Teroarea organizată sau aceste regimuri nedemocratice, dar ideologic coerente atrag oamenii; şaria şi califatul îi atrag pe oameni. După părerea mea, modelul e o formă de naţionalism arab, e un fel de a spune: „Valorile noastre trebuie să fie cele pe care ne organizăm, şi nu cele occidentale". Deci până ce aceşti oameni nu pun ambele

lucruri la un loc – valorile lor şi liderii lor democratic aleşi – şi până nu se lămuresc singuri că asta nu va aduce prosperitate şi o societate bună, va fi ca şi cu bolşevismul. Trebuie să-şi consume ciclul de 70 de ani, să se convingă că alegerea lor nu funcţionează, că degeaba le interzici dacă nu se conving singuri că soluţia îmbrăţişată e falsă.

V.A.: însă aceste enclave de terorism sau islamism nu rămân singure. Vor interveni alte puteri regionale sau chiar cele care au ambiţii de superputere.

A.M.P.: Asta este a doua mea predicţie distopică. Pe aceasta am făcut-o în volumul scos de *Financial Times* şi London School of Economics, care se chema *Europa la 50 de ani.* Ei au scos un volum la 50 de ani după crearea Uniunii Europene. Au fost 50 de europeni invitaţi să scrie câte un text de aniversare – erau texte foarte libere, nu erau texte academice. Şi eu am scris un fel de scenariu, de fapt am scris o mică distopie. (Distopia este contrariul utopiei, adică este o lume organizată utopic la negativ, ca delirul unui paranoic.) În această distopie îmi imaginam Uniunea Europeană peste încă 50 de ani şi mi-o imaginam destul de orwellian. Dacă vă aduceţi aminte că, în romanul *O mie nouă sute optzeci şi patru*, lumea este împărţită în Eurasia, Oceania şi alte blocuri. Deci mi-o imaginam ca pe o lume în care globalizarea a dat înapoi şi s-au creat anumite blocuri regionale. În interiorul acestor blocuri regionale – ele sunt economic liberale, în genul Uniunii Europene – există pieţe comune, zone de integrare politică. De exemplu, noi ne separăm şi ne facem regiunea noastră şi China se separă şi îşi face regiunea ei, pentru că la un moment dat relaţia dintre noi şi China – noi pe regulile noastre şi ei pe regulile lor – nu mai este sustenabilă. Cam ăsta este scenariul, reacţia la acest val de globalizare, o regionalizare, cu violenţă între regiuni. Din păcate, ce s-a întâmplat în ultima vreme pare să susţină acest model. Practic, noi, europenii şi americanii, susţinem, în continuare, că primul model – cel în care suntem toţi împreună – *poate să continue să funcţioneze doar dacă toată lumea acceptă valorile noastre*. Dar lucrul ăsta nu pare că se întâmplă, deşi peste o sută de ţări au adoptat tratatele ONU ale drepturilor omului sau ale anticorupţiei. Şi nu ne vine să acceptăm şi să trecem la al doilea model. Dar, din multe puncte de vedere, al doilea model se întâmplă şi fără voia noastră. Cred că lucrul cel mai îngrijorător pe care l-am văzut zilele astea este alianţa pe care a reuşit să o facă Putin cu China. În timp ce Obama, în naivitatea lui, credea că îi va folosi pe chinezi pentru izolarea lui Putin, acesta dădea o mare lovitură punând la cale o piaţă energetică cu China, Brazilia şi Turcia.

V.A.: Probabil, constituirea acestei pieţe va dura foarte mult şi va fi

foarte costisitoare.

A.M.P: Esenţialul este că vedem diferite puteri globale, ţări care au profitat enorm din globalizare, că nu dau dovadă de niciun fel de simpatie faţă de Occident şi gândesc doar în termeni pragmatici. Ele vor să se dezvolte, vor să prindă din urmă modelul, au crescut foarte mult în ultimii ani şi se aliază contra noastră. Se vorbeşte să se facă alt FMI şi altă Bancă Mondială pentru ţările BRIC, să se spargă unitatea globală percepută ca dominată intelectual de Occident.

Deci ne aşteaptă mai multă dezordine globală. De aceea, pot să spun cu mulţumire că măcar câţiva oameni din generaţia mea, atunci când era momentul, chiar din tabere foarte diferite fiind, de la Alin Teodorescu la Monica Macovei, am făcut ce trebuia făcut în perioada 2002-2007, şi anume: au prins ocazia istorică de a băga ţara în Uniunea Europeană. Ce am văzut eu în ţările baltice şi ce am înţeles acolo este că, atunci când istoria o ia foarte brusc înainte, trebuie să fii pregătit pentru ea. Aşa a fost situaţia celor trei ţări baltice, mai ales a Estoniei, celelalte două au tras mai din greu, dar şi acolo elitele naţionale au fost conştiente. Şi aşa, nici când s-au eliberat, tot nu-şi putea imagina cineva că ele o să intre în Uniunea Europeană sau că o să intre în NATO. Nu putem controla istoria, dar trebuie să fim mereu pregătiţi pentru ocaziile favorabile. Noi am ratat ocazia cu Basarabia, dar măcar nu am ratat ocazia cu UE şi NATO. Însă au fost aşa de puţini oameni care au împins lucrurile să avanseze… Am şi azi o scrisoare de la Quinton Quayle, atunci ambasadorul Marii Britanii. Făcuse o metaforă: „Ştiţi cum este cu integrarea asta a României? E o maşină care ar trebui împinsă de toţi ca să treacă peste frontieră. Însă, în realitate, în timp ce unii o împing, alţii îi scot roţile, alţii îi trag volanul, alţii trag de frână, unii fură din ea tot ce pot…”. Şi, când a plecat, ne-a trimis câtorva un mic bilet şi ne-a zis: „Eşti printre cei care au împins din greu la maşină”.

V.A.: Dar Europa nu mai este ce a fost.

A.M.P.: Aşa e. Revenind la prognoza mea cum că Europa de astăzi e obligată, din păcate, să se transforme, iar transformarea nu va face UE mai generoasă decât acum, că vremurile sunt grele şi lupta cu Rusia o să ne coste, suntem forţaţi ca fiecare, pentru el şi ai lui, să încerce să dezvolte capacitatea astfel încât momentul favorabil să ne găsească pregătiţi. În politica publică există aşa-numita „agendă de oportunitate” şi se spune că atunci când se aliniază agendele ăsta este momentul cel mai favorabil. La un moment dat o să fie agenda pe regiunea asta mai favorabilă decât este acum. Se vor alinia stelele. Dar, în momentul în care se întâmplă acest lucru, tu trebuie să ai

motorul tău deja pornit. Iar pe mine mă îngrozeşte faptul că şi după 25 de ani România nu e mai pregătită să fie pentru Moldova locomotiva care s-o tragă, cum a fost Germania de Vest pentru Germania de Est. Dimpotrivă. Când am avut o misiune ONU în 2004 în Crimeea, am văzut reversul, o catastrofa care aştepta să se întâmple. Şi s-a întâmplat, că aceşti zece ani nu au fost folosiţi de Ucraina sau de Occident pentru a îndepărta ameninţarea. Crimeea era ca un măr îngreunat de ploaia care stă să cadă de pe o creangă; declaraţia de independenţă era deja scrisă.

În *Anii de antrax* sunt poveşti din Caucaz, din Crimeea. Eu am văzut terorismul islamic şi în Caucazul de Nord, unde vezi altă faţă a lui, este antirusesc. Societăţile alea au regulile lor, sunt nişte societăţi închise. În general, Rusia nu este atrăgătoare pentru ele. Principala chestie la care ar trebui să se gândească Putin este de ce trebuie să invadeze alte ţări sau să plătească o represiune aşa costisitoare, că în Caucaz e plin de tancuri şi trupe? Că, dacă Rusia ar fi atrăgătoare, de ce nu vrea nimeni să copieze modelul rusesc? Să rezolve el problemele cu care se confruntă de secole Rusia şi apoi o să se ducă lumea la ei. Dar cum rezolvă Putin conflictul cu terorismul din colţul ăsta caucazian? într-un fel în care se arată slăbiciunea statului rusesc postcomunist, nenorocesc familiile acestor răzvrătiţi, pentru că ăsta este felul Moscovei de a lupta: fară niciun fel de reguli, nenorocesc oamenii, la grămadă, vinovaţi şi nevinovaţi. Am fost la Beslan, nu la mult timp după ce se întâmplase tragedia. Trenul, în drum spre Osetia de Nord, oprea ca să schimbe locomotiva. Se scot scările de la vagoane ca lumea să nu poată coborî în gara asta. Şcoala se vedea din tren. E o groapă ca un crater. Acolo, intervenţia stupidă a autorităţilor a omorât sute de copii. Ăsta este felul în care rezolvă Putin conflictele.

Când am fost în Inguşeţia, eram însoţită de o translatoare, o fată din Ucraina. Cei de acolo voiau să ne dea o maşină de poliţie, ca escortă. Dar, încă din prima zi, aflasem că teroriştii ăştia islamici, în Inguşeţia, lovesc mai ales maşinile de poliţie. Ca atare, am refuzat oferta şefului Securităţii locale. Apoi, glumind cu colegii mei din misiunea de la Banca Mondială, le-am zis că am găsit definiţia statului slab, care se aplică şi Rusiei: statul care este slab infrastructural compensează prin despotism; e capabil să omoare familiile teroriştilor, dar incapabil să protejeze pe cine ar vrea. În ziua în care a început procesul celor de la Beslan, Vladikavkazul a fost invadat de TAB-uri, de tancuri.

Această confruntare, dacă se ajunge la război, se va purta între ţări în care viaţa pierdută de un singur soldat poate paraliza toată ţara şi ţări în care viaţa omenească nu are absolut nicio valoare.

V.A.: Da, aceasta e mentalitatea lumii cu care Occidentul e obligat să se confrunte. Cu acei oameni care aplaudau prăbuşirea avionului

malaysian cu 300 de victime nevinovate.

A.M.P: În Palestina e la fel. De multe ori în lupta asta anti-Occident sunt băgaţi în faţă femeile şi copiii, ca să oblige adversarul să lovească scutul uman, şi după aceea se raportează lumii civilizate care a fost bilanţul morţilor nevinovaţi. Bătălia este propagandistică şi lumea occidentală este criticată şi, evident, are de pierdut din simpatia tradiţională.

V.A.: Citind paginile din *Anii de antrax,* mi-am amintit de scenele de viaţă recreate de Nicolae Iorga în *Istoria Bizanţului.* O lucrare monumentală, des citată de bizantinologi. Situaţia din lumea noastră de azi e destul de vecină cu a Constantinopolului încercuit de mahomedani, în ajunul căderii sale. Nu numai că inamicii înconjurau această capitală răsăriteană a lumii creştine, ci duşmanul se afla de mult chiar în interiorul cetăţii. Concluzia tragediei constantinopoliene e că în faţa numărului calitatea e sortită să piardă.

A.M.P: Din păcate, săracii vor fi întotdeauna mai numeroşi decât cei bogaţi. Numai că sărăcia e mai acceptabilă decât sentimentul de inferioritate, dovadă că mulţi din cei care se duc să lupte în Siria vin din comunităţi musulmane din Occident sau că arabii israelieni ţin cu palestinienii, deşi trăiesc infinit mai bine ca ei. Într-o seară, în Ierusalimul pustiu, când nu lucram, am mers singură în bazarul din oraşul vechi, cândva mai întins şi mai frumos decât cel din Istambul. Acum, sub Intifada, nu era nimeni, niciun turist, niciun cumpărător, doar ei, sutele de vânzători palestinieni, erau acolo, ţineau poziţia ca pe o redută. Am mers fără o ţintă precisă, urmărită de priviri uimite, apoi unul din ei a strigat ceva după mine, ceai sau cafea sau aşa ceva, apoi toţi s-au repezit în spatele tarabelor şi s-au întors cu ceainice şi ceşti şi un cor întreg a prins a striga după mine, înţelegeau doar că a venit cineva, o persoană căreia cazul îi putea fi prezentat. M-am aşezat la cafea cu un bătrân care vindea plăci de ceramică. Atunci, prin miracol, s-a făcut linişte, de parcă toţi ar fi ştiut că am ajuns undeva, iar bătrânul meu devenise reprezentantul întregului grup. Când m-am întors la hotel, am notat în carnetul meu: „Orice prosperitate este văzută ca superficială câtă vreme nu modifică raporturile dintre grupuri şi lasă pe unul în poziţia stimabilă, iar pe celălalt în cea inferioară. Nu e un război între civilizaţii, ci o luptă pentru statut”.

Sinaia, august 2014

Cărţi şi lucrări academice despre tranziţie ale Alinei Mungiu-Pippidi (selecţie)

Cărţi (selecţie)

2015 *A Quest for Good Governance: How Societies Develop Control of Corruption* (Cambridge University Press, Cambridge)
2013 Controlling Corruption în Europe (Barbara Budrich, Oplaten, Berlin & Toronto)
2010 *A Tale of Two Villages: Coerced Modernization în the East European Countryside* (Central European University Press, Budapesta, New York)
2011 Ottomans into Europeans: State and Institution-building în South-Eastern Europe (Hurst & Co Publishers Ltd., Londra, Columbia University Press, Boulder, CO), editată împreună cu Wim van Meurs
2005 Villages roumains. Entre destruction communiste et violence liberale (L'Harmattan, Paris) (traducere din limba română, *Secera şi buldozerul,* revăzută de A.M.R), împreună cu Gerard Althabe
2004 *Secera şi buldozerul. Scorniceşti şi Nucşoara. Mecanisme de aservire a ţăranului român* (Polirom, Iaşi), împreună cu Gerard Althabe
2004 *Nationalism after Communism: Lessons Learned* (Central European University Press, New York & Budapesta), editată împreună cu Ivan Krastev, tradusă în albaneză şi sârbo-croată
2002 *Politica după comunism* (Humanitas, Bucureşti)
2002 *Romania after 2000: Threats and Challenges* (Polirom, Iaşi)
2002 *Politici publice. Teorie şi practică* (Polirom, Iaşi), împreună cu Sorin Ioniţă
1999 *Transilvania subiectivă* (Humanitas, Bucureşti)
1996 *Românii după 89* (Humanitas, Bucureşti)

Lucrări internaţionale indexate (selecţie)

2014 „The Legacies of 1989: The Transformative Power of Europe Revisited", în *Journal of Democracy* Qohns Hopkins University Press, Baltimore)
2013 „Corruption în Universities: A blueprint for reform", în *Times Higher Education* (TES Global, Londra)
2013 „Freedom without Impartiality.: The Vicious Circle of Media Capture", în *Media Transformations în the Post-Communist World* (Lexington Books, Lanham) 2013 „Controlling Corruption by Collective Action", în *Journal of Democracy* Qohns Hopkins University Press, Baltimore)
2012 „Perpetual Transitions: Contentious Property and Europeanization în South-Eastern Europe", în *East European Politics and Societies* (Sage, Londra)
2011 „Civil Society and Control of Corruption: Assessing Governance of Romanian Public Universities" în *International Journal of Educational Development* (Elsevier, Amsterdam)
2010 „The Other Transition", în *Journal of Democracy* Qohns Hopkins University Press, Baltimore)
2009 „Europeanization Meets Transformation", în *Democracy and Authoritarianism after the Fourth* Wave, editată de Kathryn Stone Weiss, Michael Mefaul şi Valerie Bunce (Cambridge University Press, Cambridge, NY)
2009 „Moldova's Twitter Revolution4' în *Journal of Democracy* Qohns Hopkins University Press, Baltimore), cu Igor Munteanu
2007 „EU Accession Is No «End of History»", în *Journal of Democracy* Qohns Hopkins University Press, Baltimore)
2006 „Doubtful Revolutions and Counter-Revolutions Deconstructed", în *Journal of Southern Europe and the Balkans* (Routledge, Londra)
2005 „Understanding Balkan Particularism: The Ambiguous Social Capital of South-Eastern Europe", în *Journal of Southeast European and Black Sea Studies* (Routledge, Londra)
2004 „The Umbearable Lightness of Democracy: Poland and Romania after Communism", în *Current History (Current History Magazine*, Philadelphia)
2003 „Of Dark Sides and Twilight Zones: Enlarging to the Balkans", în *East European Politics and Societies* (Sage, Thousand Oaks, CA)
2002 „Was Huntington Right? Testing the Border of Civilizations", în *International Politics* (Palgrave Macmillan, Londra)
2002 „From State to Public Service: The Failed Reform of State Television în Central Eastern Europe", în *Reinventing Media: Media Policy Reform în East Central Europe* (CEU Press, Budapesta, New

York)
1998 „The Ruler and the Patriarch: State and Church în Post-Communist Transition", în *East European Constitutional Review* (New York University School of Law, New York)

Filme documentare

2010 *Where Europe Ends* (producător şi scenarist), recenzat în *The Economist*, http/Avww. economisicom/node/15326810; *Unde se termină Europa*, difuzat de TVR
2003 *A Tale of Two Villages* (scenarist), BBC World Service, documentar de 25 de minute inspirat din *Secera şi buldozerul*

{1} http://www.economist.com/blogs/easternapproaches/2010/05/book_week.
{2} La finele lui 2014 are trafic online mai mare decât multe ziare consolidate, decât săptămânalele de actualitate în orice caz (A.M.P.).
{3} http ://www.romlit.ro/un_roman_care_modific_ierarhiile literare.

Cuprins

Speranţa analistului de cursă lungă
Justificare
I. De ce a căzut comunismul?
II. Revoluţie sau lovitură de stat?
III. Democraţie de vitrină sau populism?
IV. Cât a reuşit anticomunismul?
V. A fost un eşec guvernarea CDR?
VI. Cum s-a construit capitalismul românesc?
VII. Unde l-am pierdut pe Băsescu?
VIII. De ce nu iau românii premiul Nobel?
IX. Cum ne-a schimbat transformarea?
X. Noi în lume, şi lumea încotro?
Cărţi şi lucrări academice despre tranziţie ale Alinei Mungiu-Pippidi (selecţie)